



ISSN 2518-7937 (Print)
ISSN 2663-516X (Online)

BULLETIN OF THE KARAGANDA UNIVERSITY

PEDAGOGY Series

№ 4(100)/2020

ISSN 2518-7937 (Print)
ISSN 2663-516X (Online)
Индексі 74622
Индекс 74622

ҚАРАГАНДЫ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК **BULLETIN**
КАРАГАНДИНСКОГО OF THE KARAGANDA
УНИВЕРСИТЕТА UNIVERSITY

ПЕДАГОГИКА сериясы

Серия ПЕДАГОГИКА

PEDAGOGY Series

№ 4(100)/2020

Қазан–қараша–желтоқсан
30 желтоқсан 2020 ж.

Октябрь–ноябрь–декабрь
30 декабря 2020 г.

October–November–December
December, 30th, 2020

1996 жылдан бастап шығады
Издается с 1996 года
Founded in 1996

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published 4 times a year

Қарағанды, 2020
Караганда, 2020
Karaganda, 2020

Бас редакторы
пед. ғыл. канд.
Г.К. Тлеужанова

Жауапты хатыны
пед. ғыл. канд.
Д.Н. Асанова

Редакция алқасы

Б.А. Жетписбаева, пед. ғыл. д-ры, Акад. Е.А. Бекетов ат. Қарағанды университеті (Қазақстан);
Е.А. Костина, пед. ғыл. канд., Новосибирск мемлекеттік педагогикалық университеті (Ресей);
Б.К. Шаушекова, пед. ғыл. канд., Акад. Е.А. Бекетов ат. Қарағанды университеті (Қазақстан);
С.Т. Каргин, пед. ғыл. д-ры, Акад. Е.А. Бекетов ат. Қарағанды университеті (Қазақстан);
Л.А. Шкутина, пед. ғыл. д-ры, Акад. Е.А. Бекетов ат. Қарағанды университеті (Қазақстан);
Г.О. Тажигулова, пед. ғыл. д-ры, Акад. Е.А. Бекетов ат. Қарағанды университеті (Қазақстан);
Н.Э. Пфейфер, пед. ғыл. д-ры, Акад. Е.А. Бекетов ат. Қарағанды университеті (Қазақстан);
Г.Б. Саржанова, пед. ғыл. д-ры, Торайғыров Университеті (Қазақстан);
С.К. Абильдина, PhD д-ры, Акад. Е.А. Бекетов ат. Қарағанды университеті (Қазақстан);
В. Сартор, PhD д-ры, Нью-Мексико университеті (АҚШ);
А. Миколайчак, PhD д-ры, Адам Мицкевич атындағы университет, Познань (Польша);
Т.В. Машарова, пед. ғыл. д-ры, Москва қалалық университеті (Ресей);
И.А. Федосеева, пед. ғыл. д-ры, Новосибирск мемлекеттік педагогикалық университеті (Ресей);
Д.А. Казимова, пед. ғыл. канд., Акад. Е.А. Бекетов ат. Қарағанды университеті (Қазақстан);

Редакцияның мекенжайы: 100024, Қазақстан, Қарағанды қ., Университет к-сі, 28

Тел.: (7212) 77-04-38 (ішкі 1026); факс: (7212) 35-63-98.
E-mail: vestnikku@gmail.com. Сайт: pedagogy-vestnik.ksu.kz

Редакторлары
Ж.Т. Нурмуханова, С.С. Балкеева, Т.А. Кохановер
Компьютерде беттеген
Г.Қ. Қалел

Қарағанды университетіндегі хабаршысы. «Педагогика» сериясы.

ISSN 2518-7937 (Print). ISSN 2663-516X (Online).

Меншік иесі: «Академик Е.А. Бекетов атындағы Қарағанды университеті» КЕАҚ.
Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігімен тіркелген. 30.09.2020 ж.
№ KZ11VPY00027379 қайта есепке қою туралы күелігі.

Басуға 29.12.2020 ж. кол қойылды. Пішімі 60×84 1/8. Қағазы оғсеттік. Көлемі 25,37 б.т. Тарапалымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 91.

«Акад. Е.А. Бекетов ат. Қарағанды ун-ті» КЕАҚ-ның баспасының баспаханасында басылып шықты.
100024, Қазақстан, Қарағанды қ., Университет к-сі, 28, тел.: 8(7212) 35-63-16. E-mail: izd_kargu@mail.ru

Главный редактор
канд. пед. наук
Г.К. Тлеужанова

Ответственный секретарь
канд. пед. наук
Д.Н. Асанова

Редакционная коллегия

Б.А. Жетписбаева, д-р пед. наук, Карагандинский университет им. акад. Е.А. Букетова (Казахстан);
Е.А. Костина, канд. пед. наук, Новосибирский государственный педагогический университет (Россия);
Б.К. Шаушекова, канд. пед. наук, Карагандинский университет им. акад. Е.А. Букетова (Казахстан);
С.Т. Каргин, д-р пед. наук, Карагандинский университет им. акад. Е.А. Букетова (Казахстан);
Л.А. Шкутина, д-р пед. наук, Карагандинский университет им. акад. Е.А. Букетова (Казахстан);
Г.О. Тажигулова, д-р пед. наук, Карагандинский университет им. акад. Е.А. Букетова (Казахстан);
Н.Э. Пфейфер, д-р пед. наук, Торайтыров Университет (Казахстан);
Г.Б. Саржанова, доктор PhD, Карагандинский университет им. акад. Е.А. Букетова (Казахстан);
С.К. Абильдина, д-р пед. наук, Карагандинский университет им. акад. Е.А. Букетова (Казахстан);
В. Сартор, д-р PhD, Университет Нью-Мексико (США);
А. Миколайчак, д-р PhD, Университет им. Адама Мицкевича, Познань (Польша);
Т.В. Машарова, д-р пед. наук, Московский городской университет (Россия);
И.А. Федосеева, д-р пед. наук, Новосибирский государственный педагогический университет (Россия);
Д.А. Казимова, канд. пед. наук, Карагандинский университет им. акад. Е.А. Букетова (Казахстан);

Адрес редакции: 100024, Казахстан, г. Караганда, ул. Университетская, 28

Тел.: (7212) 77-04-38 (внутр. 1026); факс: (7212) 35-63-98.
E-mail: vestnikku@gmail.com. Сайт: pedagogy-vestnik.ksu.kz

Редакторы
Ж.Т. Нурмуханова, С.С. Балкеева, Т.А. Кохановер

Компьютерная верстка
Г.К. Қалел

Вестник Карагандинского университета. Серия «Педагогика».

ISSN 2518-7937 (Print). ISSN 2663-516X (Online).

Собственник: НАО «Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова».

Зарегистрировано Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан. Свидетельство о постановке на учет № KZ11VPY00027379 от 30.09.2020 г.

Подписано в печать 29.12.2020 г. Формат 60×84 1/8. Бумага офсетная. Объем 25,37 п.л. Тираж 200 экз. Цена договорная. Заказ № 91.

Отпечатано в типографии издательства НАО «Карагандинский университет им. акад. Е.А. Букетова». 100024, Казахстан, г. Караганда, ул. Университетская, 28, тел.: 8(7212) 35-63-16. E-mail: izd_kargu@mail.ru

Main Editor

Cand. of ped. sciences
G.K. Tleuzhanova

Responsible secretary

Cand. of ped. sciences
D.N. Asanova

Editorial board

- B.A. Zhetpisbayeva**, Doctor of ped. sciences, Karagandy University of the name of acad. E.A. Buketov (Kazakhstan);
Ye.A. Kostina, Cand. of ped. sciences, Novosibirsk State Pedagogical University, Novosibirsk (Russia);
B.K. Shaushekova, Cand. of ped. sciences, Karagandy University of the name of acad. E.A. Buketov (Kazakhstan);
S.T. Kargin, Doctor of ped. sciences, Karagandy University of the name of acad. E.A. Buketov (Kazakhstan);
L.A. Shkutina, Doctor of ped. sciences, Karagandy University of the name of acad. E.A. Buketov (Kazakhstan);
G.O. Tazhigulova, Doctor of ped. sciences, Karagandy University of the name of acad. E.A. Buketov (Kazakhstan);
N.E. Pfeyfer, Doctor of ped. sciences, Toraighyrov University (Kazakhstan);
G.B. Sarzhanova, Doctor PhD, Karagandy University of the name of acad. E.A. Buketov (Kazakhstan);
S.K. Abildina, Doctor of ped. sciences, Karagandy University of the name of acad. E.A. Buketov (Kazakhstan);
Sartor Valerie, Doctor PhD, The University of New Mexico (USA);
A. Mikolaychak, Doctor PhD, Adam Mickiewicz University, Poznań (Poland);
T.V. Masharova, Doctor of ped. sciences, Moscow City University (Russia);
I.A. Fedosseyeva, Doctor of ped. sciences, Novosibirsk State Pedagogical University (Russia);
D.A. Kazimova, Cand. of ped. sciences, Karagandy University of the name of acad. E.A. Buketov (Kazakhstan);

Postal address: 28, University Str., 100024, Karaganda, Kazakhstan

Tel.: (7212) 77-04-38 (add. 1026); fax: (7212) 35-63-98.

E-mail: vestnikku@gmail.com. Web-site: pedagogy-vestnik.ksu.kz

Editors

Zh.T. Nurmukhanova, S.S. Balkeyeva, T. Kokhanover

Computer layout

G.K. Kalel

Bulletin of the Karaganda University. «Pedagogy» series.

ISSN 2518-7937 (Print). ISSN 2663-516X (Online).

Proprietary: NLC «Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov».

Registered by the Ministry of Information and Social Development of the Republic of Kazakhstan.
Rediscount certificate No. KZ11VPY00027379 dated 30.09.2020.

Signed in print 29.12.2020. Format 60×84 1/8. Offset paper. Volume 25,37 p.sh. Circulation 200 copies.
Price upon request. Order № 91.

Printed in the Publishing house of NLC «Karagandy University of the name of acad. E.A. Buketov».
28, University Str., Karaganda, 100024, Kazakhstan. Tel. (7212) 35-63-16. E-mail: izd_kargu@mail.ru

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАН!



Сіздерге «Қарағанды университетінің хабаршысы» журналының 100-ші мерекелік санын ұсынып отырмыз. «Қарағанды университетінің хабаршысы» ғылыми мерзімді басылымы Қазақстан және басқа елдер ғалымдарының әр түрлі ғылым салаларындағы зерттеулерінің нәтижелерін ашық баспасөзде жариялауға бағытталған. Журналдың мақсаты — халықаралық ғылыми қауымдастықты жаңа әдістер және идеялармен таныстыра отырып, маңызды ғылыми және білім беру ақпараттарымен алмасуға тиімді жағдай жасау. Журнал ғылыми қызметтің негізгі нәтижелерін жариялау үшін ҚР БФМ ғылым және білім саласындағы бақылау бойынша комитетпен ұсынылған басылымдар тізіміне енгізілген.

Журнал 1996 жылы алғашында екі серия («Гуманитарлық ғылымдар сериясы» және «Жаратылыстар ғылымдар сериясы») бойынша жарық көрді. 2004 жылдан бастап «Математика», «Физика», «Химия», «Биология. Медицина. География», «Экономика», «Педагогика», «Филология», «Тарих. Философия. Құқық» сияқты сегіз серия бойынша материалдар жарияласа, 2010 жылы «Құқық» өз алдына бөлек серия ретінде шығарылып, жалпы саны тоғызға жетті.

2015 жылдан бастап «Қарағанды университетінің хабаршысы» журналының «Химия», «Физика», «Математика» бағытындағы сериялары Web of Science Core Collection халықаралық базасының «Emerging Sources Citation Index (ESCI)» платформасына енді. Қазіргі уақытта «Қарағанды университетінің хабаршысы» журналында отандық ғалымдардың өзекті мәселелер бойынша ғылыми зерттеулерінен басқа, ТМД елдері және Германия, Польша, Қытай, Египет, Түркия Үндістан, Пәкістан секілді әлемдік ғылыми ортада 9 серия бойынша ғылыми жұмыс нәтижелерін жариялайтын беделді басылымға айналып отыр. Журналдың халықаралық талаптарға сәйкес келетін 3 тілдегі жеке сайтында редакциялық алқа саясаты, онлайн мақала жіберу мен онлайн рецензиялау талаптары көрсетілген. Журналда жарияланған барлық мақалаларға цифрлік объект идентификаторы беріледі. Журнал алдыңғы қатарлы отандық және шетелдік кітапханалық жүйелермен және дереккорлармен ынтымақтастық жасап, қазақстандық дәйексөздер базасы бойынша импакт факторға ие. Бұл өз кезегінде жарияланған материалдарға жылдам және ашық қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Тәуелсіз еліміздің ғылымы мен білімінің дамуында айшықты қолтаңбамыз қалыптасты. Осындай абырой биігіне көтерілу ұзақ жылғы қажыр-қайраттың, үздіксіз ізденудің, талмай алға ұмтылудың нәтижесі деп білемін. Адамзат алдында тұрған аса ділгір мәселелерді шешуді өзінің мәңгілік межесі, игі мақсатына айналдырған басылым әлі де соны ғылыми жаңалықтардың жарышы бола беретініне бек сенімдімін. Журналдың ғылыми әлеуетінің артуына үлес қосқан барлық авторлар мен ғалым-зерттеушілерге ризашылығымызды білдіре отырып, 100-ші мерекелік басылымның шығуна орай баршаңызды шын жүректен құттықтаймын!

*Редакциялық кеңестің төрагасы
ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі,
зан ғылымдарының докторы,
профессор Н.О. Дулатбеков*

МАЗМҰНЫ — СОДЕРЖАНИЕ — CONTENTS

ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ТЕОРИЯСЫ ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

<i>Serik M., Nurbekova G., Kultan J.</i> Big data technology in education	8
<i>Муликова С.А., Абдакимова М.К.</i> Современные тренды в подготовке социальных работников	16
<i>Kulsharipova Z.K., Mardenova G.B., Astanov R.N., Zhantlessova A.B.</i> Innovative potential of the youth creative development at the university stage of professional formation	24
<i>Васич Б.К., Утенов М.Б., Кубиева В.А.</i> Эффективные практики по объединению семьи и школы: мировой и отечественный опыт	33
<i>Кажиакпарова Ж.С., Бекенова А.С., Хайруллина А.С.</i> Цифрлық мәдениетті қалыптастыру және цифrlандырудың әлеуметтік және білім беру аспекттері	42
<i>Kopzhassarova U.I., Sultanova Z.Y., Akhmetova D.R., Akhmetzhanova A.I., C. DeVereaux.</i> Development of senior school students' independent work skills through the use of virtual learning environment	48
<i>Abirov D.A.</i> Content system of the lyceum and gymnasium Educational program	55
<i>Kulsharipova Z.K., Syrymbetova L.S., Zhakubaldina B.B, Kenzhebaeva Zh.T.</i> Mediation services in the educational system: skills' formation of interpersonal relations' culture	63
<i>Sabirova R.Sh., Umurkulova M.M., Ben C.H. Kuo</i> Academic stress at different years of study	71
<i>Petrova M., Uteubayeva E.A., Kokhanover T.A.</i> Didactic approach to the process of communicative competence formation	79
<i>Shkutina L.A., Polupan K.L., Smagulova T.G.</i> Features of adaptation of first-year students to the conditions of study at the university	85
<i>Tleuzhanova G.K., Andreyeva O.A., Akhmadieva Zh.K.</i> Interdisciplinary integration as a pedagogical condition for preparing students for professional activities	92
<i>Pshembayev M.A., Kudysheva A.A.</i> Student Leadership Development as a new trend of Higher Education in Kazakhstan	98

БІЛІМНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ-ҚОЛДАНБАЛЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ THEORETICAL AND APPLIED PROBLEMS OF LANGUAGE EDUCATION

<i>Ахметова А.Ж., Гампер Я., Дальбергенова Л.Е.</i> Проблема преодоления языкового барьера при изучении иностранного языка в высших учебных заведениях	104
<i>Ugartseva T.S., C. DeVeroux, Druzhinina N.V.</i> Ways of world experience in flipped learning implementation for foreign language training	115
<i>Sarzhanova G.B., Smagulova G. Zh., Uteubaeva E.A.</i> Using multimedia applications in teaching foreign language in terms of digitalization of education	124
<i>Жемисбаева Б.А., Дьяков Д.В., Шункеева С.А.</i> Аспекты изучения CLIL технологии в условиях дистанционного обучения	130
<i>Litovkina Anna T., Zhorabekova D.M., Issabekov A.A.</i> Level teaching of the English language in schools of kazakhstan: perception and understanding of the reform by teachers	136
<i>Джантасова Д.Д., Dorin Isoc.</i> Тілдік емес мамандық студенттерінің коммуникативті біліктерін дамыту мәселелері	145

<i>Акбаева Г.Н., Асанова Д.Н., Жұман А.Қ., Ералинова Т.Е.</i> Особенности формирования профессиональной компетенции учителя английского языка (на основе Европейского стандарта подготовки учителей CLIL)	155
<i>Urazbayeva G.T., Kabdiyeva A.A.</i> Formation of communicative competence in a professionally-oriented foreign language course in higher education: issues and recommendations	167
<i>Kostina E.A., Tleuzhanova G.K., Dzholdanova D.K.</i> The role of the teacher's acmeological competence in the context trilingual education.....	173
<i>Rakhmetova Sh.S.</i> Modern approaches to teaching a foreign language.....	178
<i>Исабекова Г.Б, Дүйсенова Н.Т.</i> Австриядағы тіл мен мазмұнды кіріктіріп оқыту (CLIL) тәсілін қолдану тәжірибесі	189
АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР — СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ — INFORMATION ABOUT AUTHORS	198
2020 жылғы «Караганды университетінің хабаршысы. «Педагогика сериясы» журналында жарияланған мақалалардың көрсеткіші — Указатель статей, опубликованных в журнале «Вестник Карагандинского университета. Серия «Педагогика» в 2020 году — Index of articles published in «Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy Series» in 2020	201

ТӨРБИЕ ЖӘНЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ТЕОРИЯСЫ

ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

DOI 10.31489/2020Ped4/8-15

UDC 347.147:004.6

M. Serik^{1,*}, G. Nurbekova¹, J. Kultan²

¹*L.N. Gumilyov Eurasian national University;*

²*Economics of University*

(E-mail: serikmeruerts@mail.ru, gulgurfa@mail.ru, jkultan@gmail.com)

Big data technology in education

The article discusses the implementation of big data in the educational process of higher education. The authors, analyzing a large amount of data, referring to the types of services provided by e-government, indicate that there are many pressing problems, many services are not yet automated. In order to improve the professional training of teachers of Computer Science of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, educational programs and courses have been developed 7M01514 — «Smart City technologies», «Big Data and cloud computing» and 7M01525 — «STEM-Education», «The Internet of Things and Intelligent Systems «on the theoretical and practical foundations of big data and introduced into the educational process. The article discusses several types of programs for teaching big data and analyzes data on the implementation of big data in some educational institutions. For the introduction and implementation of special courses in the educational process in the areas of magistracy in the educational program Computer Science, the curriculum, educational and methodological complex, digital educational resources are considered, as well as hardware and software that collects, stores, sorts big data, well as the introduction into the educational process of theoretical foundations and methods of using the developed technical and technological equipment.

Keywords: educational process, special course, training content, big data in education, big data technologies, artificial intelligence, social works and the Internet Things, Big Data technology, modular education, specialty educational program, professional competencies, updating educational content.

Introduction

The formation of information civilization has led to the emergence of a new digital environment in society. Since digital environment itself is constantly developing, along with the possibility of mastering ready-made information, mastering and applying new technologies that process it, some technologies have the ability of generating even more important new information, which requires periodic solutions. These are future specialists, in our case, the requirements for the level of thinking, cultural development of specialists in information and communication technologies are sharply increasing.

In the article of 3, ‘analysis on current situation’ of the State Program ‘Digital Kazakhstan’ discussed that although there are many IT companies which can develop national-wide projects, the low efficiency of the established development institutions in the Information Technology segment, the existing technology parks in the country cannot operate properly. Moreover, there are some statistics that, there are more than 40 million types of public services in recent years and the number of its users exceeded 6.6 million people. Also, more than 83 mobile services including 1414 free call centers were opened, and around 14–15 thousand complaints are received per day through on the given services. 14,928 budget documents were published, etc.

*Corresponding author’s e-mail: serikmeruerts@mail.ru

Citing such achievements, the program notes that there are still many non-automated activities, including all relevant issues considering the lack of transparency and accountability, customer orientation, insufficient level of activity.

The program also reveals the possibility that the emergence of new technologies will allow us to provide services of higher quality than those currently implemented, in particular, the use of big data technology will lead to a fundamentally different approach to analyze the needs of the population, and, in turn, to an increase in the quality of services [1]. The mentioned issues trigger the new requirement in preparing IT-students.

A large amount of data in education mostly contains information about large number of students and thousands of educational institutions. A large amount of data increases even more over time. The speed of change in big data allows users to monitor the learning process by using specific applications.

The main purpose of our proposed work is to identify the theoretical framework of Big Data and implement it in practice.

Literature review

The head of AlgoMost, Leviev M. identified the 5 types of data in education for adapting Big Data technologies, as follows:

- student's personal information
- data on students' interaction with e-learning systems (electronic textbooks, online courses)
- information on the effectiveness of training materials
- administrative (system-wide) data
- predicted data.

The author also cites Big Data in US universities and the effectiveness of working with them as an example. According to him, 400,000 students are expelled annually with the reason that many students take out loans to pay for their studies. Failure to pay will lead to a deterioration in your credit history. When a student leaves school, it leads to a decrease in the overall finances of the educational institution and negatively affects the rating of the university as whole. Therefore, during organizing support from the government, the use of Big Data Technologies brings efficient effects. Besides, he emphasizes the importance of Big Data Technology in solving other problems of students, in particular, it proves that students' completion of the course increased by 16 %, while their progress to the next course saw a growth of 8 % [2].

The importance of using Big Data Technologies in the processing of students who have dropped out of training and students who have fully completed their studies is mentioned in Moscoso-Zea O., Vizcaino M's work.

The authors also note that in the development of data analytics, Intelligent Data Mining (IDM) is a developing field that supports the implementation of changes in higher education institutions' management, and IDM highlights the importance of considering the use of data mining methods and algorithms for information stored in the academic databases [3].

The basis of IDM technology is aimed at understanding the behaviour and personal qualities of students [4]. It is used in education to build the competence of future graduates including the next questions:

- Which subject is the most difficult?
- What tests the most efficient assignment activities?
- What topics are students interested in?
- How to organize the effective compilation of the curriculum?

Another example of using EDM technology is to determine the grades and employment status of graduates by criteria [5]. At the same time, the authors note the importance of using this technology in e-learning. One of the main problems in e-learning is the presence of new relationships and new knowledge (data mining) in big data, which often takes place in a hidden form. It is noted that the educational activities in universities in Azerbaijan are managed by data mining methods, where teachers receive information about students on time and reply promptly to changes in the educational process. Quick reactions in any process which allow IMD technologies can be considered as its advantage.

«Digital technologies in educational institutions are not only online courses, electronic textbooks, and computer testing, but also 'big data is a new opportunity in monitoring the whole educational process' said the author at the III International Conference (2019) with the participation of the government of Moscow and educational authorities. Wide applications of Big Data in analytical systems, in evaluating universities' qual-

ity assurance and accreditation, transport, healthcare, artificial intelligence (AI) systems are noted in the conference materials as well [6].

Scientists from the Vyatsk State University, Russia define the Big Data as a technology for analysing the education system, which involves measuring, collecting, analysing, and presenting a large amount of structured and unstructured data about students and the educational environment to understand the specifics of the functioning and development of the education system. In their research, the methodological basis is the formalization of technology for working with big data, aimed at developing the education system by identifying patterns that have developed in the education system [7].

By analyzing various models and methods scientists Frumin I.D., Dobryakova M.S. proposes three areas for application of Big Data Technology in education:

1. Thinking competence (primarily critical thinking);
2. Competence in communication with others (communication and collaboration-cooperation);
3. Competence of self-government (self-regulation, reflection, and self-organization) [8].

Taking all things into consideration we have decided to work on following Big Data — related materials as follows, Artificial intelligence (AI), mobile devices, social networks, and the Internet of Things (IoT) which allow users to make data more complex thanks to new objects and data sources. Big data comes from sensors, various other devices, video/audio, online data, transactional applications, the internet, and social networks, most of which will be very large data in real-time.

Big data or Big Data Technology has been recognized in the world since the 2000s. The concept of «Big Data Technologies», which appeared relatively recently in the field of Information Technology was introduced by Cliff-Ford, editor of the journal Nature. He wrote about the progressive increase in the volume of world information, noting that new tools and advanced technologies help to master it [9].

Some of the most common definitions of Big Data are given by various researchers. While it is defined as a group of methods and technologies for processing dynamically growing amounts of data by Information Technologies [10], Big data is also classified according to the type of data source (Internet or media sources), content format (structured, semi-structured, and unstructured), data storage method, etc. [11].

For the first time, leading Gartner analyst Doug Lani noted that in the «VVV» in 2001, the main characteristics of Big Data Technologies are variety, volume, and speed. While different types of data whether it is unstructured or partially structured with different formats considered as a variation characteristic, the volume of data is measured by actual numbers of documents [12].

The advent of global technological capabilities affects the analysis of large arrays of big data. While it took scientists several decades to collect data while doing research, in the modern era of IT technologies, it is possible to collect the necessary information in a short time. With the help of big data processing technologies, it is possible to simplify the work of processing large data in the educational process.

There is a lot of information on the Internet about Big Data, and many people confuse this term with databases. It is argued that the constant updating and, accordingly, increasing and increasing of big data is not in the difficulty of accumulating them, but in processing them.

The president of the Association of Big Data and Analytics said in an interview with the CEO of Marketo: «we have been working in this field for more than 10 years. We are one of the few companies that started Big Data not only in Kazakhstan but also in the CIS entirely. Now we work mainly with foreign companies. Among them are the United States, Switzerland, and China. For example, now we are working with 3 schools in the United States. According to this project, 3D video cameras will be installed at the entrance to the school. They provide information about the mood, emotions, and psychological state of children by capturing the children they enter. This is the only project that helps to keep children calm and control their behaviour at school. The programs «Digital Kazakhstan» and «Smart City» in our country hold a huge amount of data» [13].

To store large amounts of data, a large amount of disk memory is required. To solve this problem, NAS (Network Area Storage) cluster technology is used, which provides the connection of information storage devices to a local or distributed computer network directly over the TCP /IP protocol. This network allows users to store files on NAS (Network Area Storage) servers and share them via the browser or its network address. The NAS cluster infrastructure consists of several interconnected information storage devices that allow users to share and search for available information[14].

Given the growing amount of information in the world, it is not surprising that soon, if necessary, it will be possible to add new disks, that is, additional efficient and inexpensive storage devices. However, with the emergence and functioning of the terms cloud technologies, large-scale data analysis, and the Internet of

things, it is clear that a new approach is needed both to access data in real-time and to optimize data in warehouses. Modern cloud technologies that support storage and software requirements provide users with storage optimization, security, flexible delivery methods, and large-scale infrastructure. Clouds can contain not only large amounts of raw data but also data in the original format. New technologies allow you to process them when necessary. For example, Hadoop, developed using Java, allows analysts to store large amounts of data by placing it on servers, and then processing the data using MapReduce on a Java Virtual Machine (JVM)[15].

The CISCO Networking Academy resources provide examples of large-scale data with examples of modern, existing techniques and technologies.

- It is said that sensors in an unmanned vehicle can accumulate up to 4,000 gigabits (Gbit/s) of data per day;
- the A380 Airbus flight from London to Singapore is 1 petabyte of data;
- the safety sensors used in the mine can output data up to 2.4 terabits per minute;
- sensors in a single smart home can collect up to 1 gigabyte of information per week [16].

In the context of the pandemic which has been spreading around the world, the necessity of big Data was seen more than ever. It is associated with many unresolved issues, such as the number of students, educational and methodological materials, various types of digital data, various documents and text data, the effective organization, storage, processing, etc. For example, buildings of the L.N. Gumilyov Eurasian National University are equipped with sensors that monitor access. The same sensors collect 1.2 GB of information per month. For the certain period of time, this data can be considered big data for our university.

Another example is the Kazakhstani bank sectors which have installed special terminals for obtaining small loans.

The PIN is entered in the terminal, the amount received is entered, and after the consumer is identified, the processing is processed. The use of big data in medicine also makes the whole medical procedure easier. the availability of free medical quotas, their sufficiency, and comparison to different medical examinations can be checked readily with the help of Big Data technologies.

All data must be combined into a single system to work with Big Data.

The professional development of specialists and their training in the field of Big Data is a matter of time. The solution to these issues will be considered in our work. Meanwhile, in article 3.4 of the State Program ‘Digital Kazakhstan’, ‘human capital development’ is discussed that ‘digitalization significantly outstrips the existing system of production requirements for the composition of specialties covered by the labour market. The lack of operational communication between the labour market and the education system can simultaneously lead to the training of unclaimed personnel and the release of personnel in «dying» specialties. It is necessary to completely revise the content of all levels of education through the development of digital skills of all specialists. Therefore, we notice the great demands of highly trained specialists in the current education sector [17].

The adaptation of these requirements can be correlated according to the law of the Republic of Kazakhstan «on Education» [18], the state compulsory education standard for higher education in Kazakhstan [19], and other state educational programs.

Methods

It is well known that human capital is the main factor in the formation and development of an innovative economy and education as the next high stage of development, and is associated with health, intelligence, high — quality productive work, and quality of life. We will consider the implementation of our work in the university within the framework of these programs and concepts.

In the educational program 7M01514 — «Smart city technologies», special course as Big Data and cloud computing and in the educational program 7M01525 — ‘STEM-Education’ ‘the Internet of Things and Intelligent Systems’ discipline was introduced to teach both theoretical and practical basis of Big Data. This course is 5 credits, including 1 credit for lectures, 2 credits for practical work, as well as Students Individual work (SIW) are provided on demand from 2 credits.

The modules considered in the working curriculum of the special course provide theoretical foundations of large-scale data and methods for creating, storing, and processing large-scale data.

Working with large amounts of data — working with a data set that goes beyond the capabilities of traditional relational databases to collect, manage, and process large amounts of data. Together with working in

an SQL environment with a well-known relational database, it is planned to implement the use of the NoSQL environment in the educational process for processing, storing, and managing non-relational databases.

The description of large amounts of data is based on the following concepts:

- large volume for data storage;
- increase in data volume in geometric progression;
- creation, storage, and processing of data in various formats;
- high speed, etc.

The second module of the special discipline examines the theoretical foundations of big data processing, software environments for their processing. In our case, the programming languages Python and R are used. On the theoretical and practical basis, the principles of operation and functionality of data collection sensors are considered.

The next module of the special discipline presents methods for creating, storing, and processing large amounts of data. The Faculty of Information Technologies of the Eurasian National University named after L.N. Gumilyov is working on the STEM (Science, Technology, Engineering, and Math) program in education within the framework of the Erasmus project In connection with the study of large amounts of data at the University. An educational program has been developed to implement this discipline. Several types of programming software are considered, including R (a programming language for statistical processing of data and working with graphics) and Python (a high — levelled programming language), and they were included as special courses named ‘programming in Python’ and ‘programming in R’. The general content of these special courses covers the following topics: directions and prospects for the development of big data; application areas of big data; methods of Big Data Analysis; Big Data Processing Technologies; data processing via SQL and NoSQL databases; MapReduce in Big Data Processing, Hadoop location, hardware and software environments for Big Data Processing; Cloud Computing and its description of Big Data Processing; use of Microsoft Azure resources for high-performance computing; the use of the Microsoft SQL Server Database Management System and the Microsoft SQL Server Management Studio tool in the creation of servers and databases in Microsoft Azure in remote data organization, data security, including data security in cloud computing.

Besides, students' independent work (SIW) is provided with project defences on the following topics: the main advantages and disadvantages and problems of big data, designing the logical structure of big data using analysis methods, organizing big data using modern technologies, using big data in our life, the structure of cloud computing and the relationship between cloud computing and big data, software capabilities of cloud resources, the basics of comparing and processing relational and non-relational data, processing big data in the cloud, etc.

Results

In the practical works there given objectives are set in the process of collecting, processing, and sorting big data in the educational process. As follows:

- improving students' competencies in mastering the technology of processing large scale;
- improving students ' competencies in considering software languages for big data;
- giving a description of the programming languages Python and NoSQL and to improve students ' competencies in programming large arrays of data;
- identifying the basics of collecting, sorting, and analysing data conducted through turnstiles in university buildings, and improve their competence on the topic by mastering the hardware and software basics in the course of classes;
- improving the competence of students in collecting, sorting, and analysing data on weather forecasting using solar panels;
- Formation of students' skills and abilities in analysing, designing, and compiling data collected in Arduino;

It is worth mentioning that the Platonus System and Library Fund are the large databases of processed and sorted data at Eurasian National University. Students also are working on building such projects in their practical work in certain courses.

Meanwhile, doctoral work on working with big data using the blockchain structure is on the way.

Conclusions

In conclusion, today there is a need to monitor and supplement the content of education in the training of specialists following scientific, technical, technological, and information changes.

Modern information technologies are widely used in the training of university students. One of the main conditions for achieving the planned result through the use of modern information technologies in training is the completely safe and productive functioning of the IT infrastructure. The volume of processed information is constantly increasing, and the requirements for improving productivity and security are growing as well. The most effective way to meet these requirements is to develop information technologies for educating and training students.

The application of Big data in the education sector is expanding these days. Big data comes from sensors, various other devices, video/audio, online data, transactional applications, the internet, and social networks, most of which will be very large data in real-time. Although the types of services are provided by the government, still there are many pressing problems as many services are not automated yet. As a remedy for the given issue, educational programs and courses have been developed at L.N. Gumilyov Eurasian National University. For example, «Big Data and cloud computing», «STEM-Education», «The Internet of Things and Intelligent Systems» courses were introduced to adopt big data in both theoretical and practical terms. The article discusses the implementation of big data in the educational process of higher education.

The course of training with a specially developed content, prepared for implementation in the educational process will form students' theoretical knowledge, skills, and practical skills on a large amount of data and, in turn, will make a great contribution to the formation of a competitive specialist.

References

- 1 Постановление Правительства Республики Казахстан об утверждении Государственной программы «Цифровой Казахстан» 12.12.2017 г. № 827. <http://adilet.zan.kz/ru/docs/P1700000827>.
- 2 Левиев М. 5 способов применить Big Data. [Электронный ресурс] / М. Левиев // 2015. — Режим доступа: <http://www.edutainme.ru/post/big-data-edu/>.
- 3 Moscoso-Zea O., Vizcaino M., & Lujan-Mora S. (2017). Evaluation of methods and algorithms data mining // 7th Research in Engineering Education Symposium, 972–982.
- 4 Bishop Ch. (2006). Pattern Recognition and Machine Learning. Information Science and Statisticisc. Vol. 10, 740.
- 5 Мамедова Г.А. Технологии больших данных в электронном образовании / Г.А. Мамедова, Л.А. Зейналова, Р.Т. Меликова // Институт информационных технологий Национальной академии наук Азербайджана. — 2017. — Т. 21, № 6. — С. 41–48.
- 6 Большие данные в образовании. [Электронный ресурс]. — Режим доступа:<http://www.unkniga.ru/vishhee/9614/>.
- 7 Утемов В.В. Развитие образовательных систем на основе Big Data / В.В. Утемов, П.М. Горев // Педагогические науки. — 2018. — № 6. — С. 449–460.
- 8 Фрумин И.Д. Универсальные компетентности и новая грамотность / И.Д. Фрумин, М.С. Добрякова, К.А. Баранников // Педагогические науки — 2018. — № 2 (19). — С. 28–36.
- 9 Черняк Л. Большие данные — новая теория и практика / Л. Черняк // Открытые системы. СУБД. — 2011. — № 10. — С. 18–25.
- 10 Алексеев М. Big Data — революция в области хранения и обработки данных [Электронный ресурс] / М. Алексеев // 2014. — Режим доступа: www.slideshare.net.
- 11 Ibrahim AbakerTargioHashem, IbrarYaqoob, & Nor BadrulAnuar. (2015). The rise of «big data» oncloud computing: Review and open researchissues — Information Systems, 98–115.
- 12 Laney, D. (2001) 3 data management: Controlling data volume, velocity and variety. blogs.gartner.com/douglaney/files/2012/01/ad949.pdf. Retrieved from <http://blogs.gartner.com/douglaney/files/2012/01/ad949.pdf>.
- 13 Информация, необходимая читателю: вопросы и ответы. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.Baribar.kz.
- 14 Ferguson, R. (2012). Learning analytics: Drivers, developments and challenges. — International Journal of Technology Enhanced Learning, 4(5/6), 304–317.
- 15 Asha T, Shravanthi U.M, & Nagashree N. (2013) Building Machine Learning Algorithms on Hadoop for Bigdata. — International Journal of Engineering and Technology, Vol. 3, 2, 143–147.
- 16 Введение в сети. Networking Cisco Academy [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://static-course-assets.s3.amazonaws.com/I2IoT20/ru/>.
- 17 Постановление Правительства Республики Казахстан об утверждении Государственной программы «Цифровой Казахстан» [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/ru/docs/P1700000827>.
- 18 Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 г. № 319-III «Об образовании» // Правовой справочник «Законодательство». — 2016.

19 Государственный общеобязательный стандарт высшего образования, утв. Постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 г. № 1080. Приложение 7 к Приказу министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 г. № 604.

М. Серік, Г. Нурбекова, Я. Култан

Білім саласындағы үлкен көлемді деректер технологиясы

Макалада жоғары оқу орындарының оқу процесіне үлкен деректердің енгізу туралы мәселе қарастырылған. Авторлар электрондық үкіметтің жүзеге асырып жатқан қызмет түрлерін атай отырып, үлкен көлемді деректерге талдау жасай келе, өзекті мәселелердің барлығын, алі де автоматтандырылған көптеген қызмет түрлері бар екендігін көрсеткен. Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің информатика мұғалімінің кәсіби даярлығын жетілдіру мақсатында модульдік принцип бойынша құрастырылған 7M01514 — «Smart City technologies» білім бағдарламасында «Big Data and cloud computing» және 7M01525 — «STEM-Education» білім беру бағдарламасында «The Internet of Things and Intelligent Systems» атты үлкен көлемді деректер мен үлкен көлемді деректерді оқу процесіне ендірудің теориялық-практикалық негіздеріне байланысты арнайы курстар енгізілген. Авторлар үлкен көлемді деректерді оқытуда бірнеше бағдарламалардың түрлерін қарастырган және үлкен деректерді кейбір жоғары оқу орындарында енгізу жағдайына талдаулар жасаған. «Информатика» білім беру бағдарламасының магистратура бөлімдерінде оқу процесіне арнайы курсын ендірілуі мен оны жүзеге асыру үшін жұмыстық оқыту бағдарламасы, оқу-әдістемелік кешені мазмұны, цифрлы білім ресурстары туралы, сонымен бірге дайындалып жатқан техника-технологиялық құрал-жабдықтардың теориялық негіздері мен оларды қолдану әдістерінің оқу процесіне енгізілуі қарастырылды.

Кітт сөздер: оқыту процесі, арнайы курс, оқу мазмұны, білім саласындағы үлкен көлемді деректер, үлкен деректер технологиясы, жасанды интеллект, әлеуметтік желілер мен заттар интернеті, Big Data технологиясы, модульдік оқыту, мамандықтың білім беру бағдарламасы, кәсіби құзыреттіліктер, білім беру мазмұнын жаңарту.

М. Серік, Г. Нурбекова, Я. Култан

Технология больших данных в образовании

В статье рассмотрен вопрос о внедрении больших данных в учебный процесс высшего учебного образования. Авторы, анализируя большой объем данных, ссылаясь на типы услуг, предоставляемых электронным правительством, указывают, что есть много насущных проблем, некоторые услуги до сих пор не автоматизированы. В целях повышения профессиональной подготовки преподавателей информатики Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева разработаны образовательные программы и курсы 7M01514 — «Smart City technologies», «Big Data and cloud computing», 7M01525 — «STEM-Education» и «The Internet of Things and Intelligent Systems» по теоретическим и практическим основам больших данных и внедрены в учебный процесс. Авторами изучены несколько типов программ для обучения большим данным и проанализирована информация о внедрении больших данных в некоторых учебных заведениях. Для внедрения и реализации специальных курсов в учебный процесс в направлениях магистратуры по образовательной программе «Информатика» исследованы учебная программа, учебно-методический комплекс, цифровые образовательные ресурсы, а также аппаратное и программное обеспечение, которое собирает, хранит, сортирует большие данные.

Ключевые слова: учебный процесс, спецкурс, содержание обучения, большие данные в сфере образования, технологии больших данных, искусственный интеллект, социальные сети, интернет вещей, технология Big Data, модульное образование, образовательная программа специальности, профессиональные компетенции, обновление образовательного контента.

References

- 1 Zakon RK «Ob obrazovanii» ot 27 iuliusa 2007 h. № 319-III [The Law of the Republic of Kazakhstan «On education», dated 27 July, 2007, No. 319-III.] Legal reference «Legislation». Astana: Publishing house «Lawyer» [in Russian].
- 2 Leviev, M. (2015). 5 sposobov primenit Big Data [5 ways to apply Big Data] Retrieved from <http://www.edutainme.ru/post/big-data-edu/> [in Russian].
- 3 Moscoso-Zea, O., Vizcaino, M., Lujan-Mora, S. (2017) Evaluation of methods and algorithms data mining // 7th Research in Engineering Education Symposium, 972–982.

- 4 Bishop, Ch. (2006) Pattern Recognition and Machine Learning. Information Science and Statistic. Vol. 10, 740.
- 5 Mamedova, G.A., Zeinalova, L.A., & Melikova, R.T. (2017). Tekhnologii bolshikh dannykh v elektronnom obrazovanii [Big data technologies in e-education]. Institut informatsionnykh tekhnologii Natsionalnoi akademii nauk Azerbaidzhana — Institute of Information technologies of the national Academy of Sciences of Azerbaijan. Vol.21, 6, 41–48 [in Russian].
- 6 Bolshie dannye v obrazovanii [Big data in education]. (n.d.). www.unkniga.ru/vishee/9614/ [in Russian].
- 7 Utemisov, V.V., & Gorev, P.M. (2018). Razvitiye obrazovatelnykh sistem na osnove Big Data [Development of educational systems based on Big Data]. Pedagogicheskie nauki — Pedagogical Sciences 6, 449–460 [in Russian].
- 8 Frumin, I.D., Dobriakova, M.S., & Barannikov, K.A. (2018). Universalnye kompetentnosti i novaia hramotnost [Universal competencies and new literacy]. Pedagogicheskie nauki — Pedagogical Sciences, 2(19), 28–36 [in Russian].
- 9 Cherniak, L. (2011). Bolshie dannye — novaia teoriia i praktika [Big data-new theory and practice] Otkrytye sistemy. SUBD — Open system. DBMS. 10, 18–25 [in Russian].
- 10 Alekseev, M. (2014). Big Data — revoliutsiya v oblasti khraneniia i obrabotki dannykh [Big Data — revolution in data storage and processing]. *slideshare.net* Retrieved from www.slideshare.net [in Russian].
- 11 Ibrahim AbakerTargioHashem, IbrarYaqoob, & Nor BadrulAnuar. (2015). The rise of «big data» oncloud computing: Review and open researchissues — Information Systems, 98–115.
- 12 Laney, D. (2001). 3 data management: Controlling data volume, velocity and variety. *blogs.gartner.com*. Retrieved from <http://blogs.gartner.com/douglaney/files/2012/01/ad949.pdf>.
- 13 Informatsiiia, neobkhodimaia chitateliu: voprosy i otvety [Information the reader needs: questions and answers]. (n.d.) *Baribar.kz* Retrieved from www.Baribar.kz [in Russian].
- 14 Ferguson, R. (2012). Learning analytics: Drivers, developments and challenges. — International Journalof Technology Enhanced Learning, 4(5/6), 304–317.
- 15 Asha, T, Shravanth, i U.M, & Nagashree, N. (2013). Building Machine Learning Algorithms on Hadoop for Bigdata. — International Journal of Engineering and Technology, Vol. 3, 2, 143–147.
- 16 Vvedenie v seti. Networking Cisco Academy [Introduction to the network. Networking Cisco Academy]. (n.d.) <https://static-course-assets.s3.amazonaws.com> Retrieved from <https://static-course-assets.s3.amazonaws.com/I2IoT20/ru/> [in Russian].
- 17 Postanovlenie Pravitelstva Respubliki Kazakhstan ob utverzhdennii Hosudarstvennoi prohrammy «Tsifrovoi Kazakhstan» [Resolution of the Government og the Republic of Kazakhstan on the approval of the State Program «Digital Kazakhstan»] (n.d.). *adilet.zan.kz*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/ru/docs/P1700000827/> [in Russian].
- 18 Zakon Respubliki Kazakhstan ot 27 iiyulia 2007 h. № 319-III «Ob obrazovanii» [The Law of the Republic of Kazakhstan 27 iiyulya 2007 h. № 319-III «About education»] (2016). Pravovoi spravochnik «Zakonodatelstvo» — Legal guide «Legislation» [in Russian].
- 19 Hosudarstvennyi obshcheobiazatelnnyi standart vyssheho obrazovaniia, utverzhdennyi Postanovleniem Pravitelstva Respubliki Kazakhstan ot 23 avusta 2012 h. № 1080. Prilozhenie 7 k Prikazu ministra obrazovaniia i nauki Respubliki Kazakhstan ot 31 oktiabria 2018 h. № 604. [Compulsory state standard of higher education, approved by the Government of the Republic of Kazakhstan, dated 23August, 2012, No.1080. Appendix 7 to the Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated 31 October, 2018 No. 604] [in Russian].

С.А. Муликова^{*}, М.К. Абдакимова

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, Казахстан
(E-mail: mulikovasaltanat@mail.ru)

Современные тренды в подготовке социальных работников

Анализ программных и нормативных документов республики в области социальной работы показал, что уровень подготовки социальных работников не соответствует потребностям сферы социальных услуг. Изменения в социально-экономической сфере, отношение общества к социальной работе, международная практика диктуют необходимость организации труда и подготовки социальных работников с учетом требований профессионального стандарта в этой области. Наличие профессионального стандарта в социальной работе обязывает образовательные учреждения адаптировать содержание образовательной программы в части подготовки социальных работников в соответствии с требованиями профессионального стандарта, ориентируясь на формирование профессиональных компетенций. Профессиональные компетенции и определение результатов обучения требуют использования адекватной содержанию профессиональной деятельности технологии обучения в учебном процессе — кейс-менеджмента. Кейс-менеджмент — технология, отражающая содержание трудовой функции социального работника. Он не является частью политики, обеспечения и контроля специальных социальных услуг и социальной работы.

Ключевые слова: кейс-менеджмент, образовательная программа, профессиональный стандарт, социальная политика, социальная работа, социальное развитие, социальный работник, трудовая функция.

Введение

Социальная работа как отрасль профессиональной деятельности в Казахстане — новое направление. Опыт зарубежных стран в этой области социальной реальности чрезвычайно важен для его развития — в области подготовки кадров, разработки профессионального стандарта, совершенствования методов работы и технологий, а также организации научных исследований.

Предметом исследования статьи является выделение направлений в области подготовки социальных работников; на основании анализа содержания профессиональной деятельности социальных работников определить оптимальные педагогические технологии для создания квазипрофессиональной среды в образовательном процессе при подготовке социальных работников.

Содержание деятельности социального работника включает в себя содействие социальным изменениям, социальному развитию, социальной сплоченности, усиление способности людей функционировать автономно в обществе. Анализ теории и практики позволяет утверждать, что функционирование и развитие социального работника как профессионала напрямую зависят от социальной политики государства; цели социального развития; структурной полноты системы органов управления; социальной ориентации совести и деятельности государственных служащих. Важную роль играет интерес социального работника и клиента к конкретным результатам их взаимодействия; соответствие полномочий и обязанностей специалиста по социальной работе сфере деятельности; уважение к общему уровню развития специалиста по социальной работе.

В Казахстане с момента приобретения самостоятельности и на сегодняшний день наработана необходимая и достаточная законодательная, нормативная и методическая база, регулирующая социальную сферу. Например, Законы Республики Казахстан: «О специальном государственном пособии в Республике Казахстан» (1999), «О государственной адресной социальной помощи» (2001), «О специальных социальных услугах» (2008), «О минимальных социальных стандартах и их гарантиях» (2015) и др. Большое внимание уделяется развитию социальной сферы и в ежегодных посланиях Главы государства народу Казахстана. В программном документе «Социальная модернизация Казахстана: 20 шагов к Обществу Всеобщего Труда» от 10 июля 2012 года Первый Президент РК констатировал: «Современный мир стал в чрезвычайной степени взаимосвязанным, со всеми плюсами и минусами. Это реальность, с которой приходится считаться всем. И большим странам, и средним, и

*Корреспондирующий автор. E-mail: mulikovasaltanat@mail.ru

малым. Все это требует от государства выверенной социальной политики... И это необходимо, потому что от решения социальных вопросов зависит жизнь и каждодневное самочувствие всех граждан нашей страны» [1]. В этой статье Н.А. Назарбаевым определена необходимость разработки Концепции социального развития страны до 2030 года, которая обозначила бы новый этап социальной модернизации и способствовала достижению стратегической цели по вхождению Казахстана в число 30-ти самых развитых государств мира к 2050 году.

Во исполнение поручения Главы государства, данного в указанной выше статье, в 2014 г. была разработана и утверждена «Концепция социального развития Республики Казахстан до 2030 года» [2], цель которой — создание условий для повышения качества и конкурентоспособности человеческого капитала, достижение высокого стандарта качества жизни для всех казахстанцев.

Последовательно решая вопросы социальной политики и реализуя стратегию модернизации государства, Министерством труда и социальной защиты населения Республики Казахстан был разработан еще один документ «Концепция дальнейшей модернизации системы социального обслуживания» [3], направленный на преобразования в системе социального обслуживания до 2021 года.

Большое внимание в концепции дальнейшей модернизации системы социального обслуживания уделено проблеме отсутствия профессиональных стандартов и низкой квалификации социальных работников: «Из-за отсутствия профессиональных стандартов существуют программы обучения для подготовки социальных работников, определяющие потребности людей в трудных жизненных ситуациях, и социальных работников, непосредственно вовлеченных в уход за этими категориями граждан. Это напрямую влияет на структуру предоставляемых услуг. Относительно низкий уровень оплаты труда сохраняется, и система стимулирования, используемая в настоящее время, несовершенна. Работа в социальных учреждениях непривлекательна и не престижна».

В Концепции также отмечена необходимость:

- планирования потребности в социальных работниках;
- учета потребности в специалистах социальной работы различного профиля с высшим образованием;
- пересмотра подходов к определению функциональных обязанностей и квалификационных требований к персоналу по социальной работе;
- развития системы непрерывного профессионального образования работников системы социального обслуживания;
- разработки профессиональных стандартов социальных работников, отражающих требования работодателей к уровню знаний, навыкам и умениям готовящихся кадров;
- пересмотра образовательных стандартов организаций, обеспечивающих подготовку и переподготовку кадров и т.д.

В подтверждение несоответствия уровня квалификации специалистов социальной работы можно привести и следующие данные. Например, согласно исследованию ЮНИСЕФ в Казахстане [4]:

- социальная работа все еще является новой академической и профессиональной дисциплиной;
- правительство проявляет интерес к укреплению существующей системы, к вопросам, касающимся как совершенствования нормативно-правовой базы, разработке общих стандартов...;
- определения социальной работы и социальных работников не стандартизированы в различных секторах, кроме того, они не полностью соответствуют международным определениям и концепции профессии;
- кейс-менеджмент не является частью политики, обеспечения и контроля специальных социальных услуг и социальной работы;
- дефицит квалифицированных и хорошо обученных социальных работников;
- механизм супервизии/кураторства не предусмотрен в законе и политике;
- университетское образование по специальности «Социальная работа» испытывает нехватку практической направленности и практики на местах, включая слабые связи между учреждениями образования и потенциальными работодателями;
- необходимо обеспечить, чтобы все программы высшего образования по специальности «Социальная работа» являлись программами, основанными на компетенциях;
- положение в обществе социальных работников относительно невысоко, и профессия считается непривлекательной и связанной в основном с узким набором услуг (т.е. ориентация только на людей с ограниченными возможностями и пожилых людей);

– нет кодексов профессиональной этики, разработанных и принятых для социальных работников и др.

Как показывает анализ концептуальных документов и исследований, проведенных ЮНИСЕФ в Казахстане, для реализации стратегии модернизации необходимо последовательно улучшать разработку профессионального стандарта в области социальной работы и, как логическое продолжение этой работы, вносить изменения в образовательные программы для обучения будущих социальных работников.

В подтверждение мысли о том, что Правительство понимает необходимость укрепления существующей социальной системы приказом министра труда и социальной защиты населения Республики Казахстан от 30 мая 2019 года № 292 утвержден профессиональный стандарт «Психологическая и социальная работа» [5].

В профессиональном стандарте «Психологическая и социальная работа» закреплены требования к уровню квалификации и компетентности, к содержанию, качеству и условиям труда, и действие стандарта распространяется на услуги, оказываемые государственными юридическими лицами. В указанном документе говорится: «...стандарт позволит создать образовательные программы, в том числе для обучения персонала на предприятиях, для сертификации работников и выпускников образовательных учреждений, решить широкий круг задач в области управления персоналом».

К профессиональной группе, на которую распространяется содержание стандарта, отнесены: специалисты-профессионалы в области здравоохранения; специалисты в области права, гуманитарных областей и культуры; вспомогательный профессиональный персонал по юридическим, социальным услугам и религии.

Утверждение профессионального стандарта определило необходимость высшим учебным заведениям, осуществляющим подготовку социальных работников, модернизацию учебных программ с учетом современных вызовов; формулирование компетенций с точки зрения современной практики социальной работы; определение результатов обучения с учетом требований профессиональных стандартов; разработки и использования интерактивных методов обучения, направленных для постижения содержания профессиональной деятельности.

Основная часть

Анализ практической работы позволяет нам утверждать о необходимости формирования у будущих социальных работников представлений и практических навыков работы с конкретным случаем. Владеть технологиями диагностирования каждого конкретного случая, определения причинно-следственных связей, подбирать адекватные технологии социальной работы по преодолению трудной жизненной ситуации. И, на наш взгляд, этому способствует развитие использования в учебном процессе по подготовке студентов образовательной программы «Социальная работа» — кейс-менеджмент.

Предметом предлагаемой статьи не является анализ метода обучения «кейс-менеджмент». Данной проблематике достаточно уделено внимание в научной литературе. Внимание авторов статьи акцентировано на «кейс-менеджменте», реализуемом в социальной работе.

Определимся с содержанием понятия «кейс-менеджмент». Кейс-менеджмент — ведущая технология социальной, социально-педагогической работы с конкретной проблемной ситуацией, в которой объединены и определенный мониторинг ситуации, и привлечение иных институций, и осуществление координации действий специалистов и служб с целью решения психологических, межличностных, социальных проблем клиента, его окружения [5].

В частности, казахстанский исследователь Б.Ж. Турбеков в своей работе пишет, что «кейс-менеджмент — самый распространенный метод индивидуальной работы, широко применяемый в Европе и США. Он используется к различным категориям получателей социальных услуг: малообеспеченным гражданам, инвалидам, лицам с судимостью, неблагополучным семьям, пациентам больниц, мигрантам и т.д. Обоснованность использования кейс-менеджмента при работе с семьями в трудной жизненной ситуации заключается в том, что метод предусматривает разнообразную поддержку (социальную, психологическую, медицинскую и др.), а также безболезненную адаптацию к социуму....» [6; 96].

В работе «Индивидуальная социальная работа ... — О проекте «Technical Assistance to Sector Policy Support Programme in the Social Protection Sector — Service Delivery Component, Tajikistan» утверждается, что метод «управление случаем клиента», который более привычен и традиционен для

социальной работы, «в сегодняшней социальной работе является основным, объединяющим и структурообразующим. Термин происходит от англоязычного понятия «casework, case-management», что можно перевести несколькими способами: «кейс-менеджмент», «управление случаем», «ведение случая», «работа со случаем», «ведение дела» [7].

В работе «Сборник кейсов для вузов по дисциплинам гуманитарного и социально-экономического цикла» представлено следующее определение: «Кейс-менеджмент — техника обучения, использующая описание реальных ситуаций... это метод обучения, при котором студенты и преподаватели участвуют в непосредственном обсуждении деловых ситуаций или задач» [8; 3].

Российские исследователи рассматривают термин «кейс-менеджмент» как процесс управления персоналом для достижения поставленных целей и определения управления делами как «управления делами» [9; 67]. По мнению исследователей, кейс-менеджмент следует понимать как работу кейс-менеджера и группы специалистов, получающих социальную помощь. Чтобы помочь в решении трудной жизненной ситуации для клиента, междисциплинарная команда специалистов должна организовать работу с окружающей средой, привлекая ресурсы для решения проблемной ситуации, обеспечить взаимодействие различных структур, которые могут повлиять на происходящее [10, 11]. Под всем этим исследователи понимают «работу со случаем».

Исследователь Ю.В. Тодорцева считает, что кейс-менеджмент, или «ведение случая», является одной из ключевых технологий социальной работы, в основе которой лежит установление взаимодействия между социальным работником и клиентом. По мнению автора, навыки владения кейс-менеджментом являются актуальными для социального работника. В них проявляется способность гибко и критично мыслить, иметь высокий адаптивный потенциал, готовность быстро принимать нестандартные решения, быть восприимчивым к изменениям и инновациям [12; 133].

Анализ научных источников, законодательной литературы и опыта практической работы позволяет констатировать, что кейс-менеджмент в полном смысле как технология в Казахстане не используется, так как она не полностью соответствует устоявшемуся механизму предоставления социальных услуг гражданам. В казахстанской практике чаще всего кейс-менеджмент трактуется как «индивидуальное социальное сопровождение», но при этом отсутствуют признаки интегрированности услуг и уникальности решений. Стоит отметить, что часть услуг мультидисциплинарных комиссий специалистов предоставляется на платной основе, поэтому не в каждом случае можно полностью решить проблему. Эффективному кейс-менеджменту препятствует кадровая проблема. Для поиска инновационных методов работы и разработки персональных технологий в процессе патронажа требуется и соответствующая мотивация.

Подводя итог, следует отметить, что в университетах, в которых ведется подготовка будущих социальных работников, дисциплина «Case Management» должна быть включена в учебную программу. А для этого требуется провести определенную работу: определиться с содержанием, структурой учебной программы, накопить методическое обеспечение «кейс-менеджмента». Высшие учебные заведения совместно с социальными партнерами должны осуществлять на системной основе разработку учебно-методических пособий по кейс-менеджменту клиентов (услугополучателей), оказавшихся в трудной жизненной ситуации. Целью данных справочников должна стать помощь в овладении навыками использования кейс-менеджмента.

Результаты исследования

В Карагандинском экономическом университете Казпотребсоюза подготовка социальных работников осуществляется с 2003 года.

Цель образовательной программы 6В10201 — «Социальная работа», реализуемой в университете, коррелируется с содержанием профессионального стандарта «Психологическая и социальная работа» и определена как формирование инновационного потенциала личности специалиста, конкурентоспособного и обладающего профессиональными компетенциями для организации и управления социальной работой по предоставлению социальных услуг для различных категорий населения, разработки и реализации социальной политики. Уникальность образовательной программы состоит в формировании профессиональной компетентности и готовности бакалавров социального обеспечения к реализации социальной политики Республики Казахстан в условиях становления гражданского общества.

С внедрением компетентностного подхода в подготовку специалистов университетом с 2017 года реализован модульный принцип построения образовательной программы и учебного плана. На-

пример, учебный план ОП «Социальная работа» состоит из 15 модулей, каждый из которых направлен на формирование определенных компетенций и результатов обучения.

На основе анализа трудовых функций, закрепленных профессиональном стандартом «Психологическая и социальная работа», определены компетенции, формируемые у студентов в процессе изучения по модулю. Помимо обозначения компетенций, в модульном учебном плане нашли отражение и результаты обучения, достигаемые будущими социальными работниками в процессе формирования компетенций. В таблице 1 представлен пример взаимосвязи трудовой функции, выполняемой социальным работником, компетенции и результатов обучения.

Таблица 1

Пример взаимосвязи трудовой функции, выполняемой социальным работником, компетенции и результатов обучения

№ п/п	Наименование профессии	Трудовая функция	Содержание компетенции	Результат обучения
1	Специалист по социальной работе	<p><i>Трудовая функция 1:</i> Создание групп поддержек, проведение тренингов, работы с инициативными группами, группами само- и взаимопомощи.</p> <p><i>Трудовая функция 2:</i> Анализ качества и эффективности оказания специальных социальных услуг нуждающимся лицам (семьям) в период деятельности, разработка предложений по улучшению социальной работы</p>	Готовность к социальному менеджменту, использованию математических моделей планирования и прогнозирования в социальной сфере	<p>Владеть навыками работы с различными базами данных в единой информационной системе социального обслуживания, применять математические модели и статистические методы в социальном планировании и прогнозировании</p> <p>Уметь организовывать межведомственное взаимодействие, работать с коллективами, группами, управлять проектами и процессами, координировать процессы перенаправления клиентов и решать социальные задачи, направленные на обеспечение прав человека</p>
2	Социальный работник по оценке и определению потребности в специальных социальных услугах	<p><i>Трудовая функция 1:</i> Организация участия в проведении оценки и определении потребности в специальных социальных услугах.</p> <p><i>Трудовая функция 2:</i> Осуществление оценки и определения потребности в специальных социальных услугах</p>	Готовность к реализации социальной политики государства на основе клиентаориентированности, самостоятельность в принятии профессиональных решений, осознание социальной значимости своей профессии	Применять знания и умения по проведению комплексной оценки трудной жизненной ситуации в разных социальных группах населения с целью выявления потребностей и разработки программ социальной помощи и защиты на основе социального партнерства и организации социального диалога
3	Социальный работник с осужденными в пенитенциарной системе	<i>Трудовая функция 1:</i> Оказание социальной помощи, поддержки и защиты осужденным в целях их исправления и ресоциализации в период исполнения уголовного наказания, а также адаптации в обществе после освобождения	Способность осуществлять профессиональную деятельность на основе развитого правосознания, правового мышления и правовой культуры, принимать решения и совершать действия в управлении в точном соответствии с законом	Понимание сущности основных прав и обязанностей субъектами права, мер ответственности, требования законов, смысла юридически значимых документов и правовых действий, умение защищать свои права законными правовыми средствами, способность прокомментировать содержание правового акта и точно применить правовой акт в профессиональной деятельности

Каждая трудовая функция, нашедшая отражение в профессиональном стандарте, сопровождается в модульном плане компетенцией и результатом обучения. Для оценки формирования определенной компетенции и соответствующего ей результата обучения должен быть накоплен достаточный объем актуальных кейсов, разработанных с учетом решения их, посредством привлечения законода-

тельной и нормативной базы республики в системе социального обслуживания. Поскольку решение кейсов предполагает наличие теоретических знаний в области социального и экономического права у студентов, помимо знаний, полученных по специальному и базовым дисциплинам.

И, на наш взгляд, этому процессу формирования готовности к выполнению профессиональных функций будущих социальных работников отвечает кейс-менеджмент. Использование кейс-менеджмента в учебном процессе подготовки будущих социальных работников и обучение применению этого метода, по нашему мнению, позволит повысить качество обучения студентов и решить проблему недостаточной сформированности компетенций к практическому руководству.

Актуальность содержания заявленной темы прослеживается и в том, возвращаясь к содержанию профессионального стандарта, что в нем в карточке по профессии «Специалист по социальной работе» содержание одной из трудовых функций является кейс-менеджмент (табл. 2), например:

Таблица 2

Кейс-менеджмент в содержании трудовой функции

<p>Трудовая функция: «Сопровождение слу- чая (кейс-менед- жмент) клиентов (ус- лугополучателей), оказавшихся в труд- ной жизненной ситуа- ции»</p>	<p>Задача: Сопровождение случая (кейс-ме- неджмент) клиентов (услугополучате- лей), оказавшихся в трудной жизненной ситуации</p>	<p>Умения и навыки:</p> <p>1 Осуществлять вмешательство для достижения практических целей социального сопровождения и расширения возможностей клиентов и местного сообщества — с конкретной проблемной ситуацией. 2 Проводить оценку нужд и потребностей семьи (человека, ребенка). 3 Прогнозировать социальные риски. 4 Проводить мониторинг и оценку ситуации и привлекать иные институты. 5 Осуществлять координацию действий специалистов и служб с целью решения психологических, межличностных, социальных проблем клиента, его окружения. 6 Управлять эмоциями. 7 Составлять план работы с семьей. 8 Выявлять социальные проблемы. 9 Налаживать коммуникативные связи</p> <p>Знания:</p> <p>1 Психология коммуникации. 2 Социальная работа с семьей и детьми. 3 Модели кейс-менеджмента. 4 Основы консультирования. 5 Техника оценки нужд и потребностей. 6 Педагогика. 7 Управление и администрирование</p>
---	---	---

Заключение

Итак, что мы имеем сегодня: определены стратегические векторы модернизации общественного сознания в обществе, задачи социальной политики и социальных служб, утвержден профессиональный стандарт. В настоящее время вопрос адресован высшим учебным заведениям в контексте совершенствования образовательных программ, разработки и внедрения технологий, направленных на подготовку к выполнению трудовых функций, указанных в профессиональном стандарте.

Подводя итог сказанному выше, мы отмечаем, что процесс обучения социальных работников в контексте утвержденного профессионального стандарта «Психологическая и социальная служба» представляет собой систематический, длительный и запланированный процесс, требующий следующих мер: разработка базовых и дополнительных образовательных программ (основных и второстепенных); разработка рекомендаций по оценке академических достижений студентов, разработка рекомендаций для студентов по прохождению профессиональной практики, подготовка учебников и учебной литературы и т.д.

Список литературы

- 1 Послание Президента Республики Казахстан от 14 декабря 2012 г. «Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.inform.kz/ru/social-naya-modernizaciya-kazahstana-dvadcat-shagov-k-obschestvu-vseobschego-truda_a2478336 (Дата обращения: 05.02.2020).
- 2 Концепция социального развития Республики Казахстан до 2030 года и План социальной модернизации на период до 2016 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo_respubliki_kazakhstan_premier_ministr_rk/hozyaystvennaya_deyatelnost/id-P1400000396/ (Дата обращения: 10.02.2020).
- 3 Концепция дальнейшей модернизации системы социального обслуживания [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.akimat-talgar.gov.kz/p/socprog89>.
- 4 Аналитическая справка [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.unicef.org/kazakhstan/media/3211/file> (Дата обращения: 12.02.2020).
- 5 Профессиональный стандарт «Психологическая и социальная работа» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.zakon.kz/4972322-utverzhden-professionalnyy-standart.html>.
- 6 Турбеков Б.Ж. Интегрированные услуги семьям, находящимся в трудной жизненной ситуации в условиях мегаполиса: дис.... д-ра по профилю: 6D090500 / Берик Жолмуханович Турбеков. — Нур-Султан, 2019. — 167 с.
- 7 Индивидуальная социальная работа — О проекте « Technical Assistance to Sector Policy Support Programme in the Social Protection Sector — Service Delivery Component, Tajikistan» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://sdc-eu.info/RDF/3_26K_4.pdf (Дата обращения: 13.02.2020).
- 8 Сборник кейсов для вузов по дисциплинам гуманитарного и социально-экономического цикла: учеб.-метод. пос. / А.Г. Абызов, И.С. Андронов, Л.Е. Егорова и др. — СПб.: Изд-во СПб. ун-та управления и экономики, 2015. — 138 с.
- 9 Скрипченко Н.Ю. Основные этапы и процессы внедрения ювенальных технологий в Архангельской области / Н.Ю. Скрипченко, Н.В. Машинская // Вопросы ювенальной юстиции. — 2015. — № 3. — С. 20–31.
- 10 Юрченко Л.В. Теоретические основы восстановительного правосудия. Методика «кейс-менеджмент» / Л.В. Юрченко // Вестн. Омск. гос. ун-та. — 2010. — № 3. — С. 164–168.
- 11 Тугаров А.Б. Соотношение детерминирующего влияния факторов социальной адаптации в кейс-менеджменте социально-педагогического сопровождения детей-инвалидов / А.Б. Тугаров, А.С. Дудкин // Изв. ПгПУ им. В.Г. Белинского. — 2012. — № 28. — С. 66–74.
- 12 Тодорцева Ю.В. Кейс-менеджмент як метод соціальної роботи в процесі підготовки професійно мобільних майбутніх фахівців соціальної сфери / Ю.В. Тодорцева // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. — 2020. — № 69 (Т. 3). — С. 133–137.

С.А. Муликова, М.К. Абдакимова

Әлеуметтік қызметкерлердің дайындаудағы заманауи трендтер

Әлеуметтік жұмыс саласындағы республиканың бағдарламалық және нормативтік құжаттарына жасалған талдау әлеуметтік қызметкерлерді даярлау деңгейі әлеуметтік қызметтер секторының қажеттіліктеріне сәйкес келмейтіндігін көрсетті. Әлеуметтік-экономикалық саладағы өзгерістер, қоғамның әлеуметтік жұмысқа қатынасы, халықаралық тәжірибе осы саладағы кәсіби стандарттың талаптарын ескере отырып, әлеуметтік жұмысшыларды даярлау мен оқытуды қажет етеді. Әлеуметтік жұмыста кәсіби стандарттың болуы білім беру үйімдарын әлеуметтік құзыреттіліктерді қалыптастыруға бағытталған әлеуметтік жұмысшыларды даярлауға арналған білім беру бағдарламасының мазмұнын стандарт талаптарына сәйкес келтіруді міндеттейді. Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру және оку нәтижелерін анықтау оку процесінде оқыту технологиясын — кейс-менеджменті басқаруды қажет етеді. Кейс-менеджмент — бұл әлеуметтік қызметкердің еңбек функциясының мазмұнын көрсететін технология.

Kітт сөздер: іс жүргізу, білім беру бағдарламасы, кәсіби стандарт, әлеуметтік жұмыс, әлеуметтік даму, әлеуметтік қызметкер, еңбек функциясы.

S.A. Mulikova, M.K. Abdakimova

Current trends in the training of social workers

The analysis of the program and normative documents of the republic in the field of social work showed that the level of training of social workers does not meet the needs of the social services sector. Changes in the socio-economic sphere, the attitude of society towards social work, international practice dictate the need for organizing work and training social workers, taking into account the requirements of a professional standard in this field. The presence of a professional standard in social work obliges educational institutions to bring the content of the educational program for the training of social workers in accordance with the requirements of the standard, focusing on the formation of professional competencies. The formation of professional competencies and the definition of learning outcomes requires the use of training technology in the educational

process — case management. Case management is a technology that reflects the content of the labor function of a social worker.

Keywords: case management; educational program; professional standard; social development; social work; social worker; labor function.

References

- 1 Poslanie Prezidenta Respubliki Kazakhstan ot 14 dekabria 2012 h. «Sotsialnaia modernizatsii Kazakhstana: Dvadtsat shahov k Obshchestvu Vseobshchego Truda» [Message from the President of the Republic of Kazakhstan dated December 14, 2012 «Social Modernization of Kazakhstan: Twenty Steps to the Universal Labor Society»] (2012). — inform.kz/ru. Retrieved from http://www.inform.kz/ru/social-naya-modernizaciya-kazahstana-dvadcat-shagov-k-obschestvu-vseobschego-truda_a2478336 [in Russian].
- 2 Kontseptsii sotsialnogo razvitiia Respubliki Kazakhstan do 2030 hoda i Plan sotsialnoi modernizatsii na period do 2016 hoda [The concept of social development of the Republic of Kazakhstan until 2030 and the Plan of social modernization for the period until 2016] (2014). — tengrinews.kz. Retrieved from: https://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo_respubliki_kazakhstan_premier_ministr_rk/hozyaystvennaya_deyatelnost/id-P1400000396 [in Russian].
- 3 Kontseptsii dalneishei modernizatsii sistemy sotsialnogo obsluzhivaniia [The concept of further modernization of the social service system] (2017). — socialvko.gov.kz/ru. Retrieved from: <http://socialvko.gov.kz/ru/news/konczepciya-dalnejshej-modernizacii-sistemy-soczialnogo-obsluzhivaniya> [in Russian].
- 4 Analiticheskaiia spravka [Analytical background] (2014). — unicef.org. Retrieved from: <https://www.unicef.org/kazakhstan/media/3211/file> [in Russian].
- 5 Professionalnyi standart «Psikhologicheskaiia i sotsialnaia rabota» [Professional standard «Psychological and social work»] (2019). — zakon.kz. Retrieved from: <https://www.zakon.kz/4972322-utverzhden-professionalnyy-standart.html> [in Russian].
- 6 Turbekov, B.Zh. (2019). Intehrirovannye usluhi semiam, nakhodiashchimsia v trudnoi zhiznennoi situatsii v usloviiakh mehapolisa [Integrated Services for Families in a Difficult Life Situation in a Metropolis]. Doctor's thesis. Nur-Sultan [in Russian].
- 7 Individualnaia sotsialnaia rabota — O proekte «Technical Assistance to Sector Policy Support Programme in the Social Protection Sector — Service Delivery Component, Tajikistan» [Individual social work — About the project «Technical Assistance to Sector Policy Support Program in the Social Protection Sector — Service Delivery Component, Tajikistan»]. — sdc-eu.info. Retrieved from: http://sdc-eu.info/RDF/3_26K_4.pdf [in Russian].
- 8 Sbornik keisov dlia vuzov po distsiplinam humanitarnoho i sotsialno-ekonomicheskoho tsikla: uchebno-metodicheskoe posobie [A collection of case studies for universities on the disciplines of the humanitarian and socio-economic cycle: a training manual] (2015). Saint Petersburg: Izdatelstvo Sankt-Peterburhskoho universiteta upravleniia i ekonomiki [in Russian].
- 9 Skripchenko, N.Yu. (2015). Osnovnye etapy i protsessy vnedreniia yuvenalnykh tekhnologii v Arkhangelskoi oblasti [The main stages and processes of the introduction of juvenile technologies in the Arkhangelsk region]. Voprosy yuvenalnoi yustitsii — Questions of juvenile justice, Vol.3, 20–31 [in Russian].
- 10 Yurchenko, L.V. (2010). Teoreticheskie osnovy vosstanovitelnoho pravosudiia. Metodika «keis-menеджмента» [Theoretical foundations of restorative justice. Methodology «case management»]. Vestnik Omskogo gosudarstvennogo universiteta — Bulletin of the OSU, Vol.3, 164–168 [in Russian].
- 11 Tugarov, A.B. & Dudkin, A.S. (2012). Sootnosheniie determiniruiushcheho vliianiia faktorov sotsialnoi adaptatsii v keis-menedzhmente sotsialno-pedagogicheskoho soprovozhdeniya detei-invalidov [Correlation of the determinative influence of factors of social adaptation in the case management of social and pedagogical support for children with disabilities]. Izvestiia PgPu imeni V.G. Belinskogo — News of PGU named after V.G. Belinsky, Vol. 28, 66–74 [in Russian].
- 12 Todortseva, Yu.V. (2020). Keis-menеджмент kak metod sotsialnoi raboty v protsesse podhotovki professionalno mobilnykh budushchikh spetsialistov sotsialnoi sfery // Pedagogika formirovaniia tvorcheskoi lichnosti v vysshei i obshcheobrazovatelnoi shkole. — Vol. 69, 3, 133–137 [in Ukrainian].

Z.K. Kulsharipova^{1,*}, G.B. Mardenova¹, R.N. Astanov¹, A.B. Zhantlessova²

¹Pavlodar Pedagogical University, Pavlodar, Republic of Kazakhstan;

²Saken Seifullin Kazakh Agrotechnical University, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan;

(E-mail: kulsharipovazk@mail.ru)

ORCID: 0000-0001-6170-099X¹

Innovative potential of the youth creative development at the university stage of professional formation

One of the main directions of modern higher education is the preparation and development of a future specialist as a highly educated, integrated person with a high level of competence, able to build and fulfill creatively his human and social goals regardless of growing tasks. «In accordance with the requirements of society, the state and the labor market, the higher education system is necessary to ensure the education of young people capable to create professional development in the context of automation and modern advanced technologies. An analysis of the scientific and methodological literature shows that young people at the stage of professional development at the university stage are not independent enough and are not informed about the choice of profession insufficiently. Creative development of students in the process of professional development will solve the problem of reproduction and development of human resources in the country effectively. The article explains the concept of «psychological adaptation» including «professional skills» and also discusses some innovative teaching methods at universities. The main approaches to the introduction of innovations in modern higher education are analyzed. It also identifies the differences between traditional and innovative learning and shows the choice of innovative didactic goals, as well as the advantages and disadvantages of using certain methods.

Keywords: professional growth, stage of professional development, innate skills, the mechanism for the development of creative abilities, psychological adaptation, professional skills and abilities, the method of analogies, method of inversion.

Introduction

Adaptation to future professional activity has always been a difficult task in the field of higher education, as well as in the practice of relations between enterprises and organizations with young professionals. It is extremely important to acquire practical skills during the training period without compromising the development of curricula (the latter case currently occurs when students earn more money than they learn).

In the field of culture, solving this problem, it is possible to identify a mechanism for developing the creative abilities of future graduates of economic universities in the field of adaptation to work [1].

The analysis of the research topic shows that the goal of a specialist in the field of education has changed, since these changes are manifested in the education and development of creative abilities of future specialists. These changes are based on the urgent need for career growth, which increases the organizational level of the process of developing creative abilities [2,3].

Creativity refers not only to innate skills, but also to arbitrary ways of acting, to the motivational needs of a future University graduate in a personal environment that is based on the priority of value orientations, the ability to self-development and a constructive, creative approach to solving professional tasks of future teachers. Therefore, it is important to find out what creative abilities future specialists in the socio-cultural sphere have and what components they have.

In our opinion, the topic that we have chosen is relevant, because in modern society it is especially important that the future specialist finds his place in the profession, adapts and acquires skills to quickly start working. He is often helped by student projects organized by special centers at the University. Therefore, it is important to consider the features of the Center for student initiatives at the pedagogical University [4,5,6]. Rean believes that the types of adaptation processes in the formation of the future teacher-student in the GSP do not actually differ from the «active-passive» criterion, each adaptation is a manifestation of activity. And the first type of setting also determines the active setting. But we are talking about active adaptation of students, active self-regulation, self-correction in accordance with the requirements of the professional environment.

*Corresponding author's e-mail: kulsharipovazk@mail.ru

Literature review

Traditionally, adaptation is seen as a process and as a result. When considering professional adaptation as a process, its time characteristics, stages of adaptation are highlighted and their frequency is considered. Within this direction, the main elements of the adaptation process are identified, connected in a single logical and temporal sequence. M.A. Dmitrieva identifies a number of stages in the process of adaptation of students to professional activities: primary adaptation in 1–2 courses, a period of stabilization, increasing adaptive capabilities in 3–4 courses.

The effective aspect of adaptation is used as the main element of assessing the success of adaptation processes in general. F.B. Berezin formulates three criteria for evaluating psychological adaptation in the conditions of becoming a professional (table 1)

Table 1
Criteria for assessing psychological adaptation

Assessment criteria	Signs of psychological adaptation
The success of the activities	Performance of practical tasks, developing skills, necessary interaction with group members and other persons who affects professional performance.
Ability to avoid situations	Creation of professional bases for the process and effective manifestations of psychological properties.
Ability to regulate health	Carrying out activities without significant violations of physical health.

A common indicator of adaptability is the lack of evidence of non-compliance. Correction can occur due to short-term and strong influences of the learning environment on the student or under the influence of less intense, but long-term effects. Inconsistency is manifested in several violations of educational activities: a decrease in interest in the future specialty. Physiological and psychological signs of mismatch correspond to signs of stress. Medawar added another aspect to the two traditional aspects of adaptation: adaptation, as a process and as a consequence, is something like a body or a population. It develops independently and has the potential to successfully exist in changing circumstances in the future. This idea allowed A.A. Rean and co-authors to consider adaptation not only as a process and result, but also as a basis for the formation of new intellectual qualities.

Value orientations meet the needs of the future specialist in the field of education in accordance with the humanistic position in the transition to a new state of professional society, changing the inner world, which recognizes the need for a thorough theoretical and methodological study of this problem. [7].

The problem of professional self-determination of the younger generation is more relevant today than ever. Young people are more mobile in the labor market, but remain a risk category for objective and subjective reasons [8.9].

The problem of young people who have passed professional and pedagogical training in the labor market to find a job is largely due to socio-psychological factors, which are associated with the fact that the views of graduates about employment prospects and prospects for further employment, as a rule, do not correspond to the real situation in the workplace and the real balance of supply and demand in the labor market.

The social immaturity of young professionals and their psychological unpreparedness in the labor market lead to the formation of negative stereotypes among University graduates among employers.

The modern youth labor market is characterized by a growing gap between the requirements for youth work and ways to meet them. Since young people do not have (or do not have enough) practical work experience, there is little demand for this category of citizens in the labor market.

All this has determined the problem of scientific research, which contradicts the need to develop creative abilities as conditions for professional adaptation of future specialists in the socio-cultural sphere with insufficient development of this problem at the methodological level. University level.

This contradiction is especially noticeable in the system of training specialists in the field of pedagogical activity. The problem of analyzing the creative potential of students, developing this potential and using it in the process of adaptation to future activities is not sufficiently solved in the practice of working with students.

The problem of professional adaptation is widespread, which makes it easier for us to form theoretical material (Rean, Zhuravlev, Dikaya, etc.). The relationship between professional adaptation and the development of creative abilities has been studied much less, in particular the topic of professional adaptation in ed-

ucation. At the same time, the problem of socio-cultural organizations that provide the opportunity to adapt to the future profession and reveal creative potential has not been developed. In particular, the problem of student initiative centers, their place and role is very little developed and practically not mentioned in connection with the professional adaptation of future specialists, so we consider this work new.

Main part (methods)

The analysis of the level of social and professional adaptation of young specialists in the field of education, the identification of factors and contradictions that affect its effectiveness in educational institutions, leads us to the need to develop programs and technologies to support young professionals in this process. Studying the specifics and contradictions of social and professional adaptation of young professionals is important from a theoretical point of view.

Considering professional development, it is necessary to distinguish three interrelated aspects: adaptation as a process of adaptation of a future specialist to the changing professional environment characterized by its spatial and temporal mechanisms; as a result of this process, characterized by the total degree of adaptation of the student; as a source of formation of new professional qualities, characterized by the complex of them. The nature of the future specialist's behavior and the degree of effectiveness of his interaction in the «teacher — educational environment» system depend on the correspondence of these three components. The process of adapting future teachers involves two aspects. These include professional adaptation and socio-psychological (table 2).

Table 2
Aspects of mastering professional skills and abilities

The nature of the future specialist's behavior	Aspects of mastering professional skills
Professional adaptation	Mastering professional skills and abilities to form some significant individual professional qualities, to form a stable positive attitude of the student to their profession
	Mastering the socio-psychological characteristics of the organization, entering into the existing system of relations, positive interaction with its members
Social and psychological adaptation	The development of professional skills and labor relations
	Joining an organization with a basic theoretical understanding of how the workflow works

Creative abilities as part of the competence of professional future specialists are determined by the creative abilities of the personality of the future specialist, his creative activity, his creative abilities, that is, the parameters of his creative potential.

It is also determined by his temperament, character, will and other characteristics of his personality. The ability to communicate and build relationships with the environment, therefore, ideally matches the idea of creative activity, especially in the context of education.

The adaptation process is associated with active changes in the student's personality, correction of their own attitudes and known behavioral models in the process of learning at the workplace. This is a kind of active self-change and formation of skills for active self-acceptance of the future professional environment.

Professional adaptation of future specialists in the field of education is a gradual process of learning, development and self-development of special knowledge, skills, personal qualities of future teachers and professional self-determination in the constantly changing conditions of society. Preparation for entering the labor market with the development of professional activities.

Discussion

In our study, we present the socio-pedagogical conditions for the development of professional adaptation of future education professionals in a model that includes: creative participation in the activities of student initiative centers (actions, festivals, social projects).

The development of the creative potential of future specialists is the process of mastering the values of educational culture and, on this basis, getting a strong motivation to become a «master teacher», that is, a free specialist, creatively thinking, spiritually rich. To develop these characteristics, we understand that we need a flexible methodology of the educational process based on the laws of pedagogical psychology and creativity, a historical approach to the development of science, technology and technology. This requires

making changes and adjustments to the concept of higher education in its main components in the transition to the principles of fund mentalization and humanization of education.

Creative self-realization of the individual allows you to significantly reduce the time of adaptation in a new professional environment.

For professional adaptation to be as successful as possible, the team and the future specialist must understand that their creative abilities must be developed after graduation. A specialist who has graduated from an educational institution has more creative potential than real professional competence, since his experience is still very limited, but the creative abilities of such a specialist allow him to rethink the situation. In our opinion, the formation of a sufficiently sober view of the future specialist on their own potential and their knowledge, their creative qualities that contribute to professional adaptation, should be determined at the University, especially in special centers of student initiative which help organize and actively participate in projects.

Currently, one of the main tasks of University teachers is to develop students' creative thinking. A specialist in this field must have the skills to creatively solve inventive problems (CIP), search for new and promising (non-standard) solutions, and present and protect their solutions. The study of creative qualities of students in the process of studying at a pedagogical University is one of the important aspects of professional training of future teachers.

Logical exercises teach such thinking skills. Unfortunately, non-standardized tasks in which there is no need to remember formulas, but you need to think, see the problem as a whole, analyze the situation, understand what is given and what is needed, are practically excluded from the Kazakh education system. Replacing reasoning, justifications, and reasoning with answers to tests typical of the Western didactic paradigm is unlikely to meet the requirements of developing creative abilities and interests. Creativity always involves a critical approach and a critical understanding of observed phenomena and all information, including educational information.

E. Karpenko notes that the reason for the low level of creative thinking among students lies largely in the education system. It is necessary to change the priorities in the system of social and educational values: from a concept focused on human needs and their satisfaction to a different understanding based on human development and the main goal — self-confidence. Self-expression, disclosure of opportunities and creative abilities of the individual.

The main value of education, especially higher education, should be the creation of future professional needs and opportunities in addition to education, self-development and flexible self-learning throughout life.

The traditional method of learning is ineffective because it uses information-algorithmic methods of learning to transmit social experience and requires reproductive reproduction. To determine the directions of development of the educational process aimed at activating and developing the creative thinking of students, it is necessary to determine the basic principles of the development of the educational process.

Among the theoretical approaches to the organization of the educational process in pedagogical universities as an educational and creative activity, priority is given to the approach to personal activity. It includes the use of active forms and methods of learning (personal-oriented or developing technologies, research, project, game methods, individual or group forms of learning), aimed at the «development» of individual creative abilities and creative needs, based on self-determination, orientation and self-realization. Activation of the creative thinking of the individual teacher significantly contributes to heuristics and principles motivation and passion of students, their activity and independence as subjects of educational process: brainstorming, heuristics, method questions, the method of analogies, method of inversion, the method of transition to another level of diagnostics, graphical method or a schematic diagram of a Synectic method, etc.

Result

One of the most important factors in the development of creativity of University students is motivation. However, it is necessary to provide an opportunity to solve the problem yourself and initially positively evaluate attempts to find a new approach to this problem. Historical experience shows that the success of a particular approach to solving a complex problem is often determined by the desire to use a device widely used in other Sciences or other fields. In particular, the apparatus of experiment, modeling (including mathematical) and formal logic can be productive for learning. It does not challenge the purely emotional and often irrational approaches that are usually characteristic of education, but rather deepens and complements them.

The development of creative abilities during HSP training will help students master these areas of knowledge and will be useful in independent professional activities.

The most important thing in training and developing intuition and imagination is practical work, because the main tool for this training is creative action. The creative process is complex and individual.

First of all, you must learn to emotionally perceive reality, feel the beauty of surrounding objects, natural phenomena, and so on.

To anticipate the result of your work is to see and imagine what is not there. Representation is the most important element of imagination.

The creative imagination is almost limitless. For the development of creative abilities, it is useful to introduce practical tasks and exercises to improve mental activity in various courses. A high level of development is closely related to the ability to concentrate and attract attention to a variety of information. Shortcomings in the management of attention influence the process of thinking. Many scientists combine their achievements and achievements in science with the ability to focus on scientific problems and tasks for a long time. Successful work of our consciousness, our thinking is impossible without the ability to manage your attention. Attention is shown in certain mental situations that have a certain value for the person.

Creative self-realization as a process of implementing individual creativity allows you to create something new in the shortest possible time and thereby ensure your rapid career growth. It becomes the subject of philosophical, psychological, pedagogical and acmeological research, and young people are chosen as the object of research in their independent movement to the heights of professionalism. It should be noted that the consideration of the process of personal adaptation to professional activity through the prism of creative self-realization has not been sufficiently studied.

However, the future teacher at the stage of entering the professional environment faces a number of contradictions (table 3).

Table 3
Types of contradictions

Types of contradictions	Content
Type 1	The need for a functioning production in a creative professionally self-fulfilling personality and the dominance in the standardization of the professional training process.
Type 2	The personality of the future specialist and a professional system that does not pay enough attention to his personality.
Type 3	The desire of the future teacher to be creative and the lack of operational opportunities for the future specialist to implement this process.
Type 4	The set of real qualities of the teacher's personality (his abilities, talent, motivation to achieve, etc.) and requirements for his professional activity

The main problem is that the study of creativity and especially the formation of creative qualities is a subjective and rather deep process.

The traditional learning system is not always able to develop creative thinking, because it is based on memorizing information and accumulating facts.

Therefore, it is considered necessary to introduce special methodological courses in the educational process, as well as tasks that allow you to develop creative thinking and use your creative abilities in the future, not only in educational and professional activities, but also in life.

The development of special methodological courses is based on the following principles (table 4).

Courses are in stages of implementation. The first stage is preparatory. At this stage, the analysis of external and internal conditions necessary for the functioning and development of the center for student initiatives is carried out.

External conditions are defined based on:

- analysis of the center's needs for the target group;
- analysis of the skills of the University and the entire education system as a whole;
- Analysis of the center's activities and previous experience.

Table 4

Special methodological courses

Orientation surveys methodology	Content of special courses
Feasibility in terms of goals and objectives	Courses are designed for a specific organization, taking into account its specific interests, mission and vision. In our case, we are talking About the center for student initiatives aimed at attracting students to creative activities in the field of education
Relying on the resources and capabilities of an Amateur organization	It is supposed to maximize the use of its own resources and only to a small extent attract the resources of the University, budget funds. As for attracting sponsorship funds, forming the interests of sponsors is one of the tasks of managers in the field of culture. Therefore, it is part of the active activities of the Center.
Using the experience of other organizations in the field of culture	Student centers and their activities are almost not described in the literature. The few materials on the Internet are clearly linked to the specific characteristics of the universities where they are organized, and are not of a General nature. Nevertheless, it is necessary to try to generalize these materials.
The principle of planning	All activities for organizing the work of the center for student initiatives should be planned both in time and in resources.
Gradual introduction	The courses should be conducted in stages.

Based on the conducted research, the following areas of the center's work were identified, and experts were evaluated according to their significance on these scales (table 5).

Table 5

Expert evaluation for the Student Initiatives Center

Activity	Evaluation
Practical activities	7
Educational activities	6
Festivals	10
Competitive activity	9
Entertainments	6
Scientific works exhibition	10
Shooting a video with subsequent editing	8
Conducting etiquette courses	7
Preparation a festive corporate event	8
The political debate	6
Design and maintenance the Center's website and Pedagogic site in general	9
Public relations work:	
Press conferences	5
Special events to attract sponsors	6
Using the work of the Center as an information occasion for media coverage	7
Scientific-excursion direction:	
The development of an original tour projects	8
Excursion	6
Reception of groups with provision of communications with organizations engaged in the co-operation field	6
Work on generalizing the experience of Student Initiative Centers and establishing contacts with such centers	5

These assessments are subjective, as experts were invited as specialists who worked at the center, as well as students who only heard about its work or from time to time attended the Center's events.

The respondents' scores were averaged. However, the analysis of the table gives grounds for the following conclusions:

1. the center's Activities should cover almost the entire spectrum of innovative educational activities.
2. the work of the center can be not only organizational in nature, but also have a didactic orientation.

3. Communication should occupy a large place in the work of the Center, especially communication with cultural institutions, media and potential sponsors.

Internal conditions were also studied in the analysis of the Center:

- determining the resource capabilities of the center for student initiatives;
- identification of problems in the work of the Center;
- identification of the Center's strengths. We must rely on them to develop proposals for improving the organization;
- assessment of the management structure of the Center, the composition of functions in management activities, their distribution, the level of management culture, etc.).

At this stage, the actual basis for making project decisions is created. Conducting this assessment by interviewing experts gave the following result (table 6).

Evaluation of internal resources

No	The organization's potential	Score on a 10-point scale
1.	Fame and popularity of the Center for Student Initiatives	6
2.	State of the material base	7
3.	Organizational structure of the center	7
4.	Latitude (range) of the Center's work programs	6
5.	Quality level of the Center's events	6
6.	The level of information promotion of the Center's activities among young people	5
7.	The nature of the relationship with sponsors	6
8.	The nature of relations with the Dean's office	9
9.	Relationships within the team (trust in managers, level of psychological comfort)	10
10.	Psychological state of the organization	7

Conclusion

At the same time, the psychological climate in the team and trust in the leaders (which also characterizes the competence of the center's managers) received the highest rating.

The main thing is to develop a strategy to ensure the organizational quality of innovative projects.

This phase includes:

- development of the General policy of the center for student initiatives;
- creation of a program to expand the functions and activities of the center;
- improving the organizational structure and ensuring flexibility of this structure;
- the development of certain types of activities that are of particular interest.

Today, universities in different regions have centers for student initiatives. However, your activities are related to this University. It is not general enough and is not as important as the integration of universities. It seems that integration at the level of joint innovation projects can be achieved through the activities of the center for student initiatives.

The project's activities in the field of educational technologies are diverse. This diversity is due, in particular, to the fact that educational activities are diverse and include classes on various types of skills, pedagogy, information exchange, etc.

It is impossible to develop creativity in this area without guaranteeing authors free access to social and cultural values for consumers. This support is organized by the management at social and cultural events. In this case, the leader needs creativity of socio-cultural values, supplemented by knowledge in the field of education and management systems.

Effective project management seems to be based on the project method, which is mainly used by software developers. The essence of this method is to form a team of performers, a project team, each participant of which is an independent creative person who uses their potential in the common interests in accordance with the general idea of the project.

This document proposes specific activities related to the expansion and development of the student initiative center at HSP. These events allow not only to increase the effectiveness of the center as a tool for adapting students to their future activities, but also to review and summarize the work of the center as a platform for the introduction and testing of innovative pedagogical technologies.

References

- 1 Sarsenbaeva B.G., Nikolaeva N.V., Kulsharipova Z.K., Demidenko R.N., Vlasova V.V., Sakenov J.Z. (2014). Pedagogical conditions of formation professional competences at student (on an example of the Pedagogics and psychology specialty) Life Science Journal. 2014. T. 11. № SPEC. ISSUE 5. C. 166–170.
- 2 Розум С.И. Психология социализации и социальной адаптации личности / С.И. Розум. — М.: Речь, 2006.
- 3 Kulsharipova Z. K., Zhantlesova A. Model of Readiness of Students to Use Digital Educational Resources. Eastern European Scientific Journal- 2014. № 6
- 4 Papay J. Does an Urban Teacher Residency increase student achievement? Early evidence from Boston / J. Papay, M. West, J. Fullerton, T. Kane // Educational Evaluation and Policy Analysis. — 2012. — No. 34. — P. 413–434
- 5 Kulsharipova Z. K., Zhantlesova A.B. Training of students in the conditions of diversification of higher pedagogical education Fundamental research. 2015 No. 2.
- 6 G Ayapbergenova, J Sakenov, A Zhantlesova (2015) Professional training of future school teachers WALIA journal 31(S6): 24–28, 2015. Retrieved from www.Waliaj.com ISSN 1026–3861, © 2015WALIA
- 7 Бодалев А.А. Психология о личности / А.А. Бодалев. — М.: Изд-во МГУ, 1988. — 188 с.
- 8 Вертягина Е.А. К проблеме изучения профессиональной адаптации молодых специалистов / Е.А. Вертягина. Социальная психология XXI века: сб. ст. Междунар. конгр. — Ярославль, 2002.
- 9 Дикая Л.Г. Психология адаптации и социальной среды. Современные подходы, проблемы и перспективы / Л.Г. Дикая, А.Л. Журавлев. — М.: Ин-т психологии РАН, 2007.

3.К. Кульшарипова, Г.Б. Марденова, Р.Н. Астанов, А.Б. Жантлесова

Университет кезеңіндегі кәсіби қалыптасуда жастардың шығармашылық дамуының инновациялық әлеуеті

Заманауи жоғары білімнің негізгі бағыттарының бірі — болашақ маманның жоғары білімді, тұтас жеке тұлға ретінде қалыптасуы және дамуы, жоғары кәсіби біліктілігі бар, шығармашылық және сәйкесінше құрделі міндеттерді орындаі алатын, өзін-өзі құра алатын, өзінің адамдық және әлеуметтік миссиясын орындаі алатын тұлға ретінде қалыптастыру. Қоғам, мемлекет, еңбек нарығы, жоғары кәсіби білім беру жүйесі сұраныстарына сәйкес ақпарат пен заманауи жоғары технологиялардың дамуы жағдайында шығармашылық кәсіби өсуге қабілетті жастардың білім алудың қамтамасыз ету. Ғылыми және әдістемелі әдебиеттерді талдауда университет кезеңіндегі кәсіби даму сатысында жастар дербестілікке ие емес, кәсіби таңдау туралы хабардар емес екендігін көрсетті. Кәсіби даму процесінде студенттердің шығармашылық дамуы елдің кадрлық әлеуетін молайту және дамыту мәселеін тиімді шешуге мүмкіндік береді. Макалада «психологиялық бейімделу» ұғымы, оның ішінде «кәсіби шеберлік» ұғымы түсіндірлген және университеттерде оқытуудың кейір инновациялық әдістері талқыланған. Қазіргі жоғары білімге инновацияны енгізуін негізгі тәсілдері талданды. Сонымен катар дәстүрлі және инновациялық оқытуудың айырмашылықтары анықталған, инновациялық дидактикалық мақсаттарды таңдауды, белгілі әдістерді қолданудың артықшылықтары мен кемшіліктері көрсетілген.

Kітт сөздер: кәсіби өсу, кәсіби даму кезеңі, таңдау, қабілеттер, шығармашылық қабілеттерін дамыту тетігі, психологиялық бейімделу, кәсіби дағылармен қабілеттер, аналогия әдісі, инверсия әдісі.

3.К. Кульшарипова, Г.Б. Марденова, Р.Н. Астанов, А.Б. Жантлесова

Инновационный потенциал творческого развития молодежи на университете этапе профессионального формирования

Одним из основных направлений современной высшей школы является становление и развитие будущего специалиста как высокообразованного человека с высокой профессиональной компетенцией, способного творчески, в соответствии с растущими задачами самостоятельно строить, реализовать свои человеческие и социальные цели. На основании требований общества, государства и рынка труда система высшего профессионального образования призвана обеспечить образование молодежи, способной к творческому профессиональному росту в условиях информатизации и развития современных научно-технических технологий. Анализ научно-методической литературы свидетельствует о том, что молодые люди на этапе университетского профессионального развития не обладают достаточной самостоятельностью и осознанностью профессионального выбора. Творческое развитие студентов в процессе профессионального развития позволит эффективно решить проблему воспроизведения и развития кадровых ресурсов страны. В статье уточнено понятие «психологическая адаптация», в том числе

«профессиональные навыки и умения», рассмотрены некоторые инновационные методы обучения в университетах. Проанализированы основные подходы внедрения инноваций в современном высшем образовании. Также авторами были определены различия между традиционным и инновационным обучением, раскрыты выбор инновационных дидактических целей, преимущества и недостатки использования определенных методов.

Ключевые слова: профессиональный рост, этап профессионального развития, врожденные способности; механизм развития творческих способностей, психологическая адаптация, профессиональные навыки и умения, метод аналогии, метод инверсии.

References

- 1 Sarsenbaeva B.G., Nikolaeva N.V., Kulsharipova Z.K., Demidenko R.N., Vlasova V.V., Sakenov J.Z. (2014). Pedagogical conditions of formation professional competences at student (on an example of the Pedagogics and psychology specialty) Life Science Journal. 2014. T. 11. № SPEC. ISSUE 5.
- 2 Rozum, S.I. (2006). Psiholohiia sotsializatsii i sotsialnoi adaptatsii lichnosti [Psychology of socialization and social adaptation of the individual]. — Moscow: Rech [in Russian].
- 3 Kulsharipova, Z.K., & Zhantlesova, A. (2014). Model of Readiness of Students to Use Digital Educational Resources. Eastern European Scientific Journal. No. 6
- 4 Papay J. Does an Urban Teacher Residency increase student achievement? Early evidence from Boston / J. Papay, M. West, J. Fullerton, T. Kane // Educational Evaluation and Policy Analysis. 2012. No. 34. P. 413–434
- 5 Kulsharipova Z. K., Zhantlesova A. B. (2015). Training of students in the conditions of diversification of higher pedagogical education Fundamental research. No. 2. P. 1300–1304
- 6 G Ayapbergenova, J Sakenov, A Zhantlesova (2015). Professional training of future school teachers WALIA journal 31(S6): 24–28. Retrieved from www.Waliaj.com ISSN 1026–3861, © 2015WALIA
- 7 Bodalev, A.A. (1988). Psiholohiia lichnosti [Psychology of personality]. Moscow: Publica Moscow University; Libellorum domus; MCML XXXVIII [in Russian].
- 8 Vertjagina, E.A. (2002). K probleme izucheniiia professionalnoi adaptatsii molodykh spetsialistov. Sotsialnaia psiholohiia XXI veka: sbornik statei Mezhdunarodnoho konkressa [To the problem of studying the professional adaptation of young specialists. Social psychology of the 21st century. Collection of articles of the international Congress] Yaroslavl [in Russian].
- 9 Dikaja, L.G., & Zhuravlev, A.L. (2007). Psiholohiia adaptatsii i sotsialnoi sredy. Sovremennye podkhody, problemy i perspektivy [Psychology of adaptation and social environment. Modern approaches, problems and prospects]. Moscow: Institut psiholohii RAN [in Russian].

Б.К. Васич^{1,*}, М.Б. Утепов², В.А. Кубиева²

¹Общество академической деятельности, Ниш, Сербия;

²Актыбинский региональный университет им. К. Жубанова, Казахстан
(E-mail: almurzayevabibigul@gmail.com//orcid.org/0000-0002-8723-1703;

Scopus Author ID: 57195984679;

Web of Science ResearcherID P-3831-2017)

Эффективные практики по объединению семьи и школы: мировой и отечественный опыт

Статья посвящена исследованию теоретических и практических вопросов по эффективным практикам двойного наращивания потенциала по объединению семьи и школы в Республике Казахстан. В связи с этим были изучены мировые практики эффективных стратегий по объединению семьи и школы. Среди зарубежных исследований следует выделить такие формы обучения с большей долей родительского участия, как хоумскулинг. В США (3 % от всех школьников, или около 1,5 млн чел.), Канаде, Великобритании, в России — от 70 до 100 тысяч детей. В Казахстане тема активно дискутируется, имеет противников и сторонников. Последние предлагают различные формы от абсолютного «расшколивания» и «анскулинга» (*«unschooling»*) до дистанционного обучения, в том числе в онлайн-школах, и сдачи экзаменов экстерном, например, по Skype. Особого внимания заслуживает Американская ассоциация «Boston Basic: partners and advisors», где основная роль — обучение темнокожих родителей в воспитании детей с момента рождения. Кроме того, программа раннего лонгитюдного обучения (ECLS) Министерства образования и науки США включает в себя четыре лонгитюдных исследования, предметом изучения которых выступают развитие ребенка, готовность к школе и ранний школьный опыт. В отечественной практике следует выделить частный фонд «Just Support» (г. Алматы, Казахстан). Фонд работает с 30 организациями образования Алматы и 30 организациями Восточно-Казахстанской области. Миссия Фонда — содействие развитию человеческого капитала Республики Казахстан.

Ключевые слова: родительская мотивация, семейное и академическое партнерство, семейные ресурсы, фонды знаний семей, родительские и школьные ожидания, достижения школьников.

Введение

В настоящее время мировые события стали причиной для изменения казахстанской системы образования, направленной на его результативность. Это — пандемия коронавируса, результаты международного экзамена PISA, внедрения Индекса благополучия детей Казахстана. Так, Мурат Абенов, член Национального совета общественного доверия, отметил: «Я думаю, что пандемия стала великим уравнителем, когда многие страны одновременно столкнулись с проблемами в сфере образования. Мы заметили, что во многих странах, где среднее образование находится на высоком уровне и борьба с пандемией показала высокий результат. По тем же результатам PISA, которые сегодня называли такие страны, как Китай, Сингапур, Южная Корея, Финляндия, Эстония, находятся на первых местах и при борьбе с коронавирусом тоже они оказались среди первых, то есть получается не там, где больше тратят на здравоохранение, а там, где больше уделяют внимание образованию, эти страны быстрее справляются с трудностями» [1].

Казахстан в четвертый раз принял участие в Международной программе по оценке образовательных достижений обучающихся PISA. Результаты оказались ниже показателей предыдущих лет. Исследования указывают на взаимосвязь финансирования и качества образования. Школьники из 79 стран и экономических зон приняли участие в данном исследовании. 15-летние казахстанцы заняли 69-е место. Одной из причин является социально-экономический статус школьников. PISA исследует индекс экономического, социального и культурного статуса, который определяется несколькими переменными: образованием и видом деятельности родителей, определенным имуществом в доме, а также количеством книг и других образовательных ресурсов, доступных в домашних условиях.

*Корреспондирующий автор E-mail: almurzayevabibigul@gmail.com

По словам министра образования и науки РК А. Аймагамбетова, до 2022 г. будет внедрен Индекс благополучия детей: «Это будет интегральный показатель для оценивания благосостояния и улучшения положения детей по всем жизненно важным сферам: это здоровье, образование, социализация, семья и общество. На его основе будет составлена оценка городов, районов, сел по защите прав детей» [2].

В Казахстане действует ряд законов, регулирующих деятельность семьи. К ним относятся Закон Республики Казахстан «Об образовании»; Закон РК от 8 августа 2002 г. № 345-II «О правах ребенка в Республике Казахстан»; Кодекс РК «О браке (супружестве) и семье», Кодекс Республики Казахстан от 26 декабря 2011 г. № 518-IV; Концепция по нравственно-половому воспитанию в Республике Казахстан; Концепция правового обучения учащейся молодежи в Республике Казахстан (утверждена Постановлением Президента РК от 21 июня 1995 г. № 2347) и др. Также в организациях образования создаются Родительские комитеты, Попечительские советы, Родительские клубы, Советы отцов и матерей, разрабатываются и утверждаются программы сотрудничества. Деятельность таких сообществ носит воспитательный, нравственно-ориентированный и морально-этический характер [3].

В период с апреля по октябрь 2019 г. Национальной академией образования им. И. Алтынсарина МОН РК было проведено мониторинговое исследование «Республиканская методика семейного воспитания с учетом национальных традиций и менталитета народа». Результаты исследования показали, что

- определенная доля обучающихся отдалена от родителей;
- в семьях отмечаются в основном государственные праздники и в меньшей степени воспроизводятся национальные традиции;
- педагоги испытывают проблемы в определении методов семейного воспитания и наиболее эффективных приемов;
- родители заявили о готовности развивать детей на основе национальных обрядов, обычаяев. Указанные выше данные послужили выбором темы педагогического исследования [4].

Обозначенные выше проблемы вызвали научный интерес к изучению вопроса по эффективным практикам в казахстанском образовании по объединению семьи и школы, что в дальнейшем определило тему исследования. *Объектом являются участники педагогического процесса (обучающиеся, родители и педагоги), неправительственные и общественные организации, занимающиеся социальными проблемами семьи.*

Для успешной реализации педагогического эксперимента были выбраны *методы исследования*: изучение литературных источников, наблюдение, беседа, «педагогический консилиум», метод сочинений, изучение и обобщение опыта, изучение продуктов деятельности детей, изучение документации, социологические и психологические методы исследования.

Теоретическую основу исследования составили работы зарубежных и отечественных ученых по направлениям: теория семейного воспитания (А.С. Макаренко [5], В.А. Сухомлинский [6], И. Алтынсарин [7], А. Кунанбаев [8], Ш. Кудайбердиев [9]); характеристика современной семьи (Т.А. Маркова [10]); взаимодействие школы с родителями (О.Л. Зверева [11], Ж.А. Бекенова [12]); вопросы семейного воспитания (Л.В. Загик [13], А. Мұратқызы, А.Е. Бекшойнова, С.К. Серикова, М.Қ. Толеуова [14]).

В Актюбинской области данным исследованием охвачены такие организации образования, как Международная школа «Акбобек», Новая средняя школа, средняя школа № 63 г. Актобе, средняя школа п. Аккемир Мугалжарского района, Хромтауская школа-гимназия № 2, Хромтауский горно-обогатительный колледж, частная школа «Мугалим».

Результаты экспериментального исследования

Анализ информационных данных по применению эффективных стратегий по объединению семьи и школы позволил выделить следующие практики, проводимые в мире.

В 2002 г. были опубликованы результаты американского исследования «Новая волна доказательств: влияние школы, семьи и общества на достижения школьников». Данное исследование проводилось в течение 20 лет по заказу правления по исследованиям и совершенствованию образования Министерства образования США. Результатами данного исследования послужили постоянно усиливающиеся аргументы:

- признать, что все родители, независимо от дохода, образования или культурного происхождения, участвуют в обучении своих детей и хотят, чтобы у их детей было хорошо;

- разработать программы, которые помогут семьям ориентироваться в обучении своих детей от дошкольного и на протяжении всей средней школы;
- развить способности школьного персонала работать с семьями;
- связать усилия по привлечению семей, будь то в школе или в обществе, к обучению учащихся;
- создать социальные и политические связи семей;
- сосредоточить усилия на привлечении семей и членов сообщества к развитию доверия и уважительных отношений;
- принять философию партнерства и быть готовым делиться властью с семьями. Убедитесь, что родители, школьный персонал и члены сообщества понимают, что ответственность за развитие образования детей является совместным предприятием;
- создавать прочные связи между школами и общественными организациями [15].

Среди зарубежных исследований следует выделить такие формы обучения с большей долей родительского участия, как хоумскулинг. В США (3 % от всех школьников, или около 1,5 млн чел.), Канаде, Великобритании. В России — от 70 до 100 тысяч детей. В Казахстане тема активно дискутируется, имеет противников и сторонников. Последние предлагают различные формы от абсолютного «расшколивания» и «анскулинга» (*«unschooling»*) до дистанционного обучения, в том числе в онлайн-школах, и сдачи экзаменов экстерном, например, по *Skype* [16].

Американская ассоциация «Boston Basic: partners and advisors» функционирует в основном на благотворительных пожертвованиях со стороны общественности и государства. Основная роль Ассоциации — обучение темнокожих родителей в воспитании детей с момента рождения. Деятельность базируется на пяти основанных на фактических данных принципов воспитания и ухода за детьми, которые охватывают большую часть того, что эксперты считают важным для детей от рождения до трех лет. Каждый ребенок любого происхождения может извлечь пользу из повседневного опыта обучения основам. Это — проявление максимальной любви к ребенку и управление стрессом; говори — пой — пой — говори; подсчитай — сгруппируй — сравни; исследуй движение и играй; читай и обсуждай истории.

Таким образом, Бостонская компания по основам работает через широкий круг учреждений, чтобы обеспечить полную поддержку каждому родителю и опекуну со стороны семьи и друзей в использовании основополагающих практик в повседневной жизни. Партнерами-учредителями являются Фонд черной филантропии, Инициатива по достижению разрыва в Гарвардском университете, Департамент педиатрии Бостонского медицинского центра, Кабинет образования мэра Бостона, Общественное вещание WGBH и Бостонский детский музей. Сайт организации: <https://boston.thebasics.org/> [17].

Программа раннего детского лонгитюдного обучения (ECLS) Министерства образования и науки США включает в себя четыре лонгитюдных исследования, которые изучают развитие ребенка, готовность к школе и ранний школьный опыт. Когорта рождения ECLS-B — это выборка детей, родившихся в 2001 г., с последующим развитием из детского сада до восьмого класса. Сайт организации: <https://nces.ed.gov/ecls/> [18].

Фонд Фламбоян по созданию эффективного семейного взаимодействия (США, Вашингтон). Семьи могут делиться своими надеждами и целями в отношении образования своего ребенка. Педагоги имеют возможность помочь семьям понять, как наилучшим образом поддержать обучение своих учеников дома. И обучаемые окружены поддержкой, в которой они нуждаются, чтобы преуспеть в социальном, эмоциональном и академическом плане в долгосрочной перспективе. Ученики добиваются большего успеха, когда семьи и преподаватели работают вместе как равные партнеры. Фонд работает по следующим программам: Школьные партнерства, Инновации в семейной жизни, Тренинги для учителей и руководителей школ, Национальная стипендия по вовлечению семьи. Партнерами являются Семейный фонд Хорнинг и Фонд семьи Говарда и Джеральдин Полингер.

Семейный фонд Хорнинга (HFF) — это семейный фонд в Вашингтоне, округ Колумбия, который помогает создавать общины, в которых процветают семьи и воспитываются дети, чтобы реализовать свой наибольший потенциал. Работает с Фондом Фламбоян с 2014 г.

Полингер Фонд семьи Говард и Джеральдин направлена на улучшение качества жизни семей и общин путем поддержки инновационных проектов и успешных текущих программ. Он сотрудничает с Flamboyan с 2011 г., когда впервые совместно с Flamboyan запустил запуск общешкольной модели

участия семьи в избранной группе государственных школ DC. Сайт Фонда Фламбоян: <https://flamboyanfoundation.org/our-work/family-engagement/> [19].

В России в 2015 г. сотрудники МГПУ провели исследование вовлеченности родителей в деятельность образовательных организаций по разработке основной образовательной программы (ООП) в 80 регионах России (в исследовании приняли участие 17790 чел.). Исследование зафиксировало, что на уровне образовательных организаций примерно в половине случаев не существует закрепленных юридически и в структуре организации схем и процедур участия родителей и представителей общественности в управлении образовательной деятельностью, в особенности в формировании содержания образования. Это связано с тем, что, несмотря на декларируемую готовность, родители не обладают необходимой квалификацией в вопросах содержания образования. Также стало известно, что подавляющее большинство родителей не видят необходимости вносить изменения в содержание образования и методы обучения (в отличие от руководителей школ). Однако приведенные в исследовании данные показывают, что пожелания родителей (законных представителей) и общественности учитываются в коррекции содержания ООП, вероятно, потому что их в принципе очень мало.

Можно предположить, что родители из семей с разными социально-экономическими характеристиками, с различным образовательным и культурным уровнем отдают предпочтение тем или иным типам участия в образовании.

Современные исследователи наблюдают значительное разделение родителей с точки зрения их вовлеченности в образовательный процесс: есть группы родителей, принимающих самое активное участие в школьной жизни детей, а есть группы родителей, которые не желают брать на себя ответственность и нагрузку, связанную с образованием собственного ребенка [20, 21].

В отечественной практике следует выделить частный фонд «Just Support» (г. Алматы, Казахстан). Фонд работает с 30 организациями образования г. Алматы и 30 организациями Восточно-Казахстанской области. Миссия Фонда: содействие развитию человеческого капитала Республики Казахстан. С 2016 г. реализуется проект «TEENS», направленный на помочь подросткам, и тем, кто рядом с ними. Помогает родителям и другим близким разобраться, что является нормальными подростковыми переменами, а что — уже выходящим за рамки нормы. Участвует в работе совместных проектов с 2013 г. при непосредственной поддержке международных организаций ЮНИСЕФ, ЮНФПА — по детскому суициду. Прямая помощь сотрудниками, обучившимися в проекте была оказана на данный момент более 1200 семей [22].

Многочисленные исследования также подтверждают факт того, что большое значение имеет участие семьи в достижениях учащихся. В данном случае подразумевается расширение ее возможностей: семейная культура, жизненный контекст родителей, их социально-экономический статус, ролевое конструирование, мотивационные убеждения родителей, наличие высшего образования. Однако, с научной точки, глубокого исследования по определению возможностей для вовлечения семьи в образование в казахстанской педагогике не рассматривалось. В данном случае, по нашему мнению, имеются в виду такие виды деятельности, как комплектация «фондов знаний» семьи, «семейных ресурсов», семейное и академическое партнерство, «календарь семейной грамотности» и т.д.

Преподаватели Башев Университета, Актибинского регионального государственного университета им. К. Жубанова заинтересовались данной проблемой, в основе которой лежит идея о расширении возможностей для вовлечения семьи в образование как основе для двойного наращивания потенциала учащихся, что послужило темой исследования. В рамках данного исследования будут изучены формы эффективных стратегий по объединению семьи и школы: разработка специальных программ школьной поддержки семей в обучении детей (например, календарь семейной грамотности); разработка программ поддержки педагогического персонала по работе с семьями; комплектация «фондов знаний» семьи, «семейных ресурсов»; апробация семейного и академического партнерства. Ситуация с пандемией показала, что в Казахстане вопрос по расширению возможностей для вовлечения семьи в образование исследован не в полной мере, что требует его усиления и актуализации.

В целом, следует выделить области, на которые могут оказывать влияние родители и другие социальные партнеры школы:

– содержание образования (участие в разработке образовательной программы, успеваемость ребенка, домашние задания, кружки допобразования и т.д.);

– формы и методы образования (участие в мероприятиях, благотворительных акциях, организация экскурсий, образовательных поездок и др.);

– условия реализации образования (участие в пополнении материально–технической базы, улучшении условий, в том числе дома при выполнении домашних заданий, взаимодействие с другими детьми, справки, документы и т.д.).

Участники рабочей группы проводимого исследования выделили принципиальные отличия, на которые планируют акцентировать исследовательскую работу (см табл.).

Т а б л и ц а

Преимущества научных идей проводимого исследования

Существующие стратегии	Преимущества проводимого исследования
Целевое назначение	
В основном носит воспитательный характер. Связь с родителями поддерживается лишь в частных случаях, непостоянно. Это либо проведение воспитательных или профилактических мероприятий с учащимися	Усиление работы по вовлечению родителей в учебную практику учащихся (диагностика желаний родителей, «фонды знаний» семей, семейные ресурсы, семейная грамотность)
Деятельностный аспект	
Родительские собрания, родительские лекции, родительские конференции, воспитательные мероприятия, Попечительский совет школы, Советы отцов и матерей	Школьно-семейное партнерство, Академическое партнерство, Календарь семейной грамотности по поддержке базовых навыков чтения и математической грамотности, доказательная практика
Социальный фактор	
Многие дети и родители с малым социально-экономическим доходом держат дистанцию со школой, испытывают психологический дискомфорт, дети стесняются участвовать в социальных акциях из-за осуждения их одноклассниками	Эффективные стратегии позволяют сократить дистанцию между социально уязвимыми семьями и школой, рассмотрев возможности родительского потенциала
Экономический фактор	
Только в рамках частных организаций образования. Деятельность носит в основном воспитательный характер	Разработанные стратегии позволят рассмотреть такие формы, как: – общественные пожертвования; – выделить допустимый бесплатный уровень и частные родительские запросы (платные)
Психологово-педагогический фактор	
Готовность педагогов: практически все педагоги имеют классное руководство. Однако многие из них не чувствуют себя готовыми к работе с родителями. Сказывается также большая загруженность преподаваемым предметом	Непрерывное развитие навыков педагогов: предварительное и последующее обучение по вовлечению семьи в школьную жизнь
Пандемия коронавируса, форс-мажорные обстоятельства	
Родители столкнулись с трудностями дистанционного обучения, большая психологическая нагрузка	Академическое партнерство и календарь семейной грамотности, «фонды знаний» семей позволяют быть подготовленными к дистанционному и домашнему обучению

На организационном этапе исследования запланирована специальная работа, которая включает в себя теоретический, экспериментальный и обобщающий этапы. Основным результатом планируется функционирование Ассоциации родителей Актюбинской области, объединяющей в себя родительские сообщества учащихся в эксперименте организаций образования. Деятельность данной Ассоциации будет носить социальный, образовательный характер. Направлениями ее работы станут эффективные стратегии и родительские практики, позволяющие сократить дистанцию между семьей и школой: диагностика желаний родителей, «фонды знаний» семей, семейные ресурсы, семейная грамотность и другие, возникшие в ходе исследовательской работы. Планируется разработка специального информационного сайта. Работа данного исследования запланирована на сентябрь 2020 г. — декабрь 2023 г.

Выводы

Таким образом, планируемое экспериментальное исследование направлено на расширение возможностей казахстанского современного образования как в обычном режиме, так и в условиях форс-мажора (например, вирусная революция). Такая форма работы позволит по-новому взглянуть на систему образования, установить тесный контакт с родителями как важными и активными участниками педагогического процесса.

Анализ мировых и отечественных эффективных родительских практик позволил сделать предварительные выводы:

Со стороны педагогов:

1. Неоднозначное отношение к родительскому участию.
2. Использование отрицательной коммуникации о школьной успешности ученика.
3. Использование стереотипов о семьях, привычка объяснять академическую неуспешность семейными проблемами.
4. Сомнения относительно способностей семей разбираться с педагогическим проблемами.
5. Отсутствие времени и финансов для реализации программы работы с семьями.
6. Страх перед конфликтом с семьями.
7. Ограниченнное представление о той роли, которую может играть семья.
8. Отсутствие у педагогов профессиональных знаний и обучения о том, как поддержать сотрудничество с семьями.

Со стороны семьи:

1. Чувство несоответствия.
2. Принятие пассивной роли, оставление образования школам.
3. Лингвистические и культурные различия, приводящие к незнанию о том, как школы функционируют, и их роль.
4. Отсутствие образцов для подражания, информации и ресурсов для получения знаний.
5. Отсутствие живого отклика к родительским потребностям.
6. Отсутствие благоприятных условий и ресурсов (например, бедность, ограниченный доступ к услугам).
7. Экономические, эмоциональные и временные ограничения.

Со стороны организации процесса сотрудничества:

1. Ограничено время для коммуникации и эффективного диалога.
2. Коммуникация только преимущественно во время кризисов.
3. Непонимание различий в перспективах с точки зрения родителя и педагога о процессе обучения ребенка.
4. Недостаточный контакт для того, чтобы построить доверительные отношения с семьей.
5. Недостаточные навыки и знания о том, как сотрудничать.
6. Психологические и культурные различия, которые приводят к неверным предположениям.
7. Ограничение впечатлений от ребенка по наблюдениям только в одной среде.
8. Отсутствие обычной системы связи.

Согласно анализу информационных данных опыт взаимодействия с родителями, реализованный в школах, можно условно разделить на три большие группы:

1. Общественные и семейно-общественные программы. Данный вид программ обобщает попытки по привлечению членов общества (включая семьи, местных жителей и общественные организации) к вопросам повышения академической успеваемости учащихся.
2. Программы вовлечения родителей и других членов семей. Эта группа программ рассчитана, в первую очередь, на механизмы обеспечения участия семьи в процессах школьного обучения своего ребенка.
3. Всеобъемлющие социальные и общественные сервисные программы — это программы, которые обеспечивают социальные и медицинские услуги для усиления и поддержки семьи и детей.

Список литературы

- 1 Абенов Мурат. Что дало дистанционное образование во время режима ЧП? 27 мая 2020 / Мурат Абенов [Электронный ресурс]. — 2020. — Режим доступа: www.inform.kz/ru/chto-dalo-distancionnoe-obrazovanie-vo-vremya-rezhima-chp-rasskazal-chlen-nacsoveta_a3654786.
- 2 Аймагамбетов А. Индекс благополучия детей внедрят в Казахстане в 2022 году / А. Аймагамбетов. 1 июня. 2020 [Электронный ресурс]. — 2020. — Режим доступа: www.inform.kz/ru/indeks-blagopoluchiya-detey-vnedryat-v-kazahstane-v-2022-godu_a3656619.
- 3 Закон КZ. 07 июля. 2020 [Электронный ресурс].— 2020. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>.
- 4 Республикаанская методика семейного воспитания с учетом национальных традиций и менталитета народа. Национальная академия образования им. И. Алтынсарина Министерства образования и науки Республики Казахстан. — Нур-Султан, 2019. — С. 82.
- 5 Макаренко А.С. Некоторые соображения о школе и наших детях / А.С. Макаренко // Педагогические сочинения: [В 8 т.] — М.: Педагогика, 1983. — Т. 1. — С. 213–216.
- 6 Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива / В.А. Сухомлинский. — М.: Просвещение, 1981. — С. 192.
- 7 Ильминский Н. Воспоминания об И.А. Алтынсарине / Н. Ильминский. — Алма-Ата: Казахстан, 1891. — С. 247.
- 8 Абай Кунанбаев. Избранное. Сер. Мудрость веков / Абай Кунанбаев. — М.: Русский гарант, 2006. — С. 426.
- 9 Волков Г. Этнопедагогизация современного воспитания / Г. Волков // Мир и образование. — 1997. — № 2. — С. 66–71.
- 10 Маркова Т.А. Преемственность традиций в воспитании детей в современной семье. Исследовательская культура: теория и практика: материалы II-й науч.-практ. конф. молодых учёных Северо-Запада Российской Федерации. — Вологда: ИЦ ВГМХА, 2006. — 110. — С. 115.
- 11 Зверева Л.О. Семейная педагогика и домашнее воспитание. учеб. пос. / Л.О. Зверева, А.Н. Ганичева. — М.: Академия, 2000. — С. 160.
- 12 Бекенова Ж.А. Психолого-педагогические условия формирования культуры взаимодействия школы с родителями в Казахстане: материалы Междунар. практ. интернет-конф. «Актуальные проблемы науки» / Ж.А. Бекенова. — Вып. II, ноябрь. —2019. — С. 148–512.
- 13 Загик Л.В. Воспитатели и родители / Л.В. Загик. — М.: Просвещение, 1985. — С. 96.
- 14 Мұратқызы А. Основы семейного воспитания: учеб. пос. / А. Мұратқызы, А.Е. Бекшойнова, С.К. Серикова, М.Қ. Толеуова. — Нур-Султан: НАО «Холдинг «Кәсіпқор», 2019. — С. 105.
- 15 Anne T. Henderson, Karen L. Mapp. A New Wave of Evidence: The Impact of School, Family, and Community Connections on Student Achievement. 2002, 241.
- 16 Смирнова И.В. Учиться: дома нельзя в школе. Июль. 2020. / И.В. Смирнова [Электронный ресурс]. — 2020. — Режим доступа: <http://www.parlam.kz/ru/blogs/smirnova/Details/4/31692>.
- 17 BOSTON BASICS. Ноябрь. 2016 [Электронный ресурс]. — 2016. — Режим доступа: <https://boston.thebasics.org/>.
- 18 Программа лонгитюдного исследования в раннем детстве (ECLS). Январь. 2002. [Электронный ресурс]. — 2002. — Режим доступа: <https://nces.ed.gov/ecls/>.
- 19 Фонд Фламбояна [Электронный ресурс]. — 2018. — Режим доступа: <https://flamboyanfoundation.org/our-work/family-engagement/>.
- 20 Хоменко И.А. Школа и родители: этапы развития социального партнерства / И.А. Хоменко // Директор школы. — 2007. — № 4.
- 21 Мерцалова Т.А. Родительская вовлеченность / Т.А. Мерцалова, М.Е. Гошин // Электронная система «Директория». — М.: ИФ «Сентябрь». Режим доступа: <http://direktorija.org/school/pub/7055>.
- 22 TEENS — сообщество родителей и специалистов. Декабрь. 2019. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.facebook.com/teenslivekz/>.

Б.К. Васич, М.Б. Утепов, В.А. Кубиева

Отбасы мен мектеп қауымдастыры үшін тиімді практикалар: әлемдік және отандық тәжірибе

Мақала Казақстан Республикасында отбасы мен мектепті біріктіру бойынша әлеуетті еki еселік арттырудың тиімді практикалары бойынша теориялық және тәжірибелік мәселелерді зерттеуге арналған. Осыған байланысты отбасы мен мектепті біріктірудің тиімді стратегияларының әлемдік тәжірибелері зерделенді. Шетелдік зерттеулердің ішінде үйде оқыту сияқты, ата-аналардың көтүсімен оқытуудың көп түрлөрін бөліп көрсету керек. АҚШ-та (барлық окушылардың 3 %-ы немесе шамамен 1,5 млн адам), Канадада, Ұлыбританияда, Ресейде — 70-тен 100 мынға дейін бала. Қазақстанда тақырып белсенді талқылануда, оның қарсыластары мен жактаушылары бар. Соңғылары абсолютті «ажыратудан» және «анскулингтен» («unschooling») қашықтықтан оқытуға, оның ішінде онлайн-мектептерге дейін және емтихандарды экстернмен, мысалы, Skype арқылы тапсыруға дейін әр түрлі формаларды ұсынады. Осылайша Бостон компаниясы әрбір ата-анаға және отбасының камкоршысына толық қолдау көрсету үшін құнделікті өмірде мекеменің барлық мүмкіндіктерін колданады. АҚШ Білім және ғылым министрлігінің балаларды ерте лонгитюдтік оқыту бойынша

бағдарламасы (ECLS) балалардың дамуын, мектепке даярлығын және ерте мектеп тәжірибесін зерттейтін төрт лонгитюдтік зерттеуді қамтиды. Отандық тәжірибеде «Just Support» жеке қорын атап өтуге болады (Алматы қаласы, Қазақстан). Қор Алматы қаласындағы 30 білім ұйымымен және Шығыс-Қазақстан облысындағы 30 ұйыммен жұмыс жасайды. Қордың мақсаты: Қазақстан Республикасындағы адам капиталының дамуына ықпал ету.

Kiit cөздөр: ата-аналардың мотивациясы, отбасылық және академиялық серіктестіктер, отбасылық ресурстар, отбасылардың «білім қорлары», ата-аналардың және мектептердің күтулері, мектеп окушыларының жетістіктері.

B.K. Vasic, M.B. Utепов, V.A. Kubieva

Good practices for family and school community: world and domestic experience

The article is devoted to the study of theoretical and practical issues on effective strategies of double capacity building for family and school unification in the Republic of Kazakhstan. In this regard, the world practices of effective strategies for uniting family and school were studied. Among foreign studies, it is necessary to distinguish such forms of education with a greater share of parental participation as homeschooling. In the United States (3 % of all school children, about 1.5 million people), Canada, and the United Kingdom. In Russia — from 70 to 100 thousand children. In Kazakhstan offer various forms from absolute «loosening» and «unschooling» («unschooling») to distance learning, including in online schools, and external exams, for example, via Skype. American Association Boston Basic: partners and advisors operate mainly on charitable donations from the public and the government. The primary role of the Association is to educate black parents in raising children from birth. The U.S. Department of Education and Science's Early Childhood Longitudinal Study Program (ECLS) includes four longitudinal studies that examine child development, school readiness, and early school experience. In domestic practice, the Private Fund «Just Support» (Almaty, Kazakhstan) should be highlighted. The Fund works with 30 educational organizations of Almaty city and 30 organizations of East Kazakhstan region. The Fund's mission is to contribute to the development of the Republic of Kazakhstan's human capital.

Keywords: parental motivation, family and academic partnerships, family resources, family knowledge funds, parental and school expectations, student achievement.

References

- 1 Abenov, Murat . Chto dalo distantsionnoe obrazovanie vo vremia rezhima ChP? [What did distance education give during the state of emergency]. May 27, 2020. [Electronic resource] — 2020. — Access mode: www.inform.kz/ru/chto-dalo-distancionnoe-obrazovanie-vo-vremya-rezhima-chp-rasskazal-chlen-nacsoveta_a3654786 [in Russian].
- 2 Aimagambetov, A. (2020). Indeks blahopoluchiia detei vnedriat v Kazakhstane v 2022 hodu [The Child Welfare Index will be introduced in Kazakhstan in 2022]. June 1. 2020 [Electronic resource]. — Access mode: www.inform.kz/ru/indeks-blahopoluchiya-detey-vnedryat-v-kazahstane-v-2022-godu_a3656619 [in Russian].
- 3 Zakon KZ [KZ law]. (2020). July 07 2020 [Electronic resource]. — Access mode: <http://adilet.zan.kz> [in Russian].
- 4 Respublikanskaja metodika semeinoho vospitaniia s uchetom natsionalnykh traditsii i mentaliteta naroda (2019). Natsionalnaia akademija obrazovaniia imeni I. Altynsarina Ministerstva obrazovaniia i nauki Respublikii Kazakhstan [Republic methodology of family education, taking into account national traditions and mentality of the people] I. Altynsarin National Academy of Education. Nur-Sultan, 82 [in Russian].
- 5 Makarenko, A.S. (1983). *Nekotorye soobrazheniya o shkole i nashikh detiakh* [Some Considerations About School and Our Children]. Pedagogical works: [in 8 volumes].— Moscow: Pedahohika, 1, 213–216 [in Russian].
- 6 Sukhomlinskiy, V.A. (1981). *Metodika vospitaniia kollektiva* [The method of educating the team]. Moscow: Prosveshchenie, 192 [in Russian].
- 7 Ilminskii, N. (1891). *Vospominaniia ob I.A. Altynsarine* [Memories of I.A. Altynsaryn]. Alma-Ata: Kazakhstan, 1891, 247 [in Russian].
- 8 Kunanbayev, Abay. (2006). *Izbrannoe. Seriia «Mudrost vekov»* [Favorites. Series «Wisdom of the Ages»]. Moscow: Russkii raritet, 426 [in Russian].
- 9 Volkov, G. (1997). Etnopedahohizatsiia sovremennoho vospitaniia [Ethnopedagogization of modern education. Peace and education]. *Mir i obrazovanie* — Peace and education, 2, 66–71 [in Russian].
- 10 Markova, T.A. (2006). Preemstvennost traditsii v vospitanii detei v sovremennoi seme [Continuity of traditions in raising children in a modern family]. Research culture: theory and practice. Materials of the 2nd scientific-practical conference of young scientists of the North-West of the Russian Federation'06: Issledovatelskaia kultura: teoriia i praktika: materialy II nauchno-prakticheskoi konferentsii molodykh uchenykh Severo-Zapada Rossiiskoi Federatsii. Vologda: ITS, 110–115 [in Russian].
- 11 Zvereva, L.O., & Ganicheva, A.N. (2000). *Semeinaia pedahohika i domashnee vospitanie* [Family Pedagogy and Home Education]. Moscow: Akademiiia, 160.

-
- 12 Bekenova, Zh.A. (2019). Psikholohopedahohicheskie usloviia formirovaniia kultury vzaimodeistviia shkoly s roditeliami v Kazakhstane [Psychological and pedagogical conditions for the formation of a culture of interaction between school and parents in Kazakhstan]. Materials of the International Practical Internet Conference «Actual Problems of Science» Issue II, November '19: *Materialy Mezhdunarodnoi prakticheskoi internet-konferentsii «Aktualnye problemy nauki»*, 2, November, 148-512 [in Russian].
- 13 Zagik, L.V. (1985). *Vospitateli i roditeli [Educators and Parents]*. Moscow: Prosvetshchenie, 96 [in Russian].
- 14 Muratkyzy, A., Bekshoynova, A.Ye., Serikova, S.K., & Toleuova, M.K. (2019). *Osnovy semeinoho vospitania [Fundamentals of family education]*. Nur-Sultan: Nekommercheskoe aktsionernoje obshchestvo «Kholding «Kasipkor», 105 [in Russian].
- 15 Anne T. Henderson, Karen L. Mapp. (2002) A New Wave of Evidence: The Impact of School, Family, and Community Connections on Student Achievement, 241.
- 16 Smirnova, I.V. (2020). Uchitsia: doma nelzia v shkole [Study: you cannot at home at school]. July. 2020 [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.parlam.kz/ru/blogs/smirnova/Details/4/31692> [in Russian].
- 17 BOSTON BASICS. November. 2016. [Electronic resource] — Access mode: <https://boston.thebasics.org/>.
- 18 Early Childhood Longitudinal Research (ECLS) program. January. 2002. [Electronic resource] — 2002. — Access mode: <https://nces.ed.gov/ecls/>.
- 19 Flamboyan Foundation. 2018. [Electronic resource] — Access mode: <https://flamboyanfoundation.org/our-work/family-engagement/>.
- 20 Khomenko, I.A. (2007). Shkola i roditeli: etapy razvitiia sotsialnogo partnerstva [School and parents: stages of development of social partnership]. *School Director*, 4 [in Russian].
- 21 Mertsalova, T.A., & Goshin, M.E., (2015). Roditelskaia vovlechennost [Parental involvement]. Electronic system «Directory». Moscow: IF «September». Access mode: <http://direktoria.org/school/pub/7055> [in Russian].
- 22 TEENS — soobshchestvo roditeli i spetsialistov (2019). [TEENS is a community of parents and professionals]. December 2019. [Electronic resource] — Access mode: <https://www.facebook.com/teenslivekz/> [in Russian].

Ж.С. Кажиакпарова^{1,*}, А.С. Бекенова², А.С. Хайруллина²

¹Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті, Орал, Қазақстан;

²Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал, Қазақстан
(E-mail: ghadira@rambler.ru, inabat.77@mail.ru, beisova80@list.ru)

Цифрлық мәдениетті қалыптастыру және цифрландырудың әлеуметтік және білім беру аспектілері

Цифрлық қоғам — адамдардың өмір жағдайына, олардың біліміне және жұмысына, сонымен қатар мемлекет, бизнес және қоғам арақынасына ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы шешуші эсер ететін, қоғам өмірінің барлық салаларында білім мен ақпараттық доминантты рөлімен ерекшеленетін өркениет дамуының заманауи кезеңі. Мәдениеттің жаңа түрін қалыптастыру үрдісі қазіргі заманғы университетте білім беру процесін үйімдестеру тәсілін жаңартуға негізделуі тиіс. Болашақ маманның цифрлық мәдениетін жалпы гуманистік құндылықтарға, цифрлық құзыреттіліктің болуына, цифрлық шынайылыққа онтайлы бағдарлану технологияларын менгеруге және ақпараттық кеңістіктері нәтижелі қарым-қатынасқа қайшы келмейтін цифрландыру құндылықтары ретінде анықтау ұсынылған. Макалада адам өмірінің барлық салаларын цифрландыру жағдайына талдау жасалып, цифрлық мәдениетке көшудің сипаттамалары мен ерекшеліктері сипатталған. «Цифрлық мәдениет» тұжырымдамасының караудың негізгі деңгейлері ұсынылып, «болашақ маманның цифрлық мәдениеті» түсінігі түсіндірілген. Педагогикалық аспектілердегі зерттеулер және зерттелген мәдениеттің негізгі бағыттары айқындалған.

Kітт сөздер: цифрландыру, цифрлық экономика, цифрлық мәдениет, болашақ маманың цифрлық мәдениеті, ақпараттық мәдениет, цифрлық коммуникация, IT және цифрлық мәдениет, ақпараттық технология, жүйелік және қолданбалы бағдарламалық қамтамасыз ету.

Kіріспе

Қазіргі заманғы постиндустриалды дәуірдегі ақпарат — әлеуметтік үрдістердің жұмыс істеу негіздерінің бірі және ақпарат алмасу осы процестер арасындағы қарым-қатынастың шарты болып табылады.

Ақпараттық кеңістік жаһандық желі арқылы географиялық, саяси шекараларды еңсеруге мүмкіндік бере отырып, мәдениеттің әлемдік құндылықтарын әркімге ұғыну үшін қолжетімді етеді және адам өмірінің экономикалық саласын виртуалдандырып, адам мүмкіндіктерін кеңейтеді. Ақпараттық ағындардың таралу жылдамдығы қоғамдық үрдістер мен индивидуумдардың өмірін жаппай цифрландыру ахуалына алып келеді.

Мәдени парадигмалардың ауысуы біздің көз алдымында нақты уақыт жағдайында орын алып жатыр. «Ақпараттандыру» термині өзекті болып, бүгінгі ұрпақ цифрлық форматқа бейімделуде. Олар қалыптасқан құндылықтар жүйесі бар дәстүрлі мәдениет форматын сандар мен пайда болған салдар арқылы қабылдайды. Мысалы: клип мәдениеті, экрандық мәдениет, компьютерлік ойындар мәдениеті. Біртұтас қазіргі цифрлық мәдениетті анықтайтын негізгі феноменге дербес компьютер және барлық цифрлық құрылғыларды, яғни интернет, жасанды интеллект, жүйелік және қолданбалы бағдарламалық қамтамасыз ету, компьютерлік графика және виртуалды шындық жүйелері, дәстүрлі коммуникация құралдарының цифрлық форматтарын жатқызуға болады [1].

Негізгі бөлім

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы орнықты экономикалық өсуге қол жеткізу, экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін цифрлық экожүйені прогрессивті дамытуға бағдарланған. Оның мақсаты республика экономикасының даму қарқынын жеделдету және орта мерзімді перспективада цифрлық технологияларды пайдалану есебінен халықтың өмір сұру сапасын жақсарту, сондай-ақ болашақта Қазақстан экономикасының цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін қағидатты жаңа даму траекториясына көшүі үшін жағдайлар жасау болып

*Корреспондент автор. E-mail: ghadira@rambler.ru

табылады. Осы бағытта білім беру саласында цифрлық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында белсенді жұмыстар атқарылып жатыр.

Цифрландыру әлеуметтік құбылыс ретінде XX ғасырдың 60-шы-70-ші жылдары таралды, оның негізгі үш сипаттамасы бар:

1. Контенттің барлық түрлері аналогтық, физикалық және статикалық цифрларға аудиасады, сонымен қатар мобиЛЬДІ және дербес болады.

2. Коммуникацияның қарапайым технологияларына көшу жүзеге асырылады (технология тек қатынас құралыған болады), құрылғы мен технологияның жетекші сипаттамасы – басқарылу.

3. Тармақты коммуникация маңыздылығын жояды, оның орнына желілік құрылымды коммуникация келеді [2].

Цифрлық мәдениет саласындағы дағдылары бар маман қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар ұсынатын құралдарды қалай пайдалану керектігін біледі. Сонымен қатар, цифрлық мәдениет адамның цифрлық этиканы сақтауын, басқа қолданушылармен байланыс құруды, өзі туралы ақпаратты қалай ұсынуды, қандай деректер ашық және қайсысы ашық емес, ақпараттық қауіпсіздікті қалай қамтамасыз етуді, деректермен жұмыс істеу саласында қандай заңнама бар екендігі жөнінде біліктілігі болуын талап етеді. Басқаша айтқанда, цифрлық құзыреттілік, цифрлық шындықта бағдарлау технологияларын менгеру, сондай-ақ ақпараттық кеңістіктері тиімді байланыс құралдарын қолдана білу, деректерді өңдеу, талдау және осы саладағы мәселелерді шешуге қандай технологиялар сәйкес келетінін және қандай нәтижелерге сенуге болатындығын түсінеді.

Цифрлық мәдениеттің қалыптасуы төмендегідей бірқатар факторларға негізделген: ғылыми-технологиялық даму стратегиялары, саяси шешімдер, ақпараттық қажеттілікті қалыптастыру және қандай да бір түрде ұсынылған ақпаратты сұрау, іздеу, тандау, бағалау және түсіндіру біліктіліктері [3]. Цифрлық мәдениетті талдаудағы әдістемелік тәсілдер оның ұғымындағы философтар мен ғылыми қауымдастық өкілдерінің (гуманитарлық немесе техникалық) құндылықтық ұстанымдарын бейнелейді. Талдау мәдениеттегі дигитализация үрдістері рефлексиясының әртүрлі деңгейлерінде жүзеге асырылады. Әдістемелік тәсілдердің көптүрлілігі арасында сандық мәдениетті талдауда негізгі екі тенденцияны бөлуге болады: гуманитарлық және технократиялық.

Цифрлық мәдениетті талдаудағы технократиялық тәсіл тарихи-әлеуметтік зерттеулерде, трансгуманизм қозғалысында, отандық және шетелдік зерттеушілердің футурологиялық жобаларында, философиялық дискурсінде, нано — биоакпараттық — когнитивтік-әлеуметтік технологияларды (NBICS технология) жобалау саласында бейнеленген.

Тарихи-әлеуметтік тәсіл (Д. Белл, Э. Гидденс, Д. Нейсбит, М. Кастельс) ақпараттық революциялар нәтижесінде цифрлық мәдениеттің даму кезеңдерін сипаттайтын. Осы тәсілдің өкілдері ақпараттық қоғамның әлеуметтік құрылымын өзгертудегі цифрлық технологиялар рөліне, әлеуметтік-құқықтық және саяси мәдениеттің түрлеріне, әлеуметтік коммуникациялар виртуализациясына қоңыр бөледі.

Қазіргі білім беру жүйесі компьютерлендіру мен ақпараттандырудың белсенді кезеңінен өтті. Инфрокұрылымдық өзгерістерге тәуелді емес цифрландыру кезеңі алдыңғы әлеуметтік өзгерістердің салдары болып табылады. Цифрландыруды университетке әр студент өз гаджитімен (смартфон, планшетімен және т.б.) әкеледі, ол арнайы бағдарламаны енгізуі қажет етпейді, оған қосымша ресурстар қажет емес. Цифрландырудың негізгі құраушыларына — деректерді берудің максималды жылдамдығы, бейнелеу және қолдану қарапайымдылығы жатады. Цифрлық құралдардың мәдени маңыздылығы олардың артықшылықтары мен кемшиліктеріне тәуелді емес. Олардың таралуымен халықтың құнделікті өмірі, қалыптасқан мәдени иерархиялар, адамның бір-бірімен және олардың айналасындағы әлеммен өзара іс-қимыл жасау тәсілдері өзгереді. Жалпы мәдени тәжірибелі қалыптастыру жүйесі, мәдениеттің барлық базалық салалары өзгереді [3; 5].

Ақпараттық құндылықтардың жаңа жүйесі ерекше сипатқа ие. Оның кейбір ерекшеліктері төмендегідей:

- интернетті абсолютті білім көзі ретінде бейнелеу. Д.Е. Прокудин, Е.Г. Соколов бұл туралы былай түсіндіреді: «Цифрлық виртуалды қеңістікте өскен үрпақтар үшін, барлық википедиялары, блогтары, әлеуметтік желілері, жаңалықтар арналары бар интернет соғы инстанцияда ақырат болып табылады — оған бағынышты болады, олармен өзінің мәдени құндылықтарын өтейді» [4; 89];

- мағыналық және мазмұндық бакылаудың толық болмауы және әр түрлі контентпен жаңа ашық ақпараттық кеңістікті қалыптастыру;

– заманауи адамның өмірінің барлық жақтарына қатысты барлық дерлік халықтардың, дәүірлер мен уақыттың көптеген мәдени алаңдарын игерудің шектеулі қолжетімділігі мен қарапайымдылығы еңбекті женілдетеді (әсіресе интеллектуалды), ресурстар мен уақытты үнемдейді, сондай-ақ тынығуға мүмкіндік береді;

– «сұраныс бойынша» ақпаратты іздеудің дәстүрлі жүйесі бір уақытта жұмыс істейтін көптеген ақпараттық көздерден ақпаратты қабылдаудың ерекше түрін тузырады.

Бұл тізім толық емес, оның құрамы нақты уақыт режимінде тұрақты өзгеруде. Цифрландыру салдарларын оң немесе теріс бағалау мүмкін емес. Олар білім беру жүйесі үшін өзекті, цифрда тәрбиеленген ұрпаққа жақын қарым-қатынаста болатын болашақ ұрпағы [5] дәстүрлі еуропалық құндылықтарды сақтаумен және таратумен байланысты міндеттерді айқын анықтайды. Коммуникация жүйесіндегі өзгерістер цифрлық дәуірдегі құндылықтар жүйесінің өзгеруіне әкеп соғады. «Цифрлық мәдениет» категориясы ғылыми-әдістемелік ұғыну пәніне айналады. Цифрландыру және оның жаһандық салдарларының мәдени-агарту мәселесі білім беру үрдістерін жаңғырту жағдайында өзектілендіріледі. Цифрлық мәдениет жоғары оку орнында цифрлық дәуірдің болашақ маманына бағытталған жұмыс принциптері мен әдістерін жаңарту қажеттілігін туындалады.

Цифрлық мәдениет философия, әлеуметтану және мәдениеттану бойынша бірқатар еңбектерде талданады. Мәдени-философиялық аспектіде цифрлық мәдениет болмыстың жаңа түрі ретінде түсіндіріледі, «үшінші табигат» (дәстүрлі түрде «екінші табигат» деп жалпы мәдениет түсіндіріледі), табиғи тіршілік ету ортасын және «заттар әлемін» жалғастырады. Адам виртуалды кеңістікте жаңа болмысқа ие болады, сонымен катар нақты әлемнің құндылығы біргінде виртуалды кеңістікке қарай жылжиды. Олардың арасында шекара болмай, болмысқа қатысты иллюзия қүшейеді [6; 58]. Мәдениеттің кез келген түрі сияқты, цифрлық мәдениет өмір салтын, мотивацияны, коммуникацияның ерекшеліктерін, адамның мінез-құлқын анықтайды. Д.В. Галкин [6] цифрлық мәдениетті түсінудің бірнеше деңгейлерін қарастырады:

Цифрлық мәдениеттің материалдық деңгейі — ондағы талдау обьектісі алуан түрлі цифрлық құрылғылар болып табылады.

Цифрлық мәдениеттің функционалдық деңгейі — Д.В. Галкин жазғандай, әлеуметтік институттар жататын [6; 15], коммуникацияларды, қатынастарды, сенімділікті, халықтың мәдени әлеуметтік тобының ішіндегі құндылықтар жүйесін жүзеге асыруды ескере отырып, цифрлық технологиялар көмегімен институционалдық мәдени тәжірибелі жүзеге асыру.

Цифрлық мәдениеттің символдық деңгейі — арнайы тілдермен байланысты, цифрлық мәдениетте бұл бағдарламалау тілі болып табылады.

Цифрлық мәдениеттің менталдық деңгейі — жеке тұлғаның дәстүрлі мәдениетіндегі, қалыптасқан қағидалар мен құндылықтар жүйесіндегі цифрлардың көрінісі болып табылады, олар ақпаратпен және цифрлық құрылғылармен жұмыс істеу дағдыларында тікелей бейнеленеді [6; 15].

Цифрлық мәдениеттің рухани деңгейі. «Ұлттық, ұлтаралық этникалық және жергілікті контекстегі рухани құндылықтарды қалыптастыру және қолдау» ұстанымымен біз бұл жерде цифрландырудың құндылықтың негізі бар, дәлірек айтқанда «рухани құндылықтарды ұлттық, ұлтаралық этникалық және жергілікті контекстерде» қалыптастыру және қолдау ұстанымымен айналысамыз» [6; 15]. Бұл деңгейде цифрлық мәдениет қогамның рухани мәдениетінің жалпы даму деңгейіне есеп етеді.

Болашақ маманның ақпараттық мәдениеті деп: кәсіби қызметтің міндеттерін шешу үшін АКТ мүмкіндіктерін іске асыру; ақпараттық қызметтің салдарын болжау; ақпараттық өзара іс-қимыл жасау қабілетін түсінеміз. Бүгінгі таңда ақпараттық мәдениет пен білім адамның жеке мәртебесі мен кәсіби құзыреттілігін сақтауды және байытуды қамтамасыз ететін өмір бойы жалғасатын процесс ретінде анықталуда.

Қазіргі жағдайда АКТ құралдары адамның цифрлық мәдениетінің элементі болып табылады.

АКТ құзыреттілігі, ақпараттық және коммуникациялық технологиялар саласындағы білімдерін, біліктері мен дағдыларын практикада пайдалана білуі болашақ маманның жұмысқа орналасуының кепілі болып табылады.

Цифрлық мәдениет келесі жағдайларда қалыптасады:

- әртүрлі ақпарат көздерінен қажетті деректерді іздеу қабілетінде;
- өз қызметтінде компьютерлік технологияларды пайдалану мүмкіндігі болғанда;
- өзінің кәсіби қызметтінде ақпараттық процестерді ажыратса білу және оларды басқаруда;

- түрлі ақпаратпен жұмыс істеудің практикалық тәсілдерін менгеруде;
 - ақпаратпен жұмыс істеудің моральдық-этикалық нормаларын білуде.
- Болашақ мамандардың цифрлық мәдениеттің қалыптастыру үшін келесі шарттар сақталуы керек:
1. Оқу жоспарлары мен бағдарламалары мазмұнының нақты салалардағы ақпараттық технологияларды дамыту үрдістеріне сәйкестігі.
 2. Білім беруге жаңа ақпараттық технологияларды енгізу.
 3. Студенттердің информатика және есептеу техникасы құралдарын менгеруде кәсібілігін және олардың қызмет бейіні бойынша жаңа ақпараттық технологияларды қолдану қабілеттің қалыптастыру.
 4. Ақпараттық және компьютерлік технологиялар саласындағы оқытушы-мамандардың кәсіби дайындығының жоғары деңгейі.
 5. Қазіргі заманғы техникалық (компьютерлік) базаның болуы.

Корытынды

Корыта келе, цифрлық мәдениетті төмендегідей анықтай аламыз:

- біріншіден, коммуникативтік механизмді қамтитын техникалық жүйелерде іске асырылған цифрлық кодтауға негізделген қазіргі заманғы қоғамның құндылықтары ретінде;
 - екіншіден, цифрлық дәүірдің мәдениетімен байланысты тәжірибелерді, адам қызметінің өнімдерін өзгерту жүйесі ретінде;
 - үшіншіден, қалыптасатын тұрақты әлеуметтік-саяси қасиеттер мен жеке тұлғаның қасиеттерінің жиынтығы, белгілі бір цифрлық ортада мінез-құлыштың стереотиптерін қабылдау (немесе қабылдамау), желілік қарым-қатынастың қандай да бір әдептерін бекіту және ақпаратпен жұмыс істеу [7].
- Біздің зерттеуіміздің нысаны жоғары білім беру жүйесінде цифрландырудың материалдық және рухани құндылықтарының жүйесі ретінде оның рухани аспектінде цифрлық мәдениетті қалыптастыру болып табылады.

Сонымен қатар, цифрлық мәдениеттің өзін болашақ маманның кәсіби маңызды сапасы ретінде қарастырамыз, оны қалыптастыру цифрлық дәүірде басталды.

Осылайша, болашақ маманның цифрлық мәдениетін жалпы гуманистік құндылықтарға, цифрлық құзыреттіліктің болуына, цифрлық шынайылыққа оңтайлы бағдарлану технологияларын менгеруге және ақпараттық кеңістіктегі нәтижелі қарым-қатынаска қайшы келмейтін цифрландыру құндылықтары ретінде анықтаймыз. Болашақ маманның зерттелетін мәдениет түрін қалыптастыру виртуалды-акпараттық ортадағы жұмыс жағдайларына мәдениеттанулық бейімделуге, білім беру үрдісін ұйымдастыруды инновациялық көзқарас пен ашықтықты талап ететін оқытудың цифрлық құралдарын сынақтан өткізуға, цифрлық технологиялар әлемінде өскен үрпақпен жұмыс істеуге психологиялық дайындықта негізделген оның кәсіби дайындығы процесінде жузеге асырылады.

Болашақ маманның цифрлық мәдениетін қалыптастыру үрдісінің жетекші векторларын белгілейміз:

1. Цифрлық мәдени шындықты түсіну, оның бағдарлану принциптерін менгеру.
2. Кәсіби қызметте цифрлық технологияларды тиімді іске асыру бойынша құзыреттілікті менгеру.
3. Ақпараттық дереккөздерді оңтайландырылған ақпараттық іздеу және талдауды жүзеге асыра білу.
4. Кәсіби міндеттерді шешу үшін жемісті ақпараттық байланыстар жүйесін ұйымдастыру.
5. Моральдық-этикалық нормаларға сәйкес цифрлық ортада мінез-құлыштың түрлі модельдерін жузеге асыру.

Мәдениеттің жаңа түрін қалыптастыру үрдісі қазіргі заманғы университеттеге білім беру процесін ұйымдастыру тәсілін жаңартуға негізделуі тиіс. Білім беру сферасындағы цифрландырудың ең басты міндеті — білім беру сапасын арттыру. Болашақ мамандар халықаралық деңгейде әр түрлі салаларда, оның ішінде жасанды интеллект және ауқымды деректер жасау саласында бәсекеге қабілетті болуға тиіс. Болашақ маманның заманауи ақпараттық технологиялармен жұмыс істеу принциптерін менгеру, цифрлық сауаттылық және сандық этиканың ұфымдарын қалыптастыру мақсатында Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеттеге барлық мамандық студенттеріне З кредит көлемінде «IT және цифрлық мәдениет» пәні енгізілді. Оқу жұмыс бағдарламасы қолданбалы бағдарлама мен интернет және мультимедиалық технология модульдерінен тұрады. Бірінші модульде

операциялық жүйелер, электрондық кестелер, мәліметтер базасы туралы оқытылса, екінші модульде интернет оның графикалық мүмкіндіктері, мультимедиалық технологиялар, Е-технология туралы қарастырылады. Мемлекет басшысы атап көрсеткендей, «елді цифрандыру — бұл мақсат емес, бұл — Қазақстанның абсолюттік артықшылыққа қол жеткізу құралы. Бұкіл процесс жүйелілікті, реттілікті және кешенді тәсілді талап етеді» [8].

Цифрлық ортага бейімделу — біздің уақытымыз үшін сөзсіз шындық. Бұл тұлғаның кәсіби мұдделері мен бейімділігін сезінуіне дейін орын алады. Цифрлық ортада қызмет етудің құндылықтық-мағыналық бағдарларын цифрандыру және қалыптастыру ағымдағы уақыт кезеңінің өзекті әлеуметтік мәселесіне айналуы тиіс.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Галкин Д.В. От кибернетических автоматов к искусственной жизни: теоретические и историкокультурные аспекты формирования цифровой культуры: автореф. дис. ... д-ра филос. наук: 24.00.01 — «Теория и история культуры» / Д.В. Галкин. — Томск, 2013. — 51 с.
- 2 Сергеева И.Л. Трансформация массовой культуры в цифровой среде / И.Л. Сергеева // Культура и цивилизация. — 2016. — Т. 6. — № 6А. — С. 55–65.
- 3 Соколова Н.Л. Цифровая культура, или культура в цифровую эпоху / Н.Л. Соколова // Междунар. журн. исслед. культуры. — 2012. — № 3. — С. 6–10.
- 4 Прокудин Д.Е. «Цифровая культура» & «Аналоговая культура» / Д.Е. Прокудин, Е.Г. Соколов // Вестн. СПбГУ. — Сер. 17. — 2013. — Вып. 4. — С. 83–91.
- 5 Тэйлор М.Л. Поколение next: студент эпохи постмодерна / М.Л. Тэйлор // Отечественные записки. — 2006. — № 3. — Режим доступа: <http://jarki.ru/wpress/2009/01/26/413/>.
- 6 Галкин Д.В. Digital Culture: методологические вопросы исследования культурной динамики от цифровых автоматов до техно-био-тварей / Д.В. Галкин // Междунар. журн. исслед. культуры. — 2012. — № 3. — С. 11, 12.
- 7 Колонтаевская И.Ф. Цифровая культура инженера: проблемы и решения / И.Ф. Колонтаевская, О.А. Исабекова. «Наука – 2014: проблемы и перспективы»: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Москва, 26 января 2015 г.). — М.: Грифон, 2015. — С. 72–76.
- 8 Edunews.kz акпарат агенттігінің сайты [Электронды ресурс]. — Колжетімділік тәртібі: <http://edunews.kz/importantnews/1503-cifrlandyru-bgng-blm-berudeg-zhaa-negzg-bayt.html>.

Ж.С. Кажиакпарова, А.С. Бекенова, А.С. Хайруллина

Цифровизация и формирование цифровой культуры: социальные и образовательные аспекты

Цифровое общество — это современный этап цивилизации, характеризующийся доминирующей ролью образования и информации во всех сферах жизни, который оказывает решающее влияние на условия жизни людей, их образование и работу, а также на взаимоотношения между государством, бизнесом и обществом посредством информационных и коммуникационных технологий. В основе процесса формирования нового типа культуры должна лежать модернизация способа организации образовательного процесса в современном университете. Авторами предложено определить цифровую культуру будущего специалиста как ценности цифровизации, не противоречащей общепринятым гуманистическим ценностям. В статье проанализирована современная ситуация цифровизации всех сфер человеческой жизни, рассмотрены характеристики и особенности перехода к цифровой культуре, представлены основные уровни рассмотрения понятия «цифровая культура», дана трактовка понятия «цифровая культура будущего специалиста» и обозначены основные векторы формирования исследуемого вида культуры.

Ключевые слова: цифровизация, цифровая экономика, цифровая культура, цифровая культура будущего специалиста, информационная культура, цифровая коммуникация, ИТ и цифровая культура, информационные технологии, системное и прикладное программное обеспечение.

Zh.S. Kazhiakparova, A.S. Bekenova, A.S. Khairullina

Digitalization and formation of digital culture: social and educational aspects

The digital society is a modern stage of civilization characterized by the dominant role of education and information in all spheres of life, which has a decisive impact on the living conditions of people, their education

and work, as well as on the relationship between the state, business and society through information and communication technologies. The process of forming a new type of culture should be based on the modernization of the way of organizing the educational process in a modern university. It is proposed to define the digital culture of a future specialist as the values of digitalization that do not contradict generally accepted humanistic values, the presence of digital competence, possession of technologies for optimal orientation in digital reality and effective communication in the information space. The article analyses the current state of digitalization in all spheres of human life, considers characteristics and features of a shift to digital culture, represents the main levels of considering the concept of «digital culture», specifies the concept of «digital culture of the future specialist», and sets out the main vectors in the process of developing the investigated type of culture.

Keywords: digitalization, digital economy, digital culture, digital culture of the future specialist, information culture, digital communication, IT and digital culture, information technologies, system and application software.

References

- 1 Galkin, D.V. (2013). Ot kiberneticheskikh avtomatov k iskusstvennoi zhizni: teoreticheskie i istorikokulturnye aspekty formirovaniia tsifrovoi kultury [From cybernetic automata to artificial life: theoretical and historical and cultural aspects of the formation of digital culture: *Extended abstract of Doctor's thesis*. Tomsk [in Russian].]
- 2 Sergeeva, I.L. (2016). Transformatsiia massovoii kultury v tsifrovoi srede [Transformation of mass culture in the digital environment]. Kultura i tsivilizatsiya — Cultureandcivilization, 6A, 55–65 [in Russian].
- 3 Sokolova, N.L. (2012). Tsifrovaia kultura, ili kultura v tsifrovuiu epokhu [Digital culture or culture in the digital age] Mezhdunarodnyi zhurnal issledovanii kultury — International Journal of Cultural Research, 3, 6-10 [in Russian].
- 4 Prokudin, D.E., & Sokolov, E.G. (2013). «Tsifrovaia kultura» & «Analohovaia kultura» [«Digital culture» sun «Analog culture». Vestnik Sankt-Peterburkskoho hosudarstvennogo universiteta — Bulletin of St. Petersburg State University. — 17, 4, 83–91 [in Russian].
- 5 Taylor, M.L. (2006). Pokolenie next: student yepokhi postmoderna [Generation next: a disciple of the postmodern era]. Otechestvennye zapiski, No. 3. Available at: <http://jarki.ru/wpress/2009/01/26/413/> [in Russian].
- 6 Galkin, D.V. (2012). Digital Culture: metodologicheskie voprosy issledovaniia kulturnoi dinamiki ot tsifrovyykh avtomatov do tekhnobio-tvarei [Digital Culture: methodological issues in the study of cultural dynamics from digital automata to techno-bio-creatures]. Mezhdunarodnyi zhurnal issledovanii kultury — International Journal of Cultural Research, 3, 11–12 [in Russian].
- 7 Kolontaevskaia, I.F., & Isabekova, O.A. (2015). Tsifrovaia kultura inzhenera: problemy i reshenia [The digital culture of an engineer: problems and solutions] Science 2014: problems and prospects «: materials of the international scientific and practical conference. (Moscow, 26 yanvaria 2015 h.). — Moscow: Hrifon, 72–76 [in Russian].
- 8 Edunews.kz akparat agenttiginig saity [Website of Edunews.kz news agency] [Electronicresource]. — Retrieved from <http://edunews.kz/importantnews/1503-cifrlandyru-bgng-blm-berudeg-zhaa-negzg-bayt.html>.

U.I. Kopzhassarova¹, Z.Y. Sultanova¹, D.R. Akhmetova^{1,*},
A.I. Akhmetzhanova¹, C. DeVereaux²

¹*Karagandy university of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan;*

²*University of Connecticut, USA
(E-mail: akhmetodinara11@gmail.com)*

Development of senior school students' independent work skills through the use of virtual learning environment

The article is focused on the concept of «virtual learning environment» and its role in the students' independent work. The virtual learning environment as a means of effective communication of participants in the educational process helps to transit from the «knowledge-based» paradigm to the «personality-oriented» education, aimed to develop students' creative potential, their cognitive activity, motivation and engagement at the language classes. The authors highlight that in addition to traditional didactic requirements, there are a number of specific conditions for the successful functioning in the virtual learning environment. Based on the experience of implementing virtual educational environments, a need for the adaptability of educational process, which implies the possibility for students to choose the most appropriate individual pace for studying material. It is shown that specific content of the virtual learning environment may vary depending on the level of training students and their individual interests. The main requirement for the successful use of the virtual environment is to develop creative cognitive abilities, foreign languages skills of students by the application of a virtual environment., so the authors come to the conclusion that the presence of informational technology in the learning process changes the internal specifics of the educational and cognitive activities of students, their thinking style, and psychological mechanisms of mental development. Thus, the independent work of students is multi-purpose and is aimed to achieve communicative and educational goals.

Keywords: informatization, virtual learning environment, teaching methods, students' independent work, independent work skills, adaptability of the educational process, visualization of presented information.

Introduction

Scientific and technological progress has led to digitalization, the informatization of many aspects of modern society activities. Informatization of society provides and accelerates the continuous development and improvement of the intellectual potential of the society, thanks to quick access to sources of reliable information, visualization of presented information.

Informatization has, probably, introduced some changes into the education system as well. As you know, education is one of the main institutions for the formation of both an individual and society. Therefore, the investigation of the issue of informatization impact on various aspects of the educational process seems relevant.

Study of foreign languages is important since foreign languages knowledge and skills nowadays are the key to international cooperation, communication. Therefore, the study of foreign languages requires careful selection of the methodical instruments.

Transition from the «knowledge-based» paradigm to the «personality-oriented» education, aimed to develop students' creative potential, their cognitive activity; the role of students' independent work is growing. Many research works of both foreign and Kazakhstan's researchers are devoted to this problem [1]. The issue of developing students' independent work skills was raised in pedagogy of the educators and researchers of twentieth century such as Ushinsky K.D., Kapterev P.F., Vakhterov V.P. and others. In their works the methodology of teaching schoolchildren to independently obtain information through experiment, observation is scientifically substantiated and determined.

The importance and necessity of forming independent work skills is considered in the research of Kazakhstan's scientists, who emphasize that independent work of students is multi-purpose and it is aimed to achieve communicative and educational goals [2].

In foreign literature, independent work is often interpreted as «independent and self-regulatory learning» [3; 4]. Literature review revealed not only various definitions of independent work concept, but also the

*Corresponding's author e-mail: akhmetodinara11@gmail.com

justification of advantages of students' independent work within educational activities. Works of I. Cunningham, J. Hsu, C. Hamilton, J. Wang, S. Virtanen emphasize that students' cognitive activity depends on a number of external and internal factors, among which the ability to work independently stands out [5]. Studies conducted by scientists from the UK and the Netherlands showed that in the conditions of «self-regulatory learning» students become more motivated and are more involved actively in the learning process. B. Meyer, N. Heywood, D. Sachdev, S. Faraday have identified in their work a number of skills that students need to acquire for successful independent activity [6].

The study of scientific and methodological literature sources shows successful experience of organizing students' independent work using a number of teaching methods and means. So, the problem of developing independent skills in the university educational process is analyzed in the scientific work of D. Pedrosa, J. Cravino, L. Morgado, C. Barreira. A set of tasks for independent work of students in computer programming was proposed as a learning tool [7]. The work of C. Yot-Domínguez, C. Marcelo examines the self-regulatory education of university students using digital in combination with other pedagogical technologies allowed E.M. Lyubimova, E.Z. Galimullina, R.R. Ibatullin to develop a hypothesis that their integration ensures the interactivity of the educational process and contributes to the development of students' independent work skills [8].

The situation of the coronavirus pandemic, when the greatest emphasis in education is on independent work, showed the need for a developed system of methods of work in virtual educational environment. Not only tools of work, yet the control and assessment system should be reviewed.

Materials and Methods

Let's consider the study of this issue as a part of the educational process at school, where person just starts to get acquainted with foreign language and obtains basic skills. We should figure out how applicable are the techniques and methods of digital technologies usage in the development of school students' independent work skills.

Due to global informatization of education there appeared a concept of «virtual learning environment». In the methodological literature, the virtual educational environment is interpreted as the communicative capabilities of global computer networks for educational purposes use [9]. The virtual learning environment is a means of effective communication of participants in the educational process. Virtual learning environment was investigated by such researchers as A.Yu. Uvarov, V.P. Tikhomirov, I.V. M.P. Shishkina, A.V. Farmstead. Scientist A.Yu.Uvarov considers the virtual environment as an open educational architecture object with the main goals, methods and organizational forms, there is a plexus of communication, information and physical space [10]. A.V. Khutorskoy believed that the virtual educational environment is, first and foremost, a system of influence and conditions for the formation of an individual according to the basic set pattern [11]. M.P. Shishkina notes that «virtual learning environment» is a widespread concept, and in this concept or in some synonymous with it there are different meanings that can be invested, for example, as «software or a platform that is used to provide educational services» [12]. This environment can be considered as «a set of integrated learning tools that allow you to manage online learning, providing an appropriate management mechanism, monitor the learning process of students, evaluate the success of training and provide access to resources». According to the professor of the Helsinki University T. Seppo, «in a virtual environment, information and communication resources are consistent with the processes of communication and activity, forming some integrity, are integrated into a single system, through which meaningful learning is supported and directed [13]. Back in 1999, the American scientist H. Pimentel emphasized the importance of on-line learning and described the virtual learning environment as a learning environment that allows you to learn, evaluate situations, perform actions necessary for learning, and carry out necessary research activities; helps to perform tasks much better than in a normal, traditional situations» [14].

Thus, the virtual learning environment involves primarily the interaction of the subjects of the educational process with information and communication technologies. The role of the virtual learning environment is inexhaustible for the development of students' independent work skills if they follow all requirements in their use.

The methodically competent use of the virtual learning environment is carried out by observing traditional didactic requirements in accordance with the didactic principles, such as ensuring the visibility, scientific content, consciousness of the learning process, the requirement for a systematic and consistent teaching, as well as the unity of educational and training functions.

However, in addition to traditional didactic requirements, there are a number of specific conditions for the successful functioning in the virtual learning environment. Based on the experience of implementing virtual educational environments, it is noted that there is a need for the adaptability of a higher education institution (virtual learning environment), which implies the possibility for students to choose the most appropriate individual pace for studying material [15].

There is a requirement of feedback in the learning process, which means the need for control, correctness of the student's actions, development of recommendations for his further work.

The virtual learning environment (VLE) should provide the learner with the possibility of controlled training activities variety in order to gradually increase the students' intradisciplinary level of knowledge at the level of assimilation sufficient for the implementation of algorithmic and heuristic activities.

Also, the requirements for the VLE include the condition for the effective and justified use of resources, their testability, simplicity, reliability and completeness. Also important is the possibility of combining electronic and paper media [16].

However, the main requirement for the methodically correct work within the virtual learning environment is orientation to the state education program.

The state education program quite clearly sets the criteria for assessment of foreign language skills of a graduate of a secondary school in four types of speech activity (reading, writing, listening, speaking). Then the next question arises: is it possible to use the Internet, a computer, an interactive whiteboard in the formation of both oral and written communication in the development of grammatical, lexical topics? This question can only be answered by subjectively analyzing the topics presented in the state program on English as a school subject for the corresponding class. So, in the 9th grade of secondary schools, the following lexical topics are studied: Traveling, «Theater and Cinema,» «Media,» and «Environment.» Along with the lexical topic, it is also supposed to study grammatical themes, such as: «Gerund \ Infinitive», «Prepositions of place, time», «Phrasal verbs»[17].

Major role in formation of students' independent skills plays problem-based teaching methods. Even J. Dewey noted that true knowledge is obtained only when a person obtains it by himself. So, to understand the differences between the two grammar categories of the gerund and the infinitive, it's not enough just to show students the rule, force them to memorize it, but it will be more effective if the students themselves formulate the rule, find and understand the differences in the use of these categories. It is advantageous for students to practice their use in situational dialogues and polylogues. The AnkiDroid application will come to the aid of the teacher. The application database contains more than 6000 ready-made flash cards, it is enough to enter the desired theme, the application will immediately suggest several different offers that carry the main features of a given topic; put forward a hypothesis, discuss with other students and formulate a rule. To identify difficulties connected with the assimilation of the material, it is enough to click again to show new offers on the same topic. If the lesson is not a presentation of a new grammatical topic, but it is aimed to enhancing skills, bringing the use of the «gerund-infinitive» rule to automatism, then you can use the English club website, which offers many different kinds of tasks to any topic from the English course. The main advantage of using this site is that the program itself tells where the error was made, the student remains to think about how to fix the error, introduce a new option and the system accepts or does not accept the answer again. Thus, the teacher acts only as a coordinator, easily guiding the student; the student is no longer dependent on subjective assessment, is not afraid of ridicule of his classmates in case of unsuccessful attempt, and the desire to obtain approval of program gives motivation to figure out the problem.

However, is it possible to develop creative cognitive abilities, foreign languages skills of students by the application of a virtual environment, because languages primarily are means of communication. Let us consider the possibility of solving this problem by studying the lexical topic, grade 9 of the secondary school «Mass Media» as an example.

In this regard, such teaching methods as debate and discussion have great potential and possibilities. It is known that in the educational process, debates are often used as a technology aimed at developing students' analytical thinking, tolerance, a culture of dialogue and communication skills. HelloTalk is one of the best educational platforms where you can join to the conversation with native speakers from around the world. You can find an appropriate partner using a convenient search by country, city, age or other criteria. There is an opportunity to hold a debate on the dangers and benefits of the media for students with peers from abroad. During the debates the student is actively included in the search educational and cognitive activity, focused on internal motivation. The exchange of experience, adaptation to various accents and pronunciation features of a particular region — all these are the features of the linguistic-culturological approach

to the study of foreign languages, which replaced the traditional one that developed back in the days of the Soviet Union, when the language was studied apart from culture. In the course of the now accessible lesson format, a second linguistic personality is formed. The pedagogical role of the debate has already been considered in a number of studies, the effectiveness of this technology in the formation of students' independence is undeniable.

Ororo.tv is a web-site that provides access to the latest TV series and some films with subtitles in different languages, which can be turned on and off at the request of the viewer. Watching films and TV series in the original is of great importance in the process of teaching foreign languages, since it is based on one of the basic methodological principles — the principle of clarity. While watching the video, all types of speech activity are involved. As you know, seen and heard information is remembered five times better than just heard. Viewing authentic video materials is also an effective means of increasing student motivation to learn a foreign language, since they demonstrate the functioning of the language in the form accepted by its native speakers in a natural social context, introduce the norms and rules of communication and behavior, show various types of relationships and illustrate the language of facial expressions and gestures. Video is a unique tool for teaching speaking and foreign language communication.

BBC Podcasts. BBC radio stations have a wide range of topics that, in the absence of subtitles, will be useful to listen to as a kind of background, which will turn the listener into a state of «flow» and create the illusion of «complete immersion» in an authentic environment. Due to the sensation of the «streaming» state, forgotten knowledge of grammar and vocabulary begins to activate by itself, and the melody of the language itself is caught, which is also important when teaching speaking. It should be noted that in such radio programs as, for example, BBC Learning English — 6 minute English, the hosts of podcasts are native speakers, so that it is possible to listen and learn living language in the form in which it is used ordinary residents of English-speaking countries, then there is used authentic material. Podcasts are divided into 3 levels: the first is for beginners (elementary), the second is for learners with an average knowledge of English (lower-intermediate and intermediate), and the third is for learners with an upper-intermediate level. The advantage of the BBC Learning English project is that the speech rate of the voiced dialogues is different, depending on the level of language training. 6 Minute English contains passages from the BBC's English dialogues and explanations of new English words and phrases.

Let's consider another possibility of virtual learning environment for students to create independently some projects within the topic «Environment». This task contributes to the development of cognitive independence of students. Pinterest can help students complete a project. Students and teachers from around the world share their ideas for crafts, projects, and creative ideas. If a student completes successfully the project, he can put his idea on this platform (Pinterest), which may inspire others who are still in search. For the presentation of the project, the student can use an interactive whiteboard. Only by using personal experience, the student can decide for himself what was useful for his speech, what strategy was successful, how to stand in front of the audience and speak reasonably.

Electronic teaching materials can be created on the basis of various software systems. The most common of them are LMS (Learning Management Systems), LCMS (Learning Content Management Systems), such as Moodle, Blackboard, etc. These systems are inherently Internet sites with limited capabilities for the presentation of educational materials, but they so far the most accessible to educational institutions. Less common, but more effective in the educational process are authoring software developments. In this case, e-learning materials are created by programmers in cooperation with teachers — methodologists for the creation of e-content, which means that the teaching capabilities of computer technologies are realized to a greater extent.

Results and Discussions

So, among the above-described applications that form a virtual learning environment, there may be web resources, mail servers, forums, tools for holding virtual conferences, blogs, social spaces, as well as tools for monitoring, evaluating the effectiveness of training and learning management.

The specific content of the virtual learning environment may vary depending on the level of training of students, their individual interests. The main requirement for the successful use of the virtual environment is the availability of the entire set of resources to students through a single-entry point, and, of course, data must be synchronized to the teacher's computer to monitor the process. The virtual learning environment also has a content management function: its development, storage and use; planning and scheduling classes, evaluating results, as well as personalizing learning experience; administration and involvement of students.

This means controlled access to information about students and monitoring their progress and achievements; communication and collaboration.

Conclusions

Generalizing all above mentioned, we conclude that the very presence of informational technology in the learning process changes the internal specifics of the educational and cognitive activities of students, their thinking style, and psychological mechanisms of mental development. In this case, the computer acts only as a «smart» tool, and the interaction of participants in the educational process with modern technologies comes to the fore. The virtual learning environment is an effective means of forming and developing students' independent work. In this context, the priority is given to the professionalism and competence of the teacher. His ability to methodically competently organize the work of students with a virtual environment creates optimal conditions for a productive educational process. The development of students' independent work skills and improvement of their cognitive abilities opens up great opportunities in the formation of competitive specialists.

References

- 1 Копжасарова У.И. Интерактивные технологии как средство повышения познавательной независимости студентов / У.И. Копжасарова, Ж.Ж. Шакенова // Вестн. Евраз. нац. ун-та им. Л.Н. Гумилева. — 2014. — № 5 (102). — С. 174–180.
- 2 Шибаев В.П. Система работы по повышению успеваемости учащихся / В.П. Шибаев, Л.М. Шибаева // Мир науки, культуры, образования. — 2013. — 4 (41). — С. 202, 203.
- 3 Cunningham, I.(2010). Learning to lead — self managed learning and how academics resist understanding the process // Development and Learning in Organizations, 24, 2, 4–6. DOI: DOI: 10.1108 / 14777281011019434.
- 4 Абильхамиткызы Р. Организация самостоятельной работы студентов в кредит / Р. Абильхамиткызы, Ж.А. Аймухамбет, К.К. Сарекенова // Процедуры — социальные и поведенческие науки. — 2014. — Т. 143. — С. 274–278.
- 5 V. Mejeret. al. What is independent study and what are the benefits for students? // London: Department of Children, Schools and Families Research Report 051. Retrieved from: URL: <http://docplayer.net/12844512-What-is-independent-learning-and-what-are-the-benefits-for-student.html>.
- 6 Hsu J.; Hamilton K.; Wang J. / J. Hsu; K. Hamilton; J. Wang // International Journal of Innovation and Learning (IJIL). — 2015. — Vol. 17, No. 1. — pp. 111–133. DOI: 10.1504 / IJIL.2015.066103.
- 7 Pedrosa D., KravinoDzh, Morgado L., Barreira K. (2016). // Self-Regulatory Learning in Computer Programming: Strategies, Student Acceptance During Assignment // ILRNCCIS, 621, 87–101.
- 8 Любимова Е. М. Развитие самодостаточности студентов вузов на основе интерактивных технологий путем их погружения в профессиональную деятельность / Е.М. Любимова, Е.З. Галимуллина, Р.Р. Йбатуллин // Международное образование. — 2015. — Т. 8, Вып. 4. — С. 192–199. DOI: 10.5539 / ies.v8n4p192.
- 9 Мамедова К.А. Виртуальная образовательная среда как необходимая составляющая современной системы образования / К.А. Мамедова // Интернет-журн. «Эйдос». — 1999.
- 10 Уваров А.Ю. Открытая образовательная архитектура / А.Ю. Уваров // Интернет-журн. «Эйдос». — 1999.
- 11 Хугорской А.В. Педагогическая инновация / А.В. Хугорской. — М.: Академия, 2008. — 256 с.
- 12 Шишкина М.П. Инновационные технологии в развитии образовательной и исследовательской среды образовательного учреждения / М.П. Шишкина // Образовательные технологии и общество. — 2013. — Т. 16. — № 1. — С. 599–608.
- 13 Телла С. Педагогическое мышление студентов и использование ИКТ в обучении / С. Телла // Скандинав. журн. исследований в области образования. — 2011. — Т.5. — № 55. — С. 537–550.
- 14 Pimentel Dzh. R. (1999). Designing Networked Learning Systems Based on Experimental Learning // Asynchronous Learning Network Log, 3, (2), 64–90.
- 15 Калмыков Д.А. Опыт внедрения виртуальных образовательных сред / Д.А. Калмыков, Л.А. Хачатуров // Школьные технологии. — 2002. — № 2.
- 16 Червякова Я.И. Электронный учебник как средство новых информационных технологий / Я.И. Червякова, О.В. Чубисова // Междунар. журн. эксперим. обр. — 2010. — № 4. — С. 52, 53.
- 17 Вайндорф-Сысоева М.Е. Алгоритм действий в сетевом взаимодействии для решения образовательных задач в виртуальной образовательной среде / М.Е. Вайндорф-Сысоева, С.С. Хапаева, В.А. Шитова. — М.: Изд-во МГОУ, 2008.

Y.I. Көпжасарова, З.Е. Султанова, Д.Р. Ахметова, А.И. Ахметжанова, К. ДеВеро

Жоғары сыйнып оқушыларының виртуалды оқыту ортасын пайдалана отырып өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамыту

Макалада «виртуалды оқыту ортасы» үғымы және оның жоғары сыйнып оқушыларының өзіндік жұмысындағы орны карастырылды. Оқытудың виртуалды ортасы білім беру үрдісінде

қатысушылардың тиімді қарым-қатынас құралы ретінде «білім» парадигмасынан жоғары сыйнып окушыларының шығармашылық әлеуетін, олардың танымдық белсенділігі мен ниеттерін дамытуға, сондай-ақ шетел тілі сабактарына қатысуының «тұлғаға бағытталған» білімге көшуге ықпал етеді. Авторлар дәстүрлі дидактикалық талаптардан басқа, виртуалды оқу ортасында сәтті жұмыс істеу үшін, бірката нақты жағдайлар бар екенін атап етеді. Виртуалды білім беру ортасын енгізу тәжірибесіне сүйене отырып, оқыту үрдісінде бейімделуі қажет, бұл жоғары сыйнып окушыларының материалды зерттеудің ең қолайлы жеке таңдау мүмкіндігін білдіреді. Виртуалды оқу ортасының нақты мазмұны жоғары сыйнып окушыларының дайындық деңгейіне және олардың жеке мұдделеріне байланысты өзгеру мүмкіндігі көрсетілген. Виртуалды ортаны тиімді колданудың негізгі талабы ретінде бұл ортаны колдану арқылы жоғары сыйнып окушыларының шығармашылық танымдық кабілеттерін, шетел тілдерін менгеру дағдыларын дамыту болып отыр, сондыктan авторлар оқу үрдісінде акпараттық технологиялардың болуы студенттердің оқу-танымдық іс-әрекетінің ішкі ерекшелігін, олардың ойлау стилі мен психологиялық даму үрдістерін өзгертеді деген корытындыға келеді. Осылайша, студенттердің өзіндік жұмысы көп мақсатты болып, сонымен қоса коммуникативтік және білім беру мақсаттарына қолжеткізуге бағытталған.

Кітт сөздер: акпараттандыру, оқытудың виртуалды ортасы, оқыту әдістері, студенттердің өзіндік жұмысы, өз бетінше жұмыс істеу дағдылары, білім беру процесінің бейімділігі, ұсынылған акпараттың көрнекілігі.

У.И. Копжасарова, З.Е. Султанова, Д.Р. Ахметова, А.И. Ахметжанова, К. Де Веро

Развитие навыков самостоятельной работы с использованием виртуальной среды обучения у старшеклассников

В статье рассмотрены понятие «виртуальная среда обучения» и ее роль в самостоятельной работе старшеклассников. Виртуальная среда обучения как средство эффективного общения участников образовательного процесса способствует переходу от парадигмы «знания» к личностно-ориентированному образованию, направленному на развитие творческого потенциала старшеклассников, их познавательной активности и мотивации, а также участие на занятиях по иностранному языку. Авторами отмечено, что, помимо традиционных дидактических требований, существует ряд специфических условий для успешного функционирования в виртуальной учебной среде. Исходя из опыта внедрения виртуальных образовательных сред, возникает потребность в адаптивности учебного процесса, что подразумевает возможность выбора старшеклассниками наиболее подходящего индивидуального темпа изучения материала. Показано, что конкретное наполнение виртуальной учебной среды может варьироваться в зависимости от уровня подготовки обучающихся и их индивидуальных интересов. Основным требованием для успешного использования виртуальной среды является развитие творческих познавательных способностей, навыков владения иностранными языками у старшеклассников путем применения виртуальной среды, поэтому авторы приходят к выводу, что присутствие информационных технологий в процессе обучения меняет внутреннюю специфику учебно-познавательной деятельности учеников, их стиль мышления и психологические механизмы развития. Таким образом, самостоятельная работа старшеклассников является многоцелевой и направлена на достижение коммуникативных и образовательных целей.

Ключевые слова: информатизация, виртуальная среда обучения, методы обучения, самостоятельная работа старшеклассников, навыки самостоятельной работы, адаптивность учебного процесса, визуализация представленной информации.

References

- 1 Kopzhasarova, Ju.I., & Shakenova, Zh.Zh. (2014). Interaktivnye tehnologii kak sredstvo povysheniia poznavatelnoi nezavisimosti studentov [Interactive technologies as a means of increasing the students' cognitive independence] // Vestnik Evraziiskoho natsionalnogo universiteta imeni L.N. Gumilyova — Bulletin of the Eurasian National University. L.N. Gumilyov, 5, 174–180 [in Russian].
- 2 Shibaev, V.P., & Shibaeva, L.M. (2013). Sistema raboty po povysheniiu uspevaemosti uchashchikhsia [System of work to improve student achievement] // Mir nauki, kultury, obrazovaniia —The world of science, culture, education, 4 (41), 202–203 [in Russian].
- 3 Cunningham, I.(2010). Learning to lead — self managed learning and how academics resist understanding the process // Development and Learning in Organizations, 24, 2, 4–6. DOI: 10.1108/14777281011019434.
- 4 Abilhamitkyzy, R., Ajmuhamet, Zh.A., Sarekenova, K.K. (2014). Orhanizatsia samostoiatelnoi raboty studentov v kredit [Organization of independent work of students on credit] // Protsedury — sotsialnye i povedencheskie nauki — Procedures — Social and Behavioral Sciences, 143, 274–278 [in Russian].

- 5 V. Mejeret. al (2008). What is independent study and what are the benefits for students? // London: Department of Children, Schools and Families Research Report 051. URL: <http://docplayer.net/12844512-What-is-independent-learning-and-what-are-the-benefits-for-student.html>.
- 6 Hsu Dzh., Gamil'ton K., Van Dzh. (2015). Guided Independent Learning: An Approach to Teaching and Learning for Adult Learners // *International Journal of Innovation and Learning*, 17, 1, 111–133. DOI: 10.1504 / IJIL.2015.066103.
- 7 D. Pedrosa, Dzh. Kravino, L. Morgado, K. Barrejra. (2016). // Self-Regulatory Learning in Computer Programming: Strategies, Student Acceptance During Assignment // *ILRNCCIS*, 621, 87–101.
- 8 Ljubimova, E.M., Galimullina, E.Z., & Ibatullin, R.R. (2015). Razvitiye samodostatochnosti studentov vuzov na osnove interaktivnykh tehnologii putem ikh pohruzheniya v professionalnuiu deiatelnost [Development of self-sufficiency of university students on the basis of interactive technologies by immersing them in professional activities] // *Mezhdunarodnoe obrazovanie — International education*, 8, 4, 192–199. DOI: 10.5539 / ies.v8n4p192 [in Russian].
- 9 Mamedova, K.A. (1999) Virtualnaia obrazovatelnaia sreda kak neobkhodimaia sostavliaushchaia sovremennoi sistemy obrazovaniia [Virtual educational environment as a necessary component of the modern education system] // *Internet-zhurnal «Eidos» — Internet magazine «Eidos»* [in Russian].
- 10 Uvarov, A.Ju. (1999). Otkrytaia obrazovatelnaia arkhitektura [Open educational architecture] // *Internet-zhurnal «Eidos» — Internet magazine «Eidos»* [in Russian].
- 11 Hutorskoj, A.V. (2008). Pedahohicheskaiia innovatsiia [Pedagogical innovation]. Moscow: Akademija; Universitetskaia kniha [in Russian].
- 12 Shishkina, M.P. (2013). Innovatsionnye tehnologii v razvitiyi obrazovatelnoi issledovatelskoi sredy obrazovatelnoho uchrezhdeniya [Innovative technologies in the development of the educational and research environment of an educational institution] // *Obrazovatelnye tehnologii i obshchestvo — Educational technology and society/Educational technology and society*, 16, 1, 599–608 [in Russian].
- 13 Tella, S. (2011). Pedahohicheskoe myshlenie studentov i ispolzovanie IKT v obuchenii [Pedagogical thinking of students and the use of ICT in teaching] // *Skandinavskii zhurnal issledovanii v oblasti obrazovaniia — Scandinavian Journal of Educational Research*, 55, 5, 537–550 [in Russian].
- 14 Pimentel Dzh. R. (1999). Designing Networked Learning Systems Based on Experimental Learning // *Asynchronous Learning Network Log*, 3, (2), 64–90.
- 15 Kalmykov, D.A., & Hachaturov, L.A. (2002). Opyt vnedreniya virtualnykh obrazovatelnykh sred [Experience in implementing virtual educational environments] // *Shkolnye tehnologii — School technology*, 2 [in Russian].
- 16 Chervjakova, Ja.I., & Chibisova, O.V. (2010). Elektronnyi uchebnik kak sredstvo novykh informatsionnykh tehnologii [Electronic textbook as a means of new information technologies] // *Mezhdunarodnyi zhurnal eksperimentalnogo obrazovaniia — International Journal of Experimental Education*, 4, 52–53 [in Russian].
- 17 Vajndorf-Sysoeva, M.E., Hapaeva, S.S., & Shitova, V.A. (2008). Algoritm deistviy v setevom vzaimodeistvii dlia reshenii obrazovatelnykh zadach v virtualnoi obrazovatelnoi srede MGU [Algorithm of actions in network interaction for solving educational problems in the virtual educational environment of Moscow State University] // Moscow: Izdatelstvo Moskovskoho gosudarstvennogo oblastnogo universiteta [in Russian].

D.A. Abirov*

*Zhetysu university named after I.Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan
(E-mail: abirdan@mail.ru)*

Content system of the lyceum and gymnasium educational program

This article provides an overview of the study of the problems of developing the continuity of the content of training programs in lyceums and gymnasiums. Continuity of education is considered as a phenomenon that defines as a potential qualitative growth of creative abilities of students' personality. The article examines the content of continuity of education, as well as in domestic works, describes the main factors of formation of the structural and procedural component. The article describes long-term plans that allow us to predict and implement innovations in certain contexts of the educational sphere of lyceums and gymnasiums. There are several main directions in the field of education. Among them, the practical idea of development based on information and communication technologies, the rejection of outdated collective forms of education. Including the need to develop motivation for self-education and self-development in students and is focused on the development of creative education. As well as in the system of education in lyceums and gymnasiums, it is connected with the concept of continuing education. As a clear example, the author proposed a comprehensive and multi-factor plan for the development of continuous transformations of the curriculum system and the content of training in lyceums and gymnasiums. The article also offers a scheme of training stages, the main goal of which is the expected result.

Keywords: continuity of education, transformation of the content of the educational process, innovations of the training system, modernization, specialized training, innovative educational technologies, individualization of training.

Introduction

Today there are several main directions in the field of education. The first direction is clearly applied to the practical idea of development based on information and communication technologies. The second direction involves the rejection of outdated collective forms of education. At the same time, the learning paths are individualized and built depending on the abilities and capabilities of each student. The third direction is based on the need to develop motivation for self-education and self-development among students. This will instill the meaning of the activity that the student performs. The fourth direction is focused on the development of creative education. The fifth direction of transformation of the educational system in lyceums and gymnasiums is associated with the concept of lifelong education [1].

As V.P. Zinchenko notes, lifelong education is considered as a single system that includes secondary general education and a higher professional institution. In addition, this complex includes advanced training courses, retraining of personnel, as well as self-education. At the same time, the principle of lifelong education is continuity [2].

We conducted a theoretical analysis on the topic of our research. Based on this, the following scientists were identified who made a contribution to the development of the educational system in relation to certain aspects. The development of educational institutions as a complex and multi-factor system was considered in their works by E. Marx and M. Petri[3], as well as many others. A.V. Khutorsky[4], A.S. Kuryshov [5], A.M. Novikov[6], A. Kuznetsov[7] and others were engaged in the study of the problem of professionalism, as well as its improvement. Ideas for the development of institutions of primary vocational education in the context of multilevel education were disclosed in the works of V.A. Bolotov [8], G.M. Romantsev [9], A.A. Barbarig [10] and others. Models of development of professional competence were considered in the works of O.Ya..Dymarskaya [11], R.V. Bessonov [12], A.N. Dzhurinsky [13], V.K. Bityukov [14], Yu.V. Shmarion [15] and others. Also, the study of the problem of increasing the professional competence of teachers of lyceums and gymnasiums was considered in the works of O.P. Okolelov [16], V.V. Serikov [17], E.A. Yamburg [18], V.I. Zagvyazinsky [19].

*Corresponding author's e-mail: abirdan@mail.ru

Experimental

It should be noted that, to a large extent, the expansion of the concept of education is identified with formal learning and interprets any activity as educational assets. In the education system of lyceums and gymnasiums, taking into account innovative processes, the most important educational functions are performed by social institutions. That is, this list includes not only educational institutions, but also micro-factors (family, circle of friends, etc.) [20, p. 235].

At the heart of the continuity of the educational system of lyceums and gymnasiums, the formation of market mechanisms, the formation of educational services is a priority. At the same time, globality is a hallmark of the continuity of educational structures. The new system emerges on the basis of individualized and creative education. The extensive and intensive rhythm of development of the education system allows us to assert that information systems can provide a positive dynamics in the development of lifelong education in lyceums and gymnasiums [21].

The system-forming factors of the process of formation of the system of continuing education are:

- elimination of monopolism in the channel of educational services, on the broadcast of social experience. At the same time determining competitiveness;

- integration of the learning process in lyceums and gymnasiums, determines the implementation of the environmental standard [22];

It should be noted that in terms of theoretical justification, the development of lifelong education in lyceums and gymnasiums is based on the principle of complementarity of technological and search methods of teaching. Accordingly, a complex of organizational and pedagogical aspects acts as a condition for the implementation of the transformation process of curricula and training programs in lyceums, as well as gymnasiums. Also, the professionally oriented nature of the educational process involves the management of creative activities. At the same time, we should note that despite the outward simplicity of the formulations of the named principles, the latter describe a far from trivial approach to the problem of managing an educational institution [23].

The evolution of the education system is the result of the natural formation of the social stratum, which is focused on the elite quality, as B.S. Gershunsky asserts in his research, the lyceum is an institution that has a profile focus and is focused on a higher educational institution. Considering that the lyceum is characterized by a basic component, which implies increased attention to special courses and subjects. In addition, there is a need for a more thorough, high-quality profiling training of specialization [24].

M.B. Pildee in his works describes the transition to innovative trajectories as an opportunity that provides a wide variety of forms of educational processes. Also, in accordance with the strategic goals of educational processes, development points are determined:

- the development of the educational process in the lyceum provides a system of continuous education, since it passes through all stages, starting from pre-school and ending with professional;

- the transition to individual educational programs, as well as to individual curricula, becomes a resource for further improvement of education in the lyceum and gymnasium;

- the quality of education is based on the informatization of the educational process;

- there is also an improvement in the forms of management in the framework of the implementation of the model of civil education;

- the needs of the population in the quality of educational services lead to the diversification of educational systems [25].

As a clear example, we offer a comprehensive and multi-factor plan for the development of continuity of the system of curricula and educational content in lyceums and gymnasiums.

Table 1

Development plan of the educational system in lyceums and gymnasiums

Stages	Main goal
1	2
Improving the academic level of education	Creation of a system of continuous education, providing individualization of the educational process and effective self-determination.
Development and strengthening of the personnel potential of lyceums and gymnasiums.	Creation of a professional team that effectively solves the problems of the development of the educational system.
Development of the process of informatization	Integration of information and communication technologies into the

1	2
of education in lyceums and gymnasiums	educational process.
Development of public and state forms of government and social partnership.	building and implementing an effective model of state and public management of the educational process.
Development of the system of additional education	building a wide and multi-level network of additional education (additional educational services) that create optimal favorable conditions for free and maximum satisfaction of various educational needs.
Implementation of preventive measures to prevent social orphanhood	creation of conditions for the availability of high-quality education and the full development of the child in accordance with his personal characteristics, state of somatic health and social status.

Results and Discussion

Thus, the implementation of the above stages, as well as the systemic development of the content of education, the management process, and the transformation of the staff in lyceums and gymnasiums, can provide a transition to a new stage of the organizational and content model of education. Within the framework of the proposed program for the development of lifelong learning, it is also advisable to highlight the implementation results and indicators that determine success.

Table 2

Indicators of the effectiveness of the implementation of the long-term plan for the development of the education system in lyceums and gymnasiums

Results	Development indicators
1	2
1. Creation of a model of lifelong education that provides competent personal and professional self-determination of graduates of lyceums and gymnasiums – Regulatory documents ensuring the functioning of the model. – Organizational model of education continuity. – New organizational model of the educational process. – Regulatory documents for the organization of specialized training based on an individual curriculum. – The model of integration with institutions of higher professional education in the context of increasing individualization.	Availability and effective functioning of the lifelong education model. The transition from the classroom system to new forms of organization of the educational process: – distance learning, – educational streams, – individual sessions.
2. Development of an educational program for senior preschool children in order to increase the level of readiness for learning at the initial stage of lyceums and gymnasiums An educational program that provides children with equal starting opportunities, taking into account the requirements of education. – Educational programs for senior preschool children. – Methodical recommendations for preparing for teaching in primary school.	Implementation of an educational program for senior preschool children. An increase in the number of children with a high level of readiness to master the educational program.
3. Creation of a continuous system of specialized training and specialized training, taking into account the expansion of opportunities for the implementation of individual educational requests. – A new version of the curriculum, ensuring the implementation of individual educational trajectories. – Modified and original curricula of elective subjects and courses. – The system of continuity in the content of education between all levels. – Individual educational programs for gifted children. – Interaction of the lyceum with other educational institutions within the educational network.	Improving the quality of education within the Lyceum model of continuing education. Increase in the number of programs mastered by teachers that implement the relevant state standard. The increase in the number of programs of elective courses. Increase in the number of students in grades 8–11 who study according to individual curricula and individual educational programs. Realization of the creative potential of gifted children, increasing the effectiveness of their

1	2
	participation in intellectual competitions of various levels.
<p>4. Increasing the level of implementation of new educational technologies that ensure the development of students ' competence in the field of independent cognitive activity.</p> <p>Development and implementation of modern effective educational technologies by all teachers.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Expanding opportunities for individualization of the educational process. – Modern systems for evaluating students ' academic achievements: – formative education in primary schools; – summative (rating) assessment in grades 5–11. 	<p>Improving the quality of training.</p> <p>Increase in the number of students enrolled in training using modern educational technologies: ICT, project-based, module-rating, etc.</p> <p>Increasing the degree of individualization of training. Improving the level of students ' competence in the field of independent cognitive activity.</p>

Based on the potential effectiveness of the presented program for the development of lifelong learning, we can highlight the purpose of the program. Thus, the goal is to create conditions for the development of key competencies in students. As a result, this will provide them with successful socialization and active adaptation in the labor market. At the same time, the development plan complies with the educational standard programs.

According to V.I. Baidenko, a specialized educational and methodological package can provide the individuality of the cognitive trajectories of the development of educational activity [26]. At the same time, in the studies of T.Yu. Lomakin [27], profile training programs are subdivided into logical, figurative, mixed by the nature of educational and cognitive activity.

Thus, based on the profiling aspect of the development of continuous education, several functional tasks are distinguished:

1. Improvement of the educational process;
2. Innovative approaches to the formation of a new educational content, improvement of curricula;
3. Development of new academic subjects, special courses that will contribute to the intellectual development of the personality of students;
4. Development of individual curricula, taking into account individual cognitive abilities;
5. Application of advanced educational and methodological kits, updating the literary fund;
6. Creation of educational, laboratory and technical bases for high-quality implementation of educational programs;
7. Development of the system of school self-government, with the aim of developing civic position;
8. Formation of healthy lifestyle skills;

According to E.N. Ovcharenko [28], in the system of transformation and renewal of educational services, there are several components of improving teaching technologies:

- the use of problem learning;
- possession of the methodology for creating individual curricula;
- development of extracurricular, project and scientific activities;
- development of forms of organizing students' independent work;
- development of motivation for the use of relevant technologies.

Conclusion

Considering the integration processes in the education system, the introduction of the practice of majoring education at the senior level of general education can ensure the implementation of continuity mechanisms. At the same time, a variant of the continuity of the lyceum-university is proposed. According to V.G. Ryndak [29] and T.V. Chelysheva [30], continuity should be considered as a methodological principle that plays a connecting role in the theory of knowledge, as a general pedagogical principle that provides an inextricable connection between individual components, stages and stages of education, as a didactic principle that determines changes in the content of education, methods of teaching scientific disciplines, methods and means of forming the skills of independent educational activity, as well as the implementation of the principles of scientific character, accessibility and sequence of training.

Also, according to L.N. Alekseeva [31], an interactive approach to the continuity of learning, should be considered as a guideline for the use of interactive learning modes through innovative computer technologies, the composition of which corresponds to the pedagogical tasks of the personality-oriented focus of the epistemological cycle and the levels of the knowledge systematic model.

Methodical work in lyceums and gymnasiums involves:

- increasing the efficiency of the methodological council of the educational institution;
- Creation of a moderator system for advanced training of teachers: organize training for teachers in the use of new educational technologies, as well as the organization of research activities of students;
- increasing the efficiency of the disciplinary cycles;
- reorientation of the organization of methodological work from vertical to horizontal, creation of creative groups of teachers working on the problem of health retention, project activities, work with gifted children, school government, etc.;
- organization and improvement of the methodological center for young and novice teachers [32].

Modernization of the way of life of lyceums and gymnasiums: streamlining the regulatory framework; improvement of the self-government system; strengthening and developing the traditions of the Lyceum; introduction of an automated control system for the lyceum; inclusion of the governing council in the assessment of the effectiveness of the development of the lyceum.

Improving the educational environment: improving work with parents; development of relations with government agencies; development of regulatory, organizational, pedagogical, financial mechanisms of network interaction of educational institutions [33].

Despite the fact that the study of the continuity of the development of educational content, curricula and programs remains one of the urgent problems of our time, we believe that an important component of the development of innovative approaches to the general development of students, as well as the basis of activity.

Each of the above-described structural components of the development of the system for the continuity of the content of the basic standards of education should work in an integrated manner and in a coordinated manner. Relying on the fundamental works of great teachers, it should be noted that the educational institution equips the child with the necessary skills and knowledge in accordance with age characteristics. However, it must be remembered that advanced technologies and teaching aids can provide the development of cognitive motivation in students. In the future, this will stimulate successful interaction with the outside world, in the cultural, social, economic and environmental aspects. The ability to keep up with progress and taking into account the psychophysiological characteristics of students is a high-quality resource for the development of personal content, and on a global scale it allows to form a highly educated and competitive society.

Thus, in this article we have made an attempt to consider the key directions for studying the continuity of the development of the content of educational standards and curricula in lyceums and gymnasiums. We have identified long-term plans and an algorithm for potentially effective activities. Consequently, it is assumed here that the scientific and practical specificity of this topic is relevant and requires a concentrated approach to implementation.

References

- 1 Погашник И.М. Управление развитием школы / И.М. Погашник. — М., 1995.
- 2 Зинченко Г.П. Аффект и интеллект в образовании / В.П. Зинченко. — М., 1995.
- 3 Маркс Э. Развитие школы: Модели и изменения / Э. Маркс, М. Петри. — Калуга: Калужская типография стандартов, 1993.
- 4 Хугорской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хугорской // Народное образование. — 2003. — 584 с.
- 5 Курышев А.С. Проектирование систем непрерывного открытого профессионального образования: теория и практика / А.С. Курышев. — Калининград: БФАРФ, 2007. — С. 138.
- 6 Новиков А.М. Методика обучения / А.М. Новиков. — 2-е изд. — М.: Эгвесь, 2006. — С. 488.
- 7 Концепция профильного образования на старшей ступени общеобразовательной школы: проект / рук. проекта А. Кузнецов, А. Пинский. — М., 2002. — С. 36.
- 8 Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов. — 2003. — № 10. — С. 8–14.
- 9 Барбарида А.А. Среднее и средне-специальное образование в современной Англии / А.А. Барбарида. — Киев, 2005.

- 10 Бессонов Р.В. Специфика преподавания в специализированной школе / Р.В. Бессонов. — М.: Педагогика, 2006. — № 7. — С. 23–29.
- 11 Джуринский А.Н. Развитие образования в современном мире / А.Н. Джуринский. — М., 2002.
- 12 Шмарион Ю.В. Проектирование образовательных систем (системно-контекстуальный подход) / Ю.В. Шмарион. — Белгород: БелГУ, 2003.
- 13 Загвязинский В.И. Инновационные процессы в образовании и педагогической науке / В.И. Загвязинский // Инновационные процессы в образовании: сб. науч. тр. — Тюмень, 1990.
- 14 Дегтярев Е.А. Вопросы управления современной школой / Е.А. Дегтярев. — Ростов-на-Дону, 2005.
- 15 Алымова Н. Школьное самоуправление: структура, рекомендации, нормативы / Н. Алымова, Е. Надточий. — М.: Учитель, 2014. — 139 с.
- 16 Сергеева В.П. Профилактика образования в общеобразовательном учреждении / В.П. Сергеева. — М., 2011.
- 17 Гершунский Б.С. Перспективы развития системы непрерывного образования / Б.С. Гершунский. — М.: Педагогика, 1990.
- 18 Пилдее М.Б. Система образовательных учреждений в контексте модернизации образования / М.Б. Пилдее. — Волгоград, 2011.
- 19 Биденко В.И. Стандарты непрерывного образования: современное состояние / В.И. Биденко. — М.: Научно-исследовательский центр проблем качества подготовки, 1998.
- 20 Ломакина Т.Ю. Современный принцип развития непрерывного образования / Т.Ю. Ломакина. — М.: Наука, 2006.
- 21 Сериков В.В. Образование и личность: теория и практика проектирования педагогических систем / В.В. Сериков. — М.: Логос, 1999. — С. 271.
- 22 Рындак В.Г. Непрерывное образование и развитие творческого потенциала учителя (теория взаимодействия) / В.Г. Рындак. — М.: Педагогический вестник, 1997.
- 23 Чельшева Т.В. Непрерывное образование как целостная образовательная система: теоретические аспекты / Т.В. Чельшева. — М.: Апкипро, 2001.
- 24 Алексеева Л.Н. Инновационные технологии как ресурс эксперимента / Л.Н. Алексеева // Учитель. — 2004. — № 3. — С. 28.
- 25 Молчанова Т.К. Составление образовательных программ / Т.К. Молчанова, Н.К. Виноградова. — М.: Перспектива, 2001.
- 26 Даутова О.Б. Современные педагогические технологии в профильном обучении: учеб.-метод. пос. для учителей / О.Б. Даутова, О.Н. Крылова; под ред. А.П. Тряпицина. — СПб.: КАРО, 2006.
- 27 Околелов О.П. Персонализированное обучение: моногр./О.П. Околелов.— М.: Директ-Медиа, 2013. — С. 122.
- 28 Овчаренко Е.Н. Интеграционные процессы как фактор развития образовательного пространства в поликультурном регионе: моногр. / Е.Н. Овчаренко, А.А. Шогенов. — М.: ФИРО, 2008. — С. 305.
- 29 Романцев Г.М. Профессиональные педагогические понятия: словарь / Г.М. Романцев, В.А. Федоров, И.В. Осипова, О.В. Тараканов. — Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед ун-та, 2005. — С. 456.
- 30 Дымарская О.Я. Социально-гуманитарное образование: ориентации, практики, ресурсы совершенствования / О.Я. Дымарская, Д.Л. Константиновский, Е.Д. Вознесенская, Г.А. Чередниченко. — М.: ЦСП, 2006.
- 31 Битюков В.К. Проектирование и реализация многоуровневой модели профессионального образования / В.К. Битюков, Е.Д. Чертов, А.Т. Кондауров; науч. ред. З.Д. Жуковская — Воронеж: Б.И., 2003.
- 32 Асмолов А.Г. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия мысли / А.Г. Асмолов, Г.В. Бурменская, И.А. Володарская. — М., 2011.
- 33 Ямбург Е.А. Гармония педагогических парадигм — стратегия развития образования: сб. науч. ст. по материалам Междунар. науч.-практ. конф. «Проблемы внедрения психолого-педагогических исследований в систему образования» / Е.А. Ямбург. — М., 2004.

Д.А. Абиров

Лицей мен гимназияның оқыту бағдарламаларының мазмұндық жүйесі

Макалада лицейлер мен гимназияларда оқыту бағдарламаларының үздіксіз мазмұнын дамыту мәселесі зерттелген. Білім берудің үздіксіздігі оқушылардың жасампаздық мүмкіндіктерінің әлеуетті сапалы өсуі ретінде айқындастын құбылыс ретінде караастырылды. Макалада үздіксіз білім берудің мазмұны, сондай-ақ отандық енбектерде зерттелген, құрылымдық және іс жүргізу құрамдастарын қалыптастырудың негізгі факторлары сипатталды. Лицейлер мен гимназиялардың білім беру саласының белгілі бір контекстіне инновацияларды енгізуі болжауға, жүргізуге мүмкіндік беретін перспективалық жоспарлар сипатталған. Білім беру саласында ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың дамуын ескере отырып, ескірген ұжымдық оқыту формаларынан бастарту керек. Заман талабына сай қойылатын басты талап оқушылардың оқу материалдарының практикалық жағынан тиімді ұснылуына мүмкіндік беру. Сонымен катарап оқушылардың бойына өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі бәсекеге қабілетті, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды жетік мәнгерген ақпараттық мәдениетін қалыптастыру. Сондай-ақ лицейлер мен гимназияларда оқыту жүйесі үздіксіз білім беру тұжырымдамасымен байланысты. Көрнекі мысал ретінде автор оқу жоспарлары жүйесінің үздіксіздігін және лицейлер мен гимназияларда оқыту мазмұнын дамытудың кешенді және

көп факторлы жоспарын ұсынған. Мақалада сонымен қатар оқыту кезеңдерінің негізгі мақсат схемасы күтілетін нәтижелері ұсынылған.

Кілт сөздер: ұздіксіз білім беру, оку процесінің мазмұнының өзгеруі, оқыту жүйесінің инновациясы, жаңғырту, бейіндік оқыту, инновациялық оку технологиялары, оқытуды дараландыру.

Д.А. Абиров

Система содержания учебной программы лицея и гимназии

В статье изучено содержание непрерывности образования и основные факторы формирования структурной и процессуальной составляющих. Описаны перспективные планы, которые позволяют прогнозировать, проводить внедрение инноваций в определенные контексты образовательной сферы лицеев и гимназий. Выделены несколько основных направлений в сфере образования. Среди них практическая идея развития на базе информационных и коммуникационных технологий, отказ от устаревших коллективных форм обучения. В том числе обоснованы необходимость развития мотивации у учащихся к самообразованию, саморазвитию и ориентирование на развитие созидающего образования. Все это связано с концепцией непрерывного образования в лицах и гимназиях. В качестве наглядного примера автором предложен комплексный и многофакторный план развития непрерывности трансформаций системы учебных планов и содержания обучения в лицах и гимназиях, а также представлена основная цель схемы этапов обучения и спрогнозированы ожидаемые результаты.

Ключевые слова: непрерывность образования, трансформация содержания учебного процесса, инновации системы обучения, модернизация, профильное обучение, инновационные учебные технологии, индивидуализация обучения.

References

- 1 Pogashnik, I.M. (1995). *Upravlenie razvitiem shkoly [School development management]*. Moscow [in Russian].
- 2 Zinchenko, G.P. (1995). *Affekt i intellekt v obrazovanii [Affect and intellect in education]*. Moscow [in Russian].
- 3 Marks, E. & Petri, M. (1993). *Razvitie shkoly: modeli i izmeneniya [School development: Models and changes]*. Kaluga: Kaluzhskaya tipografia standartov [in Russian].
- 4 Hutorski, A.V. (2003). *Kluchevye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannoj paradigmy obrazovaniia [Key competencies as a component of the personality-oriented paradigm of education]*. Moscow [in Russian].
- 5 Kuryshev, A.S. (2007). *Proektirovanie sistem nepreryvnoho otkrytogo professionalnogo obrazovaniia: teoria i praktika [Design of systems of continuous open professional education: theory and practice]*. Kaliningrad: BFARF [in Russian].
- 6 Novikov, A.M. (2006). *Metodika obucheniiia. Vtoroe izdanie [Education methodology. Second edition]*. Moscow Ehves [in Russian].
- 7 Kuznetsov, A., & Pinski, A. (2002). *Konsepsiya profilnogo obrazovaniia na starshei stupeni obshcheobrazovatelnoi shkoly: proekt. Rukovoditeli proekta: A. Kuznetsov, A. Pinski [The concept of profile education at the senior level of secondary school: a project. Head of the project]*. Moscow [in Russian].
- 8 Bolotov, V.A. (2003). *Kompetentnostnaia model: ot idei k obrazovatelnoi prohramme [Competence model: from idea to educational program]*. Moscow [in Russian].
- 9 Barbariga, A.A. (2005). *Srednee i sredne-spetsialnoe obrazovanie v sovremennoi Anglii [Secondary and secondary specialized education in modern England]*. Kiev [in Russian].
- 10 Bessonov, R.V. (2006). *Spetsifika prepodavaniia v spetsializirovannoj shkole [Specificity of teaching in a specialized school]*. Moscow: Pedahohika [in Russian].
- 11 Djýrinski, A.N. (2002). *Razvitie obrazovaniia v sovremennom mire [Development of education in the modern world]*. Moscow [in Russian].
- 12 Shmarion, Yu.V. (2003). *Proektirovanie obrazovatelnykh sistem (sistemno-kontekstualnyi podkhod) [Design of educational systems (system-contextual approach)]*. — Belgorod: Izdatelstvo Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta [in Russian].
- 13 Zagvázinski, V.I. (1990). *Innovatsionnye protsessy v obrazovanii i pedagogicheskoi nauke [Innovative processes in education and pedagogical science]*. Tiumen [in Russian].
- 14 Degtarev, E.A. (2005). *Voprosy upravleniya sovremennoi shkoloi [Management of the modern school]*. Rostov na Donu [in Russian].
- 15 Alymova, N., & Nadtochii, E. (2014). *Shkolnoe samoupravlenie: struktura, rekomendatsii, normativy [School self-government: structure, recommendations, standards]*. Moscow: Uchitel [in Russian].
- 16 Sergeeva, V.P. (2011). *Profilaktika obrazovaniia v obshcheobrazovatelnom uchrezhdenii [Prevention of education in a general educational institution]*. Moscow [in Russian].
- 17 Gershýnski, B.S. (1990). *Perspektivy razvitiia sistemy nepreryvnoho obrazovaniia [Prospects for the development of the continuous education system]*. Moscow: Pedahohika [in Russian].
- 18 Pildee, M.B. (2011). *Sistema obrazovatelnykh uchrezhdenii v kontekste modernizatsii obrazovaniia [The system of educational institutions in the context of modernization of education]*. Volgograd [in Russian].

- 19 Bidenko, V.I. (1998). *Standarty nepreryvnogo obrazovaniia: sovremennoe sostoianie* [Standards in lifelong education: current state]. Moscow: Nauchno-issledovatelskii tsentr problem kachestva podhotovki [in Russian].
- 20 Lomakina, T.Yu. (2006). Sovremennyi printsip razvitiia nepreryvnogo obrazovaniia [The modern principle of the development of lifelong education]. Moscow: Nauka [in Russian].
- 21 Serikov, V.V. (1999). *Obrazovanie i lichnost: teoriia i praktika proektirovaniia pedagogicheskikh sistem* [Education and personality: theory and practice of design of pedagogical systems]. Moscow: Lohos [in Russian].
- 22 Ryndak, V.G. (1997). *Nepreryvnoe obrazovanie i razvitiye tvorcheskogo potentsiala uchitelia (teoriia vzaimodeistviia)* [Continuous education and development of the teacher's creative potential (theory of interaction)]. Moscow: Pedagogicheskii vestnik [in Russian].
- 23 Chelysheva, T.V. (2001). *Nepreryvnoe obrazovanie kak tselostnaia obrazovatelnaia sistema: teoreticheskie aspekty* [Continuing education as an integral educational system: theoretical aspects]. Moscow: Apkipro [in Russian].
- 24 Alekseeva, L.N. (2004). *Innovatsionnye tekhnologii kak resurs eksperimenta* [Innovative technologies as an experiment resource]. Moscow: Uchitel [in Russian].
- 25 Molchanova, T.K., & Vinogradova, N.K. (2001). *Sostavlenie obrazovatelnykh programm* [Drawing up educational programs]. Moscow: Perspektiva [in Russian].
- 26 Dautova, O.B. & Krylova, O.N.; Tryapitsina A.P. (Eds.). (2006). *Sovremennye pedagogicheskie tekhnologii v profilnom obuchenii* [Modern pedagogical technologies in profile training]. Saint Petersburg: KAPO [in Russian].
- 27 Okolelov, O.P. (2013). *Personalizirovannoe obuchenie: monografiia* [Personalized learning: monograph]. Moscow: Direkt-Media [in Russian].
- 28 Ovcharenko, E.N., & Shogenov, A.A. (2008). *Intehratsionnye protsesy kak faktor razvitiia obrazovatelnoho prostranstva v polikulturnom rehione: monografiia* [Integration processes as a factor in the development of educational space in a multicultural region: monograph]. Moscow: FIRO [in Russian].
- 29 Romansev, G.M., Fedorov, V.A., Osipova, I.V., & Tarasyuk, O.V. (2005). *Professionalnye pedagogicheskie poniatiiia: slovar* [Professional pedagogical concepts: dictionary]. Ekaterinburg: Izdatelstvo Rossiskoho hossudarstvennogo professionalno-pedagogicheskogo universiteta [in Russian].
- 30 Dymarskaia, O.Ia., Konstantinovskii, D.L., Voznesenskaia, E.D., & Cherednichenko, G.A. (2006). *Sotsialno-humanitarnoe obrazovanie: orientatsii, praktiki, resursy sovershenstvovaniia* [Social and humanitarian education: orientations, practices, resources for improvement]. Moscow: TSSP [in Russian].
- 31 Bitukov, V.K., Chertov, E.D., & Kondayrov, A.T.: nauchnyi redaktor Z.D. Zhukovskaya (2003). *Proektirovanie i realizatsiia mnohourovnei modeli professionalnogo obrazovaniia* [Design and implementation of a multilevel vocational education model]. — Voronezh: B.I. [in Russian].
- 32 Asmolov, A.G., Býrmenskaia, G.V., & Volodarskaia, I.A. (2011). *Formirovanie universalnykh uchebnykh deistvii v osnovnoi shkole: ot deistviiia mysli* [Formation of universal educational actions in basic school: from the action of thought]. Moscow [in Russian].
- 33 Iambýrg, E.A. (2004). *Harmoniya pedagogicheskikh paradigm — stratehiia razvitiia obrazovaniia. Sbornik nauchnykh statei po materialam Mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii «Problemy vnedreniya psiholo-h-pedagogicheskikh issledovanii v sistemu obrazovaniia»* [Harmony of pedagogical paradigms — a strategy for the development of education. Collection of scientific articles based on the materials of the international scientific-practical conference «Problems of the introduction of psychological and pedagogical research into the education system»]. Moscow [in Russian].

Z.K. Kulsharipova¹, L.S. Syrymbetova^{2,*}, B.B Zhakubaldina¹, Zh.T. Kenzhebaeva¹

^{1,3}Pavlodar Pedagogical University, Pavlodar, Kazakhstan;

²Innovative University of Eurasia, Pavlodar, Kazakhstan

(E-mail: miss.syrymbetova@mail.ru)

ORCID¹ 0000-0001-6170-099X

ORCID² 0000-0002-5063-3231

Mediation services in the educational system: skills' formation of interpersonal relations' culture

In the modern world, the mediation process is becoming increasingly relevant every day. After all, modern society is full of stresses, which subsequently leads to conflicts and disputes. In most cases, intermediaries can help solve problems. School mediation is the cure for bullying. All adults want their children to be successful, independent and happy. They want the children to live between friendly and interesting people and help each other. So that children can avoid war and violence. So, they feel safe. Live not in the battle for a «place in the sun», but in creativity and creativity. The purpose of the reconciliation service is to create favorable conditions for resolving conflicts without prejudice to participants in the educational process, improving the safety of the school environment and the use of technologies that are safe for health. Mediation is one of the alternative dispute resolution technologies in which a third neutral mediator is involved who is not interested in the conflict and which helps the parties reach a concrete agreement on the dispute, while the parties have full control over the dispute. Decision making process. Settlement of a dispute and conditions for its resolution.

Keywords: conflict in society, aggressive methods of interaction, school placement, competition, the conflicts, the school services model, the attitude of a group of classmates, cultural levels.

Introduction

Competition in the world is growing, different cultures and religions are mixed, psychological stress is developing, especially in children. Then conflicts, breakdowns, crimes committed, young people overcome emotions and prejudices. When children cannot understand each other, cannot understand their negative emotions in a conflict situation, in order to hear each other, they try to solve a complex problem in a «simple» way: through threats, boycotts, manipulations or violence. methods.

Conflicts were, are and will be in school and in society as a whole. In particular, conflicts between children from different social classes, nationalities and different cultural levels. Reactions to other people's behavior that are acceptable in the family or national culture are completely inappropriate in today's multicultural environment. The main idea of mediation is to turn the school into a safe and comfortable space for all participants in the educational process. Based on this, a model of the school accommodation service was developed, which is described in our study.

The school services model is a mediation process in which participants (parties to a conflict) resolve their conflict using an impartial third party (mediator). The main participants in the mediation are the parties themselves, and the mediator organizes a constructive and safe dialogue between them [1,2].

Practice shows that knowing what happened and the agreements made during such meetings have more serious consequences than punishment. The attitude of a group of classmates towards the student, their determination of right and wrong, usually play an important role in the nature of the conflict. During a conciliatory meeting (and in preparation for preparatory meetings with each conflicting side), participants gradually move from distrust, misunderstanding, strong hostility and hostility to the other side and other destructive states to calm down and the need for a constructive way out of the conflict, and then — search a mutually acceptable solution and its implementation (already outside the mediation process).

Literature review

The mediator in the school conflict does not make decisions, he only teaches the participants the procedures for mediation in the conflict so that the parties can make their own decisions. The experience of the

*Corresponding author's e-mail: miss.syrymbetova@mail.ru

mediation institute in Spanish schools testifies to the positive result of the work of the reconciliation service over 15 years. They teach children how to deal with conflicts and how to get out with the least loss. Mediation in the education system in Kazakhstan was prepared by foreign experts: Professor of the University of Granada H. Balanos and Doctor of Science, representative of the Bulgarian Union T. Drozdina. The developers of this method focused on the importance of student participation in this process.

In Kazakhstan, the Mediation Act entered into force on August 5, 2011. The document regulates the PR work in the organization of mediation in the Republic of Kazakhstan, describes its principles and order, as well as the status of mediator. According to the law of the Republic of Kazakhstan «On mediation» (of January 28, 2011 No. 401-IV) in Article 3, the purpose of mediation is to resolve a dispute (conflict) that is suitable for both sides of mediation. Reduce the conflict between the parties.

School mediation, a method that uses mediation in the educational process. School mediation helps all participants in the educational process (pupils, teachers, parents) to create conditions for reducing conflict, aggression, physical and psychological violence [3, 4].

Main part (methods)

At the same time, adults sometimes get into conflict or develop a tough attitude towards «strangers» in their children. The conflict itself may not be so bad if it does not turn into a fight, quarrel, violence or breakdown, if the conflict does not escalate and other people are involved (Table 1).

T a b l e 1
Forms of reaction to the behavior of others in the conflict

Responseforms	The content of the response
If the child does not feel safe in school	He will not think about his studies, but about what and who is waiting for him after school.
If the child is in an environment where there is aggression, bullying, violence, teasing, where he is always forced to defend himself	He begins to perceive such relationships as normal, gets used to and learns aggressive ways of interacting with others.
If to achieve a high rating in the class it is accepted to humiliate, suppress, show violence	The ambitious teenager unwittingly becomes on the way of formation of aggressive (and even criminal) character traits.

School mediation, as a conciliation service, the parties to the conflict are invited to sit at the «negotiation table», listen and understand each other, and then independently agree on a mutually acceptable way out of the conflict. When young people make the decision themselves, they can make it. Since anger, resentment, and prejudice often damage mutual understanding, a neutral mediator is needed. It prepares participants for the meeting and helps them organize a constructive dialogue. The meeting takes place only with the voluntary consent of the participants [1].

The idea of an employment service in schools is being developed, and Kazakhstan has experience in introducing employment in schools according to European standards. Mediation is considered the most effective way to resolve conflicts in the school community. This is one of the alternative dispute resolution technologies involving a third party — a neutral, impartial mediator who is not interested in this conflict. Your task is to make the ceasefire positive for both sides.

The «school placement» method should take into account that the school has always been a «school of life», a «school of social interaction» and a school of communication. In addition to mediation as a dispute resolution procedure, the school mediation method also includes a «mediation approach», that is, a tool for positive communication between adults and children, based on the principles of voluntariness, openness, acceptance and mutual respect.

This requires not only the use of new technologies (mediation practices) to resolve individual conflicts, but also the training of all members of the school community in the basics of restorative communication and the integration of restorative principles in various aspects of school life.,

Currently, employment usually consists of a group of curators (usually an assistant director for education, social pedagogue, psychologist or one of the teachers) and about ten senior students. All of them, including curators, were trained as intermediaries.

The school mediator or the Territorial Reconciliation Service almost always finds themselves in a situation where the conflicting parties initially do not want to meet, listen and listen in order to resolve the situation peacefully, otherwise they will be agreed without intermediaries. Therefore, special training is required

to become an intermediary. The mediator learns to establish and maintain contact with the interlocutor to explain the principles of restorative mediation. The mediator should help students understand the consequences of their actions, take responsibility for correcting the negative consequences of what is happening, and organize a constructive dialogue between the parties to the conflict. The mediator invites the parties to the conflict of responsibility («returns» responsibility to them). The mediator tries to make the subject of the conflict understandable and responsibly approach the search for a way out of the event.

A new type of response to conflict situations in schools is possible, since work with conflicts, disciplinary violations and crimes is carried out using various rehabilitation programs: mediation, «public circles», «school restoration». Conferences», «Family Conferences». Such programs will be implemented in all cases transferred to the service, if the parties to the conflict know and confirm their participation in the event. When implementing programs, mediators follow the standards of restorative mediation and the mediation procedure [5].

To ensure this work, conditions must be created for obtaining conflicting information (Table 2):

T a b l e 2
Creating conditions for obtaining information about conflicts

Forms of conditions	Information content
Informing the teaching staff, students and parents about the results of the service	Maintaining confidentiality about what happens at a particular meeting
Monitoring	Analysis of changes in the behavior of participants in conflicts and relationships in the school as a result of the work of the reconciliation service
Discussion of ways to respond to conflicts	Using a restorative approach (as the most) eco-friendly « method)
The holding of teachers ' meetings, workshops and seminars	Coordination of efforts to develop a restorative culture in the school
Study of methodological and other materials on restorative practices	The establishment of the Association of restorative mediation
Education and information activities for teachers, students, administration and parents	Communicating the values of the restorative approach

Discussion

The reconciliation program is only carried out when the conflicting parties wish to participate, and the administration usually sends the student to a preparatory meeting with the mediator because he needs information to decide whether to participate in the program.

The refusal to mediate during a conversation with someone other than the mediator cannot be considered as definitive because only the mediator has the knowledge to invite students to mediate. In the preliminary discussion, the mediator only discussed various options for resolving the conflict, including a reconciliation session after which young people make an informed decision about whether to participate in the mediation.

The Reconciliation Service strives for constructive class relationships based on understanding and mutual support. At the same time, it should be noted that the concentration of power in the hands of several (even «positive») students increases the risk of violence for those who differ from the majority. So it's not about building a 'class team' led by a strong leader, but about stopping the mini community from understanding and supporting other classmates, a community where teens see each other's problems and try to solve them if possible. That is, the Atonement Service maintains confidence in the classroom and does not transfer power to a small group [6, 7].

Mediation specialists can not only work with conflicts, but also provide training and courses with students on conflict resolution and recovery communication. However, running recovery programs remains the primary mechanism for transferring recovery values.

In our opinion, one of the problems in education has to do with the lack of contact between teacher and student. If there is no contact between them, then there is no respect, there is no attention from the teacher to the student and the student to the teacher. Your relationship is too formal. Conflict mediation between teachers and students helps establish contact between teachers and students, restoring respect as the basis for the educational process.

In addition, in the learning process and in practical situations, mediators (both adults and students) learn to establish contacts, organize complex communication on problematic issues, understand people's feelings and circumstances, encourage others to act responsibly, reduce emotional stress, etc. Negotiation skills can be used not only in the reconciliation service, but also in his family (as teenagers and adults often tell us), in communication with friends, in his personal life. Wherever intermediaries work in the future, they need skills for organizing complex communications.

The skills that young people acquire in school reconciliation services are unique. No training in skills can compare the participation of their colleagues in conflict resolution, which is very important for them and for other situations when a separate presentation of the story seems correct, and we must help them find a way out. The participants in the conflict gain experience in a new constructive communication, which may be useful for their future lives.

The school mediation service can also be considered as the professional development of teachers by developing constructive methods of communication, resolving conflicts and using them for educational purposes by organizing and supporting children's communities. To create voting services, you must select the schools that want to create such services. On the one hand, it is easier to create a service where many supports the ideas of restorative mediation and where there are interested teachers and students.

But such schools usually have good relations, conflicts are resolved by people without tension, and they control other teachers.

On the other hand, it is more difficult to offer reconciliation services in poorer schools, but more services are needed there.

The school mediation service and the culture of restoring relations, major changes in the direction of mutual understanding and creating mechanisms of responsibility require tremendous efforts from intermediaries. However, it should be noted that, according to the administration, a small number of conflicts can speak not only about well-being, but also that the administration ignores conflicts (hidden conflicts) or that teachers perceive conflicts as disobedience and trauma. Disciplines.

The mediator usually assumes interrupted communication between the conflicting parties, which act from their distorted view of the conflict about the situation and their «adversary». Young people in conflict cannot understand their situation correctly, and can also understand another person [8].

Conflict communication is characterized by:

– explanation of the behavior of the «enemy» as negative characteristics of his character. During a conflict, each participant often explains their actions with external circumstances and needs, as well as the actions of others through their negative personality traits. Knowing all the details of his situation, the teenager is convinced that his actions are correct. The details of the situation on the second side of the conflict are unknown to him, therefore he gives a non-negative and simple explanation to himself. This creates the idea of a second person as an enemy. The enemy is endowed with the characteristics of an «enemy» in which there are few people and for whom «military operations» are now permitted. There is a feeling of «being in the right» and apply force to the «enemy». Because of incomplete and distorted representation, there are destructive responses of the child to the problem situation, which aggravates it.

Children in the conflict feel that they are trying to resolve the situation, and the other side is against his good intentions to annoy him. From the slightest action (suggestions, comments), emotions flare up with renewed vigor, and they «explode.» They think neither of the consequences, nor of those who suffer from their conflict. The idea of defeating the «enemy» captures him. Strong emotions lead to «numbness» of logical arguments. The past, expressed in emotions by the word «enemy» (which he may regret later), has long been remembered by the other side and used for law enforcement purposes. A teenager justifies his own stern expression, as if he had accidentally escaped in the heat of battle. There is a lack of confidence in the possibility of a peaceful way out of the situation and a desire to attract others to themselves and use them to support the conflict.

In the behavior of such an «enemy», a «monster» is characterized only by negative qualities and actions, in all his actions he seeks secret evil intentions. On the one hand, compromise attempts are not perceived as steps to the world, but as manipulations with hidden consequences. As a result, these attempts at reconciliation (without considering the other side as reconciliation) cease to be in vain.

In the minds of each party to the conflict, there is a constant dispute with the other party, which proves its innocence and blames the other. Sometimes they cannot stop this stream of thoughts, which prevents them from concentrating on learning and communicating with others.

Not necessarily a manifestation of all these properties. But the more of them, the more tense the situation. This does not mean that the parties refuse mediation in the event of an acute conflict. It is possible that they themselves are so tired of the conflict that they gladly come out with the help of an intermediary. At the same time, it is important for the parties to the conflict to «save face» and not look or lose.

Result

The pedagogical effect and the corrective approach to conflict resolution used by the school mediation service are of great importance here. This not only helps to completely resolve all the situations that arise in the school community, but also allows you to realize the global problems of the formation of a full-fledged personality.

Achieving a goal in this direction is determined by a system of methods for searching and researching labor, administrative, intermediary, psychological, educational and sociological methods that allow us to achieve qualitative changes in the areas of prevention and reduction. youth crime:

- The creation of mediation services allows a personality-oriented approach for minors with conflict or illegal behavior, which allows you to plan ways to resolve the conflict and illegal situations.

interaction in solving preliminary investigations of a minor by the intermediary service;

- The school mediation service provides its activities with methodological material, determines the relevance of program activities and monitors the effectiveness of preventive work.

- The annual update of the list of program activities for the next academic year, as well as analytical and statistical reporting, allow us to identify changes in the school (social) environment and the effectiveness of the program. The goal is achieved through the implementation of program activities developed in schools, the list of which contains the following sections:

1. Organizational and methodological support and improvement of the mechanisms of a network of intermediary services.

2. Introduction to the culture of cultural restoration.

3. Information and methodological support of intermediary services. The social consequences of the implementation of the mediation program should reflect the development of the ability of minors to understand each other, the peaceful settlement of disputes, conflicts and illegal actions. Improving interpersonal interaction to prevent crime and create an environment with a low level of conflict in the child and youth community.

Program performance criteria should include a system of diagnostic measures to provide objective information about program results. Collection, processing and analysis Using the information received, it is possible to evaluate and adjust the process of implementing program activities, including monitoring and analytical diagnostics.

Monitoring and statistical analysis should be carried out four times a year, monitoring the effectiveness of the program taking into account data according to certain criteria (Table 3): reducing the number of conflicts and illegal situations in the youth community; increase the number of job placement services in schools (in every school in the city) with a developed work system; increase the percentage of students covered by measures to prevent interpersonal conflicts and illegal activities.

Table 3

Criteria and performance indicators of the program

Criterion	Performance indicators	
	Quality	Quantitative
Criteria for the progress of innovative processes (implementation of mediation).	A wide range of applications in the practice of meditation aimed at resolving conflict and illegal acts.	The number of procedures performed with a positive resolution of a conflict or illegal situation.
Criterion for the formation of a holistic preventive space	Network approach to the implementation of measures aimed at preventing conflict and illegal acts among minors.	Percentage of students covered by relationship education activities.
Criterion of General cultural and individual — personal development	Observance of norms and rules of behavior in society, manifestation of tolerance.	Reduction of the number of offenses committed by minors, including repeated ones.

An important topic in the study of the culture of interpersonal relations among students is to identify the structure of such relations and their content. This can be done on the basis of the analysis of the social situation of the development of small groups. An important task of educational institutions in the school is to improve the mediation process and improve the quality of rehabilitation work with students by organizing a development environment that ensures the creative activity of each adolescent and allows them to show their activity and understand themselves best.

It is very important to maintain and normalize relations, since in most cases the criminal and the victim know each other and will continue to meet on the walls of the school after the incident.

If the offender and the victim are present in the conflict (fights, theft, extortion, financial losses), consideration should be given to compensation for the damage caused to the victim by the offender.

At the same time, one should not forget that such methods can achieve the desired long-term result [9, 10]. However, it should be noted that the same psychological techniques can be used for different purposes and depend on the position of the communicants (students, psychologists, mediators, etc.).

We are celebrating something closer to reconnecting. Communication methods are required if understanding and communication «freeze». The school mediation service, which implements the principle of a restorative approach, helps to build a «productive» interaction between children through a series of games that form a culture of relationships that increases the efficiency of work in school education. in this direction (Table 4).

T a b l e 4
Implementation of the principles of restorative communication

Principles of restorative communication	Implementation (in what and how it appeared)
Restoring children's ability to understand each other	The task was to restore communication between the parties to the conflict, to teach them to resolve the conflict peacefully.
Participation of the social environment (relatives, friends, teachers).	Parents of the parties to the conflict and class teachers actively participated in the preliminary meetings.
Responsibility of the offender to the victim (if there was an offender in the situation).	All participants recognized the illegality of their actions.
Healing the victim (if there was a victim in the situation)	Apologies made
Acceptance by the parties to the conflict of responsibility for its settlement.	All participants in the preliminary meetings admitted responsibility for the offense and were ready for reconciliation.
What has been done/it is important to do, so that this does not happen again.	The participants of the conflict, with the help of volunteers, developed the rules of friendship and promised to observe them.

Conclusion

The principles of restorative communication in the mediation process allow you to resolve the conflict by determining its cause and driving force, preventing conflict, protecting children and adolescents from aggressive situations, sometimes rejecting the environmental impact and correcting the behavior of those who have already stumbled. to be.

Restorative communication is also a tool for resolving conflicts between students, children and adults. The school environment often does not contribute to the development of youth communication skills, the acquisition of cultural forms of power and the development of constructive environmental skills necessary for a future life [11,12].

In view of the above, it should be noted that by creating the conditions for the development of the school system in school educational institutions and carrying out systematic work in this direction, it is possible to develop an interpersonal culture, a positive attitude towards oneself and oneself, Environment. Mediation is one of the most common ways to resolve educational disputes for parents and schools. Thousands of successful special educational mediators are held throughout the country each year.

References

1 Cooper, C. R. (1988). The role of conflict in adolescent-parent relationships. In M.R. Gunnar & W.A. Collins (Eds.), Minnesota symposia on child psychology (Vol. 21, pp. 181–187). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

2 Закон РК «Об образовании» от 27 июля 2007 г. № 319-III // Правовой справочник «Законодательство». — Астана: Юрист, 2016.

3 Профессиональный стандарт «Педагог» № 133 от 8 июня 2017 г. — [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://atameken.kz/uploads/content/files/ПС Педагог.pdf>.

4 Levy, R. A., & Furth, H. G. (1986). Compromise formation in social conflicts: The influence of age, issue, and interpersonal context. *Journal of Youth and Adolescence*, 15, 441–452.

5 Stathopoulou, M. Cross-Language Mediation in Foreign Language Teaching and Testing. Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters. (2015). ISBN:9781783094110 Published:10th Sep 2015 Publisher: Multilingual Matters Number of pages: 320.

6 Rigby, K. (2012). Bullying interventions in schools: Six basic methods Chapter 6: ‘Mediation’. Boston/Wiley. Republished.

7 Acheampong, K. (2003). Teacher training in Ghana — does it count? Multi- Site Teacher Education Research Project. (MUSTER) Country Report One Sussex-UK. Adiguzel, I.B. (2015). Peer mediation in Schools. Procedia — Social and Behavioral Sciences 174 (2015) 826 — 829.

8 Thompson, R.A., Lewis, M.D., & Calkins, S.D. (2008). Reassessing emotion regulation. *Child Development Perspectives*, 2(3), 124–131.

9 Turnuklu, A., Kacmaz, T., Gurler, S., Turk, T., Kalender, A., Zengin, F. veSevkin, B. (2010). The effects of conflict resolution and peer mediation training on Turkish elementary school students’ conflict resolution strategies. *Journal of Peace Education*. 7 (1), 33–45.

10 Jim Cummins. Language, Power and Pedagogy. Bilingual Children in the Crossfire. Series: Bilingual Pages Arabic: 320. Publisher: Multilingual Matters. Year: 2000.

11 Prensky, Marc. Publication Information: New York, NY: Palgrave Macmillan, c2012. Physical Description: xii, 270 p.

12 Сафонова В.В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях / В.В. Сафонова. — М.: Изд-во НИЦ «Еврошкола», 2004. — С. 13–44.

3.К. Кульшарипова, Л.С. Сырымбетова, Б.Б. Жакубалдина, Ж.Т. Кенжебаева

Білім беру жүйесіндегі медиация қызметі: тұлғааралық мәдениетті қалыптастыру

Барлық ересектер балаларының сәтті, тәуелсіз және бақытты болғанын, олар балалардың мейірімді және қызықты адамдар арасында өмір сургенін, бір-біріне көмектескенін, балалардың соғыс пен зорлық-зомбылықтан аулақ болғанын, өздерін қауіпсіз сезінүін, «Құннің орны» үшін күресте емес, жақсы шығармашылықта өмір сургенін қалайды. Қазіргі әлемде медиация рәсімі күн сайын өзекті болып келеді. Акыр аяғында, қазіргі қоғам жанжалдар мен дау-дамайларға алып келетін күйзелістерге толы. Қөптеген жағдайларда дедалдар проблемаларды шешуге көмектеседі. Мектептегі бітімгерлік-коркытудан құтқару тәсілі болып табылады. Салыстыру қызметінің мақсаты оку процесіне қатысуышыларға зиян тигізбестен жанжалдарды шешу үшін қолайлы жағдайлар жасау, мектеп ортасының қауіпсіздігін арттыру және деңсаулық сақтау технологияларын қолдану. Медиация — бұл жанжалға бейтарап, мүдделе емес үшінші тарарап медиатордың қатысы мен дауды шешудің балама технологияларының бірі, тараптарға дау бойынша белгілі бір келісімді жасауга көмектеседі, ал тараптар шешім қабылдау процесін толық бақылайды.

Кілт сөздер: қоғамдағы қақтығыс, өзара әрекеттесудің агрессивті әдістері, жасөспірім, мектеп медиациясы, құзыреттілік, қақтығыстар, сүйемелдеу қызметінің моделі, сыныптастар тобындағы қарым-қатынас, мәдениет деңгейі.

3.К. Кульшарипова, Л.С. Сырымбетова, Б.Б. Жакубалдина, Ж.Т. Кенжебаева

Службы медиации в образовательной системе: формирование навыков культуры межличностных отношений

В современном мире процедура посредничества становится все более актуальной с каждым днем. В современном обществе полно стрессов, которые впоследствии приводят к конфликтам и спорам. В большинстве случаев посредники могут помочь решить возникающие проблемы. Школьное посредничество является средством избавления от издевательств. Цель формирования службы примирения — создание благоприятных условий для решения конфликтов без вреда для участников образовательного процесса, повышение безопасности школьной среды, применение здоровьесберегающих технологий. Посредничество является одной из технологий альтернативного разрешения споров с участием третьей нейтральной, не заинтересованной в этом конфликте, стороны — посредника, который помогает сторонам выработать определенное соглашение по спору, в то время, как стороны полностью контролируют процесс принятия решений, разрешить спор и условия его разрешения.

Ключевые слова: конфликт в обществе, агрессивные способы взаимодействия, подросток, школьное посредничество, компетенции, конфликты, модель службы сопровождения, отношение в группе одноклассников, уровень культуры.

References

- 1 Cooper, C.R. (1988). The role of conflict in adolescent-parent relationships. In M.R. Gunnar & W.A. Collins (Eds.), Minnesota symposia on child psychology (Vol. 21, pp. 181–187). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- 2 Zakon RK «Ob obrazovaniyu» ot 27 iuliusa 2007 hoda № 319-III [The Law of the Republic of Kazakhstan «On education», dated 27 July, 2007, No. 319-III] Legalreference «Legislation». Astana: Yurist [in Russian].
- 3 Professionalnyi standart «Pedahoh» № 133 ot 8 iunia 2017 hoda [Professional standard «Pedagog» No.133, dated 8 June, 2017]. [Electronic resource] Retrieved from <http://atameken.kz/uploads/content/files/ПСПедагог.pdf> [in Russian].
- 4 Levy, R.A., & Furth, H.G. (1986). Compromise formation in social conflicts: The influence of age, issue, and interpersonal context. *Journal of Youth and Adolescence*, 15, 441–452.
- 5 Stathopoulou, M. Cross-Language Mediation in Foreign Language Teaching and Testing. Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters.(2015).ISBN:9781783094110 Published:10th Sep 2015 Publisher: Multilingual Matters Number of pages:320.
- 6 Rigby, K. (2012). Bullying interventions in schools: Six basic methods Chapter 6: ‘Mediation’. Boston/Wiley. Republished.
- 7 Acheampong, K. (2003). Teacher training in Ghana — does it count? Multi- Site Teacher Education Research Project. (MUSTER) Country Report One Sussex-UK. Adiguzel, I.B. (2015). Peer mediation in Schools. *Procedia — Social and Behavioral Sciences* 174 (2015) 826–829.
- 8 Thompson, R.A., Lewis, M.D., & Calkins, S.D. (2008). Reassessing emotion regulation. *Child Development Perspectives*., 2(3), 124–131.
- 9 Turnuklu, A., Kacmaz, T., Gurler, S., Turk, T., Kalender, A., Zengin, F. veSevkin, B. (2010). The effects of conflict resolution and peer mediation training on Turkish elementary school students’ conflict resolution strategies. *Journal of Peace Education*. 7 (1), 33–45.
- 10 Jim Cummins. Language, Power and Pedagogy. Bilingual Children in the Crossfire. Series: Bilingual Pages Arabic: 320. Publisher: Multilingual Matters. Year: 2000.
- 11 Prensky, Marc. Publication Information: New York, NY: Palgrave Macmillan, c2012. Physical Description: xii, 270 p.
- 12 Safanova, V.V. (2004). Kommunikativnaia kompetentsiia: sovremennye podkhody k mnohournevomu opisaniiu v metodicheskikh tseliakh [Communicative competence; modern approaches to the multilevel description in methodical purposes] Moscow: Izdatelstvo NITS «Evroshkola» [in Russian].

R.Sh. Sabirova¹, M.M. Umurkulova^{1,*}, Ben C.H. Kuo²

¹*Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan;*

²*University of Windsor, Ontario, Canada
(E-mail: madinaumurkulova@mail.ru)*

Academic stress at different years of study

The article describes the results of a study of academic stress in 119 psychology students of the Faculty of Philosophy and Psychology of Karaganda State University. The author substantiates the relevance of the stress problem arising in the process of educational activity. The necessity of enriching the diagnostic arsenal of psychologists and teachers with new methods for academic stress research is shown. An empirical study identified objective and subjective sources, mental and somatic manifestations of stress. The dynamics of the course of academic stress at different stages of study at the university is revealed. The results obtained by the authors of the article demonstrate the greatest severity of all parameters of physical and psychological distress at first and fourth years of study. The non-adaptive nature of coping strategies used by students of different grades to stop the negative psycho-emotional experiences associated with stress in educational activities is disclosed. The necessity of psychological and pedagogical support of students in situation of academic stress is shown. The general characteristic of the support program developing personality resources of the students is given, taking into account new methodological approaches to skills and learning strategies.

Keywords: academic stress, stress dynamics, coping behavior, coping, students' mental health, stress diagnostics, educational activities, support, training skills, resource approach.

Introduction

Recently, more and more social and economic changes are affecting all spheres of public life, including the sphere of education. The state sends a significant amount of material resources to the higher education system. It is logical that society places ever greater demands on the learning of a comprehensively trained specialist. University graduate should possess not only professionally significant skills, knowledge and competencies that determine his high efficiency as a future specialist. Along with this, a professional should be endowed with special abilities, referred to in the foreign scientific literature as «soft skills» [1]. The essence of such skills is the ability to reasonably set goals and achieve them, the ability to properly organize time, build constructive social contacts and much more. A special place among such skills is occupied by the ability to withstand emerging life and professional difficulties, to successfully overcome various external and internal obstacles without harming one's physical and mental health. In this regard, the question of the formation of stress-overcoming behavior (coping behavior in foreign sources) is especially acute [2, 3].

Of course, stress has become a constant concomitant of life for every person, regardless of gender, age and occupation. Also, there is no doubt that the student age is one of the most stressful periods in the life of every young person studying in a higher educational institution. The whole spectrum of negative physical and emotional states associated with the educational process is described in the psychological and pedagogical literature by the term «academic stress» [4, 5].

Numerous studies have shown that academic stress is a widespread phenomenon among students. Providing a non-adaptive effect on activity and behavior, academic stress negatively affects the success of a student's adaptation to the educational environment, reduces educational motivation, and worsens academic performance [6, 7].

There are a number of factors that trigger the occurrence and intensification of academic stress. These include changes in the familiar environment and lifestyle, inefficient self-organization, a large amount of academic workload, poor self-control skills, the need to adapt to a new social environment, etc. A survey conducted by us among students of various faculties of the Karaganda State University showed that the level of stress associated with studies is quite pronounced [8; 160]. In such situation, the question of overcoming the contradiction between the need for an in-depth study of the picture of academic stress among students and the lack of a focused, scientifically sound and practically verified approach to providing psychological

*Corresponding author's e-mail: madinaumurkulova@mail.ru

and pedagogical support to students in situations of stress becomes obvious. An attempt to find ways to resolve this contradiction determines the purpose of our study.

This article describes one of the stages of examination the academic stress of higher educational institutions of Karaganda city, carried out as part of the dissertation. The results of research the dynamics of stress at different stages of study at a university will be described below. The authors conducted a comparative analysis of the causes and signs of stress experienced by students of various courses of the Faculty of Philosophy and Psychology. Our goal was to find out which factors are stressful for students, and how exactly stress manifests in first-year students, second and third year students, as well as university graduates. In addition, it will be advisable to find out what ways of stress management are used by students to identify non-adaptive behavioral strategies and subsequently make them the object of psychological and pedagogical correction.

Methods

It should be noted that in domestic psychological and pedagogical arsenal there is a significant lack of diagnostic tools that would allow to consider carefully all the manifestations of academic stress and all ways of coping with it. Therefore, we were faced with the issue of adaptation for a Russian-language sample in Kazakhstan of a foreign methodology designed for such purposes.

We opted for The Student Well-Being Process Questionnaire (A. Smyth, UK) [9]. This questionnaire is quite widely and successfully used in the activities of the psychological services of universities and colleges in the UK. Our choice was justified by the fact that this tool allows to identify not only what factors and with what intensity affect the occurrence of stress, but also to determine how successfully a student copes with difficulties and obstacles that arise during his studies, what kind of coping strategies he uses for this. With the permission of the author of the method, we carried out cross-cultural adaptation of the questionnaire and used it in our study.

The adapted questionnaire has 8 scales:

- positive well-being- includes questions about mood, general satisfaction with life, the quality of relationship with others;
- negative well-being — an assessment of anxiety, depressive manifestations, physical and mental exhaustion;
- Student stressors — issues related to student-specific problems: separation from family, change of lifestyle and environment, lack of time;
- social resource — questions about the availability of material, emotional and spiritual social support;
- positive coping — reveals effective problem-oriented strategies for coping with stress;
- negative copying — determines the presence of unsuccessful copying strategies of self-accusation, avoidance, etc.;
- personal resource — an analysis of the personality stress-overcoming resource;
- academic workload — the identification of external objective conditions associated with the study load, stressfulness of study, etc.

The next method that we used in accordance with our goal was the «Test for educational stress» developed by Yu.V. Shcherbatykh [10].

At the moment, this questionnaire is gaining popularity in Russian studies, but it is relatively rarely used in the Kazakhstani scientific environment. The questionnaire, for all its brevity, is quite informative, and suggests answers to a wide range of questions. In particular, the questionnaire identifies:

- the contribution of separate factors to the overall phenomenon of stress;
- the dynamics of educational stress;
- the level of pre-examination excitement;
- ways to relieve pre-examination anxiety;
- physical and mental signs of stress.

The total number of psychology students participating in our study was 119. The study involved 30 first-year students, 41 second-year students, 32 third-year students and 16 fourth-year students.

Results

The findings provide an opportunity to judge what is caused stress, what expressed one is and how students overcome stress associated with learning factors.

The table below reflects the average group results obtained with the student well-being questionnaire from psychology students of different grades. The data demonstrate a wide range of severity of academic stress, as well as a wide range of coping strategies used by students. In addition, there is a change in the nature of stress from the first year to the final year of study, which allows us to identify some patterns in the dynamics of educational stress.

It was found that the level of general mental and somatic well-being of students varies from year to year. First-year students have a pronounced level of negative symptoms in the form of anxiety, emotional burnout, physical fatigue and mental fatigue (7.4 points out of 10 maximum). The symptoms of negative well-being decrease in the 2nd year (4.1 points) and reach minimum in the 3rd year (1.4 points). On the 4th year we observe a repeated increase in the severity of negative psychical and physiological conditions, which is seen by high rates — 7.9 points. The data are presented in table 1.

Table 1
Group average indicators of student well-being questionnaire, points

Academic Stress Parameters and coping resources	Year of study			
	First	Second	Third	Fourth
Positive well-being	3,6	5,3	8,1	4,1
Negative well-being	7,4	4,1	1,4	7,9
Student stressors	8,1	6	3,4	9
Social resource	2,8	4,8	7,5	7
Positive coping	3	4	5,3	4
Negative coping	8	8,2	7,9	7,1
Personal resource	1,6	6	7,1	4
Academic workload	8,2	6,2	6,5	8,9

The number of stressful factors is high in the 1st year (8.1 points) and in the 4th year (9 points). For second-year and third-year students, indicators on this scale are in the range of moderate values.

It was found that the social resource is weakly expressed at the beginning of learning, at the 1st and 2nd grades (2.8 and 4.8 points, respectively). The growth trend of the social resource is noted at the 3rd year (7.5 points) and the 4th year (7 points).

As for coping strategies, it can be noted that unfortunately students use non-adaptive coping methods. This is evidenced by the fact that indicators for negative coping are much higher than indicators describing positive coping.

The analysis of the personal resource showed that in freshmen it is not actually formed (1.6 points). However, by the second and the third year personal resource is accumulated, which is reflected in the growth of data to 6 and 7.1 points at the 2nd and 3rd courses, respectively. Unexpectedly, by the end of their studies, the students' personal potential is again reduced to 4 points.

Finally, students unequally assess the academic workload. Most freshmen consider the workload very high (8.2 points according to their feelings). Then there is a gradual decrease in the results at the 2nd (6.2 points) and 3-year study (6.5 points). Graduates note an increase in the academic workload to 8.9 points.

General patterns confirm the data obtained by Sherbatykh questionnaire. Students of all courses, with the exception of the 3rd year, revealed that the most stressful situations for them is the excessive class workload — 7.9 points for first-year students, 7.3 points for 2nd year students, 7.8 points for graduates.

In addition to a high academic load, strict teachers and the inability to properly organize the regimen of the day are significant stressful factors for students of 1st year.

The students of first year note incomprehensible and boring textbooks and a reluctance to study as a source of stress. For third-year students stress is mainly associated with an excessive serious attitude to study, irregular eating habits and a fear of the future.

Graduates call the main causes of stress, in addition to a large academic load, fear of the future and problems in their personal lives.

Graphically, the results are presented in the diagram below, which shows the three main reasons that make the greatest contribution to the occurrence of stress and the appearance of subjective discomfort among students of different years of study (Figure 1).

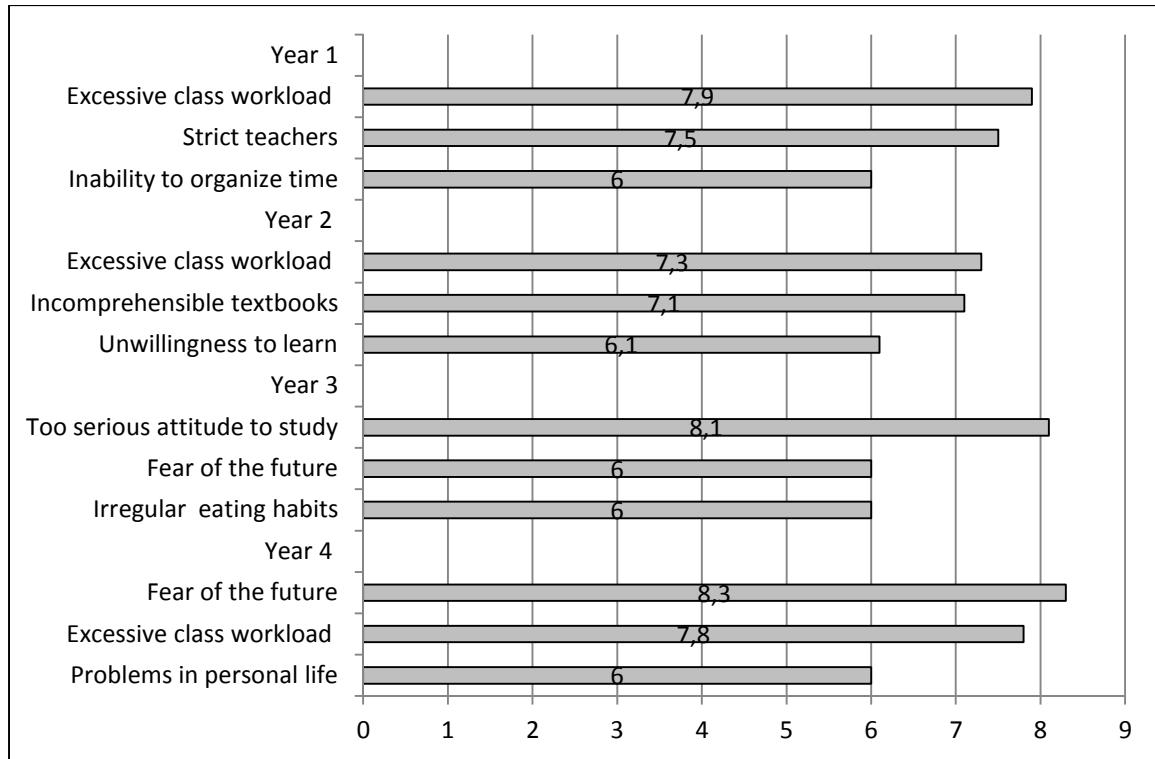


Figure 1. Sources of academic stress, points

The second diagram demonstrates the manifestations of stress associated with learning (Figure 2). The diagram shows the 3 most striking signs that students of various courses noted.

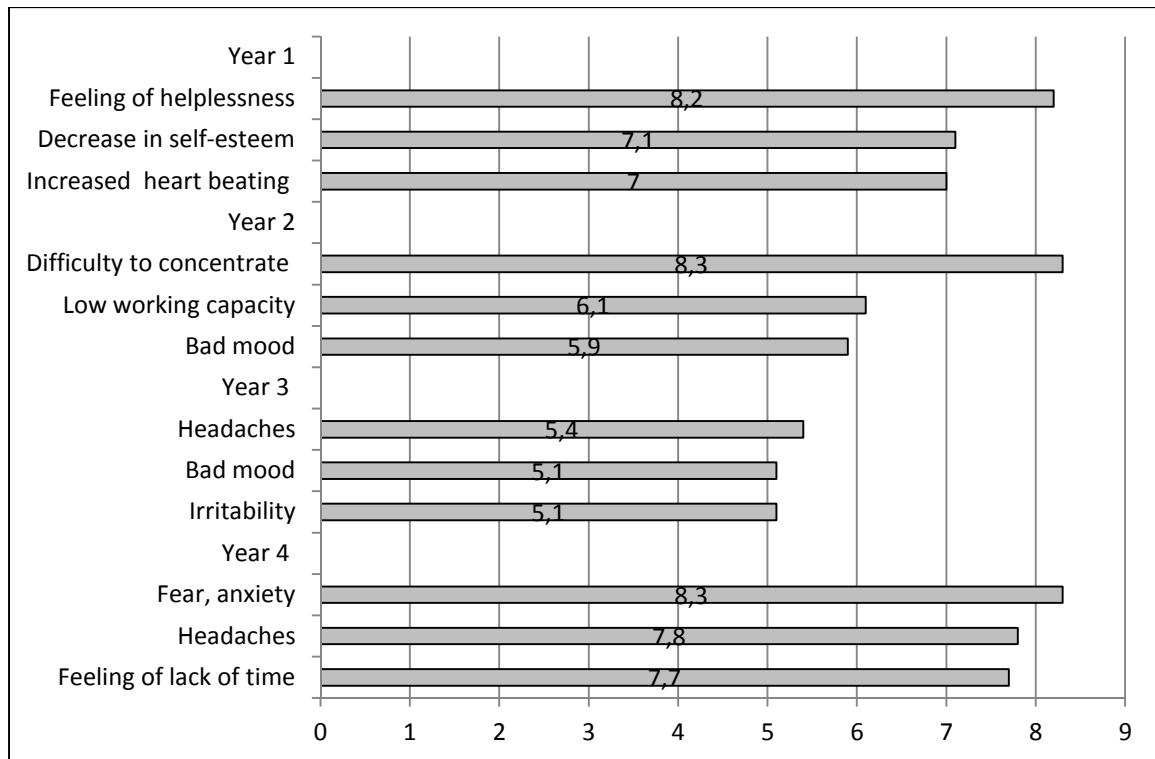


Figure 2. Manifestations of academic stress, points.

Discussion

The symptomatic indicators of exam stress are clearly represented in all groups of subjects, and data reach significant levels. First-year students note a feeling of helplessness, inability to cope with problems; decreased self-esteem and self-confidence; unpleasant sensations from the cardiovascular system.

Second-year students say that stress manifests in the form of a decrease in concentration of attention and increased distractibility, poor performance and a bad mood. The third year students complain of recurring headaches; irritability and bad mood. Final year students added to this list a sense of fear and anxiety; headaches; feeling of constant rush and lack of time.

When asked how stress levels have changed in recent months, freshmen responded that stress has increased significantly; sophomores note a decrease in stress levels. According to the feelings of third-year students, the level of stress has not changed. Graduates note a significant increase in stress.

Analysis of the pre-examination excitement showed that students of all grades, except the 3rd year, rate its severity as reasonably high. The students of 1st year assigned 8.5 out of 10 points to the pre-examination excitement, the second year undergraduate students — 7 points, graduate students even more 9.1 out of 10 points. This indicates a pronounced degree of emotional stress, increased excitement and feelings of uncertainty immediately before the exam. Undoubtedly, it negatively affects the success of passing the test.

Comparing the findings, we can conclude that the excessive academic workload is the main factor triggering academic stress in the vast majority of students, regardless of the year of study. The results obtained for this parameter significantly exceed normal values, which indicate a special place that the class workload occupies in the occurrence of a stressful state.

The general trend in the dynamics of the development of academic stress is that its highest level is observed in the first and last years of study. The number of stressors is also subject to this trend, decreasing by the second year and increasing by the final year of study. On the contrary, subjective psychological well-being is changing in the opposite direction — in the first and fourth year its lowest indicators are revealed.

In other words, first and final study years are the most stressful for students. And this is not surprising, since both the first and the final courses have their own specific features. In the first year, this is due to the need for quick and effective adaptation to the new social environment, the requirements of the university, and a significant increase in the number of educational tasks performed.

From this point of view graduates also belong to the risk group. Firstly, this is due to a sharp increase in the workload in connection with passing state exams and the defense of diploma. Secondly, the graduation year is period of summing up certain results, and at the same time, the beginning of a new phase of life associated with upcoming employment, continuing studies in a magistracy, getting a second education, and for some students — with marriage. This can explain the graduates' certain pessimism and fear regarding their own future.

The second and third courses are in a better position. Final exams have not yet acquired their relevance, students managed to adapt to the rhythm of student life, orientated themselves in the requirements of teachers, built new social connections. However, a certain decrease in the level of educational motivation refers to this period, when students are reluctant to study. They are faced with disappointment in their chosen specialty, and the subjects studied seem boring and useless. This transient state lasts until the end of the second course.

In addition to objective reasons determining the formation and dynamics of stress associated with learning factors, there are intrapersonal conditions that determine the severity of stress in students of various years of study. It is well known that one and the same adverse circumstance can cause the most diverse, often opposite reactions in different individuals. Important is not only the nature of the event itself, but also its perception by person, assessment and choice of ways out of a difficult situation. This statement is confirmed by the results of the study.

Indeed, the assessment of academic stress and students' resistance to stress are directly related to the adaptability of the used forms of coping behavior, as well as personal resources that determine the success of coping with stress. Students of all grades have a poorly developed social resource for coping. They are not sufficiently capable of seeking and accepting the support of others. The accumulation of this type of resource begins only by the period of graduation, by the 4th year of study. The level of self-esteem and student self-efficacy is also underdeveloped.

As for coping strategies, its adaptive forms are found in a small part of students. Most of the subjects use ineffective ways out of stressful situations, such as avoiding, wishful thinking and self-blaming. Accord-

ing to researchers, such strategies lead to the consolidation of stressful symptoms, to addictive behavior, to the inability of a comprehensive analysis and successful solution of the problem.

Conclusions

Summarizing the results of the study, it can be argued that academic stress is a serious obstacle to maintaining the mental health of students. The findings demonstrate pronounced symptoms of exam stress at all stages of learning. This leads not only to a deterioration in the quality of life of the student, but also to a decrease in his academic performance, social des adaptation, and requires serious targeted psychological and pedagogical intervention [11, 12].

One of the most important ways of such assistance is the program for psychological and pedagogical support of a student in a situation of academic stress developed by the author of the article. Unlike other programs of this kind, this program is not limited only to the correction of the emotional state of the person.

One of the parts of the proposed program focuses on the removal of acute emotional states, for example, on the relief of pre-examination excitement through the formation of self-regulation skills. However recognizing the importance of affective experiences, we note that negative emotions act only as indicators, manifestations of stress. The program we offer has an etiological focus, in other words, it is aimed at research and eliminating the causes of stress.

Since the change in the academic workload of educational programs developed by the university is not possible and even advisable, the support program focuses on increasing the individual's resources. We proceed from the assumption that if external objective conditions, for example, high intellectual or information load, are not amenable to change, then only strengthening the internal potential can help overcome various negative environmental factors [13, 14]. Therefore, the support program serves the formation and strengthening of the communicative, emotional, social and other resources of the individual.

Separate parts of the program are aimed at developing cognitive abilities, in accordance with innovative approaches to the educational process. An example of this would be teaching skills in accordance with Kolb's styles, Danlowski learning strategies, and cognitive loading theory. These theories are widely used abroad and have already proven their effectiveness [15].

In addition, the objectives of the program are the formation of correction of educational motivation, critical thinking, goal-setting skills, time management, the formation of soft skills, as well as the facilitation of successful problem solving and decision-making skills. Such work will lead to increased student self-efficacy, strengthen positive educational motivation, and ultimately increase his academic achievement.

Thus, an experimental investigation proves that academic stress is a complex multi component phenomenon that has its own dynamics and specific features. Elimination, or at least mitigation of the stress associated with learning is an urgent task facing not only psychologists and teachers, but also all subjects of the educational space of higher education.

References

- 1 Lippman L.H. Workforce Connections: Key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields / L.H. Lippman, R. Ryberg, R. Carney, K.A. Moore. — Washington, DC: Child Trends, 2015. — 56 p.
- 2 Lazarus R. Stress, appraisal and coping / S. Folkman, R. Lazarus. — New York, Springer Publishing Company, 1984. — 460 p.
- 3 Regehr C.A. Interventions to reduce stress in university students: a review and meta-analysis / C. Regehr, D. Glancy, A. Pitts // European Psychiatry. — 2013. — № 148. — P.1–11. DOI:10.1016/j.jad.2012.11.026.
- 4 Agarwal A. Impact of academic stress upon academic achievement and mental health of the adolescents / A. Agarwal // International journal of management and social sciences. — 2011. — № 1(1). — P. 79–87.
- 5 Mechanic D. Students under stress: a study in the social psychology of adaptation / D. Mechanic. — Madison: University of Wisconsin Press, 1978. — 231 p.
- 6 Артюхова Т.Ю. Психологическое здоровье участников образовательного процесса как основа психологической безопасности / Т.Ю. Артюхова // Человеческий фактор: проблемы психологии и эргономики. — 2006. — № 2. — С. 26–29.
- 7 Баева И.А. Психологическая безопасность в образовании: моногр. / И.А. Баева. — СПб.: Питер, 2002. — 271 с.
- 8 Умуркулова М.М. Специфические особенности академического стресса студентов и их учет в учебном процессе /М.М. Умуркулова, Р.Ш. Сабирова // КазНПУ им.Абая. — Педагогические науки. — 2019. — № 4 (64). — С. 158–164.
- 9 Smith A.P. The Student Well-Being Process Questionnaire (Student WPQ) / G.M. Williams, H. Pendlebury, K. Thomas, A.P. Smith // Psychology. — 2017. — № 8. — P. 1748–1761.DOI: 10.4236/psych.2017.811115.
- 10 Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции / Ю.В. Щербатых. — СПб.: Питер, 2006. — 256 с.
- 11 Крюкова Т.Л. Психология совладающего поведения / Т.Л. Крюкова. — Кострома: Авантикул, 2004. — 343 с.

- 12 Щербатых Ю.В. Экзаменационный стресс / Ю.В. Щербатых. — Воронеж, 2006. — 120 с.
- 13 Меньшикова И.Н. Решение проблемы адаптации студентов в рамках психологической службы вуза / И.Н. Меньшикова, О.В. Соловьева // Вестн. СтавГУ. — 2007. — № 52. — С. 71–75.
- 14 Сергеева О.М. Изменение структуры учебной мотивации в условиях экзаменационного стресса / О.М. Сергеева, С.Б. Парин // Вестн. ННГУ. — Сер. Социальные науки. — 2005. — № 1(4). — С. 80–90.
- 15 Dunlosky J. Improving students' learning with effective learning techniques promising directions from cognitive and educational psychology / J. Dunlosky, K.A. Rawson, E.J. Marsh, M.J. Nathan, D.T. Willingham // Psychological Science in the Public Interest. — 2013. — № 14 (1). — P. 4–58.

Р.Ш. Сабирова, М.М. Умуркулова, Бен Ч.С. Кую

Әр түрлі оқу жылдарындағы академиялық стресс

Макалада Академик Е.А. Бекетов атындағы Қарағанды университеті философия және психология факультетінің әр түрлі курсарында оқытын 119 психолог-студенттердің академиялық стресін зерттеу нәтижелері сипатталған. Авторлар оқу әрекеті процесінде туындайтын стресс мәселесінің өзектілігін негіздеді. Академиялық стресс пен стресті жеңетін жүргіс-тұрыстың (копинг әрекетінің) психологиялық мәні және оқу процесіне жасайтын ықпалы бейнеленген. Психологтар мен оқытушылардың диагностикалық арсеналын академиялық стресті зерттеудің жаңа әдістерімен байыту қажеттілігі көрсетілген. Макала авторлардың өздері аударған және бейімдеген, бұрын Қазақстанда қолданылмаған студенттердің субъективті сауалығын зерттеуге арналған ағылшын тіліндегі сауалнаманы ұсынған. Эмпирикалық зерттеу стрестің объективті және субъективті көздерін, психикалық және соматикалық көріністерін, оның теріс салдарын анықтайды. Университетте оқудың әр түрлі кезеңдеріндегі пайда болатын академиялық стрестің даму динамикасы анықталды. Макала авторларының анықтаған нәтижелері бірінші және төртінші курсарда оқытын студенттерде физикалық және психикалық күйзелістің барлық параметрлерінің едәүір ауыр болатынын дәлелдейді. Әр түрлі курсарда оқытын психолог-студенттердің оқу іс-әрекетіндегі стрестен туындаған теріс психоэмоционалды күйлерін жеңу үшін қолданатын жүргіс-тұрыстарының қолайсыз, дезадаптивты сипаты анықталды. Сонымен қатар, макалада академиялық стресс жағдайындағы студенттерді психологиялық-педагогикалық қолдаудың қажеттілігі, студенттердің психикалық денсауалығын жақсарту және оқу іс-әрекетінің тиімділігін арттыру үшін пайдалынатын қолдаудың маңыздылығы көрсетілген. Оқу дағдылары мен оқыту стратегиясының жаңа әдіснамалық тәсілдерін қолданатын, оқушының эмоционалды, танымдық, тұлғалық, әлеуметтік ресурстарымен жұмыс жасайтын қолдау бағдарламасының жалпы сипаттамасы берілген.

Кітт сөздер: академиялық стресс, стрестің динамикасы, копинг әрекеті, студенттердің психикалық денсауалығы, стресс диагностикасы, білім беру қызметі, қолдау, оқыту стратегиялары, ресурстық көзқарас.

Р.Ш. Сабирова, М.М. Умуркулова, Бен Ч.С. Кую

Академический стресс в разные годы обучения

В статье описаны результаты исследования академического стресса у 119 студентов-психологов факультета философии и психологии Карагандинского университета им. академика Е.А. Букетова разных лет обучения. Авторами обоснована актуальность проблемы стресса, возникающего в процессе учебной деятельности. Раскрыта сущность феномена академического стресса и стресс-преодолевающего поведения (копинг-поведения). Показана необходимость обогащения диагностического арсенала психологов и педагогов новыми методами изучения академического стресса. Предложен ранее не применявшийся в Казахстане англоязычный опросник субъективного благополучия студентов, переведенный и адаптированный авторами статьи. В ходе эмпирического исследования были определены объективные и субъективные источники, психические и соматические проявления стресса, его негативные последствия. Выявлена динамика протекания академического стресса на разных этапах обучения в вузе. Результаты, полученные авторами статьи, демонстрируют наибольшую выраженность всех параметров физического и психологического неблагополучия на первом и четвертом курсах обучения. Раскрыт неадаптивный характер совладающих стратегий, используемых студентами-психологами разных курсов для купирования негативных психоэмоциональных переживаний, связанных со стрессом в учебной деятельности. Показана необходимость психолого-педагогического сопровождения студентов в ситуации академического стресса, а также выявлено значение сопровождения для улучшения психического здоровья студентов и повышения эффективности учебной деятельности. Данна общая характеристика программы сопровождения, работающей эмоциональным, когнитивным, личностным, социальным ресурсами личности студента, с учетом новых методологических подходов к навыкам и стратегиям обучения.

Ключевые слова: академический стресс, динамика стресса, совладающее поведение, копинг, психическое здоровье студентов, диагностика стресса, учебная деятельность, сопровождение, навыки обучения, ресурсный подход.

References

- 1 Lippman, L.H., Ryberg, R., Carney, R., & Moore, K. A. (2015). Workforce Connections: Key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. Washington, DC: Child Trends.
- 2 Folkman, S., & Lazarus, R. (1984). Stress, appraisal and coping. New York, NY: Springer.
- 3 Regehr, C., Glancy D., & Pitts, D.A. (2013). Interventions to reduce stress in university students: a review and meta-analysis. Journal of Affective Disorders, Vol.148, 1–11. DOI:10.1016/j.jad.2012.11.026.
- 4 Agarwal, A. (2011). Impact of academic stress upon academic achievement and mental health of the adolescents. International journal of management and social sciences, Vol. 1, 1, 79–87.
- 5 Mechanic, D. (1978). Students under stress: a study in the social psychology of adaptation. Madison: University of Wisconsin Press.
- 6 Artyukhova, T.Yu. (2006). Psicholohicheskoe zdorove uchastnikov obrazovatelnoho protsessa kak osnova psicholohicheskoi bezopasnosti [The psychological health of participants in the educational process as the basis of psychological safety]. Chelovecheskii faktor: problemy psicholohii i eronomiki — The human factor: problems of psychology and ergonomics, 2, 26–29 [in Russian].
- 7 Bayeva, I.A. (2002). Psicholohicheskaya bezopasnost v obrazovanii: monohrafia [Psychological safety in education]. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
- 8 Sabirova, R.Sh., & Umurkulova, M.M. (2019). Spetsificheskie osobennosti akademicheskogo stressa studentov i ikh uchet v uchebnom protsesse [Specific features of students' academic stress and their accounting in the educational process]. Vestnik KazNPU imeni Abaia. Seria Pedagogicheskie nauki — Bulletin KazNPU named after Abai. Pedagogical sciences series, 4, 64, 158–164 [in Russian].
- 9 Williams, G. M., Pendlebury, H., Thomas, K., & Smith, A.P. (2017). The Student Well-Being Process Questionnaire (Student WPQ). Psychology, Vol. 8, 1748–1761. DOI: 10.4236/psych.2017.811115.
- 10 Shcherbatykh, Yu.V. (2006). Psicholohii stressa i metody korrektsii [Psychology of stress and correction methods]. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
- 11 Kryukova, T.L. (2004). Psicholohii sovladaiushchego povedeniiia [Psychology of coping behavior]. Kostroma: Avantitul [in Russian].
- 12 Shcherbatykh, Yu.V. (2000). Ekzamenatsionnyi stress [Exam stress]. Voronezh [in Russian].
- 13 Menshikova, I.N., & Solovyeva, O.V. (2007). Reshenie problemy adaptatsii studentov v ramkakh psicholohicheskoi sluzhby vuza [Solving the problem of students' adaptation in the framework of the psychological service of the university]. Vestnik StavGU — Bulletin of the StavSU, 52, 71–75 [in Russian].
- 14 Sergeyeva, O.M., & Parin, S.B. (2005). Izmenenie struktury uchebnoi motivatsii v usloviakh ekzamenatsionnogo stressa [Change in the structure of educational motivation in the conditions of exam stress]. Vestnik NNGU. Seria Sotsialnye nauki – Bulletin of NNSU. Social sciences series, 1, 4, 80–90 [in Russian].
- 15 Dunlosky, J., Rawson, K.A., Marsh, E.J., Nathan, M.J., & Willingham D.T. (2013). Improving students' learning with effective learning techniques promising directions from cognitive and educational psychology. Psychological Science in the Public Interest, 14, 1, 4–58.

M. Petrova¹, E.A. Uteubayeva², T.A. Kokhanover^{2*}

¹*ISMA University, Riga, Latvia;*
²*Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan
(E-mail: ztan@mail.ru)*

Didactic approach to the process of communicative competence formation

Article is devoted to studying of the didactic approach to teaching foreign languages. One of the key elements of foreign languages teaching is didactic approach, which organize and manage the process of teaching and is aimed at achieving the best result. It is very important to chose the appropriate didactic principles and organize its activity in pedagogical process. As a result of analyses of Russian and foreign methodologist in the article we made the attempt to elicit and prove the main and effective principles of didactic approach to improve the communicative competence of the learners in the conditions of trilingual education.

Keywords: didactic approach, principles, communicative competence, foreign languageteaching, activity, integrated teaching, individualization, communicative approach.

Introduction

In order to define didactic conditions, it is necessary to consider the principles of teaching foreign languages in general. In general pedagogy, the principle of learning is the main provisions that determine the nature of the learning process, which are formulated on the basis of the chosen direction and approaches corresponding to this direction. Well-defined teaching principles help to decide what, how and what content to choose, what materials and techniques to use. The formation of communicative competence is based on lever structure of the language [1], thus it demand the choice of appropriate didactic principles for teaching.

By the conditions of foreign language teaching we will understand the circumstances under which teaching takes place. The principles of teaching determine the content, organizational forms and methods of the educational process in accordance with its goals and laws.

The principles of teaching characterize the methods of using laws and laws in accordance with the intended goals. The principles of learning by their origin are a theoretical generalization of pedagogical practice. They are objective, arise from the experience of practical activity. The Principles are therefore guidelines that govern activities in the process of educating people. They cover all aspects of the learning process. At the same time, the principles are subjective in nature, as they are reflected in the teacher's mind in different ways, with varying degrees of completeness and accuracy.

Misunderstanding or ignorance of learning principles, inability to follow their requirements do not cancel their existence, but make the learning process unscientific, ineffective, contradictory. Adherence to teaching principles is the most important condition for the effectiveness of the teaching process, an indicator of the teacher's pedagogical culture.

Methods

The history of the development of school and pedagogy shows how, under the influence of changing the requirements of life, the principles of learning change, that is, the principles of learning are historical in nature [2]. Some principles disappear, others appear. This suggests that didactics should be sensitive to changes in society's requirements for education and respond to them in a timely manner, that is, to build a system of teaching principles that correctly indicates the path to achieving the goal of learning.

Scientists have long paid great attention to the justification of the principles of learning. The first attempts in this direction were made by J.A. Komensky, J. -Z. Russo, I.G. Pestalozzi. Ya. A. Komensky formulated and substantiated such principles of learning as the principle of nature, strength, accessibility, systematics, etc.

K.D. Ushinsky attached great importance to the principles of teaching [3]. He most fully disclosed didactic principles:

- Education should be accessible to students, not overly difficult and not too easy;
- Education should in every way develop children's autonomy, activity, initiative;

*Corresponding author's E-mail: ztan@mail.ru

– Order and systematic — one of the main conditions for success in learning, the school should give sufficiently deep and thorough knowledge;

– Education should be conducted in a natural manner, in accordance with the psychological characteristics of students;

– Teaching of every subject must certainly go in such a way that the pupil has exactly as much work to overcome as young forces can.

The wording and number of principles changed in the following decades (Yu. K. Babansky, M.A. Danilov, B.P. Esipov, T.A. Ilyina, M.N. Skatkin, G.I. Schukin and others). This is the result of the fact that objective laws of the pedagogical process have not yet been fully discovered.

In classical didactics, the following didactic principles are considered the most widely recognized:

- Science;
- Visibility;
- Accessibility;
- Consciousness and activity;
- Systematics and sequences;
- Strength, connection of theory with practice.

Results and discussion

The foreign methodology for teaching foreign languages is based on the following fundamental principles of didactics:

- the principle of mindfulness;
- communicative approach;
- differentiated and integrated teaching;
- activities;
- visuality;
- accessibility and durability;
- individualization;
- sequence;
- systematic;
- heuristics, etc.

The principle of mindfulness

This is one of the leading principles, because conscious learning plays an important role in the acquisition of language, expands the intellectual capabilities of students, helps to understand new concepts and express new ideas in the target language. This principle also implies understanding the language phenomena of students through the means of communication. The principle of a conscious approach ensures a purposeful perception and understanding of the material, its creative understanding and extraction of information from the student with a certain degree of automation.

In foreign language teaching, it is sometimes wise to help students learn language rules rather than wait for them to derive these rules through speech activity. The teacher's task is not to put this hard work on the student's shoulders, but to facilitate the process of teaching the rules and practice it in real situations.

A conscious approach to teaching foreign languages involves the use of a native language, when this helps students to better understand certain grammatical rules. Mastering a foreign language means moving to thinking in a second language [4]. To do this, you need to acquire the ability to establish direct connections between concepts and the means of expressing them in the target language. Visual means and verbal context invariably help to establish a connection between what a student says, sees, reads and displays meaning.

Initially, when a student learns a foreign language, the words of that language are often associated with the words of the native language. However, thanks to constant practice, this connection of the mother tongue with the target language regains the consciousness of the student directly in connection with the concepts they express.

Mastering a foreign language means formulating thoughts in that language.

Thus, it can be concluded that in order to master a foreign language, students must have a lot of practice in four skills: listening, speaking, reading and writing. As for the mother tongue, we cannot completely eliminate it. We must scrupulously use it as a means of learning whenever it helps students to acquire knowledge and achieve a goal in the shortest possible time, that is, to develop the necessary habits and skills.

Care should be taken when transferring pronunciation habits and grammatical structures of one language to another. When learning English, Russian and Kazakh-speaking students often make errors in word order, grammar and spelling of statements. The best way to overcome interference is some comparison of language phenomena that show the difference in languages.

The best way to overcome interference is some comparison of language phenomena showing similarities, distinguishing features, areas of similarity and retreat, as well as constant practice that helps overcome interference in the development of students' habits and skills.

Principle of activity

The didactic principle of activity involves the constant accumulation of knowledge and the active participation of students in the teaching process. In the process of teaching English, we usually distinguish between intellectual, emotional and speech activities, which, if combined, provide favorable conditions for mastering the language. Intellectual activity can be obtained through guesses, issues of solving problems, reading texts with their subsequent interpretation, etc. Emotional activity occurs when students are satisfied with the work they do, when they enjoy learning a foreign language and like the way they teach. Speech activity appears during oral communication and is largely due to the intellectual and emotional activity that «feeds» it. To intensify activities, students' learning activities must be intensified. This can be achieved by group, pair and team work (discussion of the book, role-playing games, holding a press conference, etc.).

In the teaching of foreign languages, the principle of activity is implemented through the following provisions:

1. From the very beginning, students should be taught to think not in their native language, but in a foreign language.
2. In the early stages and beyond, the approach to foreign language education should be first and foremost oral.
3. Students should be able to speak, act and comment on their actions. Here you can recommend the method of full physical response (TPR).
4. Throughout the course of study, an inductive approach should be taken: practice precedes theory, since theory is active if applied in practice.
5. Group and paired forms of work should be encouraged, as they allow all students to participate actively in classroom work.

In addition to the above-mentioned methods, the teacher should use general didactic recommendations to ensure activity:

1. The teacher should not correct the student's mistakes if the student can do it himself.
2. In individual interviews, the teacher should ask questions not to individual students, but to the whole class in order to attract their attention and ensure their active participation.
3. The teacher must comment on the student's assessments and always find words of praise.
4. Prepare students for self-study.
5. Activity depends largely on interest. Thus, the interest of students should be maintained by telling them about the many opportunities offered by language learning.

The above-mentioned principle of activity suggests the following:

1. A heuristic approach to foreign language teaching will stimulate students' intellectual activity.
2. The interest of students should be supported by the correct organization of education, the use of targeted educational materials to incite positive motivation of students.
3. Both individual and collective forms of work should be used to ensure the activity and collective spirit of students.

Principle of differentiated and integrated teaching

Each type of speech activity is characterized by its own set of grammatical structures, rules and lexical material. Therefore, we must distinguish between teaching speech and writing; teaching in audio and speech; teaching reading and writing; teaching prepared and unprepared speech, etc. The implementation of this principle is reflected in instructional methodological sets (IMS), which provide «software» for each activity. Readers and periodicals are used to acquire reading skills. Grammar books, handbooks and guides on patterns and use are recommended for acquisition of grammar skills.

Psychological research supports the idea of the relationship and interaction between activities, and these relationships are profound. Therefore, all speech activities should be considered as interrelated parts of the communication process and taken into account in the formation of the communication competence of the student.

In order to implement the principle of differentiated and integrated treatment, the following teaching strategies could be recommended:

1. The lesson should be conducted in a foreign language and should be addressed to the mother tongue only if absolutely necessary. In teaching, you must use authentic sources to teach auditing and reading skills.
2. When teaching speech, remember that the speech of students is correct, logical, developed, variable and relevant to the topic of discussion. Use opening phrases (gambits), elliptical sentences.
3. When teaching reading, such learning strategies as reading aloud, silent reading, expressive reading, etc. are distinguished. Help students with tips to guess the meaning, draw conclusions and draw conclusions.
4. Teach students to use writing as a means and purpose of foreign language teaching, that is, to learn educational materials and master speech and reading.

The teaching process can also be carried out in an integrated manner — all activities — hearing, speech, reading and writing develop simultaneously in relation to their interaction.

Principle of Visuality

The principle of visualization or postensive principle is implemented in direct and visual modes of semantization or explanation of values, that is, in the demonstration and naming by the teacher of subjects, pictures and actions from which students derive the meanings of the words and expressions used. Visuals in the foreign language teaching methodology create favorable conditions for sensual perception and bring another reality to the instructive and educational process. The principle of visuality is considered one of the main methodological principles, especially at a time when teaching has practical goals. The implementation of visual aids develops speech habits in students and enhances the emotional influence of visual perception. Most teachers consider it necessary to use oral and visual means in one form or another in order to help students through imagination gain experience that is inaccessible to classes.

The visuals used in foreign language teaching have two forms:

1. material or ostensive, consisting of a demonstration of objects and actions;
2. graphic, consisting of paintings, tables, charts, charts, etc.

Visual or ostensive agents play an important role in foreign language teaching. Thinking skills are formed and developed by listening to native speakers or authentic recorded materials. Visual props such as texts or illustrations can complement oral visuals.

The formation of habits and skills of connected speech is almost impossible without the widespread use of vision, which helps to model the communicative situation, stimulates monological and dialogue speech.

The development of reading skills can also be achieved through oral and visual tutorials. Students listen to the tape and try to present objects, pictures and situations related to the text. Most unsuccessful language learning is due to a failure of imagination. One failure is the inability of the students' imagination to understand that words alone may not be enough to carry the student in the situations in which he is trying to bring him. Another setback is that the imagination of disciples cannot create or present the situation in their minds that these words are intended to create for them.

Not enough teachers are aware of the need for creative use of visual aids. That is, they use objects and situations shown in a picture, film, video or other visual representation of reality, as if they were actual objects and situations themselves. But even the best and clearest representation remains a representation; and it must be connected with or based on the experience of reality, some efforts of imagination, however insignificant. A teacher can help students make such efforts by reminding them of similar situations from their own experience and showing them examples.

The above suggests the following conclusions:

1. When teaching a foreign language, it is necessary to use auditory materials (tape recorders, television, video) to provide an understanding of listening.
2. Use audiovisual materials and encourage students to work with them in the language laboratory and independently at home.
3. Make extensive use of visual materials; choose bright drawings, illustrations in speech teaching.
4. Compile situations using verbal and non-verbal means, taking into account linguistic and psychological factors.

Principle of accessibility

In the teaching of foreign languages, this principle is implemented in accordance with the strategies for teaching the abilities of students so that they do not experience insurmountable difficulties. Educational materials must meet the requirements of language and psychological factors:

1. correspond to the age and mental abilities of students; be neither difficult nor easy;
2. Have an appropriate assessment;
3. be heuristic in shape and structure;
4. be represented in such a way that pupils must solve one problem at a time.

Educational materials, their organization ensure accessibility in foreign language teaching and methods used in lessons and outside school hours. Accessibility involves adequate presentation speed, qualitative assimilation, speed of progress in the formation of speech habits and skills.

Principle of durability

This principle is of particular importance in foreign language teaching, since it is largely associated with the constant growth of language and speech units, words, phrases, idioms, cliches, which must be stored and stored in the memory of students so that students can use them in understanding, speech, reading and writing. Strong and long-term learning, especially in foreign language learning, can be achieved by:

1. content of the material under study; awareness of its importance and the need for communication and reading;
2. the presentation of the new material should be bright, bright and lively; this leads to living images, corresponding associations (perception has an emotional effect on students); they must resort to abstract thinking
3. a lot of repetitive work, supplemented by assimilation, revision and subsequent practice, when visual, aural, kinesthetic and motor analyzers work;
4. this material should be used individually and creatively to solve communicative problems in speech, reading and writing;
5. systematic control of assimilable material helps to keep it in the memory of pupils;
6. revision of the material will be more effective if it is repeatedly presented in a new verbal context, new visual aids and various types of exercises will be used.

Principle of individualization

This principle considers specific features of the pupil, his knowledge, what he knows spheres of his interests, etc., i.e. informative styles. Cognitive styles were defined as characteristic mental and psychological behavior models which «serve as rather stable indicators of how pupils perceive, interact and react to the teaching environment» [4].

Therefore, cognitive styles can be considered as predisposition to concrete ways of approach to teaching and are closely connected with types of the personality. Differences in cognitive styles of people reflect various ways of response of people to teaching situations [5]. The teacher should deal with a wide range of pupils: extroverts (who have the greatest satisfaction from social contacts with other people), introverts (who are egocentric, like to be alone with the dreams and thoughts), deductive (rational and logical types of pupils who like the formulated rules), inductive (who induce rules on examples), etc.

Some pupils can cope easily and flexibly, others require bigger attention and a rigid hand, and the third prefer a certain degree of freedom in the choice of a way of teaching. Therefore, the teacher needs knowledge of psychology for realization of the principle of individual approach to the organization for teaching and successful management of him.

Conclusion

Considering the peculiarities of foreign languages teaching in the conditions of trilingual education in Kazakhstan we propose the following principles of didactic approach to be actual for developing of communicative competence:

1. consciousness;
2. communicative approach;
3. differentiated and integrated teaching;
4. visuality;
5. accessibility and durability;
6. individualization;
7. sequence.

These principles coordinate the content, organizational forms and methods of the educational process in accordance with foreign language teaching goals. The didactic approach based on these principles is able to provide the qualified communicative competence formation.

References

- 1 Common European Framework of Reference Learning, Teaching, Assessment. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- 2 Сафонова В.В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях/ В.В. Сафонова. — М.: Изд-во НИЦ «Еврошкола», 2004. — С. 13–44.
- 3 Сысоев П.В. Язык и культура: в поисках нового направления в преподавании культуры страны изучаемого языка / П.В. Сысоев // Иностранный язык в школе. — 2001. — № 4. — С. 12–15.
- 4 Хомский Н. Язык и мышление / Н. Хомский. — М.: Изд-во МГУ, 1972. — 123 с.
- 5 Кобзева Н.А. Коммуникативная компетенция как базисная категория современной теории и практики обучения иностранному языку / Н.А. Кобзева // Молодой ученый. — 2011. — № 3. — Т.2. — С. 118–121.

М. Петрова, Э.А. Утеубаева, Т.А. Кохановер

Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру процесінің дидактикалық шарттары

Макала шет тілдерін оқыту процесінің дидактикалық шарттарын зерттеуге арналған. Сонымен, шет тілін оқытудың негізгі элементтерінің бірі — оқу процесін үйімдастыратын және басқаратын және оқу мақсатына жетуге бағытталған дидактикалық тәсіл. Шетел тілін оқыту процесінде дидактикалық принциптерді тандау және олардың жұмысын үйімдастыру ете маңызды. Ресейлік және шетелдік әдіскерлердің енбектерін талдау нәтижесінде макалада үштілді білім беру жағдайында шет тілдерін оқытудың басты мақсатына — коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыруға бағытталған негізгі және тиімді дидактикалық принциптер көрсетілген.

Кілт сөздер: дидактикалық тәсіл, принциптер, коммуникативті құзыреттілік, шет тілдерін оқыту, коммуникативті тәсіл, интегралды тәсіл, іс-әрекет, дарапандыру.

М. Петрова, Э.А. Утеубаева, Т.А. Кохановер

Дидактические условия процесса формирования коммуникативной компетенции

Статья посвящена изучению дидактических условий процесса обучения иностранным языкам. Так, одним из ключевых элементов иноязычного обучения является дидактический подход, который организует, управляет процессом обучения и направлен на достижение цели обучения. В процессе обучения иностранному языку очень важно выбрать дидактические принципы и организовать их функционирование. В результате анализа работ российских и зарубежных методистов авторами выделены основные и эффективные дидактические принципы, направленные на достижение основной цели обучения иностранным языкам в условиях трехъязычного образования — формирование коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: дидактический подход, принципы, коммуникативная компетенция, обучение иностранным языкам, коммуникативный подход, интегрированный подход, деятельность, индивидуализация.

References

- 1 Common European Framework of Reference Learning, Teaching, Assessment. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- 2 Safonova, V.V. (2004). Kommunikativnaia kompetentsii: sovremennye podkhody k mnohourovnevomu opisaniiu v metodicheskikh tseliakh [Communicative competence; modern approaches to the multilevel description in methodical purposes] Moscow: Izdatelstvo NITS «Evroshkola» [in Russian].
- 3 Svsoev, P.V. (2001). Yazyk i kultura: v poiskakh novogo napravleniya v prepodavanii kultury strany izuchaemoho vazyka [Language and culture: in search of the new direction in teaching culture of the country of the learned language] IYaSh, 4, 12-18 [in Russian].
- 4 Chomsky, N. (1972). Yazyk i myshlenie [Language and thinking]. Moscow: Izdatelstvo Moskovskoho universiteta [in Russian].
- 5 Kobzeva, N.A. (2011). Kommunikativnaia kompetentsii kak bazisnaia katehoriiia sovremennoi teorii i praktiki obucheniiia inostrannomu yazyku [Communicative competence as basic category of the modern theory and practice of training in a foreign language] Molodoi uchenyi, 2, 118-121 [in Russian].

L.A. Shkutina¹, K.L. Polupan², T.G. Smagulova^{1,*}

¹*Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan;*

²*Immanuel Kant Baltic Federal University, Kaliningrad, Russia*

(E-mail: arlarisa@yandex.ru)

Scopus Author ID: 57193958799¹

Features of adaptation of first-year students to the conditions of study at the university

The article is devoted to the problem of adaptation of first-year students to the conditions of development of educational programs at the University. The article deals with the problems of students' adaptation to higher education. It describes the difficulties that students have during their studies. The authors consider the importance of developing the level of adaptation from school, thereby preparing future students for the new system in advance. A research was conducted to determine the level of adaptation of students of the pedagogical faculty of the specialty «Preschool education and upbringing» E.A. Buketov of Karaganda University. The results of the study showed that the problem of adaptation of first-year students is one of the most important problems and is still a traditional subject of discussion, and as such, adaptation is the foundation of training in junior courses. Students enter the student team, develop skills and abilities of rational organization of mental activity, realize the vocation to the chosen profession develops an optimal mode of work, also adapts to the teaching staff. Based on the results of the study, conclusions were drawn and recommendations were developed to speed up the process students' adaptation to the system of education in higher education.

Keywords: adaptation, student, student body, training, university, adaptability, changes, faculty.

Introduction

The problem of students' adaptation to the higher education system is an urgent topic not only at the theoretical level, but also at the practical level. In many ways, their adaptation in the first year of study at the University plays a huge role in the formation of future specialists who are competent in their field. Adapting students to the new system is a complex and time-consuming process, as students are faced with new goals and tasks that they were not familiar with during their studies at school.

According to the law «On education» of the Republic of Kazakhstan, «Students, students and other categories of persons receiving education are required to acquire knowledge and practical skills in accordance with the established requirements, comply with internal regulations, and fulfill other requirements stipulated by the legislation of the Republic of Kazakhstan and the Charter of the educational institution» [1]. We believe that the goal of positive adaptation of students to the higher education system is to form a readiness to fulfill the above responsibilities and assimilate the system of requirements.

The relevance of our research is determined by the global tasks set by the Leader of the nation N.A. Nazarbayev in his Messages to the people of Kazakhstan. In his address «Third modernization of Kazakhstan: global competitiveness» dated January 31, 2017, the first President of Kazakhstan N.A. Nazarbayev focused on changing the role of the education system: «our task is to make education the Central link of the new model of economic growth. Training programs should be aimed at developing critical thinking abilities and self-searching skills» [2].

In the psychological and pedagogical literature, there are many definitions of the concept of «adaptation». In the most General way, this concept is defined as the process during which the functioning of the system is established or maintained (that is, the maintenance of its basic parameters) when the conditions of the external and/or internal environment change. The General scientific status of the concept of adaptation also implies the need to define it in a broader sense that is invariant for specific scientific disciplines: adaptation is a special form of reflection by systems of external and internal environmental influences, which consists in a tendency to establish a dynamic balance with them [3].

*Corresponding author's e-mail: arlarisa@yandex.ru

Literature review

Adaptation to University education is nothing more than adaptation to various requirements of higher education. In psychological and pedagogical research, the following authors distinguish the components of personal and collective adaptation of students to the higher education system: I.V. Aglicheva, A.G. Maklakov, N.A. Zarembo [4–6]. Among Kazakhstan scientists, the study of this problem is reflected in the works of the following authors: L.S. Syrymbetova, S.M. Dzhakupov, E.K. Amirenov, G.M. Ertukeshov, S.K. Nesipbayev.

Student adaptation is a complex, dynamic, and multi — faceted process that involves changing habits. Learning at University is different from school, in school, teachers encourage pupils to activities, at a time when University professors only give a direction. Many first-year students see this as a big problem, because they are used to getting ready-made information, and students have misunderstandings against this background. It is worth noting that it is necessary to adapt to the higher education system not only school graduates, but also College graduates.

The process of modernizing our country's higher education system has undergone a number of changes since the collapse of the Soviet Union. Kazakhstan entered the Bologna process, thus the country's higher education system switched to the use of credit technology, which is unfamiliar to College graduates. It is known that the adaptation process takes place throughout the entire period of study at the University, but the initial period of study at the University is sensitive for the development of adaptive personality traits and behaviors [7, 8].

Methods

To fully study the problem of students' adaptation to the higher education system, we used the following types of methods: theoretical and empirical research methods. We analyzed the theoretical material on the problem of research in the psychological and pedagogical literature. We also conducted a theoretical comparison of the problem in different countries of the world. During the practical part, we used an empirical research method — the questionnaire K.Rogers and R.Dymond, which determines the level of socio-psychological adaptation of people to new changing environmental conditions.

In order to determine the level of adaptation of first-year students, we conducted an empirical study, and our choice fell on first-year students who have just arrived in a new city and live far from their parents' home. This allowed us to check the level of adaptation of 1st year students during the first three months of study at the University.

The study was conducted on the basis of the pedagogical faculty of Ye.A. Buketov Karaganda University. The sample consisted of 1st-year students of the specialty «Preschool education and upbringing», the total number of students in the group was 23 people. For the study, we used the method of diagnostics of social and psychological adaptation of K.Rogers and R.Dymond. The Rogers-Dymond method is a personal questionnaire aimed at identifying the personality characteristics of the test subject and the degree of socio — psychological adaptation, often to a new environment, conditions and rules of behavior [9].

The purpose of the study is experimental verification of the level of adaptation of first-year students to study at the faculty of education in conditions of Informatization of education; the object of research is educational process in higher school, oriented on the formation of adaptation of first-year students to training in terms of academic freedom and Informatization of the educational process.

The questionnaire contains 101 statements. 37 of them meet the criteria of adaptation of the individual, 37 — maladaptation, 26 — neutral. Statements in the latter category also include the so-called «lie scale». All statements are depersonalized and all pronouns are put in 3 l., units. The purpose of this is that the test taker does not fall under the influence of «direct identification» and that the test taker more objectively correlates the statement with their abilities, characteristics and psychological state. In addition, the test taker avoids the influence of «socially desirable responses». The classical scale of responses includes 7 points, but some experts question this division, since the gradation of values is often not significant for the average person's consciousness. The authors identified 6 integral indicators that allow analyzing the survey results:

1. Adaptation.
2. The acceptance of the other.
3. Internality (level of subjective control).
4. Self-perception.
5. Emotional comfort.
6. The desire to dominate.

The questionnaire contains statements about a person, their lifestyle, experiences, thoughts, habits, and behavior style. They can always be correlated with our own way of life.

After reading the next statement of the questionnaire, you need to try it on to your habits, your lifestyle and assess to what extent this statement can be attributed to students. In order to indicate the answer in the form, you need to choose one of the seven assessment options, numbered from 0 to 6, which is suitable, in the students' own opinion:

- 0 — this does not apply to me at all;
- 1 — this is not typical for me in most cases;
- 2 — I doubt that this can be attributed to me;
- 3 — I don't dare take it to myself;
- 4 — this is similar to me, but not sure;
- 5 — this is like me;
- 6 — this is exactly about me.

The selected answer option must be marked in the answer form in the cell corresponding to the sequence number of the statement [10].

Results

Theoretical analysis of the material on the research problem led us to the following results, which are described below.

The need to study the problem of students' adaptation to the higher education system lies in the difference in the content, forms, methods and technologies of education in General education institutions and universities. Also, there is insufficient preparation for independent training of school graduates who are used to receiving a ready-made set of knowledge. First-year students have a destructive attitude to learning in General, being timid in front of teachers, thereby showing their unwillingness to adapt to the new system.

Many first-year students experience difficulties related to the lack of independent learning skills, inability to take notes on lectures, work with textbooks, analyze large amounts of information, and clearly Express their thoughts.

The process of successful adaptation of students largely affects the academic achievements of students. University admission often takes place at a young age, and youth is an integral part of socialization. A first-year student, entering a University, faces not only academic problems, but also enters a completely new environment of strangers. In addition to adapting to the new system, students need to adapt to their classmates and teachers.

Based on theoretical analysis, it can be concluded that first-year students do not always successfully master knowledge, skills and abilities. This is due not to the fact that they have received insufficient knowledge, but to the fact that they have not formed certain personality traits. First-year students are not ready for independent learning, they can not control themselves and conduct reflection. At the initial stage of studying at the University, social adaptation is important for them, which plays an important role in our research. In the process of communication, the individual adapts to certain patterns of behavior that operate in this microsphere, obeys social requirements and is controlled by adults. Communication is an integral part of joint learning activities.

A first-year student must adapt to the higher education system socially, psychologically, motivationally and intellectually. The curator, classmates and teachers have a huge influence on the adaptation of students, because adaptation is a «live» process.

Very often, the organization of educational activities in the first year does not ensure the proper adaptation of students to the specific conditions of higher professional school. As a result of incorrect approaches to the organization of the pedagogical process, inconsistent actions of teachers, insufficient attention to solving this problem on the part of the administration and University teachers, it is quite difficult for students to adapt to the educational process [11].

The most important time for a future specialist is the first year of University, when a student leaves one social role, replacing it with another. At this stage, great attention should be paid to the adaptation of students not only in educational activities, but also in personal and professional adaptation.

During the adaptation of first-year students, the following difficulties may arise that do not depend on the student:

- discrepancy between a high level of claims and a low social status, which is set by age;
- mismatch between the style of communication in the parent family and the need to interact with teachers and employees of the University;

– the discrepancy between the increased focus on independence and dependence on the opinion of peers.

Well-developed personal qualities of students determine how the future student will have the ability to communicate within the team. Thus, teachers should develop critical thinking school leavers so that the process of adaptation of students will not be so long and problematic in the future. It is worth noting that a successful specialist today is a person who perfectly knows the basics of teaching, sees the political goals of the country, has a rich scientific and practical training, is well — versed in his profession, at a high level. Teachers create a successful, competitive, critically thinking specialist by developing the best personal qualities in him, including the development of the level of adaptability in constantly changing environmental conditions. The results of the study are presented in table 1.

Table 1
Results of the questionnaire

Nº	Integralindicator	Integralvalue	Indicators	Standards: (teenagers), adults	Yourvalue
1	Adaptivity	37,3 %	Adaptivity	(74–185) 74–148	70
			Maladaptivity	(74–185) 74–148	60
2	Self-acceptance	42,5 %	Self-acceptance	(22–52) 22–44	21
			Self-rejection	(16–40) 16–32	34
3	The adoption of other	50,2 %	The adoption of other	(12–30) 12–24	11
			Non-acceptance of others	(14–35) 14–28	16
4	Emotionalcomfort	45,6 %	Emotionalcomfort	(18–45) 18–36	42
			Emotionaldiscomfort	(18–45) 18–36	19
5	Internalcontrol	36,3 %	Internalcontrol	(26–65) 26–52	20
			Externalcontrol	(18–45) 18–36	16
6	Domination	29,3 %	Domination	(6–15) 6–12	5
			Statement	(12–30) 12–24	26

During the interpretation of the methodology, we found that 30.4 % of respondents have an average level of adaptation, while 69.6 % of respondents have a low level of adaptation according to the results of each of the indicators. The test results can be found in figure 1.

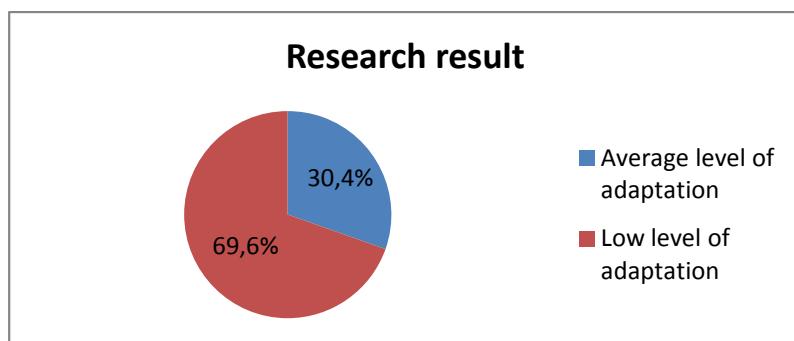


Figure 1. Results of research on social and psychological adaptation of students

These results can be changed if you work with students in a timely manner and by the time of their professional activity, their adaptation within the team will reach a level above the average and high levels.

In each of the research sub-items, the results differ, but nevertheless the level of socio-psychological adaptation of first-year students is not pronounced. The total sum of the results of the sub-items is the final level of adaptability.

For all sub-items, only 13 % correspond to the results of full adaptability, self-acceptance, emotional comfort, internal control, and dominance. It follows that 87 % are not yet adapted to the new environment, new learning conditions and social structure. During the study, we had a conversation with the group's curator, who confirmed the results of the method, referring to the fact that students still miss home, do not fully understand the new credit technology for them, and often Express a desire to return home.

Discussion

At this stage, great attention should be paid to all teachers, because the absolute positive adaptation of 1st-year students depends on their understanding attitude to students. Also, during the adaptation of students, a huge role is played by the curator, who can unite the team. Since adaptation is considered an active process, the administration of higher educational institutions should work together on it.

According to the results of the study, we created recommendations for teachers to improve the level of socio-psychological adaptation of first-year students.

Recommendations:

- 1) create a correct idea of the future profession of future specialists by conducting the right professional advertising;
- 2) conduct conversations using visual and practical teaching methods to explain the essence of credit technology training;
- 3) take into account the individual qualities and abilities of an individual student;
- 4) identify the significance and features of first-year students ' adaptation to higher education;
- 5) apply forms and methods of training that are aimed at group work, thereby speeding up the process of adaptation within the team;
- 6) use various methods of testing knowledge, replace the oral survey with a written one, and Vice versa, to reduce the stressful situation during a public speech;
- 7) pay attention to each student, control when one or another student «drops out» of the team;
- 8) conduct curatorial hours and trainings that will use psychological correction methods, such as art therapy techniques for team building;
- 9) develop diagnostic methods to determine the level of adaptation of students of the faculty of education;
- 10) analyze the impact of the teaching staff on changing the level of adaptation of students.

Conclusions

We must remember that during the adaptation of students, an important role must be assigned to the student's personality. The basis of a successfully formed team is the personality of a person, which directly depends on the level of education and independence of each student. We believe that it is necessary to develop the level of adaptability of pupils already at school, preparing students for independent learning, to analyze and synthesize information, skills of deduction and induction.

References

- 1 Закон РК «Об образовании» от 27 июля 2007 г. № 319-III. — Правовой справочник «Законодательство». — Астана: Юрист, 2016.
- 2 Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана от 31 января 2017 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respublik-i-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-31-yanvarya-2017-g.
- 3 Юдин Б.Г. Адаптация [Электронный ресурс] / Б.Г. Юдин, А.Н. Симонов // Центр гуманитарных технологий. — 2002–2020. — Режим доступа: <https://gmarket.ru/concepts/7172>.
- 4 Агличева И.В. Комплексное исследование особенностей личностной адаптации студентов вуза: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01 / Ирина Владимировна Агличева. — Ставрополь, 2006. — 206 с.
- 5 Маклаков А.Г. Общая психология: учеб. для вузов / А.Г. Маклаков. — СПб.: Питер, 2011. — 583 с.

- 6 Зарембо Н.А. Психолого-педагогическое сопровождение преодоления трудностей вузовской адаптации выпускников сельских средних школ: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец.19.00.07 — «Педагогическая психология» / Н.А. Зарембо. — М., 2013. — 30 с.
- 7 Сергеева С.В. Основные направления педагогического сопровождения адаптации студентов-первокурсников к образовательному процессу вуза / С.В. Сергеева, О.А. Воскрекасенко // Гуманитарные науки. — 2008. — № 3. — С. 13, 14.
- 8 Krasilnikov A., Smirnova A. Online social adaptation of first-year students and their academic performance / A. Krasilnikov, A. Smirnova // Computers & Education. — 2017. — Volume 113. — P. 327–338.
- 9 Rogers C. Psychotherapy and Personality Change: Coordinated Research Studies in the Client-Centered Approach / C. Rogers, F. Dymond. — Chicago: University of Chicago Press, 1954.
- 10 Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. — М.: Ин-т психотерапии, 2002. — С.193–197.
- 11 Антипова Л.А. Педагогические технологии успешной адаптации личности студента в процессе обучения в вузе / Л.А. Антипова // Казан. пед. журн. — 2008. — № 2. — С. 52–56.

Л.А. Шкутина, К.Л. Полупан, Т.Г. Смагулова

Бірінші курс студенттерінің жоғары оқу орындарының оқу жағдайларына бейімделу ерекшеліктері

Макала бірінші курс студенттерінің университеттегі білім беру бағдарламаларын игеру жағдайларына бейімделу мәселесіне арналған. Мақалада студенттердің жоғары оқу орындарында окуға бейімдеу мәселелері зерттелген. Студенттердің оқу кезінде көзdesetіn киындықтары сипатталған. Авторлар болашақ студенттердің жана жүйеге алдын-ала дайындалған, мектеп қабырғасынан бейімделу деңгейін дамытудың маңыздылығын карастьырган. Академик Е.А. Бекетов атындағы Караганды университеттінің педагогика факультеттінің «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» мамандығының 1 курс студенттерінің бейімделу деңгейін анықтау үшін зерттеу жүргізілді. Зерттеу нәтижелері бойынша бірінші курс студенттерінің бейімделу мәселесі ең маңызды мәселелердің бірі екендігі және бүтінгі күнгө дейін дәстүрлі пікірталас тақырыбы болып табылатындығы айтылды, ал бейімделу кіші курстарда оқытудың негізі екенін көрсетті. Бейімделу тұжырымдамасы ашылды, окуға бейімделу кезінде окуға жаңадан түсін студенттердің жиі көзdesetіn мәселелері ұсынылды. Бірінші оқу жылы киынга толы, себебі бұл жыл ортаға, яғни студенттік ұжымға кіру жылы болып табылады. Ақыл-ой қызыметін ұтымды ұйымдастыруға дағылар мен іскерліктер, таңдаған кәсібіне саналы турде бейімділік, онтайлы еңбек, тұрмыс және демалысын қалыптастырады, жеке тұлғаның маңызды кәсіби қасиеттері дамиды және тәрбиеленеді, сондай-ақ профессор-оқытушылар құрамына деген бейімделу процесі жүреді. Зерттеу нәтижелері бойынша студенттердің жоғары оқу орындағы оқу жүйесіне бейімделу процесін жеделдету бойынша корытындылар жасалды және педагогтарға ұсынымдар әзірленді.

Кілт сөздер: бейімделу, студент, студенттік ұжым, оқыту, университет, бейімделу, өзгерістер, профессорлық-оқытушылық құрам.

Л.А. Шкутина, К.Л. Полупан, Т.Г. Смагулова

Особенности адаптации студентов первого курса к условиям обучения в вузе

Статья посвящена проблеме адаптации студентов первого курса к условиям освоения образовательных программ в университете. Авторами рассмотрены проблемы адаптации студентов к обучению в высших учебных заведениях. Описаны трудности, с которыми сталкиваются студенты во время обучения. Изучена важность развития уровня адаптации со школьной скамьи. Проведено исследование на определение уровня адаптации студентов педагогического факультета специальности «Дошкольное обучение и воспитание» Карагандинского университета имени академика Е.А. Букетова. Результаты исследования показали, что проблема адаптации студентов-первокурсников представляет собой одну из важных проблем и до настоящего времени является традиционным предметом дискуссий, а как таковая адаптация — фундамент обучения на младших курсах. Раскрыто понятие адаптации, представлены часто встречающиеся проблемы студентов во время адаптации к обучению. На протяжении первого года обучения происходит вхождение студента — первокурсника в студенческий коллектив, формируются навыки и умения рациональной организации умственной деятельности, осознается призвание к выбранной профессии, вырабатывается оптимальный режим труда, досуга и быта, развиваются и воспитываются профессионально значимые качества личности, а также происходит процесс адаптации к

профессорско-преподавательскому составу. По результатам исследования сделаны выводы и разработаны рекомендации по ускорению процесса адаптации студентов к системе обучения в вузе.

Ключевые слова: адаптация, студент, студенческий коллектив, обучение, университет, адаптивность, изменения, профессорско-преподавательский состав.

References

- 1 Zakon RK «Ob obrazovanii» ot 27 iulija 2007 h. № 319-III [Law of the Republic of Kazakhstan dated July 27, 2007 No. 319-III].(2007). –online.zakon.kz. Retrieved from https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30118747#pos=406;-55 [in Russian].
- 2 Poslanie Prezidenta Respubliki Kazakhstan N. Nazarbaeva narodu Kazakhstana ot 31 yanvaria 2017 h. [Message of the President of the Republic of KazakhstanN. Nazarbayev to the people of Kazakhstan, January, 31]. (2017). — www.akorda.kz.Retrieved from http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-31-yanvarya-2017-g [in Russian].
- 3 Iudin, B.G., & Simonov, A.N. Adaptatsiia [Adaptation] Tsentr humanitarnykh tekhnologii. 2002–2020. www.getmarket.ru.Retrieved from<https://gtmarket.ru/concepts/7172> [in Russian].
- 4 Aglicheva, I.V. (2006). Kompleksnoe issledovanie osobennostei lichnosti adaptatsii studentov vuza [Comprehensive study of the features of personal adaptation of University students]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Stavropol [in Russian].
- 5 Maklakov, A.G. (2011). *Obshchaia psikholohii: uchebnik dlja vuzov* [General psychology: textbook for universities]. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
- 6 Zarembo, N.A. (2013). Psikholoho-pedahohicheskoe soprovozhdenie preodolenii trudnosti vuzovskoi adaptatsii vypusknikov selskikh srednikh shkol [Psychological and pedagogical support for overcoming the difficulties of University adaptation of graduates of rural secondary schools]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
- 7 Sergeeva, S.V., & Voskreksenko, O.A. (2008). Osnovnye napravleniiia pedahohicheskogo soprovozhdeniya adaptatsii studentov-pervokursnikov k obrazovatelnomu protsessu vuza [The main directions of pedagogical support for the adaptation of first-year students to the educational process of the University]. *Humanitarnye nauki — Humanities*, Vol.3, 13–14 [in Russian].
- 8 Krasilnikov, A., & Smirnova, A. (2017). Online social adaptation of first-year students and their academic performance. *Computers & Education*, Vol.113, 327–338.
- 9 Rogers C. &Dymond F. (1954).*Psychotherapy and Personality Change: Coordinated Research Studies in the Client-Centered Approach*.Chicago: University of Chicago Press.
- 10 Fetiskin, N.P., Kozlov, V.V., & Manuilov, G.M. (2002). Sotsialno-psikholohicheskaiia diagnostika razvitiia lichnosti i malykh hrupp [Socio-psychological diagnostics of individual and small group development]. Moscow: *Institut psikhoterapii — Institute of psychotherapy* [in Russian].
- 11 Antipova L.A. (2008) Pedahohicheskie tekhnolohii uspeshnoi adaptatsii lichnosti studenta v protsesse obucheniiia v vuze [Pedagogical technologies for successful adaptation of the student's personality in the process of studying at the University]. *Kazanskii pedahohicheskii zhurnal — Kazan pedagogical journal*. 2, 52–56 [in Russian].

G.K. Tleuzhanova¹, O.A. Andreyeva^{2*}, Zh.K. Akhmadieva³

^{1,2}Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan;

³International University of Astana, Kazakhstan

(E-mail: post1976@mail.ru)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2302-1595>¹

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4147-4697>²

Interdisciplinary integration as a pedagogical condition for preparing students for professional activities

The strategic objectives of trilingual education in Kazakhstan have actualized the need to prepare students of pedagogical specialties to use English in their professional activities in the context of modernization of education in the Republic of Kazakhstan. On the basis of the research carried out, the authors of the article present their vision of the success of this process, which, in their opinion, lies in the careful selection of pedagogical conditions, one of which is interdisciplinary integration, as a tool that contributes to the integrated educational and methodological support of the process of teaching professionally oriented English with taking into account the specifics of the specialty. A consistent transition between disciplines will contribute to the formation of a consistency of knowledge based on the development of general scientific ideas and concepts, the improvement of professionally oriented knowledge and skills of students, coordination in the work of teachers of various disciplines, their cooperation, a unified interpretation of general scientific concepts, consistency in the implementation of complex forms of organizing the educational process, integrated educational and methodological support of the process of teaching professionally oriented English, taking into account the specifics of the specialty.

Keywords: pedagogical conditions, interdisciplinary integration, trilingual education, professional activity, readiness, pedagogical specialties, language training, professionally oriented English.

Introduction

In the context of the modernization of education in the Republic of Kazakhstan, higher education is faced with the task of creating a qualitatively new system for training future specialists. At the stage of the formation of a new paradigm of education, it is of fundamental importance to find ways to form the readiness of students of pedagogical specialties to use English in their professional activities. The success of this process, in our opinion, will depend on carefully selected pedagogical conditions.

On the basis of scientific psychological and pedagogical research, it can be determined that scientists correlate the concept of «condition» with such concepts as «circumstance», «set of circumstances», «measure», «opportunities», «requirements», on which the success of the educational process depends.

So, I.P. Podlasy, considering the conditions of the pedagogical process, distinguishes external conditions: natural-geographical, social, industrial, cultural and internal: material and technical, sanitary and hygienic, moral and psychological, etc. [1].

A.F. Amend by pedagogical conditions is understood as a set of measures of the educational process that provide the necessary level of development of the desired category of the student's personality [2].

L.B. Trubaichuk also determines the pedagogical condition in the educational process as the circumstances that contribute to the achievement or, on the contrary, inhibit them[3].

A.C. Belkin, E.V. Tkachenko represent pedagogical conditions as generalized requirements for the nature of the organization of the educational process, implying the creation of a virtual educational environment with such properties that would allow to model the process of acquiring vitagenic experience by a person in the process of life [4; 242].

Summarizing the above provisions in scientific literature and pedagogical research, we can conclude that the concept of «pedagogical conditions» as a whole is considered as a set of circumstances aimed at achieving a specific goal of the activity being carried out.

*Corresponding author's e-mail: post1976@mail.ru

Materials and Methods

Taking into account the definitions given above, and based on the definition of A. Ya. Najn [5; 16]: «Pedagogical conditions are a set of objective possibilities, content, forms, methods and material-spatial environment aimed at solving the assigned tasks», we understand the pedagogical conditions that contribute to the formation of the readiness of students of pedagogical specialties to use the English language in professional activities, as a set objective possibilities of content, forms, methods, techniques of professional training, material and spatial environment, aimed at the formation of readiness to use the English language in professional activities in the unity of motives, knowledge and skills.

Many dissertations are devoted to the problem of the conditions for the formation of readiness for various aspects of professional activity, as well as the problem of the formation of readiness to use a foreign language in pedagogy, which is of greatest interest within the framework of this research. So, I.S. Radchenko identifies the following conditions for the formation of readiness:

- creation of a model for the formation of readiness;
- creation of a comfortable educational environment, the formation of positive emotions, modeling by the teacher of the situation of success in the learning process;
- the teacher's readiness to manage the educational and professional activities of students in the learning process;
- availability of methodological support for the process under study [6].

M.V. Kislynskaya, exploring the process of formation of a foreign language culture, defines the following pedagogical conditions:

- ensuring compliance of the content of foreign language education with the level of professional aspirations of students;
- the formation of motivation, providing the subject-subject value character of students' attitudes to a foreign language culture;
- formation of foreign language readiness in terms of professional communication;
- reliance on native culture [7].

T.N. Galinskaya, B.L. Temkina under the pedagogical conditions for the development of readiness for professional communication understand as a set of measures aimed at increasing the efficiency of the process of developing communicative readiness in the professional sphere. This understanding of the essence and characteristics of the definition of the concept of pedagogical conditions help the authors highlight the most significant conditions for the development of the readiness of students of pedagogical specialties to use English in their professional activities:

- ensuring communicative impact on the intellectual, motivational, value and behavioral spheres of the individual;
- organization of gradual teaching of university students to communicate in dialogical forms of interaction between teachers and students;
- modeling of real situations of foreign language communication based on the activity approach [8].

S.V. Motorina [9] identifies the following pedagogical conditions in the formation of foreign language readiness for professional activity among students of humanitarian specialties:

- 1) holistic immersion of students in professionally oriented activities and the formation of sustainable motivation for learning a foreign language;
- 2) ensuring interdisciplinary connections and continuity at all stages of teaching students a foreign language;
- 3) intensification of learning through the use of innovative pedagogical technologies in the educational process at the university.

Thus, it is clear that the authors of dissertation research distinguish different sets of pedagogical conditions. Such a variety of conditions is explained by differences in the setting of research goals, requirements for the quality of training, theoretical and methodological approaches to the study of the problem, etc. But in general, it can be argued that these pedagogical conditions in scientific works are based on general philosophical, psychological and pedagogical provisions as the basis for research and have common features, which is explained by the presence of similar research objects.

Determining the totality of pedagogical conditions contributing to the formation of the readiness of students of pedagogical specialties to use the English language in their professional activities, we took into account the following: 1) professional requirements imposed by society on a modern specialist; 2) features of

professional communication in preparation for professional activity of students of pedagogical specialties; 3) the leading ideas of the integrative-activity approach, elements of the modular approach, interdisciplinary integration; 4) the results of the ascertaining stage of the experiment.

The essence of the structure of the concept of readiness to use the English language in professional activity, which we consider as an integrative personal education, which includes knowledge and skills, positive motivation necessary for the successful implementation of a certain type of professional activity and understanding of the essence and characteristics of the definition of the concept of «pedagogical conditions» leads us to the need to highlight such pedagogical conditions that should ensure the formation and development of students' readiness to use English in professional activity in the unity of the cognitive, praxeological and motivational components of the above readiness.

The cognitive component of the readiness of students of pedagogical specialties to use the English language in their professional activities includes a set of theoretical knowledge for the implementation of professionally oriented communication in English, namely: linguistic, sociolinguistic and professional communicative knowledge.

This characteristic of the complex of knowledge proceeds from the specifics of the study of the English language by students of pedagogical specialties, where all training should reflect the characteristics of the disciplines and professions that it serves, therefore, all educational activities, content and teaching methods are close to the needs of future professional activities. Such work, aimed at mastering basic communicative knowledge, is carried out in the process of forming students' readiness to teach in English using professionally oriented texts based on the material of the disciplines of general professional training and the discipline «Professionally oriented foreign language».

Thus, one of the necessary conditions ensuring the formation of the readiness of students of pedagogical specialties to use the English language in their professional activities is to provide students with a complex of linguistic, sociolinguistic, professional and communicative knowledge through the integration of various forms of teaching and interdisciplinary integration.

Currently, foreign experts are conducting research in the field of language training as one of the means of studying non-linguistic disciplines. We studied the experience of some countries in this area. Thus, in Europe, the Middle East, Southeast Asia and Japan, the CLIL (Content and Language Integrated Learning) approach has become widespread [10; 389]. In North America, it was named CBI (Content Based Instruction). According to these approaches, one of the conditions for language training is parallel teaching of specialized disciplines in English [11; 70]. Such approaches not only carry sociocultural value, but also suggest using English as an additional tool to gain advantages in a competitive world [12; 488].

Also, this idea was embodied in the works of N.E. Astafyeva, Yu.K. Babansky, V.P. Bespalko, E.D. Erzhanova, L.K. Karabaeva, V.V. Kraevsky, N.I. Reznik, A.A. Sarsembaeva, G.M. Strizhkova, L.L. Yurova, L.V. Filatyeva and etc.

Results and Discussion

In the process of developing readiness to use English in professional activities, it is necessary to highlight interdisciplinary connections, i.e. mutual coherence of curricula, due to the system of sciences and didactic goals. The didactic principles of scientific character, systematicity and continuity of knowledge require the arrangement of individual academic disciplines in the curriculum in such a way that the study of one can rely on the knowledge presented in other disciplines [13]. This provision is important when teaching a professionally oriented foreign language.

In order to study the issue of interdisciplinary integration, we analyzed the working curricula of specialties 5B011200 — Informatics, 5B011200 — Chemistry, 5B011300 — Biology, 5B011400 — Physics for 4 years of study, namely 2016–2019 years of admission. The task of studying this issue was to determine the position of language and special disciplines, including those taught in English, in the working curricula of the above specialties.

This analysis showed that in all four specialties the discipline «Professionally oriented foreign language» was studied in the 6th semester, when special disciplines and special disciplines in English — in 2–5 semesters. Since 2019, the discipline «Professionally oriented foreign language» has not been included in the working curricula of specialties «Biology», «Physics».

This situation in relation to the study of the discipline «Professionally oriented foreign language», in our opinion, cannot but affect the level of professional training using the English language of the above-mentioned specialties. The present arrangement of linguistic and special disciplines does not correspond to

the implementation of the principle of systematicity and continuity, which is organically linked to the principle of scientific character, which implies a consistent arrangement of educational material in the working curriculum, reliance on previous knowledge, consistency between them, taking into account interdisciplinary integration.

We conducted a survey of teachers teaching special disciplines in English at the faculties of mathematics and information technology, chemical, biological-geographical, physical and technical E.A. Buketov Karaganda University. 36 teachers took part in the survey. First of all, teachers were asked to assess the language preparation of students for the beginning of the study of special disciplines in English. 82 % of teachers defined the level of students as low / elementary proficiency (they can read and translate using a dictionary), 18 % as an average / independent proficiency (know how to read and translate texts using a dictionary, verbally and in writing to express their thoughts and opinions, using simple grammatical constructions and vocabulary) and none of the teachers noted the high (fluency) level of students' language training.

As the reasons for the above indicators of the language training of students before the beginning of the study of special disciplines in English, teachers indicate: poor language training of graduates of secondary schools (70 %), low motivation of students to learn English (20 %), insufficient level of provision of the process of teaching English appropriate level educational and methodical literature and technical equipment (10 %).

As measures to improve the language training of students before starting to study special disciplines in English, 80 % of teachers point to the need to ensure continuity between the discipline «Professionally oriented foreign language» and special disciplines.

Conclusions

The results of the study confirm the necessity and expediency of the use of interdisciplinary integration in the process of forming the readiness of students of pedagogical specialties to use English in their professional activities. A gradual transition between disciplines will contribute to the formation of a consistency of knowledge based on the development of general scientific ideas and concepts, the improvement of professionally oriented knowledge and skills of students, coordination in the work of teachers of various disciplines, their cooperation, a unified interpretation of general scientific concepts, consistency in the implementation of complex forms of organizing the educational process, integrated educational and methodological support of the process of teaching professionally oriented English, taking into account the specifics of the specialty.

Taking into account the above, as the first pedagogical condition that contributes to the formation of the cognitive component of the readiness of students of pedagogical specialties to use English in their professional activities, we single out the provision of students with a set of knowledge necessary for the use of English in professional activities based on interdisciplinary integration.

References

- 1 Подласый И.П. Педагогика: учеб. пос. для студ. высш. учеб. зав. / И.П. Подласый. — М.: Просвещение; ВЛАДОС, 1996. — 432 с.
- 2 Аменд А.Ф. Теория и практика непрерывного эколого-экономического образования: моногр. / А.Ф. Аменд. — Челябинск: Изд-во «Факел», 1996. — 152 с.
- 3 Словарь-справочник педагогических инноваций в образовательном процессе. — М.: Изд. дом «Восток», 2001. — 81 с.
- 4 Белкин А.С. Диссертационный совет по педагогике (опыт, проблемы, перспективы) / А.С. Белкин. — Екатеринбург, 2005. — 208 с.
- 5 Найн А.Я. Вопросы систематизации категории педагогики: понятийный аппарат педагогики и образования: сб. науч. тр. — Вып. 1. — Екатеринбург, 1995. — С. 23–36.
- 6 Радченко И.С. Обучение технике деловой беседы студентов экономических специальностей: автореф. дис.... канд. пед. наук / И.С. Радченко. — Оренбург, 2006. — 22 с.
- 7 Кислинская М.В. Педагогические условия формирования культуры студентов колледжа в процессе профессиональной подготовки: автореф. дис.... канд. пед. наук / М.В. Кислинская. — Магнитогорск, 2007. — 24 с.
- 8 Галинская Т.Н. Особенности обучения иноязычному деловому общению в университете / Т.Н. Галинская // Вестн. ВГУ. Сер. Лингвистика и межкультурная коммуникация. — № 12. — 2005. — С. 36–40.
- 9 Моторина С.В. Формирование иноязычной готовности к профессиональной деятельности у студентов гуманитарных специальностей: автореф. дис.... канд. пед. наук / С.В. Моторина. — Чита, 2006. — 23 с.
- 10 CrossR. Languageandcontent ‘integration’: The affordances of additional languages as a tool within a single curriculum space. Journal of Curriculum Studies, 2016, vol. 48, no. 3, pp. 388–408. DOI: <https://doi.org/10.1080/00220272.2015.1125528>.

11 Roussel S., Joulia D., Tricot A., Sweller J. Learning subject content through a foreign language should not ignore human cognitive architecture: A cognitive load theory approach. *Learning and Instruction*, 2017, vol. 52, pp. 69–79. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.learninstruc.2017.04.007>.

12 Perez A., Lorenzo F., Pavon V. European bilingual models beyond lingua franca: Key findings from CLIL French programs. *Language Policy*, 2016, vol. 15, issue 4, pp. 485–504. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10993-015-9386-7>.

13 Крившенко Л.П. Педагогика: учеб./ Л.П. Крившенко. — М.: Проспект, 2010. — 432 с.

Г.К. Тлеужанова, О.А. Андреева, Ж.К. Ахмадиева

Пәнаралық интеграция студенттердің ағылшын тілін көсіби қызметте қолданудағы даярлығын қалыптастырудың педагогикалық шарты ретінде

Казакстанда уштілді білім берудің стратегиялық міндеттері педагогикалық мамандықтар студенттерін Қазакстан Республикасының білім беруді жаңғыруту жағдайында көсіби қызметте ағылшын тілін қолдануға дайындау қажеттілігін езектендірді. Жүргізілген зерттеулер негізінде макала авторлары осы үдерістің сәттілігі туралы өз көзқарастарын ұсынған, олардың пікірінше, мамандықтың ерекшелігін ескере отырып, көсіби-бағытталған ағылшын тілін оқыту процесін интеграцияланған оқу-әдістемелік қамтамасыз етуге ықпал ететін құрал ретінде пәнаралық интеграция болып табылатын педагогикалық жағдайларды мұқият тандаудан тұрады. Пәндер арасындағы дәйекті ауысу жалпығылыми идеялар мен тұжырымдамаларды дамытуға негізделген білім жүйесін қалыптастыруға, студенттердің көсіби бағытталған білімі мен дағдыларын жетілдіруге, әртурлі пәндер оқытушыларының жұмысын үйлестіруге, олардың ынтымактастығына, жалпығылыми тұжырымдамаларды бірыңғай түсіндіруге және оқу процесін ұйымдастырудың күрделі формаларын жүзеге асырудың дәйектілікке, мамандықтың ерекшелігін ескере отырып, көсіби-бағытталған ағылшын тілін оқыту процесін кешенді оқу-әдістемелік қамтамасыз етуге негізделген жүйелі білімді қалыптастыруға ықпал етеді.

Кітт сөздер: педагогикалық шарттар, пәнаралық интеграция, уштілді білім беру, көсіби қызмет, дайындық, педагогикалық мамандықтар, тілдік дайындық, көсіби-бағытталған ағылшын тілі.

Г.К. Тлеужанова, О.А. Андреева, Ж.К. Ахмадиева

Междисциплинарная интеграция как педагогическое условие подготовки студентов к профессиональной деятельности

Стратегические задачи трехъязычного образования в Казахстане актуализировали необходимость подготовки студентов педагогических специальностей к использованию английского языка в профессиональной деятельности в условиях модернизации образования Республики Казахстан. На основе проведенных исследований авторы статьи представляют свое видение успешности данного процесса, которое заключается, по их мнению, в тщательном подборе педагогических условий, одним из которых является междисциплинарная интеграция как инструмент, способствующий интегрированному учебно-методическому обеспечению процесса обучения профессионально-ориентированному английскому языку с учетом специфики специальности. Последовательный переход между дисциплинами будет способствовать формированию системности знаний на основе развития общенаучных идей и понятий, совершенствованию профессионально направленных знаний и умений студентов, координации в работе преподавателей различных дисциплин, их сотрудничеству, единой трактовке общенаучных понятий, согласованности в проведении комплексных форм организации учебно-воспитательного процесса, интегрированному учебно-методическому обеспечению процесса обучения профессионально-ориентированному английскому языку с учетом специфики специальности.

Ключевые слова: педагогические условия, междисциплинарная интеграция, трехъязычное образование, профессиональная деятельность, готовность, педагогические специальности, языковая подготовка, профессионально-ориентированный английский язык.

References

- 1 Podlasyj, I.P. (1996). *Pedahohika [Pedagogy]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
- 2 Amend, A.F. (1996). *Teoriia i praktika nepreryvnoho ekolocho-ekonomiceskoho obrazovaniia [Theory and practice of continuous environmental and economic education]*. Cheliabinsk: Fakel [in Russian].

- 3 Slovar-spravochnik pedahohicheskikh innovatsii v obrazovatelnom protsesse [Dictionary-reference book of pedagogical innovations in the educational process]. Moscow: Vostok [in Russian].
- 4 Belkin, A.S. (2005). Dissertatsionnyi sovet po pedahohike (opyt, problemy, perspektivy) [Dissertation Council on Pedagogy (experience, problems, prospects)]. Ekaterinburg [in Russian].
- 5 Najn, A.Ya. (1995). Voprosy sistematizatsii kategorii pedahohiki: poniatiiyi apparat pedahohiki i obrazovaniia: sbornik nauchnykh trudov [Questions of systematization of the category of pedagogy: the conceptual apparatus of pedagogy and education: Collection of scientific works]. Ekaterinburg [in Russian].
- 6 Radchenko, I.S. (2006). Obuchenie tekhnike delovoi besedy u studentov ekonomiceskikh spetsialnostei: avtoreferat dissertatsii kandidata pedahohicheskikh nauk [Teaching the technique of business conversation for students of economic specialties: dis. abst.... Cand. ped. sciences]. Orenburg [in Russian].
- 7 Kislynskaya, M.V. (2007). Pedahohicheskie usloviia formirovaniia kultury studentov kolledzha v protsesse professionalnoi podgotovki: avtoreferat dissertatsii kandidata pedahohicheskikh nauk [Pedagogical conditions for the formation of the culture of college students in the process of professional training: dis. abst.... Cand. ped. sciences]. Magnitogorsk [in Russian].
- 8 Galinskaya, T.N. (2005). Osobennosti obucheniiia inoiazychnomu delovomu obshcheniiu v universitete [Features of teaching foreign language business communication at the university]. Vestnik VGU. Seria linhvistika i mezhkulturnaia kommunikatsiia, 12, 36–40 [in Russian].
- 9 Motorina, S.V. (2006). Formirovanie inoiazychnoi hotovnosti k professionalnoi deiatelnosti u studentov humanitarnykh spetsialnostei: avtoreferat dissertatsii ... kandidata pedahohicheskikh nauk [Formation of foreign language readiness for professional activity among students of humanitarian specialties: dis. abst.... Cand. ped. sciences]. Chita [in Russian].
- 10 Cross, R. (2016). Language and content ‘integration’: The affordances of additional languages as a tool within a single curriculum space. *Journal of Curriculum Studies*, vol. 48, no. 3, 388–408 [in English].
- 11 Roussel, S., Joulia, D., Tricot, A., Sweller, J. (2017). Learning subject content through a foreign language should not ignore human cognitive architecture: A cognitive load theory approach. *Learning and Instruction*, vol. 52, 69–79 [in English].
- 12 Perez, A., Lorenzo, F., Pavon, V. (2016). European bilingual models beyond lingua franca: Key findings from CLIL French programs. *Language Policy*, vol. 15, 485–504 [in English].
- 13 Krivshenko, L.P. (Ed.). Pedahohika [Pedagogy]. Moscow: Prospekt [in Russian].

M.A. Pshembayev^{1,*}, A.A. Kudysheva²

^{1,2}Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan

(E-mail: pshembaev_murat@bk.ru)

ORCID: ¹0000-0002-7256-7220, ²0000-0002-3410-2676

Student Leadership Development as a new trend of Higher Education in Kazakhstan

In this paper, some specific issues of student leadership development in Kazakhstan universities were considered. The authors draw attention to the fact that leadership development is now becoming an integral part of the undergraduate and graduate educational programs. This paper reviews different leadership approaches and theories to analyze the question of student leadership development and gives the historical classification of leadership studies in the USA. Likewise, in the paper, a brief review was given to the experience of Toraighyrov University in implementing a specific leadership development program, which is designed with taking into account the cultural, professional and educational uniqueness of the region. The researchers of the article offer another alternative way for leadership skills development — creation of a leadership school in the form of non-government organization. Based on the theoretical research conducted by the authors, the main ways of formation of leadership qualities and necessary skills due to several objective and subjective circumstances were identified.

Keywords: leadership, student, leadership development programs, leadership qualities, higher education, leadership theories, Toraighyrov University, Kazakhstan Republic.

Introduction

Nowadays, Kazakhstan Republic's High Education faces a multitude of complex social and professional issues. Currently, we are witnessing a shift from management development towards leadership development, not only in the university administration but also in the educational process. The system of higher education is aimed at training and preparing a professional, who can offer innovative ideas and lead others around him through gaining organizational skills and having an internal desire for social activity.

Leadership qualities are one of the leading characteristics of the personality of a modern person. The formation of these qualities at different stages of ontogenesis is an essential task of pedagogical psychology. The personal qualities of a leader, which were inherent in children as early as the school period of life, can and should receive impulses for further formation at subsequent stages of life. This is especially true for such a period, designated as student age.

Being the personnel resource of society, young people studying at a university, like no one else, strive to prove themselves most fully, to form the most demanded social and professional competencies for the current moment in history. It is important that for this age, the presence of adequately developed leadership qualities is not only a need for the development of the individual as such but also its development in the context of the emerging socio-political and economic transformations of modern society. In the conditions of continuous change of all aspects of society, as ever, young, knowledgeable, energetic, initiative leaders who can rally like-minded people around themselves, clearly and formulate before them urgently, immediate and promising tasks, support difficulties in minutes and reach new heights.

Leadership development is now becoming an integral part of the undergraduate and graduate educational programs, with courses and activities running the gamut from curricular classes offered by a variety of academic disciplines (the leading role is given to such disciplines as leadership and organizational psychology, education, management, and business) to co-curricular programs offered by various student affairs offices (such as leadership organizations, volunteer programs, etc.). This substantial matter has spurred a plethora of research made in leadership development in different spheres of human beings, along with surveys and instruments to measure and assess skills related to various leadership initiatives.

However, in practice, among university students, the proportion of students who are sufficiently inert, amorphous, do not have any expressed abilities and do not seek to express themselves, to achieve prestigious

*Corresponding author's e-mail: pshembaev_murat@bk.ru

social status by their efforts is still quite significant. Such apathetic manifestations impede the processes of their social adaptation and professional development. Because of this, in the school and after school periods of life, a certain organizational and psychological-pedagogical activity is required to help young people in developing their leadership aspirations, and, consequently, competitiveness and success in all social fields.

The problem of developing leadership aspirations among university students is at the crossroads of several areas of research in psychological science, which have been intensively developed in the last decade.

Most universities and colleges in Kazakhstan in the process of student leadership development are directed to the experiences of the USA and European universities. Nevertheless, Kazakhstan educational system is a part of the Bologna Process, most universities have chosen American Universities' leadership development models. Many of the leadership development programs in American Universities are designed based upon studies and models that were developed for managers in business and public-sector organizations [1]. Still, it is a doubt question, because such models are substantial for education systems which are completely different from the environment in which industries and corporations cooperate.

Toraighyrov University tries to create and implement a leadership development program, suitable for the educational and cultural environment of the University mentioned above.

Experimental

Among a big number of leadership theories, Action –Centered Leadership model is the most appropriate for Kazakhstan culture due to its historical background, people mentality and simplicity of this theory.

This model demonstrates leadership perception by Kazakhstan leaders through task-, team- and individual orientation. Kazakhstan leaders are task and team oriented rather than individual oriented because historically Kazakh people were developing and growing in collectivistic culture [198], even before Soviet Union period and during this time (Soviet), task management and strict execution of task were deeply inculcated. As a result, there is a low attention given to the individual development within a team and thus, there is a tendency of low investment in young generation of Kazakhstan.

University students face unprecedented pressure to graduate ready to confront an employment and management environment churned by consistent advances in globalization, technology, and diversity in the workforce [1]. The soft skills are put to the first place in the order of most required personal qualities and skills by employees for post-secondary institutions. As a result, most universities and colleges have responded by adding «soft skills» such as communication, leadership, and team management within their criteria for quality education [2]. The National Association for Colleges and Employers state such skills as «leadership,» «problem-solving skills,» and «ability to work in a team» as skills to develop in college more necessary than technical training [3].

To analyze the question of student leadership development the definition for key terms should be given. First of all, the definitions of leadership researches and approaches as a broadening concept will be provided from various sources both scholarly and legitimate. Leadership has long captured the interest of not only academics but also practitioners from different spheres.

Current leadership theories recognize a shift from simple dynamic leadership model (how a leader behaves and execute in collaboration with followers) to the influence of the leaders character on others (who leaders are and how they maximize this self-awareness to lead other). This development of leadership theories from the locus of the individual to a mutual and social relationship between leader and the follower has influenced a shift in the leadership development from skill and knowledge competence to the collaborative and relational capacities [4].

There is still no general agreement among scientists and in the literature on the definition of leadership. The literature review allows us to distinguish the following approaches and theories on leadership and leadership development can be classified as follows:

1. Personality Era: Great Man Period (Bowden, 1927; Clatyle, 1841); Trait Period (Bingham, 1927);
2. Influence Era: Five Bases of Power Approach (French and Raven, 1959); Leaders Dominance Approach (Scheck, 1928);
3. Behavioral Era: Reinforced Change Theory (Bass, 1960); Michigan State Studies (Likert, 1961); Managerial Grid Model (Blake and Moulton, 1964); Action Theory of Leadership (Argyris, 1976); Theories X and Y (McGregor, 1960, 1966);
4. Situational Era: Environmental Approach (Hook, 1943); Open-System Model (Katz and Kahn, 1978); Role Attainment Theory (Stogdill, 1959); Leader Role Theory (Homans, 19959);

5. Contingency Era: Contingency Theory (Friedler, 1964); Path-Goal Theory (Evans, 1970; House, 1971); Situational Theory (Hersey and Blanchard, 1969, 1977); Multiple Linkage Model (Yulk, 1971)
6. Transactional Era: Leader-Member Exchange Theory (Dansereua, Graen and Haga, 1975); Emergent Leadership (Hollander, 1958); Social Exchange Theory (Hollander, 1979; Jacobs, 1970);
7. Cultural Era: Theory Z (Ouch and Jaeger, 1978); Self-Leadership (Manz and Sims, 1987)
8. Transformational Era: Transformational Leadership Theory (Burns, 1978); SFP Leader Theory (Field, 1989; Eden, 1984); Performance Beyond Expectation Approaches (Bass, 1985)

On the bases of academic literature analyses «leadership can be defined as a special psychological formation that stimulates and orientates a person's activity; it is an individual's focus on achieving high results in a certain area of social interaction within and with group members and followers.

Today's leadership development efforts are largely focused on developing two types of leadership: transactional and transformational. Modern Leadership Theories are identified according to different levels of relationship between leaders and followers and may be categorized as transactional or transformational.

Transactional leaders are those who exchange tangible rewards or benefits for the work and loyalty of followers. In contrast, transformational leaders are those who use power and influence to engage with followers, focus on higher-order intrinsic needs, motivate followers by highlighting the value of the specific outcomes and inspire new ways in which those outcomes may be achieved [5].

Results and Discussion

Many Kazakh and Russian educators and scientists distinguish student youth, a period of enrollment to the post-secondary institutions as the most sensitive and productive period for the development of leadership qualities.

The specific features of this period can be characterized by the transition from vocational training to a new level of personal development known as professional. Enrolment into the university usually is characterized by immersion of students into the campus life and educational process, creating favorable conditions for developing leadership qualities and the formation of important skills.

The period of study at the university is a sensitive period for the formation of leadership aspirations of students due to several objective and subjective circumstances. The objective circumstances conducive to the formation of leadership aspirations include the special responsibility imposed by society on the student as a future specialist and socially active citizen, as well as a significant proportion of the independence delegated to him by the subjects of guardianship. Subjective circumstances include the maturity of all the student's mental functions, his wide knowledge, and the experience of building social interaction.

Currently, Toraighyrov University (my alma mater) is developing a specific leadership development program. The program is designed with taking into account the cultural, professional and educational uniqueness of the region. The leadership development program consists of three main directions:

1. Curricular classes (offered by such educational minors as organizational psychology and management)
2. Co-curricular programs offered by various student affair offices (such as volunteer organizations, community service centers, student communities, student government, etc)
3. Start-up academy (student organization supporting student startups, motivating them to create accumulate fresh ideas and realize them)

Above mentioned three structural divisions of leadership program are directed to develop and form necessary skills and qualities. For example, curricular classes offer training which aimed to develop «soft skills» such as communication and organization skills, public speaking skills, emotional intelligence, and others.

Leadership aspirations as special psychological education, stimulating and orienting human activity, are a form of the orientation of his personality to achieve high results «in a certain area of social interaction, in a certain subject area or problem situation. A necessary condition for leadership is to achieve these results as part of a group that recognizes the dominance of a leader for a more or less extended period, autonomous or linked to any life circumstances. The analysis of the phenomenon made it possible to identify three main components in the structure of leadership aspirations: value-semantic components, motivational and behavioral. The value-semantic component of leadership aspirations characterizes the field of values with which leadership is associated with the subject. The motivational component of leadership aspirations characterizes

the field of motives of the subject's appeal to leadership behavior. The behavioral component of leadership aspirations characterizes the degree of activity of the subject in the implementation of leadership behavior.

Young people, both leaders and non-leaders, would like to have the power and influence other people as well as further develop their organizational skills. Moreover, being money and career oriented, youth is ready to get more knowledge and skills to meet employers' requirements. However, due to low communication with both university and employer, the young people have to develop these skills during job experience. This slows down the process of acquiring leadership skills and career development. Thus, for leadership skills development, the researcher is offering another alternative of creation of a leadership school in the form of non-government organization.

The Leadership School will help both employees and Kazakhstani youth to advance the existing knowledge and skills and transform young generation from people with specific knowledge into perspective potential employees with universal professional skills, certain sense of purpose, values and characteristics.

The aims of the leadership school correspond to the main objective of the development of high professionals in Kazakhstan, which is fulfilling the gap of well developed leadership skills. The basic idea of leadership school is that it focuses mainly on practical universal skills development, such as communication, negotiation, analytical, critical thinking and other skills rather than providing theoretical background in certain areas. Graduates from this school are to be characterized with strong business skills, they will create a professional society in Kazakhstan and thus, fulfill the leadership skills gap and will be able to realize the set by President of Kazakhstan Strategy «Kazakhstan-2050». These young people will be more confident and in consistence with labor requirement.

In order to develop prospective leaders, the interested parties (graduates, businesses and government) should consider the involvement in the value-based leadership. This type of leadership implies foundation in the form of behavioral and attitude values, which consist of human, nation and country values, such as seniority, respect, learning, achievement, family and diversity. Leaders that follow values philosophy are team and individual oriented people. That is why, it is important for Kazakhstan to further develop all three Adair's areas in balance, because at present, Kazakhstan people are more task-oriented due to historical aspects, present Government tendencies and low involvement in team and individual development.

On the bases of experience and current situation in the Higher Education in Kazakhstan, leadership development should be integrated into the curricular and co-curricular of educational programs through such spheres as an academic sphere (implementing special minor programs), extra-curricular sphere (student affairs and student alliance), and entrepreneurial sphere (student startup).

Conclusion

There is still no consensus among scholars and academicians about defining such a complex notion as — leadership. Based on the analyses of academic literature «leadership can be defined as a special psychological formation that stimulates and orientates a person's activity; it is an individual's focus on achieving high results in a certain area of social interaction within and with group members and followers. The period of enrollment into universities and colleges is a sensitive period for the formation of leadership qualities and necessary skills due to several objective and subjective circumstances. The objective circumstances are the specific responsibility imposed on the student as a future professional, as well as a new sense of independence delegated to him by his parents or legal guardians. The subjective circumstances are the maturity of a student's mental functions and process, his wide knowledge, and experience in creating social links and interactions.

References

- 1 Freeman, F., Knott, K., & Schwartz, M. (1994). *Leadership Education 1994–1995: A Sourcebook*; Center for Creative Leadership: Greensboro, NC, USA. Retrieved from <https://search.proquest.com/openview/96751dfcd12b4d8eace7d42c163c6918/1?pq-origsite=gscholar&cbl=36693> [Google Scholar].
- 2 Altbach, P.G. (2013). Globalization and forces for change in higher education. *The international imperative in higher education*. (pp. 7–10). Rotterdam, The Netherlands: SensePublishers. doi.org/10.1007/978-94-6209-338-6_2
- 3 National Association of Colleges and Employers. (2013). *Job outlook 2013*. Bethlehem, PA: National Association of Colleges and Employers.
- 4 Rosh, David; Ogolsky, Brian; Stephens, Clinton. (Nov 2017). Trajectories of Student Leadership Development Through Training: An Analysis by Gender, Race, and Prior Exposure. *Journal of College Student Development*, 58 1184–1200. DOI:10.1353/csd.2017.0093 Retrieved from <https://muse.jhu.edu/article/678953>

5 John, C, Azusa (2012). *The effect of a strength-oriented approach to the leadership development on the psychological capital and authentic leadership capacities of leaders in faith-based higher institutions* (Doctoral dissertation) Available form ProQuest Dissertations and Thesis Database. (UMI NO. 3548564)

6 Kezar, A.J. & Eckel, P.D. (2016). Meeting todays governance challenges: A synthesis of the literature and examination of the future agenda for scholarship. *The journal for Higher Education*, 75, 371–399. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=EJ704974>

М.А. Пшембаев, А.А. Кудышева

Студенттік көшбасшылықты дамыту Қазақстанның жоғары білім берудегі жаңа үрдісі ретінде

Мақалада қазақстандық жоғары оқу орындарында студенттік көшбасшылықты дамытудың кейір нақты мәселелері зерттелген. Авторлар қазіргі танда көшбасшылықты дамыту бакалавриат пен магистратураның білім беру бағдарламаларының ажырамас бөлігіне айналатынына назар аударған. Сонымен қатар студенттердің көшбасшылық қасиеттерін дамыту мәселеін талдау үшін көшбасшылықтың әртүрлі тәсілдері мен теориялары қарастырылған және АҚШ-та көшбасшылық зерттеулердің тарихи жіктелуі көлтірілген. Мақалада өнірдің мәдени, кәсіби және білім беру бірегейлігін ескере отырып әзірленген, көшбасшылықты дамытудың нақты бағдарламасын жүзеге асыру бойынша С. Торайғыров атындағы Павлодар университетінің тәжірибелінде қысқаша шолу жасалған. Мақала авторлары сонымен қатар көшбасшылық қабілеттерді дамытудың тағы бір балама әдісін ұсынған — үкіметтік емес ұйым түрінде көшбасшылық мектебін күру. Теориялық зерттеулер негізінде белгілі бір объективті және субъективті жағдайларға байланысты көшбасшылық қасиеттер мен қажетті дағдыларды қалыптастырудың негізгі жолдары анықталды.

Кілт сөздер: көшбасшылық, көшбасшылықты дамыту бағдарламалары, көшбасшылық қасиеттер, жоғары білім, көшбасшылық теориясы, Қазақстан Республикасы.

М.А. Пшембаев, А.А. Кудышева

Развитие студенческого лидерства как новая тенденция в высшем образовании Казахстана

В статье рассмотрены некоторые конкретные вопросы развития студенческого лидерства в казахстанских вузах. Авторы обращают внимание на тот факт, что развитие лидерства в настоящее время становится неотъемлемой частью образовательных программ бакалавриата и магистратуры. Авторами изучены различные подходы и теории лидерства для анализа вопроса о развитии лидерских качеств у студентов и приведена историческая классификация исследований лидерства в США. Кроме того, дан краткий обзор опыта Павлодарского университета имени С. Торайгырова по реализации конкретной Программы развития лидерства, которая разработана с учетом культурной, профессиональной и образовательной уникальности региона. Кроме того, предложен еще один альтернативный путь развития лидерских навыков — создание школы лидерства в форме неправительственной организации. На основании теоретических исследований, определены основные пути формирования лидерских качеств и необходимых навыков в силу определенных объективных и субъективных обстоятельств.

Ключевые слова: лидерство, программы развития лидерства, лидерские качества, высшее образование, теории лидерства, Республика Казахстан.

References

- 1 Freeman, F., Knott, K., & Schwartz, M. (1994). *Leadership Education 1994–1995: A Sourcebook*; Center for Creative Leadership: Greensboro, NC, USA. Retrieved from <https://search.proquest.com/openview/96751dfcd12b4d8eace7d42c163c6918/1?pq-origsite=gscholar&cbl=36693> [Google Scholar]
- 2 Altbach, P.G. (2013). Globalization and forces for change in higher education. *The international imperative in higher education*. (pp. 7–10). Rotterdam, The Netherlands: SensePublishers. doi.org/10.1007/978-94-6209-338-6_2
- 3 National Association of Colleges and Employers. (2013). *Job outlook 2013*. Bethlehem, PA: National Association of Colleges and Employers.
- 4 Rosh, David; Ogolsky, Brian & Stephens, Clinton. (Nov 2017). Trajectories of Student Leadership Development Through Training: An Analysis by Gender, Race, and Prior Exposure. *Journal of College Student Development*, 58 1184–1200. DOI:10.1353/csd.2017.0093. Retrieved from <https://muse.jhu.edu/article/678953>

5 John, C, Azusa (2012) *The effect of a strength-oriented approach to the leadership development on the psychological capital and authentic leadership capacities of leaders in faith-based higher institutions* (Doctoral dissertation) Available form ProQuest Dissertations and Thesis Database. (UMI NO. 3548564)

6 Kezar, A.J. and Eckel, P.D.(2016) Meeting todays governance challenges: A synthesis of the literature and examination of the future agenda for scholarship. *The journal for Higher Education*, 75, 371–399. Retrieved from [https://eric.ed.gov/? id=EJ704974](https://eric.ed.gov/?id=EJ704974)

ТІЛДІК БІЛІМНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ–ҚОЛДАНБАЛЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ТЕОРЕТИКО–ПРИКЛАДНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ

THEORETICAL AND APPLIED PROBLEMS OF LANGUAGE EDUCATION

DOI 10.31489/2020Ped4/104-114

УДК 378.4

А.Ж. Ахметова^{1,*}, Я. Гампер², Л.Е. Дальбергенова¹

¹Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова, Казахстан;

²Гиссенский университет им. Ю. Либиха, Германия

(E-mail: asel.ahmetova.77@mail.ru)

ORCID: 0000-0002-0277-1525¹

Проблема преодоления языкового барьера при изучении иностранных языков в высших учебных заведениях

Статья посвящена исследованию проблемы преодоления языковых барьеров, препятствующих успешному овладению иностранным языком студентами. Рассмотрены понятие «языковой барьер», его лингвистический и психологический аспекты, проанализированы различные подходы к его определению. Авторами описаны основные факторы, влияющие на формирование языкового барьера. Особое внимание уделено психологическим аспектам языкового барьера, связанным с внутренними страхами, неуверенностью в своих силах, боязнью сделать ошибку, являющимися одной из основных причин возникновения языкового барьера. Кроме того, исследованы возможные способы преодоления языковых барьеров при изучении иностранного языка, использование современных методов и приемов на занятиях, способствующих развитию познавательного интереса, активизации мыслительной деятельности. Выделен особо личностно-ориентированный подход, направленный на развитие творческих способностей, самовыражение личности. Личностно-ориентированный подход является определяющим направлением исследования методов обучения иностранному языку в данной работе. В качестве эффективного способа преодоления языкового барьера в обучении иностранному языку предложен метод сценической интерпретации художественных текстов, способствующий активизации познавательной деятельности и развитию коммуникативных навыков. Описан эксперимент, нацеленный на апробирование данного метода у студентов 2-го курса Кокшетауского университета им. Ш. Уалиханова специальности «Иностранный язык: два иностранных языка», уровень A1, A2. В работе представлены результаты эксперимента, доказывающие эффективность применения метода сценической интерпретации художественных текстов при изучении иностранного языка.

Ключевые слова: языковой барьер, лингвистические трудности, психологические проблемы, сценическая интерпретация художественных текстов, иностранный язык.

Введение

Вхождение Казахстана в мировое образовательное и информационное пространство обуславливает высокий спрос на обучение иностранным языкам. Сегодня изучение языков является актуальным и необходимым в современном обществе. Владение иностранным языком имеет большую роль в формировании современной языковой личности, способной свободно ориентироваться в поликультурном мире. В настоящее время в стране развиваются различные формы международного общения: обучение по обмену, стажировка ученых, международные встречи, конференции, выставки и т.д.

*Корреспондирующий автор. E-mail: asel.ahmetova.77@mail.ru

Иностранный язык как средство международного сотрудничества представляет возможность общения с представителями других стран, знакомства с их культурой, является одним из условий успешной адаптации в социальном пространстве.

Главной целью иноязычного образования является формирование коммуникативной компетенции, позволяющей человеку эффективно взаимодействовать в ситуациях речевого общения на изучаемом языке. Для формирования иноязычной коммуникативной компетенции необходимы поиски новых современных методов обучения, направленных на более эффективное развитие и самореализацию личности.

Постановка проблемы. Проблематика данного исследования определяется использованием эффективных методов и приемов обучения, необходимых для преодоления языковых барьеров студентами при изучении иностранного языка. В настоящее время преобладающее большинство студентов в процессе изучения иностранного языка испытывают языковые барьеры, боязнь говорения на изучаемом языке, попадая в ситуации социального взаимодействия.

Основополагающим для нашего исследования является рассмотрение психологических проблем и трудностей в изучении немецкого языка в вузе. Индивидуально-личностные особенности, такие как боязнь говорения на иностранном языке, страх перед публичным выступлением, страх вызвать смех, скованность при общении, стеснение говорить с ошибками перед группой препятствуют усвоению иностранного языка и снижают эффективность его изучения. В связи с этим обучающиеся тяжело идут на контакт с преподавателями и сверстниками, имеют ограниченный круг общения, это ведет к повышенной языковой тревожности, являясь серьезной преградой в изучении иностранного языка.

Актуальность данного исследования заключается в недостаточной изученности способа преодоления языкового барьера при изучении иностранного языка.

Целью данной статьи является выявление методов преодоления языковых барьеров при изучении иностранного языка.

Для достижения поставленной цели необходимо решить следующие задачи:

- раскрыть содержание языкового барьера, основные причины его возникновения и способы их преодоления;
- рассмотреть сценическую интерпретацию художественных текстов как способ преодоления языковых барьеров в изучении иностранного языка студентов.

Объектом исследования является процесс иноязычной подготовки студентов вузов, обучающихся по языковым специальностям.

Предметом исследования выступают механизмы преодоления языкового барьера.

В процессе работы были использованы следующие *методы исследования*: теоретический анализ научной литературы по теме исследования; анкетирование для выявления языковых барьеров при изучении иностранного языка; опытно-экспериментальная работа, включающая в себя апробацию метода сценической интерпретации художественных текстов.

Процесс изучения иностранных языков является трудоемким, сложным и связан с определенными трудностями, препятствующими успешному овладению иностранным языком. На сегодняшний день существует множество современных форм и методов обучения по овладению иноязычной речью, направленных на эффективное освоение иностранного языка. Несмотря на использование различных методик, многие студенты при изучении иностранного языка испытывают языковой барьер в спонтанном общении, который является одной из актуальных проблем в современной педагогической науке. Языковой барьер представляет собой сочетание лингвистических и психологических факторов. Лингвистический аспект языкового барьера заключается в недостаточном знании грамматических и лексических норм изучаемого языка, отсутствии практики речи. При недостаточной речевой практике студенты испытывают затруднения изложения своих мыслей. Трудности лингвистического характера могут быть устранены посредством восполнения соответствующих пробелов в знаниях [1]. К психологическим факторам языкового барьера относят препятствия субъективного характера, связанные с личностными особенностями обучающихся, что является серьезным препятствием для изучения и общения на иностранном языке.

Обзор литературы

Анализ литературы показывает, что сценическая интерпретация художественных текстов (далее СИХТ) как методика преподавания иностранных языков берет свое начало в театральной педагогике и применяется в германской методике. Концепция сценической интерпретации художественных тек-

стов была впервые разработана и исследована преподавателем Ольденбургского университета Инго Шеллером в 1970 и 80-х гг. И. Шеллер рассматривает сценическую интерпретацию художественных текстов как литературно-дидактический подход, помогающий обучающимся интерпретировать художественные тексты различными способами [2; 25]. Эквивалентом термина «сценическая интерпретация художественных текстов» в современной методике преподавания иностранных языков являются понятия «ролевая игра», «драматизация игры», «театральная деятельность».

В исследовании Е.Плаховой представлена модель игровых приемов как метод интенсификации образовательного процесса в обучении иностранному языку. Использование игр, по мнению исследователя, способствует развитию культуры общения, оптимизации интеллектуальной деятельности обучающихся, формирует умение работать в группе, позволяет проявить свои индивидуальные способности [3]. Эффективность использования игровых технологий в учебном процессе показывает в своем исследовании Ю. Капралова, представляя возможность организации урока русского языка как иностранного в форме квеста. Автор дает научно-методическое определение данной формы обучения и выявляет ее структурные особенности в отличии от других игровых форм [4].

Для казахстанской методики преподавания иностранных языков метод СИХТ в обучении иностранному языку является мало изученным. Впервые эффективность применения метода сценической интерпретации художественных текстов в обучении второму иностранному языку показала на практике Л.Е. Дальбергенова. В ее учебном пособии, предназначенном для студентов языковых специальностей, представлены методы сценической интерпретации художественных текстов, способствующие закреплению знаний грамматических норм немецкого языка, углублению активного лексического минимума; развитию устных дискурсивных навыков [5].

В настоящем исследования нами предпринята попытка рассмотреть сценическую интерпретацию художественных текстов как способ преодоления языковых барьеров в изучении немецкого языка студентов.

Изучению проблеме языковых барьеров, а также их преодолению посвящены научные работы таких современных исследователей, как Х.Ф. Макаев (2011), А.А. Каскевич (2012), И.В. Фирсова (2019), А.Е. Крашенникова (2014), И.Э. Крусян (2008) и другие. В психолого-педагогической литературе существуют различные понятия «языкового барьера». Согласно Толковому словарю русского языка, барьер — это «невозможность общения из-за незнания чужого языка» [6]. По мнению авторов, незнание языка не является причиной языкового барьера, несмотря на имеющиеся знания лексического и грамматического минимума [7]. Существуют различные подходы к объяснению понятия языкового барьера. Так, Х.Ф. Макаев, Э.Б. Новикова, Т.А. Попова, Н.М. Шленская рассматривают языковой барьер как трудность продуцирования речи [8]. В понимании Х.Ф. Макаева, языковой барьер — это неспособность человека воспринимать и продуцировать спонтанную речь в любой иноязычной среде вследствие неуверенности в своих знаниях [9]. А.А. Каскевич, И.В. Фирсова характеризуют языковой барьер как индивидуальную, субъективную невозможность использовать те знания, которые уже есть, в процессе говорения [8]. В.Л. Бернштейн, О.Г. Ветрова, О.Н. Годованая исследуют языковой барьер как трудность общения. По мнению В.Л. Бернштейн, языковой барьер возникает от незнания норм межличностного общения [10]. О.Г. Ветрова понимает под языковым барьером непонимание в силу неверного кодирования или неверного истолкования передаваемых сообщений [11].

Зарубежные исследователи рассматривают проблему языковых барьеров в рамках психоаналитической теории развития личности (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, Э. Берн, К. Левин), когнитивной психологии (Дж. Келли), гуманистической психологии (К. Роджерс) [12]. В психоаналитическом направлении развития личности психологические барьеры рассматривались как защитные механизмы, возникающие в результате конфликта сознательного и бессознательного, в гуманистическом направлении как проблема целостности личности, личностного роста, в когнитивном направлении как преграда, существующая в личностно-познавательной сфере.

Среди казахстанских исследователей проблему языковых барьеров рассматривают А.Ж. Аплашова (2017), Г.А. Карипбаева (2015), А.П. Коваль (2005) и другие. Особый интерес вызывает исследование А.Ж. Аплашовой, в котором представлены проблемы методического обеспечения психодиагностики языкового барьера в условиях полиязычного образования в вузе Казахстана. Автор придает большое значение когнитивным особенностям, сложившимся в период получения среднего образования в школе, являющимся возможной причиной повышенной тревожности обучающихся.

Для изучения когнитивных особенностей речевой деятельности используются метод репертуарных решеток Келли, метод группирующего кластерного анализа (по Уорду) [13].

Основная часть

Эффективность процесса овладения иностранным языком связана с психологической готовностью обучаемого усваивать и применять иностранный язык на практике, преодолевая языковые барьеры, трудности. Одним из основных причин возникновения языкового барьера в изучении иностранного языка являются трудности психологического характера, которые можно назвать «психологическими барьерами, связанными с внутренними страхами, неуверенностью в своих силах, боязнью сделать ошибку. В исследованиях Е.И. Чаплиной (2006), О.Ф. Худобиной (2007), Т.И. Вербицкой (2003), О.Г. Барвенко (2004), М.В. Репиной (2009) психологическая составляющая является основной причиной наличия языкового барьера. Исследователи рассматривают психологические барьеры в изучении иностранного языка, определяя их как субъективные психологические явления, проявляющиеся негативными эмоциями, ограничивающие познавательные возможности индивида, мешающими построению эффективного учебного процесса [14].

Необходимо отметить, что психологический барьер, в отличии от лингвистического, проявляет большую активность, так как обусловлен внутренними, субъективными, индивидуальными качествами личности обучаемых. Как показывает практика, языковой барьер возникает, в основном, у более скромных и застенчивых студентов, а также у тех, кто подвержен «синдрому отличника».

На формирование языкового барьера влияет и низкая степень владения родным языком [15]. Часто, из-за отсутствия навыков устной речи, недостатка собственных мыслей на родном языке, обучающиеся не могут выразить их на иностранном языке. М.П. Епифанова называет это «специфической коммуникативной необученностью, когда человек не умеет эффективно строить общение даже на родном языке» [16]. Х.Ф. Макаев определяет данный фактор одной из главных причин возникновения языкового барьера в изучении иностранного языка.

Сложности в спонтанном говорении вызывает нехватка мотивации у обучающихся. Желание говорить, выражать свои мысли на иностранном языке, обмениваться информацией являются одной из главных составляющих успешного обучения и овладения иностранным языком, а также основным условием преодоления языкового барьера [17].

Основным способом преодоления языковых барьеров является методика обучения и личностно-ориентированный подход, являющийся одним из основных подходов в общей системе образования, и ориентированный на обучающегося, на его личностные особенности. Данный подход ставит в центр обучения личность, выступающую как активный субъект, способный к саморазвитию и самопознанию. Особая роль при таком подходе принадлежит преподавателю, созданию им позитивного эмоционального отношения к работе обучающихся, использованию современных методов и приемов на занятиях, проблемных творческих заданий, способствующих самореализации личности, развитию познавательного интереса, активизации мыслительной деятельности [18].

Устранение языкового барьера возможно при определенных педагогических условиях и ситуациях, максимально приближенных к реальности, которые побуждали бы к размышлению, к творческой активности, к самостоятельному поиску информации, к самостоятельным выводам. Одной из основных методических задач преподавателя является создание психологического комфорта на занятиях иностранного языка, который способствовал бы раскрытию потенциальных внутренних возможностей обучающихся и побуждал бы к свободному общению [19]. Обеспечение благоприятного психологического климата на занятиях, выражающего в психологической раскрепощенности, позволяет обучающимся чувствовать себя свободно, эмоционально воздействовать, выражать свое мнение, спонтанно высказываться на ту или иную тему.

Определяющим в снятии языкового барьера при изучении иностранного языка является коммуникативный метод, подразумевающий обучение общению, создавая реальные жизненные ситуации, тем самым обеспечивая максимальное погружение студента в языковой процесс. Коммуникативный метод позволяет учитывать психологические особенности обучающихся и искать индивидуальный подход к студентам, которые испытывают затруднения в выражении своих мыслей на иностранном языке.

Обучение общению на иностранном языке проходит наиболее эффективно при проведении таких видов работ, как игровые ситуации, работа в парах, дискуссии, ролевые игры, ориентированные на активизацию познавательного процесса обучающихся. Такие виды учебной деятельности, трени-

рующие навык говорения, позволяют вовлечь каждого обучающегося в коммуникативный процесс, активно участвовать в обсуждении, высказывать и доказывать свои аргументы, помогают побудить к активизации умственной деятельности, самостоятельности [20].

В исследовании Н.А. Дмитриенко и С.И. Ершовой представлены педагогические технологии, способствующие устранению языковых барьеров в изучении иностранного языка среди студентов технических вузов. Авторы определяют эффективность данных технологий путем применения личностно-ориентированных методов и синергетического подхода, являющихся предпосылками самоорганизующейся межкультурной адаптации студентов. Предлагаемые исследователями технологии обеспечивают индивидуальное развитие обучающихся, способствуют формированию межкультурных компетенций, повышению коммуникативных способностей [21].

Особого внимания для преодоления языковых барьеров заслуживают различные онлайн интернет-ресурсы, живое общение с помощью «Скайп», развивающее навыки восприятия на слух иностранной речи. Определенный интерес вызывает исследование Б.А. Жетписбаевой, Б.Ж. Жанкиной и Е.А. Костиной, которые рассматривают такие виды деятельности, как работу с подкастами, с видеоматериалами, а также онлайн-курсы, информационно-коммуникативные технологии для развития и формирования учебной автономии в условиях компетентностного подхода в обучении иностранным языкам [22]. По нашему мнению, данные технологии могут способствовать снижению языкового барьера в изучении иностранного языка, так как ориентированы на развитие коммуникативных навыков и компетенций, критического мышления, позволяют студентам развивать способности самостоятельно принимать решения.

Таким образом, работа по преодолению языковых барьеров осуществляется путем использования методов и приемов, включающих задания творческого и коммуникативного характера, способствующих повышению активной познавательной деятельности, эффективности обучения, развитию самостоятельной деятельности обучающихся.

Помимо названных выше способов преодоления языкового барьера, при изучении иностранного языка можно выделить также методы сценической интерпретации художественных текстов как один из наиболее эффективных средств устранения языкового барьера.

По мнению И. Шеллера (1989), сценическая интерпретация художественных текстов представляет собой импровизацию действий и отношений персонажей изучаемого художественного произведения в виде сценической игры, выступающей как центральный этап, вовлеченный в процесс понимания текста [2; 18]. Сценическая игра используется в качестве формы обучения, в которой совершенствуются ее методы и опробованы в различных социально-коммуникативных контекстах. Участники вырабатывают в игре наиболее точные внутренние представления о конкретной ситуации, заданных текстом, а затем начинают взаимодействовать друг с другом в своих ранее разработанных ролях.

Общим понятием для сценической интерпретации художественных текстов и сценической игры И.Шеллер определяет «сцену», являющуюся пространственно и временно ограниченной социальной ситуацией, в которой сценические движения и речь передают определенные намерения и ожидания, восприятия и чувства людей. Все восприятия он относит к сцене: пространство, люди со своими движениями и действиями, звуки и запахи, вкусы, а также представления и эмоции, связанные с этими впечатлениями.

Главным элементом в работе со сценической интерпретацией является вхождение в роль персонажей. Обучение происходит в сценах, в которых обучающиеся выбирают роль в определенной ситуации и стараются представить ее себе, а также пространства, предметы и действуют из своей роли, будучи защищены тем, что они находятся в роли того или иного персонажа.

В сценической игре участники открывают свои возможности, желания, делятся чувствами, фантазиями, переживаниями. Чувства позволяют играть в роли, спонтанно говорить на иностранном языке, что является главной целью обучения иностранному языку.

Таким образом, сценическая интерпретация текста осуществляется на основе методов сценической игры, ориентированных на изучение литературного материала.

С целью выявления языковых барьеров при изучении немецкого языка нами было проведено анкетирование среди студентов второго курса специальности «Иностранный язык: два иностранных языка», а также для устранения языковых барьеров в процессе говорения на немецком языке нами был апробирован один из методов сценической интерпретации художественных текстов «путешествие в фантазии». Данный метод используется для развития первоначальных представлений о чужих

жизненных ценностях, ситуациях, пространствах, людях, разработанных в текстах [23; 60]. «Путешествие в фантазии» дает возможность обучающимся погрузиться в знакомые и чужие миры, ситуации, перевоплощаться в образы, а также инсценировать, воспринимать и воспроизводить их в воображении. Игровым материалом был представлен художественный текст на немецком языке, содержащий языковые средства для описания пространств, людей, ситуаций, взаимоотношений и образов. Участники выбирали место в аудитории и позу, в которой они могли расслабиться. Затем закрывали глаза и концентрировались на своем теле и дыхании (рис. 1 и 2). Далее руководитель игры направлял их воображение к конкретной ситуации, в которой они «путешествовали», называл важные предметы, описывал места, присутствующих людей и их действия. Таким образом, посредством «путешествия» к месту действия осуществлялось погружение в сцену. Находясь в определенном образе и месте, обучающиеся чувствовали себя в роли и действовали из своих перспектив, выражали свои настоящие чувства, эмоции, намерения, что способствовало развитию собственных идей и представлений. При этом преподаватель принимал мнения обучающихся, обращался к их действиям, чувствам и мыслям в воображаемом мире при помощи таких вопросов, как:

*Was siehst du?
Was erlebst du?
Was fühlst du?
Was denkst du?
Was ist für dich wichtig, angenehm, oder weniger gut?
Erinnert dich etwas an dein wirkliches Leben?
Was lernst du aus dieser Erfahrung?*



Рисунок 1. Метод «Путешествие в фантазии»

После пребывания в фантастическом мире обучающиеся возвращались в реальность. Открыв глаза и расслабившись, студенты размышляли о своих впечатлениях, обменивались опытом собственного «путешествия» в группе, рассказывали о своих ощущениях. Завершающим этапом было построение обучающимися статуй, позволивших дать образные представления о конкретных моментах.



Рисунок 2. Изображение статуи

Студенты изображали с помощью статуй конкретные социальные ситуации, отношения между людьми, события, которые они представляли в своем воображении. Нужно отметить активное участие обучающихся в обсуждении статуи, их эмоциональный интеллект и фантазии. Студенты рассматривали картину со всех сторон, говорили об ассоциациях и чувствах, которые она у них вызывала, высказывали и обосновывали свои мнения.

Результаты

Результаты проведенного нами анкетирования показали, что обучающиеся испытывают затруднения в общении на немецком языке, языковой барьер.

Данные, полученные в ходе исследования, показывают, что большое количество студентов, а именно 78 %, испытывают языковой барьер в изучении немецкого языка (см. рис. 3); такое же количество опрошенных плохо запоминают новые слова на занятии и испытывают тревожность во время спонтанной неподготовленной речи; 67 % чувствуют боязнь говорения на немецком языке из-за страха допущения ошибок; 55 % признались, что испытывают трудности, изучая грамматику и с выражением своих мыслей на немецком языке; 44 % обучающихся отметили чувство стеснения, неуверенности, разговаривая на немецком языке; 33 % испытуемых признались, что, владея лексическим минимумом по определенной лексической тематике, не могут воспользоваться им в повседневной речи и испытывают страх критики со стороны других; 22 % чувствуют боязнь не понять собеседника. Только 22 % признаются, что не чувствует языковых барьеров в иноязычном общении.

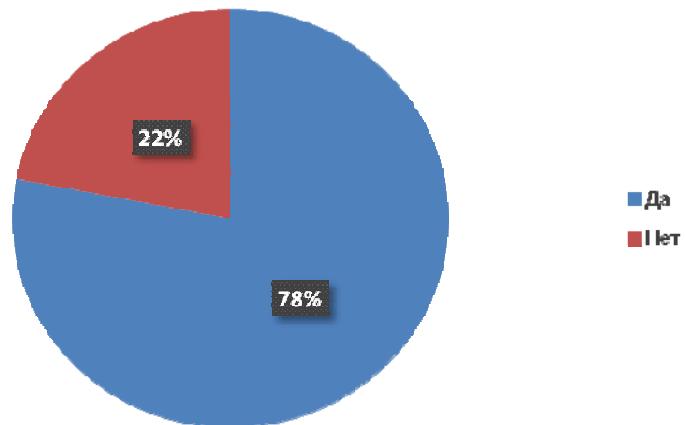


Рисунок 3. Результаты анкетирования

По результатам проведенного нами анкетирования можно сделать вывод, что большинство обучающихся испытывают затруднения в общении на немецком языке, основными причинами возникновения которых являются неуверенность в себе, боязнь говорения с ошибками, тревожность, небольшой словарный состав, недостаточные знания по грамматике.

В результате наблюдения проводимого эксперимента необходимо отметить свободное творческое раскрытие коммуникативного языкового потенциала студентов. Оказавшись в мире фантазий, воплотившихся в роль, обучающиеся свободно выражали свои мысли, чувства, говорили спонтанно, не боялись допускать при этом грамматических ошибок, использовали язык в качестве средства коммуникации.

Заключение

Таким образом, на формирование языкового барьера влияют различные факторы, объясняющие низкий уровень владения немецким языком и являющиеся преградой на пути к освоению немецкого языка. Источником большинства трудностей при изучении немецкого языка, проявляющиеся в виде языкового барьера, являются психологические проблемы, в основе которых лежат страх сделать ошибку в разговоре, неуверенность в своих знаниях, отсутствие мотивации, психологический фактор, который зависит от характера человека.

Проведя опытно-экспериментальную работу по использованию предложенного нами метода сценической интерпретации художественных текстов, можно сделать вывод, что систематическое применение данного метода на занятиях по иностранному языку может способствовать преодолению языкового барьера в процессе говорения.

Методы сценической интерпретации художественных текстов, в том числе «путешествие в фантазии» помогают создать языковую образовательную среду, приближенную к естественной, обеспечивающую осуществление спонтанной речи, что представляет особую мотивацию для изучения иностранного языка. Занятие с использованием методов сценической интерпретации художественных текстов выступает ориентированным на деятельность обучающихся. В центре обучения находится личность студента, выступающая как активный творческий субъект учебной деятельности.

Основополагающим в работе со сценической интерпретацией является «погружение и проживание в образах», предполагающее развитие эмоциональной сферы, раскрепощение обучающихся. Во время игры обучающиеся чувствовали себя комфортно, свободно выражали свои мысли, не боялись подвергаться критике со стороны окружающих, говорили спонтанно на иностранном языке.

Преимуществом методов сценической интерпретации художественных текстов является его влияние на развитие психологических характеристик обучаемых: уменьшается эмоциональное напряжение, психологический дискомфорт, скованность.

Результаты эксперимента показывают, что применение данного метода позволяет снизить языковой барьер, способствует развитию коммуникативной деятельности, творческой самореализации личности и является, по нашему мнению, наиболее эффективным.

Список литературы

- 1 Фирсова И.В. Языковой барьер при обучении иностранному языку / И.В. Фирсова // Вестн. финанс. ун-та. Сер. Гуманитарные науки. — 2013. — № 1 (9). — С. 89–92.
- 2 Scheller I. Szenisches Spiel: Handbuch für pädagogische Praxis / I. Scheller. — Berlin: Cornelsen, 1998. — 240 S.
- 3 Plakhova, E., Kharapudko, E., & Nurmiava, R. (2019). Game techniques as a method of the educational process intensification in teaching a foreign language. *Humanities & Social Sciences Reviews*, 7(6), 38–44. <https://doi.org/10.18510/hssr.2019.769>.
- 4 Kapralova, J. V., Moskaleva, L. A., & Vyuk, I. A. (2019). Learning the Russian Language in the Game: Traditional and New Approaches. *International Journal of Higher Education*, 8(7).
- 5 Дальбергенова Л.Е. Говорение и письмо на занятиях второго иностранного языка (B1, B2): «методы сценической интерпретации художественных текстов»: учеб. пос. / Л.Е. Дальбергенова. — Кокшетау: КГУ им. Ш. Уалиханова, 2017. — 83 с.
- 6 Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. Рос. акад. наук, Ин-т рус. языка им. В.В. Виноградова. — 4-е изд., доп. — М.: Азбуковник, 1999. — 944 с.
- 7 Макаев Х.Ф. Преодоление языкового барьера как главная проблема иноязычной подготовки / Х.Ф. Макаев, Л.Х. Макаева // В мире научных открытий. — 2014. — № 5–1 (53). — С. 382–391.
- 8 Короленко И.А. Речевые формулы как средство преодоления языкового барьера при изучении иностранного языка / И.А. Короленко, О.М. Локша // Современные исследования социальных проблем (электрон. науч. журн.). — 2017. — № 6–2. — С. 92–101.

- 9 Макаев Х.Ф. Устранение языкового барьера как условие формирования языковой компетенции будущего специалиста / Х.Ф. Макаев // Ученые записки Университета им. П.Ф. Лесгафта. — 2011. — № 11 (81). — С. 83–87.
- 10 Бернштейн В.Л. Пути формирования межкультурной коммуникативной компетенции на уроке иностранного языка / Преподавание иностранных языков и культур: проблемы, поиски, решения. (Лемпертовские чтения – VII): материалы Междунар. науч.-метод. симпоз. (Пятигорск, 19–20 мая 2005 г.). — Пятигорск, 2005. — С. 48, 49.
- 11 Ветрова О.Г. Лингвистические проблемы межкультурной англоязычной коммуникации в краш-курсе культурного погружения (crash-course of overseas cultural immersion) / Преподавание иностранных языков и культур: проблемы, поиски, решения (Лемпертовские чтения – VII): материалы Междунар. науч.-метод. симпоз. (Пятигорск, 19–20 мая 2005 г.). — Пятигорск, 2005. — С. 54, 55.
- 12 Котельникова Е.Ю. Исследование языковых барьеров у студентов технических специальностей при изучении иностранных языков / Е.Ю. Котельникова, И.А. Шпортько // Филологические науки. Вопросы теории и практики. — 2017. — № 1–1 (67). — С. 200–203.
- 13 Аплашова А.Ж. Методические аспекты психодиагностического исследования языкового барьера в условиях полиязычного образования / А.Ж. Аплашова, Г.Т. Топанова, Г.С. Аяпбергенова // Журн. науч. ст. «Здоровье и образование в XXI веке». — 2017. — № 4. — С. 91–94.
- 14 Барвенко О.Г. Психологические барьеры в обучении иностранному языку взрослых: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 — «Педагогическая психология» / Ольга Григорьевна Барвенко. — Ставрополь, 2004. — 230 с.
- 15 Полякова Л.О. Коммуникативно-языковые барьеры в иноязычном обучении студентов вузов как психологопедагогическая проблема / Л.О. Полякова // Современные научно-исследовательские технологии. — 2016. — № 3. Ч. 1. — С. 199–202.
- 16 Епифанова М.П. Объективные и субъективные трудности в овладении устной иноязычной речью студентами неязыковых вузов / М.П. Епифанова // Вестн. Астрахан. гос. техн.ун-та. — 2006. — № 5. — С. 205–209.
- 17 Мусаева Н. Природа языкового барьера в образовательной деятельности / Н. Мусаева // Alatoo Academic Studies. — 2017. — № 1. — С. 226–229.
- 18 Beisenbaeva B.A. On the use of a learner-centered approach in foreign language / B.A Beisenbaeva, U.I. Kopzhasarova // Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy series. — 2020. — № 1(97). — P. 85–93.
- 19 Крашенинникова А.Е. Возникновение языкового барьера при изучении иностранного языка и пути его преодоления / А.Е. Крашенинникова // Современные тенденции в преподавании иностранных языков в неязыковом вузе. — 2014. — № 8. — С. 53–56.
- 20 Секебаева Ж. Языковой барьер и пути его преодоления / Ж. Секебаева // Изв. нац. акад. Кыргызской Республики. — 2014. — № 3, 4. — С. 86–88.
- 21 Dmitrienko, N. A., & Ershova, S. I. (2020). Eliminating Linguistic Barriers as a Factor of Improving Language Education Quality. In Growth Poles of the Global Economy: Emergence, Changes and Future Perspectives (pp. 357–370). Springer, Cham.
- 22 Жетписбаева Б.А. Учебная автономия в контексте компетентностного подхода в обучении иностранным языкам / Б.А. Жетписбаева, Б.Ж. Жанкина, Е.А. Костина // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2019. — № 4 (96). — С. 8–16.
- 23 Scheller I. Szenische Interpretation: Theorie und Praxis eines handlungs-und erfahrungsbezogenen Literaturunterrichts in Sekundarstufe I und II / I. Scheller. — Kallmeyersche Verlagsbuchhandlung, 2004. — 271 S.

А.Ж. Ахметова, Я. Гампер, Л.Е. Дальбергенова

Жоғары оқу орындарында шет тілін оқытуда тілдік кедергілерді жену мәселесі

Макала студенттердің шет тілін менгеруіне кедергі келтіретін тілдік кедергілерді жену мәселелерін зерттеуге арналған. «Тілдік кедергі» ұғымы, оның лингвистикалық және психологиялық аспектілері қарастырылды, оны анықтаудың әртүрлі тәсілдері талданды. Мақалада тілдік кедергінің қалыптасуына әсер ететін негізгі факторлар сипатталды. Ишкі қорқыныштармен, өз күшіне сенімсіздікпен, тілдік кедергінің пайда болуының негізгі себептерінің бірі болып табылатын қателікті жасауға қоркумен байланысты тілдік тоқсауылдың психологиялық аспектілеріне ерекше қоғыл бөлінеді. Жұмыста шет тілін оқыту кезінде тілдік кедергілерді еңсерудің, танымдық қызығушылықты дамытуға, ойлау қызметін белсендіруге ықпал ететін сабактарда заманауи әдістер мен тәсілдерді қолданудың ықтимал тәсілдері зерттелді. Авторлар тұлғаның шығармашылық қабилеттерін дамытуға, өзін-өзі көрсетуге бағытталған жеке-бағдарлы тәсілді ерекшелейді. Жеке тұлғаға бағытталған тәсіл осы жұмыста шет тілін оқыту әдістерін зерттеудің айқындаушы бағыты болып табылады. Шет тілін оқытуда тілдік кедергілерді еңсерудің тиімді тәсілі ретінде танымдық іс-әрекетті белсендіруге және коммуникативтік дағдыларды дамытуға ықпал ететін көркем мәтіндерді сахналық интерпретациялау әдісі ұсынылды. III. Ұәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университетінің «Шет тілі: екі шет тілі» мамандығының 2 курс студенттеріне осы әдісті апробациялауға бағытталған эксперимент сипатталған, А1, А2 деңгейі. Жұмыста шетел тілін оқытуда көркемдік мәтіндерді сахналық интерпретациялау әдісін қолданудың тиімділігін дәлелдейтін эксперимент нәтижелері ұсынылған.

Кітт сөздер: тілдік кедергі, лингвистикалық қызындықтар, психологиялық мәселелер, көркем мәтіндерді сахналық интерпретациялау, шет тілі.

A.Z. Akhmetova, J. Gamper, L.E. Dalbergenova

The problem of overcoming the language barrier when learning a foreign language in higher education institutions

This article is devoted to the study of the problem of overcoming language barriers that prevent students from successfully mastering a foreign language. The concept of «language barrier», its linguistic and psychological aspects are considered, and various approaches to its definition are analyzed. The article describes the main factors that affect the formation of the language barrier. Special attention is paid to the psychological aspects of the language barrier associated with internal fears, self-doubt, fear of making a mistake, which is one of the main causes of the language barrier. The paper explores possible ways to overcome language barriers when learning a foreign language, using modern methods and techniques in the classroom that contribute to the development of cognitive interest, activation of mental activity. The author highlights a personality-oriented approach aimed at developing creative abilities and self-expression. The personality-oriented approach is the defining direction of research of methods of teaching a foreign language in this work. As an effective way to overcome the language barrier in teaching a foreign language, we propose a method of scenic interpretation of literary texts, which contributes to the activation of cognitive activity and the development of communication skills. An experiment aimed at testing this method in 2nd-year students of Kokshetau state University is described. Sh. Ualikhanov, specialty: «Foreign language: two foreign languages», level A1, A2. The paper presents the results of an experiment that proves the effectiveness of using the method of scenic interpretation of literary texts in the study of a foreign language.

Keywords: language barrier, linguistic difficulties, psychological problems, stage interpretation of literary texts, foreign language.

References

- 1 Firsova, I.V. (2013). Yazykovoi barer pri obuchenii inostrannomu yazyku [Language Barrier in the Context of Teaching Foreign Languages]. *Vestnik finansovoho universiteta. Seria Humanitarnye nauki — Bulletin of the financial University. Humanity sciences*, 1 (9), 89–92 [in Russian].
- 2 Scheller I. (1998). Szenisches Spiel: Handbuch für pädagogische Praxis. Berlin: Cornelsen [in German].
- 3 Plakhova, E., Kharapudko, E., & Nurmieva, R. (2019). Game techniques as a method of the educational process intensification in teaching a foreign language. *Humanities & Social Sciences Reviews*, 7(6), 38–44. <https://doi.org/10.18510/hssr.2019.769> [in English].
- 4 Kapralova, J. V., Moskaleva, L. A., & Byivk, I. A. (2019). Learning the Russian Language in the Game: Traditional and New Approaches. *International Journal of Higher Education*, 8 (7) [in English].
- 5 Dalbergenova, L.E. (2017). *Hovorenje i pismo na zaniatiyah vtoroho inostrannoho yazyka (B1, B2): «Metody stsenicheskoi interpretatsii khudozhestvennykh tekstov»* [Speaking and writing in the second foreign language classes (B1, B2): «Methods of stage interpretation of literary texts»]. Kokshetau: KGU imeni Sh. Ualikhanova [in Russian].
- 6 Ozhegov, S.I. (1999). *Tolkovyj slovar russkogo yazyka: 80000 slov i frazeologicheskikh vyrazhenii* [Explanatory dictionary of the Russian language: 80,000 words and phraseological expressions]. Moscow: Azbukovnik [in Russian].
- 7 Makaev, Kh.F., & Makaeva, L.Kh. (2014). Preodolenie yazykovoho barera kak hlavnaiia problema inoiazychnoi podhotovki [Overcoming the language barrier as the main problem of foreign language training]. *V mire nauchnykh otkrytii — In the world of scientific discovery*, 5–1 (53), 382–391 [in Russian].
- 8 Korolenko, I.A., & Loksha, O.M. (2017). Rechevye formuly kak sredstvo preodoleniya yazykovoho barera pri izuchenii inostrannoho yazyka [Speech formulas as a means of overcoming the language barrier when learning a foreign language]. *Sovremennye issledovaniya sotsialnykh problem (elektronnyi nauchnyi zhurnal) — Modern research of social problems (electronic scientific journal)*, 6–2, 92–101 [in Russian].
- 9 Makaev, Kh.F. (2011). Ustranenie yazykovoho barera kak uslovie formirovaniia yazykovoi kompetentsii budushchego spetsialista [Elimination of the language barrier as a condition for the formation of the future specialist's language competence]. *Uchenye zapiski Universiteta imeni P.F. Lesgafta — Scientific notes of University named after P.F. Lesgaft*, 11(81), 83–87 [in Russian].
- 10 Bernshtein, V.L. (2005). Puti formirovaniia mezhekulturnoi kommunikativnoi kompetentsii na uroke inostrannoho yazyka [Ways to form intercultural communicative competence in a foreign language lesson]. *Teaching foreign languages and cultures: problems, searches, solutions (Lempert readings – VII) — Prepodavanie inostrannykh yazykov i kultur: problemy, poiski, resheniya (Lempertovskie chteniia – VII): materialy Mezhdunarodnogo nauchno-metodicheskogo simpoziuma (19–20 maia 2005 h.) — Proceeding of the International scientific and methodological Symposium* (p. 48–49). Piatihorsk [in Russian].
- 11 Vetrova, O.G. (2005). Linhisticheskie problemy mezhekulturnoi anhloiazychnoi kommunikatsii v kresh-kurse kulturnoho pohruzheniya [Linguistic problems of cross-cultural English-language communication in the crash course of cultural immersion]. *Teaching foreign languages and cultures: problems, searches, solutions (Lempert readings – VII) — Prepodavanie inostrannykh yazykov i kultur: problemy, poiski, resheniya (Lempertovskie chteniia – VII): materialy Mezhdunarodnogo nauchno-metodicheskogo simpoziuma 19–20 maia 2005 h.) — Proceeding of the International scientific and methodological Symposium*. (p. 54–55). Piatihorsk [in Russian].
- 12 Kotelnikova, E.Yu., & Shportko, I.A. (2017). Issledovanie yazykovykh bararov u studentov tekhnicheskikh spetsialnostei pri izuchenii inostrannykh yazykov [Research of language barriers among students of technical specialties in the study of foreign lan-

guages]. *Seriia Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki — Philological science. Questions of theory and practice*, 1–1 (67), 200–203 [in Russian].

13 Aplashova, A.Zh., Topanova, G.T., & Aiapbergenova, G.S. (2017). Metodicheskie aspekty psikhodiagnosticheskogo issledovaniya yazykovoho barera v usloviakh poliazychno obrazovaniya [Methodological aspects of the psychodiagnostic study of the language barrier in a multilingual education]. *Zhurnal nauchnykh statei «Zdorove i obrazovanie v XXI veke» — Journal of scientific articles. Health and education in the 21st century*, 4, 91–94 [in Russian].

14 Barvenko, O.G. (2004). Psicholohicheskie barery v obuchenii inostrannomu yazyku vzroslykh [Psychological barriers in teaching a foreign language to adults]. *Candidate's thesis*. Stavropol [in Russian].

15 Poliakova, L.O. (2016). Kommunikativno-yazykovye barery v inoiazychnom obuchenii studentov vuzov kak psicholohopedahicheskai problema [Communicative-language barriers in foreign language teaching of university students as a psychological and pedagogical problem]. *Sovremennye naukoemkie tekhnologii — Modern high technology*, 3, (part 1), 199–202 [in Russian].

16 Epifanova, M.P. (2006). Obektivnye i subektivnye trudnosti v ovladenii ustnoi inoiazychnoi rechi studentami neiazykovykh vuzov [Objective and subjective difficulties in mastering oral foreign language speech by students of non-linguistic universities]. *Vestnik Astrakhanskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta — Bulletin of the Astrakhan State Technical University*, 5, 205–209 [in Russian].

17 Musaeva, N. (2017). Priroda yazykovoho barera v obrazovatelnoi deiatelnosti [The nature of the language barrier in educational activity]. *Alatoo Academic Studies*, 1, 226–229 [in Russian].

18 Beisenbaeva B.A. (2020). On the use of a learner-centered approach in foreign language. *Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy series*, 1 (97), 85–93 [in Russian].

19 Krasheninnikova, A.E. (2014). Voznikновение языкового барьера при изучении иностранных языков и пути его преодоления [The emergence of a language barrier in the study of a foreign language and ways to overcome it]. *Sovremennye tendentsii v prepodavanii inostrannykh yazykov v neiazykovom vuze — Modern trends in the teaching of foreign languages in a non-linguistic university*, 8, 53–56 [in Russian].

20 Sekebaeva, Zh. (2014). Yazykovoi barer i puti ego preodoleniya [The language barrier and ways to overcome it]. *Izvestiya natsionalnoi akademii Kyrgyzskoi Respublikи — News of the National Academy of the Kyrgyz Republic*, 3–4, 86–88 [in Russian].

21 Dmitrienko, N. A., & Ershova, S. I. (2020). Eliminating Linguistic Barriers as a Factor of Improving Language Education Quality. In *Growth Poles of the Global Economy: Emergence, Changes and Future Perspectives* (pp. 357–370). Springer, Cham [in English].

22 Zhetpisbaeva, B.A. (2019). Uchebnaia avtonomiia v kontekste kompetentnostnogo podkhoda v obuchenii inostrannym yazykam [Educational autonomy in the context of a reliable approach to teaching foreign languages]. *Vestnik Karagandinskogo universiteta. Seriia Pedahohika — Bulletin of the Karaganda University, Pedagogy Series*, 4 (96), 8–16 [in Russian].

23 Scheller I. (2004). Szenische Interpretation: Theorie und Praxis eines handlungs-und erfahrungsbezogenen Literaturunterrichts in Sekundarstufe I und II. Kallmeyersche Verlagsbuchhandlung, 271 [in German].

T.S. Udartseva^{1,*}, C. DeVeroux², N.V. Druzhinina¹

¹*Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan;*

²*University of Connecticut, USA
(E-mail: tamaraud@mail.ru)*

Ways of world experience in flipped learning implementation for foreign language training

In the article the authors consider the concept of flipped learning method, its features and constituent components. Flipped learning (FL) is a pedagogical method aimed at traditional education system transformation. FL method implies the shift of activities performed in group and in individual space (activities previously done in class, now students do outside of class). Due to insufficient level FL application study in homeland education system, authors focused on studying of FL effectiveness in the process of English language teaching as a foreign language at universities of 5 countries: Russia, Egypt, Ecuador, Thailand and Indonesia. The universities selection for study was carried out according to such criteria as: level of education, English language study as a foreign language, FL elements implementation in students training, using feedback at the end of the course study. According to the carries out analysis, all participants of educational process demonstrated positive attitude to FL use at 5 universities, among leading positive points were mentioned the following: improvement in language proficiency level, increase in the level of students' independent work in organizing their studies, possibility of digital technologies wide implementation in educational process. As the results of performed analysis at foreign universities in the field of FL method implementation in language training, the authors carried out SWOT analysis, which makes it possible to determine presence of opportunities, difficulties and threats for FL implementation in the process of foreign language training at homeland university.

Keywords: foreign language, flipped learning, individual space, group space, SWOT-analysis, digital platform, active learning methods, traditional system of education.

Introduction

In modern education system, changes in applied teaching methods are determined by new conditions of social and economic changes affecting graduates' requirements of higher educational institutions. Today society needs competitive highly qualified specialists in labor market, and above all, striving for continuous personal and professional development. The existing education system tends to shift its focus from «learning for life» to the concept of «lifelong learning», since graduates of higher educational institutions should, first of all, be focused not on passive knowledge acquisition, but on practical ability to find, analyze and receive information at any time convenient for them and in at any convenient place [1]. According to G. Fischer, modern education should not have space and time limitations, because «lifelong learning» concept should be the main motivation for modern student of higher education[2].

In system of non-linguistic university students' language training, there is a significant gap between the requirements of educational institutions regulatory documents and traditional approach to foreign language teaching [3], thus, there is a need to modernize traditional system of students' foreign language training at universities.

Pedagogical community is searching for new educational technology that can transform both teacher's and students' role, in order to increase foreign language learning effectiveness by the use of information technology [4–7].

In our opinion, solution for this question can be the introduction of FL method in foreign language education. In today's realities, FL method is gaining popularity around the world in all areas of educational space, including the field of foreign language training. This method provides teachers and students with freedom in foreign language teaching and learning, because everyone becomes an active participant of educational process.

FL was first discussed in 2007, when two Colorado Chemistry teachers J. Bergman and A. Sams [8] recorded teaching materials and posted them on Youtube channel for students who were absent from class.

*Corresponding author's e-mail: tamaraud@mail.ru

As a result of using this form of work, both teachers and students noticed significant improvements in information perception and understanding by students: an increased degree of active interaction between teachers and students, as well as between students during classroom sessions. Thus, this event was an active introduction of FL method into educational process.

Based on J. Bergman and A. Sams concept, flipped classroom technology is conditions when «... what was usually done in classroom, under these conditions is performed at home, and what was previously done at home is now performed in the classroom...»[8], thus this method turns over traditional learning system.

However, we can say that this definition is incomplete, since it reflects only partially concept of «flipped learning». The principle of FL application is not only in didactic content and providing students with video materials before the lesson, but also it implies redistribution of lesson organization. According to M.V. Simonova, main distinctive feature of FL class from traditional class is «cognition and learning process transferring to independent work outside the classroom, so it helps to save class time and to deepen knowledge and material understanding directly in classroom» [9]. But this definition also does not give a complete representation and does not reveal the concept of FL.

In 2017, professor Robert Tolbert modified and expanded the definition of FL concept, it revealed its new special meaning and significance:» Flipped Learning is a pedagogical approach when first contact with new material is shifted from group educational space to personal space in the form of structured assignments, and as a result, group space is transformed into a dynamic, interactive educational environment where teacher guides students as they apply acquired knowledge and involves them in an active educational process» [10].

During this period, there are still no standards for FL definition and application, thus, in 2018, non-profit organization Academy of active learning arts and sciences (AALAS) set as its goal complementing and standardizing definitions for concept of «flipped learning». Taking into account the existing experience, a group of researchers from leading universities in the world proposed the following definition of flipped learning method: «Flipped learning is a technique that gives teacher an opportunity to «reach every student». The flipped learning technique «flips» traditional class by introducing new material before class, thus giving teacher an opportunity to use class time to actively interact with each student through interactive assignments». The key factor that reveals main idea of this method is the phrase «reach every student», and this is where the concept of the flipped class method is. According to educators-scientists, the use of FL method gave the meaning to the concept of «learner-centered approach», from that moment it became really possible [11–13]. Shari Kendrick, a San Antonio teacher, best defined the teacher's role in FL: «I don't have to go to class and explain the same material five times a day. Instead, I spend my day interacting with and helping my students».

Considering the proposed definitions, it should be noted that in modern pedagogical science there is no clear definition of FL as condition or as approach.

As it can be seen from the definition of this concept, proposed by its founders J. Bergman and A. Sams, initially by FL they meant educational environment creation for studying the offered material. But in the process of this concept development, an expansion of its categories is observed and it can no longer be said that it refers only to the circumstances creation for learning. Thus, based on later definitions, it is clear that FL refers to both cognitive process organization, and to high-quality content creation, and to student's development as personality, and to participants interaction in the educational process to achieve a specific goal.

In our opinion, FL cannot be referred to the category «approach», since the concept of «approach» is used in cases when there is no solution to the problem and only the search for approaches to the problem itself is being carried out. According to E.I. Purgina, method in contrast to the approach «... characterizes cognition process from the point of view of determining the way of its implementation, way of subject's activity in cognition». The approach is a platform for methods and principles formation [14]. Based on this definition, we cannot say that FL is not an objective that does not have ways of its solving and implementing, therefore we reject category of «approach».

In our work, we classify FL as a method based on the following views. As I. Ya. Lerner states, «method is a way to achieve learning objectives, which is a system of teacher's consistent and orderly actions who organizes with the help of certain means students' practical and cognitive activities to assimilate social experience» [15]; according to Yu.K. Babanskiy definition, «method is a way teacher and students orderly interconnected activity aimed at solving educational objectives» [16]; I.F. Khomkiy gives the following definition of the concept: «teaching methods should be considered as methods of teacher's teaching activity and students'

educational and cognitive activities organization to solve various didactic tasks aimed at mastering material being studied» [17].

To sum up the definitions of the concept «method», despite the differences presence, it is necessary to note some common features that unite these definitions, these include — solving problems and achieving learning objectives, mastering educational material and presence of interaction between participants of educational process. In our opinion, these are features that allow us to classify FL as method of educational activities organization.

Concluding all of the above, we propose the following definition of FL method: Flipped learning is a new method of teacher's and a student's collaborative activities organization, based on digital technologies active implementation in order to form students' skills of theoretical material primary independent mastering in their personal space, for deeper study, analysis and practical application of the knowledge acquired in group space.

Based on the proposed definition, we can conclude that very important element of FL implementation is the creation of educational space for students to work, both independently and in a group. According to scientists Hamdan N. and McKnight P. [18], for successful FL application in the classroom, it is necessary to follow 4 basic principles:

1. flexible environment— teacher provides student with the right to choose place, time and order of presented material study;

2. learning culture implies student-centered approach predominance in learning process, and teacher acquires the role of mentor, not a translator of knowledge;

3. intentional content —teacher determines the content of educational material and form of its presentation for students, makes it possible to maximize time of students' activity in the classroom. This principle gives teacher opportunity to change the content of material and types of activities at the lesson, depending on students' needs and interests [19];

4. professional educator — increasing teacher's role in educational space organizing. The teacher must have high methodological level to implement FL method. Even though the teacher's role may be minimal in this approach, he plays an important role in making this method work.

Thus, the issue of learning process organization is based on FL method requires special attention and theoretical justification.

Experimental

The experience of FL method implementation is widely covered in the foreign literature in various fields of educational activity. The issue of FL method implementation in homeland literature, in teaching English as a foreign language, is not sufficiently covered. Therefore, the purpose of this work is to study effectiveness of FL application in foreign language teaching in world universities; strengths and weaknesses identification of this method, as well as consideration of possibilities for its implementation at Kazakhstani university.

To study FL effectiveness application in teaching foreign language at universities around the world, in our work we set the following questions: 1. What types of activities were used by teachers to implement FL at foreign language classes? 2. What are students' learning outcomes after FL implementation? 3. What is students' and teachers' attitude to FL implementation?

For literature review, we selected materials from search engines such as Research Gate, Google Scholar, Academia.edu. For analysis, 5 articles were selected for the period from 2016 to 2018. The following main criteria were identified for material selection:

1. Stage of study –Bachelor
2. Students studying English as a foreign language
3. FL elements implementation
4. Feedback at the end of the course

To analyze FL application, we selected 5 universities in countries such as Russia, Egypt, Ecuador, Thailand and Indonesia. All studies are devoted to FL application in English of as a foreign language study (Table 1).

Table 1

Experience of flipped learning implementation in foreign language training

Author, year	Participants	Subject	Methods of data collecting	Outcomes
A. Evseeva, A. Solozhenko, 2015	2 year students, Tomsk Polytechnic university	English at technical university	50 % of classes are on Moodle digital platform, peer-assessment, test, interviews	85 % of students promotes FL in study, as well as 15 % had technical problems and problems with self-organization
N.A. Soliman, 2016	British University in Egypt	English for academic purposes	Articles, teamwork, presentations, discussions, think-pair-share method, forums, video records	Language skills improvement, face-to-face classes were more effective, 24/7 access to materials
L. Melendez, S. Iza, 2017	Technical university of Ambato, 30 students of B1 level	English grammar	Edmodo digital platform, entry test, end-of-course test	Students' knowledge improvement at 95 % Immediate feedback, content visibility and creativity
B. Santikarn, S. Wichadee, 2018	Bangkok University, 40 students	English for exploring the world	2 assignments, 3 oral tasks, questionnaire for determining students attitude to FL, questionnaire for determining students' level of independence	Students note improvement in material perception, increase of independence level, personal pace of material study
A. Fauzan, M.N. Ngabut, 2018	University of Palangka Raya, Indonesia, students of 4 semester	Writing 3 (English as a foreign language)	Students questionnaire after the course study	- independent material study, - detailed material review at classroom - more time for feedback from the teacher

A. Evseeva, A. Solozhenko. Use of flipped classroom technology in Language learning. The studying process organization of foreign language was carried out through the use of Moodle digital platform. 50 percent of students' assignments were presented on platform in the form of various activities. While preparation for lesson, students were offered to watch short video lectures containing material for next lesson, they were offered to work with additional online resources and questions were posted for further work in the classroom. The time of the lesson was devoted to clarifying difficult grammatical and lexical issues, making presentations and discussions. After lesson with a teacher, students were asked to evaluate work of their groupmates and test their knowledge on material studied.

As a result of this study, the following advantages and disadvantages were noted. 85 % of students who took part in this experiment spoke positively about FL method use, while remaining 15 % experienced technical problems and difficulties with self-discipline. Almost all students 98 % noted the availability of material 24/7. 75 % of survey participants appreciated possibility of collaboration through online resources [20].

N.A. Soliman. Teaching English for academic purposes via the flipped learning approach. The study was conducted at British University in Egypt in study of «English for specific purposes» discipline. As material for independent work before the lesson, students were offered 10–15 minute interactive videos containing questions of the initial levels of Bloom's taxonomy, task was not evaluated, in order to eliminate fear of not understanding new material. For teacher, these videos are an effective tool for preparing for lesson, as they allow you to find out students' problem areas in new material assimilation before the lesson. At the lesson, students were offered various types of activities aimed at eliminating gaps of independent material study, developing skills in working in pairs/groups, think-pair-share method was used. As tasks for independent work after class, students completed Web-Quest, worked with scientific articles, recorded videos, participated in forums.

This study showed that, in general, both students and teachers have positive attitude towards FL use. Students, on the other hand, note the advantages of studying material online, since in the classroom teacher pays more attention to each student; students talk about significant improvements in proficiency level of foreign language, as this method increases motivation in language learning; possibility of access to educational materials at any time and at any place; interactivity of the studied material was highlighted as main advantage of this method [21].

L. Melendez, S. Iza. Application of the flipped classroom methodology in a virtual platform for teaching English language grammar in level B1. The research was conducted in English grammar class among 30 students. The course material was posted on Edmodo digital educational platform, which provides access to information at any time. As a control report, students were offered the same test as entry and end-of-course testing. As a result of FL application in experimental group, significant improvements in results of end-of-course testing were revealed, in comparison with the results of entry testing.

Thus, students participating in this study noted the following advantages: repetition, interactivity and creativity of studied material, feedback presence from teacher in the process of material studying. Among the difficulties, students noted that at the beginning of the experiment they were not ready to regularly review material and complete tasks before class [22].

B. Santikarn, S. Wichadee. Flipping the classroom for English language learners: a study of learning performance and perceptions. The purpose of this study was to determine effectiveness of FL application, to identify level of this method perception and activity by students. The study involved 40 students. The collection of material for study was carried out in the form of written and oral assignments, as well as in the form of a questionnaire to determine the method perception.

Having analyzed the data collected, the following results were revealed: with regard to methodological equipment of the course, students were satisfied with material study presented in the form of short lectures posted on a digital platform, in the course of face-to-face studies, students note more attention from teacher to everyone, pace and intensity of the lesson increased, level and quality of students' independent work increased [23].

A. Fauzan, M.N. Ngabut. EFL students' perception on flipped learning in writing classes. The main objective of this study was to study the level of students' readiness to apply FL method. As a methodological material, students were provided with video and text materials for independent study. The method of projects, individual, pair and group writing, and presentations were used as active forms of learning in the classroom. As a final form of information obtaining, students were offered a questionnaire, which reflected their perception of FL implementation.

Based on research results, students noted the following advantages of advanced learning method: possibility of material independent study, which allows you to better focus on material being studied; class time, according to the students, allowed a deeper and more detailed study of material in the process of individual, pair and group forms of work; students note presence of high-quality feedback from the teacher. Overall, 44 % of students were positive about FL using in the course study [24].

Results and Discussion

Taking into account data from the 5 studies analyzed, we see that in all cases, students' performance in FL groups improved on measurable criteria. In all cases, students demonstrated positive perception FL — form of material presentation, way of material study, forms of active learning tasks at the lesson, and presence of feedback from the teacher. These results indicate effectiveness of FL introduction in the process of foreign language training and positive perception of this method by all participants of educational process.

As for the issue of FL introduction at universities in Kazakhstan, and based on the analysis of studied experience among foreign universities, we compiled a SWOT analysis (Table 2) in order to determine the readiness of homeland education system to implement this experience.

Table 2

SWOT-analysis of flipped learning method implementation

Strengths	Weaknesses
1	2
<ul style="list-style-type: none"> – saving time in class as a result of material self-study by students outside the classroom; – high level of feedback; – possibility of student-centered approach implementation in training; – implementation of highest levels of Bloom's taxonomy in the classroom; – increasing the level of students' interaction; 	<ul style="list-style-type: none"> – significant time spent on material preparation for the lesson and course «re-planning»; – low level of teachers and students' computer literacy; – preparation of high-quality electronic content; – students' not readiness for independent work; – teachers' not readiness for changing their way of thinking;

1	2
<ul style="list-style-type: none"> – use of active forms of education – individual pace of study; – high level of student involvement at the classroom; – development of students' creative abilities 	<ul style="list-style-type: none"> – lack of technical capabilities when working with material
<p>FL method is an effective tool for student-centered approach implementation to learning, through the use of active teaching methods during the classroom sessions, through preliminary materials self-study at home.</p> <p>To implement FL method, all participants of the educational process must be ready to accept new form of teaching and learning.</p>	
Opportunities	
<ul style="list-style-type: none"> – full-scale use of available Internet resources for educational content creation; – full-fledged opportunity to implement level learning; – organization and control of students' out of classroom preparation for lesson; – ability to instant lesson plan adjust, in order to eliminate gaps in independent material study; – assessment of students' achievements at each lesson 	<ul style="list-style-type: none"> – not all students performed pre-class assignments; – lack of students skills self-organization and independent; – lack of support from administration and parents' disapproval; – high organizational skills for working in an individual space
<p>The ability to work in an individual space with constant feedback from the teacher.</p> <p>FL provides students with conditions for developing skills of self-organization and responsibility for their learning</p>	

After analyzing the table and projecting the data obtained for modern conditions of foreign language teaching, we can conclude that the widespread use of FL method in the process of foreign language learning is not easy and it requires significant efforts from all participants of educational process. One of the most important and time-consuming aspects of FL method is preparation of high-quality educational content, which is not easy even with the modern Internet resources. Moreover, despite the opinion that teacher «leaves the stage», in reality, teacher is now responsible not only for organizing students' work in the classroom, but also he is responsible for students' independent work in an individual space outside the classroom. There are additional opportunities for the teacher to deliver the material in a variety of forms, thanks to the increased time spent in the classroom on active interaction and use of active forms of learning.

The main risks for students are their unwillingness to actively participate in educational process, their lack of self-organization skills, but in process of independent work with the material and studying it at their own pace, these skills and abilities will be formed, and students will learn to be responsible for their training.

The main advantage for students and extra load for teacher is presence of constant feedback, which gives both teacher and students motivation for constant work and involvement in teaching and learning process.

In general, it is important to emphasize that FL implementation contributes to development of such modern graduate's qualities as motivation for constant self-development, high level of self-organization, increased responsibility for their activities, and ability to work independently. These qualities implementation among students in foreign language classes makes it possible to achieve high results in foreign language education in accordance with homeland and international standards.

In conclusion, we consider it necessary to note that taking into account experience of foreign researchers, identified strengths and weaknesses, risks and threats, we can say that FL method is an effective tool in organization of students' cognitive activity, contributing to formation and improvement of language and professional skills that meet the requirements modern society.

References

- 1 Gluchanova M. Application of e-learning in foreign language teaching at the technical university // Social and Behavioral Sciences. — 2015. — P. 3144–3149. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.1053>.
- 2 Fischer, G. (2000). Lifelong learning — More than Training // Journal of Interactive Learning Research, 11, 3(4), PP. 265–294.

- 3 Babic Z. Exploring ESP syllabi: some implications for further pedagogical considerations // Zbornik Instituta za Pedagoska Istrazivanja. — 2016. — Vol. 48, issue 1. — P. 164–179. DOI: <http://dx.doi.org/10.2298/ZIPI1601164B>.
- 4 Fredy Geovanni Escobar Fandino, Luz Dary Munoz, Angela Juliette Silva Velandia. Motivation and E-Learning English as a foreign language: A qualitative study // Heliyon. — 2019. — № 5. — P. 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e02394>.
- 5 Bradac V., Walek B. A comprehensive adaptive system for e-learning of foreign languages // Expert system with applications. — 2017. — Vol. 90. — P. 414–426. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2017.08.019>.
- 6 Hubackova S., Ruzickova M. Experience in foreign language teaching with ICT support // Procedia computer science. — 2011. — Vol. 3. — P.243–247. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2010.12.041>.
- 7 Dettori G., Lupi V. ICT and new methodologies in language learning // Procedia Social and Behavioral Sciences. — 2010. — P. 2712–2716. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.401.
- 8 Bergmann J., Sams A. Flip your Classroom. Reach Every Student in Every Class Every Day. U.S.A.: International Society for Technology in Education. — 2012.
- 9 Симонова М.В. «Перевернутый класс» на занятиях по испанскому языку в вузе / М.В. Симонова // Актуальные аспекты фундаментальных и прикладных исследований: сб. науч. тр. — Орёл, 2016. — С. 48–55.
- 10 Robert Talbert. Flipped learning: a guide for higher education Faculty. — 2017.
- 11 Beaten M., Kyndt E., Struyven K., Dochy F. Using student-centred learning environments to stimulate deep approaches to learning: Factors encouraging or discouraging their effectiveness // Educaional research review. — 2010. — Vol. 5, № 3. — P.243–260. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2010.06.001>.
- 12 Matukhin D., Bolgova D. Learner-centered Approach in Teaching Foreign Language: Psychological and Pedagogical Conditions // Procedia — Social and behavioral sciences. — 2015. — Vol. 206. — P. 148–155. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.10.044>.
- 13 YungweiHao. Middle school students' flipped learning readiness in foreign language classrooms: Exploring its relationship with personal characteristics and individual circumstances // Computers in human behavior. — 2016. — Vol. 59. — P. 295–303. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.01.031>.
- 14 Пургина Е.И. Методологические подходы в современном образовании и педагогической науке: учеб. пос. / Е.И. Пургина. — Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 2015. — 275. — С. 9–11.
- 15 Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения / И.Я. Лернер. — М., 1981.
- 16 Педагогика / Под ред. Ю.К. Бабанского. — 2-е изд. — М., 1988. — С. 385.
- 17 Харламов И.Ф. Педагогика / И.Ф. Харламов. — 2-е изд. — М., 1990. — С. 194, 195.
- 18 Hamdan, N., McKnight, P. A review of flipped learning. Flipping Learning Network. — 2013. DOI:10.4236/ce.
- 19 Basal, A. The implementation of a flipped classroom in foreign language teaching //Turkish Online Journal of Distance Education. — 2015. — Vol. 16(4). — P. 28–37. <http://dx.doi.org/10.17718/toje.72185>.
- 20 Evseeva, A., & Solozhenko, A. Use of flipped classroom technology in language learning // Procedia Social and Behavioral Sciences. — 2015. — P. 205–209. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.10.006>.
- 21 Soliman, N.A. Teaching English for academic purposes via the flipped learning approach // Procedia-Social and Behavioral Sciences. — 2016. — P. 122–129.
- 22 Melendez L., Sarah I. Application of the flipped classroom methodology in a virtual platform for teaching English language grammar in level B1 //RevistaPublicindo. — 2017. — Vol. 4, № 12 (1). —P. 236–246.
- 23 Santikarn, B., &Wichadee, S. (2018). Flipping the Classroom for English Language Learners: A Study of Learning Performance and Perceptions // International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET). — 2018. — № 13(09). —P. 123–135. <https://doi.org/10.3991/ijet.v13i09.7792>.
- 24 Fauzan, A., &Ngabut, M. N. EFL students' perception on flipped learning in writing class // Journal on English as a Foreign Language. — 2018. — № 8(2). —P. 115–129. <https://doi.org/10.23971/jepl.v8i2.792>.

Т.С. Ударцева, К. Де Веро, Н.В. Дружинина

Шет тілін дайындауда тәңкөрілген оқыту әдісін қолданудың әлемдік тәжірибесін бейімдеу жолдары

Макалада авторлар тәңкөрілген оқыту әдісінің тұжырымдамасын, оның ерекшеліктері мен компоненттерін қарастырған. Тәңкөрілген оқыту (бұдан ері ТО) — бұл дәстүрлі білім беру жүйесін трансформациялауға бағытталған педагогикалық әдіс. Бұл әдіс топтық және жеке жұмыс кезінде орындалатын қызмет түрлерін топтастыруды білдіреді (бұрын сабакта орындалған іс-әрекетті енді білім алушылар сабактан тыс үақытта орындаіды). Отандық білім беру жүйесінде ТО әдісін қолданудың жеткіліксіз жариялануына байланысты, авторлар әлемнің 5 елі, оның ішінде: Ресей, Египет, Эквадор, Таиланд және Индонезияның жоғары оқу орындарында ағылшын тілін шет тілі ретінде оқыту үрдісінде осы әдісті қолданудың тиімділігін зерттеуге көніл бөлді. Зерттеу үшін университеттердің іріктеу мұнай критерийлер бойынша жүргізілді: оқу деңгейі, шет тілін шетел тілі ретінде оқу, тәңкөрілген оқыту элементі мен курс соңында кері байланыстың болуы. Зерттеу талдауы көрсеткендегі, барлық университеттерде білім беру үрдісінде ТО-ды қолдануға деген катысушылардың он көзкарасы байқалады. Негізгі жағымды жақтардың ішінде мыналар: тілді менгеру деңгейінің жақсаруы, студенттердің өз оқуын үйімдастырудың дербестік деңгейінің артуы,

білім беру үрдісінде цифрлық технологияларды толық енгізу мүмкіндігі. Авторлар шетелдік университеттердің тәжірибелесіне жүргізілген талдау нәтижелері ретінде отандық ЖОО-да шет тілін оқыту процесіне ТО әдісін енгізу үшін мүмкіндіктер, қындықтармен қауіптердің болуын анықтауға мүмкіндік беретін SWOT-талдауын жүргізді.

Кітт сөздер: шетел тілі, тәнкерліген оқыту, жеке кеңістік, топтық кеңістік, SWOT талдау, цифрлық платформа, белсенді оқыту әдістері, дәстүрлі оқыту жүйесі.

Т.С. Ударцева, К. Де Веро, Н.В. Дружинина

Пути адаптации мирового опыта использования метода перевернутого обучения в иноязычной подготовке

В статье рассмотрено понятие метода перевернутого обучения, изучены его особенности и составляющие компоненты. Перевернутое обучение (далее ПО) — это педагогический метод, направленный на трансформацию традиционной системы образования. Данный метод подразумевает ротацию видов деятельности, выполняемых в групповом и индивидуальном пространстве (то, что раньше выполнялось на занятиях, теперь обучающиеся выполняют вне занятий). В связи с недостаточной освещенностью применения метода ПО в отечественной системе образования авторы сосредоточили свое внимание на изучении эффективности его применения в процессе преподавания английского языка как иностранного в вузах пяти стран мира: Россия, Египет, Эквадор, Таиланд и Индонезия. Отбор вузов для исследования проводился по таким критериям, как уровень обучения, изучение иностранного языка как иностранного, наличие элемента перевёрнутого обучения, наличие обратной связи по окончанию курса. Как показал анализ, во всех университетах отмечается положительное отношение всех участников образовательного процесса к применению ПО. Среди основных положительных моментов отмечается следующее: улучшение уровня владения языком, увеличение уровня самостоятельности студентов в организации своего обучения, возможности полноценного внедрения цифровых технологий в образовательный процесс. В качестве результатов проведенного анализа опыта зарубежных университетов авторами был проведен SWOT-анализ, позволяющий определить наличие возможностей, трудностей и угроз для внедрения метода ПО в процесс изучения иностранного языка в отечественном вузе.

Ключевые слова: иностранный язык, перевёрнутое обучение, индивидуальное пространство, групповое пространство, SWOT-анализ, цифровая платформа, активные методы обучения, традиционная система обучения.

References

- Gluchmanova M. (2015). Application of e-learning in foreign language teaching at the technical university. *Social and Behavioral Sciences*, 3144–3149. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.1053>.
- Fischer, G. (2000). Lifelong learning — More than Training. *Journal of Interactive Learning Research*, 11, 3(4), 265–294.
- Babic Z. (2016). Exploring ESP syllabi: some implications for further pedagogical considerations. *ZbornikInstitutazaPedagoskalIstrazivanja*, Vol. 48, issue 1, 164–179. DOI: <http://dx.doi.org/10.2298/ZIPI1601164B>.
- Fredy Geovanni Escobar Fandino, Luz Dary Munoz, Angela Juliette Silva Velandia. (2019). Motivation and E-Learning English as a foreign language: A qualitative study. *Heliyon*, № 5, 1–7. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e02394>.
- Bradac V., Walek B. (2017). A comprehensive adaptive system for e-learning of foreign languages. *Expert system with applications*, Vol. 90, 414–426. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2017.08.019>.
- Hubackova S., Ruzickova M. Experience in foreign language teaching with ICT support. *Procedia computer science*, Vol. 3, 243–247. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2010.12.041>.
- Dettori G., Lupi V. ICT and new methodologies in language learning // Procedia Social and Behavioral Sciences. — 2010. — P. 2712–2716. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.401.
- Bergmann J., Sams A (2012). Flip your Classroom. Reach Every Student in Every Class Every Day. U.S.A.: International Society for Technology in Education.
- Simonova, M.V. (2016). «Perevernutyi klass» na zaniatiyah po istorii po russkomu yazyku v vuze [«Flipped classroom» at Spanish language lessons in higher educational establishment]. *Aktualnye aspekty fundamentalnykh i prikladnykh issledovanii: sbornik nauchnykh trudov — Topical issues of fundamental and applied research: proceeding book*, Orel, 48–55 [in Russian].
- Robert Talbert (2017). Flipped learning: a guide for higher education Faculty.
- Beaten M., Kyndt E., Struyven K., Dochy F. (2010). Using student-centred learning environments to stimulate deep approaches to learning: Factors encouraging or discouraging their effectiveness. *Educaional research review*, Vol. 5, № 3, 243–260. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2010.06.001>.
- Matukhin D., Bolgova D. (2015). Learner-centered Approach in Teaching Foreign Language: Psychological and Pedagogical Conditions. *Procedia — Social and behavioral sciences*, Vol. 206, 148–155. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.10.044>.

-
- 13 Yungwei Hao. (2016). Middle school students' flipped learning readiness in foreign language classrooms: Exploring its relationship with personal characteristics and individual circumstances. *Computers in human behavior*, Vol. 59, 295–303. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.01.031>.
- 14 Purgina, E.I. (2015). Metodologicheskie podkhody v sovremennom obrazovanii i pedagogicheskoi nauke [Methodological approaches in modern education and pedagogical sciences]. *Yekaterinburg*, 9–11 [in Russian].
- 15 Lerner, I.Ya. (1981). Didakticheskie osnovy metodov obucheniiia [Didactical foundations of teaching methods]. *Moscow* [in Russian].
- 16 Babanskiy, Yu.K. (1988). Pedagogika [Pedagogy]. Edition 2. *Moscow*, 385 [in Russian]
- 17 Kharlamov, I.F. (1990). Pedagogika [Pedagogy]. Edition 2. *Moscow*, 194, 195 [in Russian].
- 18 Hamdan, N., McKnight, P. (2013). A review of flipped learning. Flipping Learning Network. DOI: 10.4236/ce.
- 19 Basal, A. (2015). The implementation of a flipped classroom in foreign language teaching. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 16(4), 28–37. DOI: <http://dx.doi.org/10.17718/tojde.72185>.
- 20 Evseeva, A., &Solozhenko, A. (2015). Use of flipped classroom technology in language learning. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 206, 205–209. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.10.006>.
- 21 Soliman, N. A. (2016). Teaching English for academic purposes via the flipped learning approach. *Procedia-SocialandBehavioralSciences*, 232, 122–129.
- 22 Melendez L., Sarah I. (2017). Application of the flipped classroom methodology in a virtual platform for teaching English language grammar in level B1. *RevistaPublicndo*, Vol. 4, № 12 (1), 236–246.
- 23 Santikarn, B., &Wichadee, S. (2018). Flipping the Classroom for English Language Learners: A Study of Learning Performance and Perceptions. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 13(09), 123–135. DOI: <https://doi.org/10.3991/ijet.v13i09.7792>.
- 24 Fauzan, A., &Ngabut, M. N. (2018). EFL students' perception on flipped learning in writing class. *Journal on English as a Foreign Language*, 8(2), 115. DOI: <https://doi.org/10.23971/jefl.v8i2.792>.

G.B. Sarzhanova, G.Zh. Smagulova*, E.A. Uteubaeva

Karagandy university of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan

(E-mail: smagulova_gulya@mail.ru)

Scopus Author ID: 57189506923¹; ORCID: 0000-0002-3461-8963¹

Using multimedia applications in teaching foreign language in terms of digitalization of education

The article deals with the didactic potential and the possibilities of using educational multimedia applications in the teaching process. In the study the importance of teachers' mastering the skills of using multimedia applications, as well as the knowledge of their essence and capabilities, methodological and psychological-didactic foundations of their usage is stated. The authors consider the notion and types of educational multimedia applications, peculiarities of their usage in various pedagogical scenarios. The technical support for creating multimedia applications by teachers can be represented by the special authoring software tools, that is, programs that provide opportunities for independent building of effective interactive multimedia applications for non-programmers, such as Macromedia Flash, iSpring Suit, Macromedia Director, Authorware Professional, etc. Multimedia applications can be recommended for usage as a communicative component of the educational environment. The effective performance of pedagogical scenarios of multimedia usage in the educational process contributes to the development of the learner's independence and creativity, his active position as a subject of communicative interaction.

Keywords: multimedia, linear multimedia, nonlinear multimedia, multimedia applications, multimodality, digital technologies, authoring software tool, multimedia application scenario.

Introduction

Currently, the changes caused by the digitalization of education provide ample opportunities for realizing the didactic potential of modern Information Technologies (IT), including multimedia ones, thus providing new challenges for teachers. The modern social order requires from teachers improving their professional training and obtaining developed digital skills and proficiency in Information and Communication Technologies. In terms of digitalization of education modern schools are in the search of the teachers who are able to effectively and competently use digital teaching aids and educational multimedia applications in the classroom.

At the same time, the active use of Information and Communication Technologies determines not only the development of teachers' proficiency in using specific software tools, but also their knowledge essence and capabilities, methodological and psychological — didactic foundations of their application.

The given article is aimed at considering the problem of using multimedia applications in foreign language teaching, featuring at their types and ways of integrating into the learning process. Research methodology based on the methodological and systematic approaches to the study of the problem. Multimedia applications make it possible to implement many areas of individualization of teaching a foreign language: by content, by the pace of mastering the educational material, by the level of complexity, by the method of presenting educational material, by the form of organization of educational activities, by the composition of the study group, by the number of repetitions, etc. At the same time, the use of multimedia technologies simultaneously provides an opportunity for individualization of training, which allows the teacher to adapt and build a trajectory of work for each specific learner, increase educational motivation and ensure effective assimilation of the material.

The use of multimedia makes it possible to implement such fundamental didactic principles as the principle of visibility and accessibility into the educational process at a qualitatively new level. At the same time, new Information and Communication Educational Technologies do not replace the didactic foundations already existing in practice, but provide opportunities for increasing their effectiveness.

The use of multimedia technologies by the future foreign language teachers implies that graduates of the pedagogical language specialties should be aware of the possibilities and didactic potential of multime-

*Corresponding author's e-mail: smagulova_gulya@mail.ru

dia, as well as have special information training, developed digital skills for searching, collecting and digital analysis of information, designing and using multimedia didactic applications in the learning process, master the technologies for creating effective multimedia teaching aids and multimedia visualization technologies. For a modern teacher, mastering these technologies determines the effectiveness of his professional activity.

Theoretical background

The main difficulties that teachers face in the use and development of multimedia applications are such factors as insufficient preparation for their correct and optimal integrating into the lesson, the lack of a systematic approach to developing their own multimedia applications, taking into account the psychological — pedagogical, methodological, ergonomic principles for obtaining a didactically effective educational multimedia product.

The teachers should realize the importance of choosing an appropriate multimedia application for the learners' need and know the methodological basics of using it in the educational process. Educators today have the great variety of high-quality multimedia applications, however the goals and techniques of their usage should be understood and followed [1, p.122–128].

Multimedia applications give the opportunity to make the reinforcement process less routine and time consuming for all participants of the educational process both for the teacher and for the learners. Based on the type of the educational program and the characteristics of the learners, the multimedia can be used in the game or realistic surroundings, means of rhythmization (individual pace and rhythm of work, pauses, music), the choice of the difficulty level of training tasks, individual selection of training tasks, interactive simulators, etc. Thomas B. Corcoran state that teachers are to enlarge their knowledge to upgrade the new methods and techniques of teaching to meet new expectations, to critically examine the new content and standards being integrated, and to revise curriculum, to find opportunities to develop new approaches to teaching learners [2].

Due to the simultaneous impact of graphic, sound and visual information on the user, multimedia applications have great emotional and entertainment potential. At the same time, due to the ability to visually, spectacularly present information, educational multimedia allows the teacher to implement the fundamental principle of visibility in teaching process at a qualitatively new level. By means of interactive multimedia visualization of educational information, it became possible to implement the principle of visibility in teaching by means of the method of multimedia visualization of content.

Definition and classification of multimedia applications.

According to Min, P. «multimedia technology can be referred to computer-based interactive applications that use both the hardware and software which give the people the opportunity to transmit their ideas and information. It appears to be a combination of text, graphics, animation, video and sound» [3, p. 30].

Multimedia represents a combination different types of information, namely, text, audio, video, animation and graphics, which are everything we see and hear in our daily life, in one source [4].

Multimedia is also associated with the use of computer technology in order to create, store and interpret multimedia content [5].

We can define multimedia application as an application that is based on a combination of different media sources such as text, graphics, audio, video and animations.

The multimedia applications can significantly facilitate and upgrade the learning process. Multimedia applications are beneficial for the teachers who adapt the lesson content and activity according to learners' particular needs [6, p.158]. Multimedia applications can be as well aimed at achieving specific tasks depending on the situation in the learning process [7, p. 143–152].

Multimedia technology can be considered as the platform for teaching a language taking advantage of modern digital technologies which makes it easier for students to develop language learning skills. Multimedia stimulates learners to practice and master more languages through audio support and creates foreign language contexts as the crucial aspect in developing their knowledge of vocabulary, pragmatics and genres of the target language. [8, p. 271–276]

Results and Discussion

When discussing the problem of multimedia applications, it is important to define the concepts of multimodal and multimedia systems. The notion of multimodality is referred to the perception of the human being by more than one human sense. A multimedia application can be either multimodal or not, depending on how many senses of perceptions are engaged. An application combining a text, images and video is defined

as multimedia, but it is not multimodal as stimulates only vision. A multimedia application which uses image and audio is defined as a multimodal one as engages simultaneously sight and hearing, that is, two senses [9].

Multimedia applications can be recommended for the use as a communicative component of the educational environment. The reason of the effectiveness of using multimedia applications are as follows:

- great possibilities of multimedia applications in the individualization of education;
- the ability to present information in digital form and combine several types of information in one product (video, audio, animation, visualization, text, graphics);
- activation of learners' independent activity;
- increasing learners' motivation while using multimedia applications;
- multichannel — multimedia applications can have an integrated impact on various organs of learners' perception;
- implementation of information based on hypertext technology and hypermedia technology;
- the ability to provide interactivity — information in multimedia resources is presented interactively, which provides an opportunity for active interaction between the educational resource and the learners;
- visual presentation of the educational content;
- the possibility of organizing group and individual forms of education.

The multimedia can be:

- linear — the simplest form of presentation of a set of multimedia elements, when the user can only passively view the multimedia elements, and the sequence of viewing the multimedia elements is determined by the script.
- nonlinear (interactive) — a form of presentation of a set of multimedia elements, in which the user is given the opportunity to select and control elements in a dialogue mode. Non-linear multimedia can be extended by the concept of hypermedia — interactive multimedia, in which the user is provided with a structure of related multimedia elements that he can sequentially select.

Multimedia applications are classified into the following types:

– presentations. Presentations are a way to visualize information using audiovisual means. The presentation is a combination of computer animation, graphics, video, music and sound, which are organized into a single environment. The presentation has a plot, script and structure, organized for easy perception of information;

– animation videos. These are the reproduction of a sequence of pictures giving the impression of a moving picture. Linear presentation is a dynamic video with complex graphics, video inserts, soundtrack and the absence of a navigation system. Animations can be frame-by-frame or programmed. Frame-by-frame animation involves a frame-by-frame change of images, which gives the impression of movement of pictures, while in software animation, images are changed using a programmed sequence of actions using the capabilities of any programming language;

– interactive presentation. It is a set of multimedia components, structured in a hierarchical manner and controlled through a special user interface;

– games. Game is a multimedia application aimed at meeting the needs for entertainment, pleasure, as well as the development of certain skills and abilities;

– video applications. Videos are the technology for the development and demonstration of moving images;

– multimedia galleries. Galleries are a collection of images. The gallery can also be interactive with the user's ability to manage them with the help of navigation;

– audio applications — these are the programs that work with digital sound;

– web — application. Web apps are individual web pages and their components (menus, navigation, etc.), data transfer applications, multichannel applications, etc.

Using multimedia in the educational process.

Andresen proposed a scenario model for the use of multimedia applications in education. According to this model, four main pedagogical scenarios are distinguished, suggesting different options for using multimedia in the educational space, depending on the sequence of providing the information under study and completing educational tasks. The scenario is considered by Andersen as a fixed sequence of actions aimed at learning activity [10].

Let us consider these scenarios of using multimedia applications in education:

Scenario 1 implies usage of the linear representations of educational multimedia. In this case, applications are used to sequentially present the material. These applications are characterized by a small set of sequential connections of the studied topic with the following topics, with the help of them learners receive information of a reference nature.

Scenario 2 implies usage of non-linear presentation of educational multimedia — multimedia applications based on hypertext with integrated multimedia elements, such as hypertext applications, Internet sites containing navigation on related topics.

Scenario 3 which suggests the use of multimedia tools for monitoring educational activities (multimedia applications in this scenario are presented by teaching and monitoring programs. Multimedia applications contain not only the educational content, but also exercises for self-control, provide interactivity — means of reacting a multimedia product to user responses, tests with the ability multiple choice, additional links to Internet sites. Learners often do not have the ability to freely move from one lesson / topic to another, and must follow the logic of presenting the content of the educational material.

Scenario 4. Scenario 4 assumes that trainees are not just target users (as in the previous scenarios), but authors and creators of their own multimedia applications. Multimedia applications are a means of creating, presenting and communicating their knowledge.

Thus, in Scenario 1 when working with information in a multimedia application, a learner can move the material back and forth, adapt the pace of work with it, and pause. However, he cannot influence the content of materials included in the studied multimedia product. Such a sequence of presentation of the material is defined as linear and it is appropriate in cases where the learners have insufficient knowledge in the area studied, the material in this case is presented sequentially in an overview form for the formation of initial knowledge in some subject or topic.

In the case of Scenario 2, the hypertext structure provides the student with ample opportunities for independent search and study of the materials received. The non-linear structuring of the educational material allows learners to work individually when using the multimedia application in accordance with their educational needs and abilities.

The multimedia applications used in Scenario 2 assume the possibility of building an individual learning trajectory, learners can search for exactly the information that they need at the moment and study it in a convenient way through the implementation of hypertext links.

Scenario 2 is used when the learners that already have the necessary knowledge to independently set and solve educational problems. Work according to Scenario 2 can be attributed to the methods of information management, which includes the search and collection of information.

Scenario 3 provides many opportunities to meet the individual educational needs of learners. Scenario 3 also applies strategies such as Computer-supported cooperative learning (CBT), self-learning strategies, and Computer-supported cooperative learning (CSCL). In Scenario 3 multimedia applications are designed to support mentioned above strategies. Applications of this type offer a variety of lessons, where the learners are given a choice of learning strategies, as well as the scope and topics for study. Multimedia applications in this scenario can perform the following functions:

- a source of information (with a hypertext structure);
- training program — a multimedia application guides the process of teaching the user, taking into account his individual requests and needs, while the student is given a choice — to follow the instructions of the program or to draw up his own learning path;
- in-depth assimilation of the content of training due to the effective and systematic construction and presentation of educational material and the combination of various means of its presentation (video, graphics, animation, audio, etc.);
- control and assessment of knowledge;
- comprehension of the studied material by creating and storing notes or drawings.

Scenario 3's multimedia applications build the foundation for self-directed learning, but teacher support remains essential.

Scenario 4 assumes the development and implementation of the creative potential of learners when they act as transmitters of the acquired knowledge and are characterized by a high level of independence. The learners already have sufficient knowledge, as well as the necessary skills to work with the programs to create needed to create their own multimedia applications. When organizing activity in the framework of Scenario 4, learners' interest, high motivation, the ability to work in a team when creating group projects appear

to be the important aspects. Currently, there are a number of special authoring multimedia software tools that allow teachers to create full-featured multimedia applications: Macromedia Director, Authorware Professional, Macromedia Flash, iSpring Suit, Asymetrix Compel, FrontPage, mPower 4.0, HyperStudio4.0 and Web Workshop Pro, Macromedia Action, Gold Disk Astound, etc.

Research by Carver, Lehrer, Connel and Erikson (cited according to Jonassen, 1996) showed learners' higher interest, intensity, and engagement when working in Scenario 4 [11]. Jonassen [11], A. van den Brink [10] in their works consider in more detail the advantages of developing your own multimedia applications and the peculiarities of working in this scenario. The other studies of this aspect consider the use of multimedia applications taking into the consideration learners' learning style models and the development of their algorithmic thinking using multimedia applications [12].

Technical support for creating multimedia applications. There are many technical tools for creating multimedia applications. At the planning stage, it is necessary to select the appropriate software editor program for creating hypertext pages. For simpler applications such as presentations, PowerPoint, Asymetrix Compel, Gold Disk Astound can be used. To create a hypertext page or animated game, users can apply a standard web editor or authoring software tools such as FrontPage, HyperStudio 4.0, mPower 4.0, Web Workshop Pro, etc. Standard editor software tools also provide the ability to edit text, statistics, graphics, sound, video, animation, and more.

Tools that allow to combine the created separate multimedia parts into a single multimedia application are presented by:

- specialized programs designed for quick preparation of certain types of multimedia applications (presentations, publications on the Internet) — for example, PowerPoint;
- authoring software tools (specialized programs for creating multimedia applications), such as Macromedia Flash, iSpring Suit, Macromedia Director, Authorware Professional, etc. They allow teachers and learners develop their own multimedia products featuring programming characteristics being non-programmers and not having special knowledge;
- programming languages - Delphi, Java, etc. Creating multimedia applications with the help of programming languages demand professional knowledge in IT technologies and program designing, therefore can be performed by IT professionals only.

Conclusions

Software used to create or change the multimedia content to share with the people is a multimedia authoring software tool [13]. The advantage of such authoring tools is that a teacher being a non-programmer can easily develop multimedia application with programming features. Programming languages in their turn need specific knowledge and competencies of a professional programmer which a teacher may not have.

Thus, we can conclude that in the current conditions of the development of multimedia and digital technologies, which provide ample opportunities for improving the educational process, the use of multimedia applications in the educational process makes it possible to move from a passive to an active way of carrying out educational activities, in which the learner is the main participant in the learning process. The effective use of pedagogical scenarios of using multimedia in the educational process contributes to the development of a learner's active position as the subject of communicative interaction, stimulates his independence and creativity. When choosing a multimedia application, the teacher must take into account the specifics, features, goals and objectives of a particular academic subject, psychological, pedagogical, methodological, ergonomic requirements and norms of their usage at the lesson.

Multimedia applications provide an opportunity to intensify education, develop and implement non-traditional technologies based on the use of digital technologies using active teaching methods in all their diversity and complexity in the context of a constantly increasing volume of information.

References

- 1 Glenn A.D. Technology and the continuing education of classroom teachers // Peabody Journal of Education. — 1997. — Vol. 72, № 1. — P. 122–128.
- 2 Thomas B. Corcoran. Helping Teachers Teach Well. Transforming Professional Development. — University of Pennsylvania, 1995.
- 3 Min P. The Use of Multimedia Technology in English Language Teaching: a Global Perspective // Crossing the Border: International Journal of Interdisciplinary Studies. — 2013. — Vol. 1, № 1. — P. 29–38.

- 4 Vaughan T. *Multimedia Making It Work*, 8th Edition. — McGraw Hill, 2010.
- 5 Singh V. P. *A Text Book of Multimedia*. — Delhi: Global Media, 2007.
- 6 Cairncross S., Mannion M. Interactive Multimedia and Learning: Realizing the Benefits. Innovations in Education and Teaching International // Innovations in Education and Teaching International. — 2001. — Vol. 38. — P.156–164.
- 7 Norhayati A. Mukti, Siew, P.H. Malaysian Perspective: Designing Interactive Multimedia Learning Environment for Moral Values Education // *Educational Technology & Society*. — 2004. — Vol.7, № 4. — P.143–152.
- 8 Pavithra A. Multimedia and its applications // International Journal of Research and Development in technology. — 2018. — Vol.10, № 5. — P. 271–276.
- 9 Azasoo J. Multimedia tools and applications. — The African Virtual University, 2007.
- 10 Andresen, B. B., Brink, K., UNESCO Institute for Information Technologies in Education. *Multimedia in Education*. — Moscow, 2002.
- 11 Jonassen D., Reeves T. Learning with technology: Using computers as cognitive tools. In D. Jonassen (Ed.). *Handbook of research educational on educational communications and technology* (pp. 693–719). New York: Macmillan, 1996.
- 12 Milková E. Multimedia Application for Educational Purposes: Development of Algorithmic Thinking // Applied Computing and Informatics. — 2014. — Vol.11, № 1. — P.1–13.
- 13 Sethi. *Multimedia Education: Theory and Practice*. — Mittal Publications, 2005.

Г.Б. Саржанова, Г.Ж. Смагулова, Э.А. Утеубаева

Білім беруді цифрландыру жағдайында шет тілдерін оқытуда мультимедиялық қосымшаларды қолдану

Мақалада мультимедиялық қосымшаларды білім беру процесінде қолдану мүмкіндіктері және олардың дидактикалық әлеуеті қарастырылған. Мұғалімдердің мультимедиялық қосымшаларды пайдалану дағдылары, олардың мәні мен мүмкіндіктерін, қолданудың әдістемелік және психологиялық-дидактикалық негіздері жөнінде білімдерін менгеруінің маңыздылығы негізделген. Авторлар оқу мультимедиялық қосымшаларының мәнін, түрлерін, оларды әртүрлі педагогикалық сценарийлерде қолдану ерекшеліктерін зерттеген. Мұғалімдердің мультимедиа қосымшаларын құрудағы техникалық қолдау Macromedia Flash, iSpring Suit, Macromedia Director, Authorware Professional және т.с.с. авторлық орталар, яғни тиімді интерактивті мультимедиялық қосымшаларды тәуелсіз күруга мүмкіндік беретін бағдарламалар арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Оқу үрдісінде мультимедияны қолдану сценарийлерін тиімді пайдалану окушының дербестігі мен шығармашылығын, оның коммуникативті өзара әрекеттесу субъектісі ретіндегі белсенді позициясын дамытуға ықпал етеді.

Кітт сөздер: мультимедиа, сызықтық мультимедиа, сызықтық емес мультимедиа, мультимедиялық қосымшалар, мультимодальдық, цифровые технологии, авторлық орталар, мультимедия қолдану сценарий.

Г.Б. Саржанова, Г.Ж. Смагулова, Э.А. Утеубаева

Использование мультимедийных приложений в обучении иностранным языкам в условиях цифровизации образования

В статье рассмотрены вопросы дидактического потенциала и возможностей использования образовательных мультимедиа приложений в учебном процессе. Обоснована важность владения педагогами навыками применения мультимедиа приложений, а также знания будущими педагогами их сущности и возможностей, методологических и психолого-дидактических основ их использования. Авторами изучены сущность, виды образовательных мультимедиа приложений, особенности их применения в различных педагогических сценариях. Техническим обеспечением создания мультимедиа приложений педагогами могут выступать авторские среды — программы, предоставляющие возможность для самостоятельного создания эффективных интерактивных мультимедийных приложений, таких как Macromedia Flash, iSpring Suit, Macromedia Director, Authorware Professional и др. Мультимедийные приложения могут быть рекомендованы для использования в качестве коммуникативного компонента образовательной среды. Эффективное использование сценариев применения мультимедиа в учебном процессе способствует развитию самостоятельности и креативности обучаемого, его активной позиции как субъекта коммуникативного взаимодействия.

Ключевые слова: мультимедиа, линейное мультимедиа, нелинейное мультимедиа, мультимедийные приложения, мультимодальность, цифровые технологии, авторские среды, сценарий применения мультимедиа.

Б.А. Жетписбаева^{*}, Д.В. Дьяков, С.А. Шункеева

Карагандинский университет им. академика Е.А. Букетова, Казахстан

(E-mail: zhetpisbajeva@mail.ru)

ORCID 0000-0002-1528-4494¹

ORCID 0000-0001-6113-6063²

ORCID: 0000-0001-9733-0943³

Аспекты изучения CLIL технологии в условиях дистанционного обучения

В статье предложено исследовательское видение проблемы дистанционного CLIL обучения студентов. Изучение истории вопроса позволяет говорить об актуальности заявленной проблемы, которая до сих пор не стала предметом специального исследования. Дифференцированные представления авторов об особенностях двух технологий стали основой для определения аспектов в изучении их совместности и взаимовыгодности. Используя метод обобщения, авторы выделяют конкретные аспекты научного изучения интеграции двух самостоятельных технологий и их ресурсного обеспечения. На основе экспертного мнения, сформированного посредством социологических опросов, предложено разработать методические принципы ресурсного обеспечения и механизмы развития дополнительных компетенций CLIL педагогов, работающих в формате дистанционного режима. В связи с этим авторами определены универсальные характеристики учебно-методических продуктов и профессиональных компетенций преподавателей-предметников. В контексте данной проблемы обоснованы ожидаемые результаты, которые направлены на развитие цифровой культуры в образовательной среде и подготовку конкурентоспособного педагога, владеющего интегрированными методиками обучения и дистанционными технологиями.

Ключевые слова: CLIL технологии, дистанционные технологии, CLIL педагог, виртуальная среда, учебно-методический продукт, ИТ-компетенции, вуз.

Введение

Практика CLIL обучения в Казахстане получила своё развитие в контексте Государственной программы трехъязычного образования и одного из приоритетов по интеграции образовательной среды. Сегодня эта технология успешно применяется в вузах и школах Казахстана. Результаты и перспективы CLIL образования становятся предметом научного обсуждения и теоретического осмысления. Исследовательский интерес связан, как правило, с оценкой отечественного опыта в контексте международных достижений CLIL обучения.

Так, в течение последних десятилетий научным сообществом были разработаны теоретико-методологические основы иноязычного образования [1, 2], изучены вопросы психо-, социолингвистических аспектов и функциональной значимости двуязычия, взаимодействия перцептивных, когнитивных и аффективных процессов билингвизма, внутриязыковых и межъязыковых переносов [3, 4], определены принципы интегрированного обучения предмету и языку, аспекты иноязычной компетенции при билингвальном обучении [5, 6]. Основной фон существующих исследований связан с изучением технологии CLIL в традиционном формате обучения, который предусматривает контактное общение преподавателя и обучающегося.

Вместе с тем образовательная ситуация в Казахстане характеризуется альтернативными условиями обучения, которое, согласно действующему закону, позволяет использование дистанционных технологий. На протяжении 12 лет отечественные вузы пытаются овладеть этими технологиями, внедрить передовой опыт зарубежных стран. С началом пандемии эта задача приобрела особую актуальность. Она усложнилась за счёт тотального перехода всего образования на виртуальный режим, не оставив права выбора. Теперь вузы ищут компромиссные решения по адаптации учебных курсов к удаленным условиям обучения. Это коснулось и программ, которые реализуются в формате CLIL.

Сочетание этих технологий в учебном процессе создает новые аспекты изучения для современной педагогической науки. В рамках данной статьи попытаемся определить принципиальные граничицы исследования и обозначить логику изучения заявленной темы с учетом современной ситуации в

*Корреспондирующий автор. E-mail: zhetpisbajeva@mail.ru

образовании. Наш историографический обзор показал отсутствие специальных трудов, посвященных изучению опыта совмещения дистанционных технологий и CLIL, а также позволил выделить лишь один интернет-ресурс — CLIL Открытое онлайн обучение (далее MOOK – Авт.) [7]. Это трехлетний совместный проект Университета Ольстера и CLIL Open Online Learning, финансируемый Европейским союзом, который в полной мере может быть адаптирован для CLIL обучения студентов в дистанционном формате.

Методы и материалы

Изыскания, представленные в данной статье, базируются на результатах теоретического осмысления опыта CLIL и дистанционного обучения в мировой и отечественной практике. Дифференцированные представления авторов об особенностях двух технологий стали основой для определения аспектов в изучении их совместимости и взаимовыгодности. Используя метод обобщения, авторы предлагают своё видение аспектов изучения CLIL технологии при дистанционном обучении в вузе.

Результаты и обсуждение

Анализ научной литературы показал наличие обоснованных представлений о целях CLIL обучения и базовых компетенциях педагога для их достижения в традиционном формате преподавания. В этом же контексте определены методы формирования четырех видов речевой деятельности студентов. Содержание этих целей остается неизменным при переходе на дистанционный режим обучения. Потребуется расширение педагогических компетенций, видоизменение учебной среды и ресурсов. Иначе говоря, появится виртуальная среда обучения, которая потребует от педагога освоения ИТ-навыков и применения специальных ресурсов. В результате, это позволит разработать научно-методическую базу использования CLIL в условиях дистанционной технологии.

В качестве исходного аспекта изучения заявленной проблемы мы выделяем получение экспертной оценки применения технологии CLIL в вузовской практике в условиях дистанционного обучения. По сути, это проведение субъективной диагностики проблемы и получение экспертной оценки ресурсных условий для применения технологии CLIL в вузах, особенностей CLIL обучения, его эффективности и возможностей развития в условиях дистанционного образования.

Для диагностики будет применен качественный методологический подход с проведением социологического опроса преподавателей естественных дисциплин, практикующих технологию CLIL в вузах Казахстана. При необходимости будет сформирован дополнительный состав респондентов из вузовских преподавателей английского языка, содействующих реализации технологии CLIL, с целью обеспечения интегрированного принципа обучения. Благодаря опросу получим необходимые аргументы при определении тактики ресурсного обеспечения программ CLIL обучения, реализуемых в дистанционном формате. Сможем определить субъективную потребность в технических и методических ресурсах, соотнести её с картиной обеспеченности, вытекающей из самостоятельного анализа в рамках всего исследования. Кроме того, результаты опроса позволят оценить базовые компетенции педагогов для разработки необходимых ресурсов, таких как уровень языковой подготовки, ИТ-компетенций, навыков по адаптации методических разработок к виртуальной среде обучения и др. В свою очередь, это поможет определить содержание программ повышения квалификации предметников, в том числе по разработке учебного контента для дистанционного CLIL обучения.

Второй аспект будет связан с определением методических принципов разработки специальных ресурсов для дистанционного CLIL обучения в вузе. Это позволит регламентировать методику преподавания, проиллюстрировать методы обучения на примере конкретных учебно-методических разработок, таких как цифровые терминологические словари, электронные учебники, видеолекции, интерактивные сборники заданий по учебным дисциплинам, электронные учебно-методические комплексы. Используя доступный опыт виртуализации среды обучения, важно определить методические рамки разработки учебного контента и его использования в автоматизированных системах, образовательных платформах. Значительная часть в методическом путеводителе преподавателя должна быть отведена вопросам разработки MOOK.

В рамках второго аспекта будут определены универсальные параметры электронного продукта для дистанционного CLIL обучения. В их числе могут быть навигация, интерактивный формат, электронный терминологический словарь, гиперссылки на англоязычные ресурсы предметных знаний, экспресс-тестовик, тематический кейс, демонстрационные материалы, академический дизайн. Разра-

ботки комплексного характера должны содержать как минимум четыре ресурсных блока: инструктивный, информационный, коммуникативный, контрольный.

Третий аспект направлен на разработку программ повышения квалификации CLIL педагогов для работы в дистанционном режиме. В рамках обучения преподаватель должен получить знания о специфике виртуальной учебной среды, дополнительные ИТ-компетенции, практические представления о педагогическом дизайне, особенностях коммуникации в цифровой среде, принципах работы вузовских e-порталов, информационных систем, внешних платформ Zoom, WebEx, Coursera и др.

Примечательно, что третий аспект позволит расширить официальное представление о компетенциях CLIL педагога, описанных в Европейском стандарте обучения CLIL технологии [8]. В один ряд с двенадцатью признанными компетенциями должны встать ИТ-навыки, направленные на освоение виртуальной среды, использование и разработку цифровых учебных ресурсов. При этом дополнительные компетенции органично впишутся в триаду компонентов подготовки CLIL педагога: мотивационно-ценностный, содержательный и операционный компоненты [9]. Это, в свою очередь, отразится на процессе подготовки CLIL педагога, который должен сочетать навыки интегрированного подхода в обучении предмету на английском языке и знания дистанционных технологий. Это подтверждает обоснованность принципов моделирования CLIL педагога, сформулированных в трудах отечественных исследователей [10]. Так, принцип интеграции традиций и инноваций в образовании реализуется при свободном владении консервативными и интерактивными методиками преподавания предмета на английском языке. Принцип междисциплинарности воплотился в сочетании знаний учебного предмета, английского языка и информационно-коммуникативных технологий. В этой же логике остается принцип адаптации личности к инновациям и принцип культурообразности. Актуальность этих принципов усиливается в контексте цифровизации общества, в целом, и появления новой цифровой культуры, в частности. С учётом этого могут быть сформированы рекомендации по совершенствованию профессиональных стандартов подготовки учителей, в том числе учебных программ по частным методикам преподавания.

Будущий педагог должен владеть принципами поиска цифровых ресурсов, методическими навыками создания электронных продуктов, управлять психологическими установками виртуального академического общения.

Логическим продолжением этого может стать расширение параметров оценки методического уровня педагога в рамках его аттестации и текущих посещений занятий. Индекс конкурентоспособности педагога должен, помимо прочего, складываться из его способностей:

- разрабатывать собственные ресурсы;
- использовать готовые ресурсы;
- интегрировать их ход занятия;
- модифицировать адаптивные методические модели обучения;
- обеспечивать атмосферу живого общения в *online*-режиме;
- балансировать вербальные и демонстрационные приёмы подачи материала;
- сохранять доступность подачи учебного материала на расстоянии.

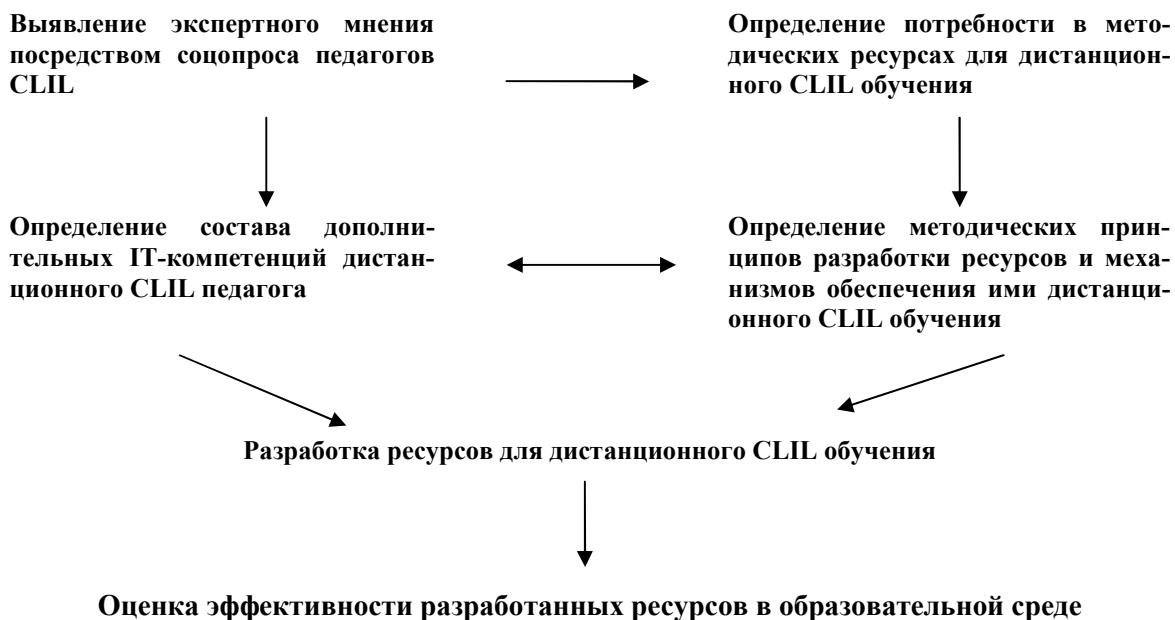
Особое место в методических разработках должны занимать принципы оценивания знаний студентов в условиях дистанционного CLIL обучения. Здесь мы должны исходить из устоявшегося представления о том, что в задачи преподавателя-предметника не входит систематическое обучение английскому языку. Вместе с тем он должен понимать трудности, которые испытывают студенты в использовании языка, который является для них в одних случаях языком общения, в других — языком мышления. Поэтому при оценке знаний по предмету преподаватель лишь следит за развитием языковых компетенций студентов, ориентируясь на уровень понимания заданий. В связи с этим в систему дескрипторов на факультативных началах должны входить уровни владения студентами английским языком и ИТ-навыками. Оценка этих дескрипторов носит косвенный характер и имеет прямую зависимость от качества выполнения задания, в том числе с применением дистанционных инструментов. Неотъемлемой частью методических навыков преподавателя должна стать диагностика академического прогресса студента с учётом уровня его владения языком. Другими словами, преподаватель-предметник должен дифференцировать трудности понимания студентом языка и содержания предмета. В условиях дистанционного обучения дифференциации требует и уровень владения студентом информационно-коммуникативными технологиями, которые, наряду с предметной и языковой подготовкой, влияют на достижение результата.

Четвертый, завершающий аспект мы связываем с оценкой эффективности разработанных ресурсов для дистанционного CLIL обучения в вузе. Как и на исходном этапе, предлагается применить социологические методы исследования, включая опросы преподавателей и студентов. Важно получить экспертное мнение респондентов о качестве разработанных ресурсов, возможностях их применения и совершенствования в вузовской практике.

Выявление экспертного мнения будет осуществляться исходя из функциональных параметров разработанных ресурсов, например:

- содействие в самостоятельном изучении материала;
- полнота предметных знаний;
- системность в оформлении и подаче материала;
- удобство в использовании;
- содействие оперативному получению академической информации;
- помочь в поиске дополнительных ресурсов через гиперссылки;
- содействие в развитии предметного мышления на английском языке;
- содействие в развитии языковых компетенций;
- доступность языка изложения.

Взаимосвязь указанных аспектов изучения дистанционного CLIL обучения может быть представлена в следующей схеме:



Анализ научной литературы подтверждает актуальность проблемы дистанционного CLIL обучения, которое пока не стало предметом специального рассмотрения. Вместе с тем она имеет большой исследовательский потенциал, который подкреплен, с одной стороны, государственными задачами, с другой — требованиями внешней среды. В этой связи мы предложили несколько аспектов изучения этого вопроса, связанных, по сути, с ресурсным обеспечением дистанционного CLIL обучения. Широта ожидаемых результатов будет обусловлена исследовательской логикой, которая обеспечивает смежность проблем ресурсного обеспечения, компетентностного развития CLIL педагога, моделирования его подготовки в вузе. Наряду с этим будет сформировано научно обоснованное представление о характере учебных ресурсов, эффективности их использования в образовательной среде студентов и преподавателей. Это положит начало реальным разработкам электронных ресурсов и будет способствовать развитию цифровой культуры в отечественном образовании.

Список литературы

- 1 Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования / С.С. Кунанбаева. — Алматы, 2010. — 344 с.

2 Жетписбаева Б.А. CLIL как инновационная технология обучения предметам на иностранном языке / Б.А. Жетписбаева, А.Е. Кубеева, Т.Д. Асылбек // Наука и жизнь Казахстана. — 2018. — № 3 (59). — С. 208–211.

3 Залевская А.А. Вопросы теории двуязычия / А.А. Залевская. — М.: Директ-Медиа, 2013. — 145 с.

4 Карлинский А.Е. Взаимодействие языков: билингвизм и языковые контакты / А.Е. Карлинский. — Алматы: КазУМОМЯ, 2011. — 264 с.

5 Bentley K. The TKT Course CLIL module / K. Bentley. — CUP, 2010. — 124 р.

6 Coyle D. CLIL Content and Language Integrated Learning / D. Coyle, Ph. Hood, D. Marsh. — CUP. — 2010.

7 Сайт Ulster University: CLIL Open Online Learning [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.ulster.ac.uk/research/topic/modern-languages-linguistics/quality/research-projects/clil-open-online-learning>.

8 Сайт European Centre for Modern Languages of the Council of Europe: European Framework for CLIL Teacher Education [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.ecml.at>.

9 Zhetpisbayeva B.A. Theoretical Model of training the CLIL-teacher in the terms of the higher educational institutions / B.A. Zhetpisbayeva, A.E. Kubeeva, A.K. Kitibaeva // Strategiczne pytania światowej nauki: Materiały XIV Miedzynarodowej naukowi-praktycznej konferencji (07-15 lutego 2018 roku). — Warszawa, 2018. — P.70–77.

10 Жетписбаева Б.А. К вопросу о подготовке педагогов для многоязычного образования в Казахстане / Б.А. Жетписбаева, Л.С. Сырымбетова, А.Е. Кубеева / Актуальные проблемы филологии и методики преподавания иностранных языков: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (1–2 марта 2017 г.). — Новосибирск: МОН РФ, НГПУ, 2017. — С. 36–41.

Б.А. Жетписбаева, Д.В. Дьяков, С.А. Шункеева

Қашықтықтан оқыту жағдайындағы CLIL-технологиясын зерттеудің аспектілері

Мақалада студенттерді CLIL қашықтықтан оқыту мәселе сінің зерттеуі ұсынылған. Әлі де болса арнағы зерттеудің пәні бола алмаған мәселе тарихының қарастырылуы ұсынылған проблеманың езектілігі туралы айтуға мүмкіндік береді. Екі технологияның ерекшеліктері туралы авторлардың дифференциалдық көзкарасы, олардың сәйкестігі мен өзара тиімділігін зерттеудегі аспекттерін айқындаудың негізі болып табылады. Жалпылау әдісін колдана отырып, авторлар екі өздік технология мен оларды ресурстық қамтамасыз етудің интеграциясының ғылыми зерттеуінің нақты аспектісін бөліп шығарған. Әлеуметтік сауалнама арқылы қылыштасқан сарапшылар пікірінің негізінде, қашықтық режимінде жұмыс істейтін CLIL-оқытушылардың косымша құзыреттіліктерін дамыту механизмдерін және ресурстық қамтамасыздандыру қағидасын дамыту ұсынылып отыр. Осыған орай оку-әдістемелік өнімдердің жан-жақты сипаттамалары мен оқытушылардың мамандық құзыреттіліктері анықталған. Осының мазмұны негізінде қашықтық технологиясы мен білім берудің біріктіліген тәсілін білетін, бәсекеге қабілетті пәндік оқытушыларды даярлау және білім беру ортасында цифрлық мәдениетті дамытуға бағытталған күтілетін інтижелер негізделген.

Кілт сөздер: CLIL-технологиялары, кашыктық технологиялары, CLIL-оқытушы, виртуалды орта, оку-
әдістемелік өнім, IT-күзыреттіліктері, жоо.

B.A. Zhetpisbayeva, D.V. Dyakov, S.A. Shunkeyeva

The aspects of studying CLIL-technologies in the context of distance teaching

The given article proposes research vision of the problem of students CLIL distance teaching. Studying the history of the issue allows telling about the relevance of the presented problem, which has not become the object of special research yet. Differentiated views of the authors about the peculiarities of two technologies have become the basis for identifying aspects in studying their compatibility and mutual benefit. Using generalization method, the authors highlight particular aspects of scientific study of two independent technologies integrations and their resource provision. Based on the expert opinion, formed through sociological surveys, it is proposed to develop methodological principles of resource provision and mechanisms for the development of additional competencies for CLIL teachers working in remote regime. In this regard, the authors have identified the universal characteristics of educational and methodological products and professional competencies of subject teachers. In the context of this, the expected results are substantiated, which are aimed at the development of digital culture in the educational environment and the training of a competitive teacher who owns integrated teaching methods and distance technologies.

Keywords: CLIL –technologies, distance technologies, CLIL — teacher, virtual environment, educational and methodological product, IT- competencies, Institution of Higher Education.

References

- 1 Kunanbaeva, S.S. (2010). *Teoriia i praktika sovremennoho inoizaychnoho obrazovaniia [Theory and practice of modern foreign language education]*. Almaty [in Russian].
- 2 Zhetpisbayeva, B.A., Kubeeva, A.E., & Asylbek, T.D. (2018). CLIL kak innovatsionnaia tekhnologiiia obucheniiia predmetam na inostrannom yazyke [CLIL as an innovative technology for teaching subjects in a foreign language]. *Nauka i zhizn Kazakhstana — Science and life in Kazakhstan*, 3, 208–211 [in Russian].
- 3 Zalevskaya, A.A. (2013). *Voprosy teorii dvuiazychiia [Questions of bilingualism theory]*. Moscow: Direkt-Media [in Russian].
- 4 Karlinskiy, A.E. (2011). *Vzaimodeistvie yazykov: bilinhvizm i yazykovye kontakty [Language interaction: bilingualism and language contacts]*. Almaty: KazUMOиMYA [in Russian].
- 5 Bentley K. The TKT Course CLIL module / K. Bentley. — CUP, 2010. — 124 p.
- 6 Coyle D. CLIL Content and Language Integrated Learning / D. Coyle, Ph. Hood, D. Marsh. — CUP. — 2010.
- 7 Site of Ulster University: CLIL Open Online Learning (n.d.). ulster.ac.uk. Retrieved from <https://www.ulster.ac.uk/research/topic/modern-languages-linguistics/quality/research-projects/clil-open-online-learning>.
- 8 Site of European Centre for Modern Languages of the Council of Europe: European Framework for CLIL Teacher Education (n.d.). [ecml.at](http://www.ecml.at). Retrieved from: <https://www.ecml.at>.
- 9 Zhetpisbayeva, B.A., Kubeeva, A.E., Kitibaeva, A.K. (2018). Theoretical Model of training the CLIL- teacher in the terms of the higher educational institutions. *Strategic questions of World Science' 18: XIV international scientific and practical conference* (pp. 70–77).
- 10 Zhetpisbayeva, B.A., Syrymbetova, L.S., & Kubeeva, A.E. (2017). K voprosu o podgotovke pedahohov dlia mnogoiazychnoho obrazovaniia v Kazakhstane [On the issue of training teachers for multilingual education in Kazakhstan]. Actual problems of Philology and methods of teaching foreign languages' 17: *Mezdunarodnaia nauchno-prakticheskaiia konferentsiia (1–2 marta 2017 hoda) — International scientific and practical Conference*, 36–41. Novosibirsk [in Russian].

A.T. Litovkina¹, D.M. Zhorabekova^{2,*}, A.A. Issabekov²

¹Selye Janos University, Komarno, Slovakia;

²Karagandy university of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan

(E-mail: zhorabekova@inbox.ru)

ORCID ID: [https://orcid.org/0000-0002-0408-3873¹](https://orcid.org/0000-0002-0408-3873)

Level teaching of the English language in schools of Kazakhstan: perception and understanding of the reform by teachers

This article is devoted to the analysis of the current state of level teaching of the English language in schools in Kazakhstan. The introduction of the Common European Framework of References for Languages in the process of foreign language education in Kazakhstan entailed significant changes that made it possible to improve the quality of teaching English, bring it closer to international standards, and ensure its competitiveness at the global level. However, research has shown that in order to achieve this goal, it is necessary to take into account the awareness and opinion of teachers. This article is an exploratory study examining the application of CEFR in the English language teaching system in general education schools in Kazakhstan, with emphasis on the knowledge and opinions of teachers. The article also provides a brief overview of world experience in the practical application of the principles of CEFR in teaching English. This study used a survey for English teachers as the primary data collection method. The results of the study showed that there are difficulties at the school level that affect the final result of proficiency in English language teaching. Nevertheless, thanks to the adopted language policy, the country is undergoing a progressive development of foreign language education and purposeful work is being carried out to ensure the quality of teaching English, which is reflected in almost all program documents for the development of education.

Keywords: level language teaching, Common European Framework of References, activity approach, trilingual education.

Introduction

One of the main approaches in the strategy of trilingual education in Kazakhstan is level training in Kazakh, Russian, English languages in accordance with the international CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) standard. English, one of the three target languages, is the language of integration into the global community. High-quality mastering of this language is one of the strategic objectives of the development of the education system in Kazakhstan. Starting from 2017, students of grades 5 and 7 switched to level-based education (in 2018 — 4th and 8th, in 2019 — 3rd and 9th, etc.), who over the next years should «align» language competencies in accordance with the CEFR levels, since these levels were not previously provided for in the curriculum. However, the «mechanisms» of the educational process for «leveling» language learning of schoolchildren have not been developed. Today, in the scientific community of Kazakhstan, there are many works devoted to the prospects and problems of trilingual education in Kazakhstan. The preconditions for the shift to level teaching of languages in Kazakhstan were as follows:

a) in empirical terms: the formation of the Center for Trilingual Education at the National Academy of Education named after I. Altynsarın; monitoring of a pilot project on multilingual education in 33 specialized schools of Kazakhstan was carried out twice [1–2]; the early study of English (from the 1st grade) in all schools of the country began from 2013–2014 academic year; the Regional program for the development of trilingual education in East Kazakhstan region for the period of 2015–2019 is being implemented; the National Academy of Education monitored the approbation of educational programs and textbooks;

b) in theoretical terms: analysis of the existing state educational standards and curricula as a basis for organizing preparatory work for the transition to trilingual education was carried out [3]; a research program in the field of trilingual education has been developed [4]; a program for preschool children has been developed to study the state, Russian and English languages in play and interactive forms [5]; a teaching aid for integrated teaching of the English language and academic subjects of the natural science cycle (Computer science, Physics, Chemistry, Biology, Natural science) was developed [6]; programs of additional education for schoolchildren in three languages and programs of extracurricular work of high school subjects, which

*Corresponding author's e-mail: zhorabekova@inbox.ru

will be studied in English, have been developed [7], recommendations on methodological support for the development of multilingual education in general secondary education system (analytical materials, guidelines) have been developed [8], Concept of development of foreign language education in the Republic of Kazakhstan [9], Concept of development of multilingual education in the Republic of Kazakhstan [10], fundamental research of the problems of foreign language [11], multilingual education[12] has been carried out.

The works of such scientists as S.S. Kunanbaeva, B.A. Zhetpisbaeva [13–14], B.M. Aitbaeva [15] and others are devoted to the problems of scientific and methodological support of multilingual education in Kazakhstan. Many linguists — educators believe that the basis of multilingual education should be a properly structured system of teaching languages, corresponding to the real situation of development of the scientific, methodological and methodological base of languages [16–20]. The model of trilingual education in Kazakhstan is not analogous to CEFR, but takes this document as a basis and adapts its ideas and basic provisions to the specific conditions of the national education system.

Although there have been many studies on the implementation of CEFR in curricula in different countries, the existing literature focuses only on the implementation of CEFR in a European context. This study will attempt to fill this gap by examining the application of CEFR principles and level English teaching in the Kazakh education system, with an emphasis on teachers' perception and understanding of the reform.

This article represents exploratory research in the selected field and is a part of the dissertation thesis.

CEFR in Europe. Much effort has been focused on exploring the practical use of this system. In foreign literature, the term «common currency» became applicable to CEFR system [21, 22]. For example, Broek and Ende [23] conducted a study to investigate the use of CEFR in the European education system and the impact of the system on examinations, curriculum development, textbooks, and teacher training. The result of the study showed that the relationship between the system itself and language assessment is weak, but the general approach to language learning, the materials used (where curricula and textbooks take into account the contextual use of the language and CEFR descriptors), as well as teacher training is carried out with reference to the Common European Framework of Reference for Languages. Another study in Italy was undertaken to identify the impact of CEFR, sociolinguistics and pragmatics on foreign language teaching in high school. The main focus of the study was the awareness of teachers and the teaching methodology used. Maldina argues in her writings that CEFR plays an indirect role in shaping curricula and teaching methods used by teachers. Limited knowledge of CEFR, lack of awareness of the system are identified as the reasons for the weak link between CEFR and teaching practice in schools. Because of this, teachers do not view CEFR as a valuable tool for improving the quality of foreign language teaching [24].

Another study was conducted by Buckland at the Wall Street Institute (WSI) in Spain to compare expected learning outcomes with CEFR principles. Research has proven excellent correlation between WSI learning levels and CEFR descriptors with 80 % match. Thus, Buckland found that the WSI curriculum and expected learning outcomes are quite comparable to CEFR [25]. As mentioned earlier, the CEFR aims at setting goals and ensuring the development of a language program. This is especially true in Central and Eastern Europe. The various levels of CEFR offer teachers options for learning objectives, curriculum design, teaching and testing methods, allowing them to expand the teaching range. Berešova investigated the possibility of comparability of the state exam in English in Slovakia with CEFR. Research has shown that CEFR is a useful tool not only for maintaining the quality of teaching and learning languages, but also for testing target language knowledge. The study also argues that this comparability helps to initiate strategic actions to develop three main areas in education, namely standard, assessment and teaching professionalism [26]. Although CEFR was developed as a tool for synchronizing language teaching, learning and assessment, Fulcher writes in his research that CEFR is used more universally for standard assessment, which in turn obscures the original purpose of the system [27].

CEFR in Asia. In Japan, studies were conducted to examine an attempt to adapt CEFR to national language exams and ultimately led to the development of their own framework, which they called CEFR-J. The idea of developing such a structure came from a study conducted to determine the level of English proficiency among Japanese employers, according to which 80 % of registered employers showed knowledge below level A (non / basic user), less than 20 % of them were classified as level B (independent users), while a very small number of employers were proficient at a level close to C (advanced users) [28]. Taking into account the fact that CEFR must be open and flexible to adapt to any language situation, CEFR-J was developed with the inclusion of certain sublevels in the original version of CEFR. Due to the low competences level among Japanese employers, it became necessary to develop levels below A level of the original CEFR. Thus, the new CEFR-J has been developed with a number of adaptations. First, the inclusion

of three sublevels in A1 CEFR level and the creation of «pre-A1» level, which consists of A1.1, A1.2 and A1.3. Second, levels A2 and B2 are further divided into two sub-levels A2.1 and A2.2, as well as levels B2.1 and B2.2.

Nakatani studied the possibility of using CEFR to improve the communication skills of Japanese students through communication tasks. The result of the study showed a significant improvement in their competencies [29].

A similar study was undertaken by a group of scholars in China to explore the possibility of using CEFR to assess writing skills when organizing the College English Test (CET). CEFR has been found to be highly practical, provided that teachers receive suitable and appropriate training in the use of CEFR assessment criteria. Prior to the training on the use of the assessment system, the teachers' awareness was tested using a questionnaire, and it was found that CEFR is completely unknown to teachers from the «formal» education, as they showed little or no awareness. However, through training by a CEFR expert (from the British Council, United Kingdom), the practical relevance of CEFR assessment criteria has been demonstrated as a very useful tool for promoting foreign language education in China [30]. All of the above mentioned studies have provided empirical evidence that CEFR implementation has benefits for improving the English language education system. Despite the fact that CEFR has the potential to improve the system of foreign language education, its implementation has received different feedback from teachers around the world.

However, as the system of the Common European Framework of Reference for Languages influences the reform of educational programs around the world, along with the reforms in the scientific community, attempts are increasingly being made to study the experience of implementing this system in the context of different countries. For example, in France, school teachers on the one hand are filled with anxiety and fear, because with very little knowledge of the newly adopted structure, they will need to revolutionize their teaching system, on the other hand, they are overwhelmed with a sense of enthusiasm, since teachers see CEFR as a system for teaching «magical thinking» and see it as innovation in language education [31]. A study of the implementation of CEFR in Poland, carried out by Komorowska, revealed a complaint about «insufficient dynamics of the development of phonological competence» [32, p. 107]. The complaint was a reference to page 117 of the CEFR (2001) document, which provided only a brief discussion of pronunciation and prosody, whereas methods of teaching pronunciation and prosody were not suggested. By the way, this criticism was accepted by the system developers and in CEFR 2018 version the most significant change in descriptors has been the complete replacement of the integral phonological control scale. Most studies show that CEFR has advantages in improving English language education programs, but a prerequisite for successful implementation is to ensure that the core principles of the system are properly implemented.

Experimental

To study the experience of implementing CEFR based level teaching of English in our educational context an experiment was conducted which involved 25 English teachers from 6 secondary schools in Karaganda, Kazakhstan. All respondents were selected among teachers of secondary schools who were trained in recent courses for teachers of English as part of updated content of secondary education in the Republic of Kazakhstan. Such courses are periodically organized by JSC «National Center for Advanced Studies»Orleu»with the support of regional institutes for advanced training of teachers. This sample of respondents is explained by the fact that teachers with basic knowledge of CEFR were able to provide answers directly on the topic under the study, which greatly facilitated data collection. The study used a quantitative methodology. The data was collected using a questionnaire. There are several reasons that influenced the decision to choose the survey in this study. First, it provides extensive and useful information that is not available through simple observation. Secondly, if the questionnaire contains open-ended questions, then this allows participants to give their answers to fully disclose a specific question. Finally, it gives researchers control over the types of information they receive, because they decide for themselves what questions will be asked in the questionnaire. By virtue of its peculiarities, questionnaires have a number of advantages over other methods of polling: the time for registering respondents' answers is reduced due to self-counting; formalization of answers creates the possibility of using mechanized and automated processing of questionnaires; thanks to anonymity, it is possible to achieve sincerity in the answers. The questionnaire consisted of 20 open-ended questions, mainly focused on measuring teachers' awareness of CEFR and how CEFR affects their teaching methods, assessment, and materials used in teaching English.

Results and Discussion

Teachers' experiences were studied to shed light on aspects of curriculum implementation. Conclusions and discussion below will focus on the following elements:

- General knowledge about CEFR;
- Levels, goals and objectives of CEFR;
- Teaching method;
- Evaluation method;
- Development of materials

Table 1

Knowledge of teachers on some key elements of CEFR implementation

Basic knowledge on CEFR	School 1 (in %)	School 2 (in %)	School 3 (in %)	School 4 (in %)	School 5 (in %)	School 6 (in %)	Total (in %)
CEFR levels	70	65	53	79	55	67	64,8
Aims and objectives of CEFR	55	47	39	60	44	66	51,8
Teaching method	70	73	75	71	70	86	74,1
Evaluation method	65	63	67	59	64	64	63,6
Development of materials	49	55	52	52	49	57	52,3

Based on the data received, all respondents confirmed that they knew 6 CEFR levels. This knowledge was gained in the course of trainings, seminars and workshops that they attended, as well as through their own study of the literature on actual problems of teaching EFL. Based on the data collected, all respondents have a general knowledge of CEFR levels, which shows an average of 64.8 % (ranging from 53 to 79 % awareness), but not all teachers are well versed in what competencies each level defines. They only mentioned the levels that students must reach at the end of each semester of their study period. For example, 2nd grade students must reach A1 CEFR level at the end of the study period, and 5th grade students must reach A2 level. In addition to having knowledge of different levels according to CEFR, general knowledge of CEFR also implies knowledge of the goals and objectives of the system. Thus, not all teachers were aware of the goals and objectives of the reform being pursued. Only 51.8 % of the respondents indicate that they are fully familiar with the goals and objectives of CEFR. For example, some of the respondents in schools 3 and 5 noted that they adhere to instructions given «from above», while the essence of the reform is not clear to them. The rates in these schools are lower than in the rest. Although all teachers had had training, a complete and holistic understanding of the goals and objectives of CEFR itself still remains vague for teachers whereas the content of the training programs devoted a certain number of hours to familiarization with CEFR. According to the respondents, the implementation of the new program was imposed and carried out in the shortest possible time, while the number of hours of training, as noted by the majority, precisely in terms of the goals and objectives of CEFR is not sufficient for effective practical application in the classroom.

In terms of the teaching method, most of the respondents believe they know which teaching method is recommended by CEFR. However, not all the teachers understand and adhere to the same teaching method in the same way according to the curriculum. Some teachers mentioned that CEFR focuses on speaking skills and therefore they are now trying to change their teaching method to focus on the development of speaking. Consequently, communication activities are often carried out in the classroom. Some responded that they believed CEFR focuses on all four skills. When asked about actual practice in the classroom, the majority of respondents believe that the new reform has somehow influenced the learning process in the classroom, as a result of which they move to communication activities in which students are encouraged to use language for communication. Thus, the majority of respondents have an idea of the teaching method recommended by CEFR, the majority of answers (74.1 %) indicate that communicative activities are used in the classroom (positive answers vary from 70 to 86 %).

The answers showed that the respondents are familiar with the assessment method. The range of positive answers from respondents in this section of the survey varied from 59 to 67 %, and the average indicator was 63.6 %. Most of the respondents seem to know how to grade students according to CEFR standard. Among teachers, however, not everyone understands this aspect of the curriculum. It should be noted that in Kazakhstani education system, criteria-based assessment of students' knowledge is used, which,

in terms of subjects, is subdivided into assessment tools: formative and summative assessment. However, the English language competencies are assessed based on the criteria and descriptors recommended by CEFR for each level. All of the interviewed teachers took advanced training courses on criteria-based assessment, however, as the answers show, CEFR based assessment in the course content was provided in small amount. In their practice, not everyone uses the general concept of the recommended assessment: some have not learned how to compose tasks for complex assessment and use ready-made materials, someone has not fully understood the essence of this assessment. The most frequently encountered responses were about the difficulties arising in evaluating listening and speaking skills, developing assignments, scheduling summative assessment, and the tendency to form a large number of classes. These issues are associated with insufficient organization of cooperation and mutual support within school teams.

Material development is probably the most problematic element for teachers. Here the minimum rate of positive answers was 49 %, and the maximum was 57 %, the average rate for the surveyed schools was 52.3 %. All teachers indicated that they use the material prescribed by the ministry (a textbook) when introducing CEFR in the classroom. The use of recommended textbooks by teachers can be explained by two reasons. First, teachers stated that using the textbook is the surest and safest way to stay in the CEFR program. Since the textbook is prescribed by the ministry, its use for teaching can ensure that the lesson is in line with the curriculum. Second, using the textbook will save them more time than developing their own material. Among the responses was also the opinion that nowadays teachers are required to complete too many tasks, which leaves them very little time for developing their own material. However, there were also those among the respondents whose answers voiced dissatisfaction with the content of the textbooks. In their opinion, the assignments were written without taking into account the assessment principles recommended by CEFR.

Conclusions

Based on the findings and discussion in the previous section, the implementation of CEFR in Kazakhstan can be viewed from three perspectives. First, curriculum reform is undoubtedly a complex process, and it is simply unrealistic to expect complete success and smooth implementation in a short period of time. Second, the implementation of the curriculum requires teachers to take on new roles and responsibilities, and change their practice in accordance with the new standard. Therefore, the continued efforts and support of all parties is very important, especially the support of colleagues and authorities. Finally, it is important to prepare teachers to implement change through on-the-job and pre-job training. Trainers responsible for delivering teacher training should be selected from experts to ensure effective intervention at all stages of the program implementation. Despite the fact that, according to state regulations governing foreign language education in schools of Kazakhstan, teaching foreign languages is based on the principles of level approach, real educational practice shows that level teaching of the English language is not fully implemented within schools. Indeed, the process of teaching English in schools is based on standard foreign language curricula, which are designed in accordance with and taking into account international standards of level teaching. On the basis of these programs, in turn, textbooks were developed to meet the requirements of the communicative orientation of the educational material and correspond to a specific level in a continuous multi-level system of teaching English. Thus, it can be argued that the procedural and content component of foreign language education in schools of Kazakhstan ensures the implementation of level teaching of foreign languages and the reason for its incomplete implementation in practice lies in another aspect. In our opinion, the basis for such a state of affairs may be a number of the following reasons:

- there is a lack of preparedness of teachers for teaching languages in conditions of level education, which is expressed in insufficient knowledge in working with new educational literature, the use of new approaches and teaching methods;
- there is a practice of large classes (more than 30 students), which reduces the effectiveness of the teaching process, which results in low motivation of teachers to use the principles and methods of level teaching, and students to learn a foreign language;
- there is an insufficient provision of the process of teaching foreign languages with the appropriate educational and methodological literature and technical equipment, which have a significant impact on the quality of the educational process.

Thus, we see that a number of certain difficulties are noted at school level that affects the final result of teaching foreign languages in general. Nevertheless, thanks to the adopted language policy, the country is undergoing a progressive development of foreign language education and purposeful work is being carried

out to ensure the quality of teaching English, which is reflected in almost all program documents for the development of education. Thus, with regard to foreign language education in Kazakhstan, it can be stated that the following tendencies of its reform are observed in the state: implementation of level teaching of foreign languages in accordance with CEFR; introduction of early teaching of English; implementation of trilingual education.

References

- 1 Состояние трехъязычного образования в Казахстане. Аналитическая справка [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://nao.kz/files/blogs/1488275684278.pdf>.
- 2 Анализ обеспеченности организаций всех уровней образования педагогическими кадрами для реализации трехъязычного образования [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://nao.kz/files/blogs/1488274171225.pdf>.
- 3 Анализ действующих ГОСО и учебных программ как основы для организации подготовительной работы по переходу на трехъязычное образование [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://nao.kz/files/blogs/1488275734432.pdf>.
- 4 Программа научных исследований в области трехъязычного образования [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://nao.kz/files/blogs/1488274358358.pdf>.
- 5 Программа для детей дошкольного возраста по изучению государственного, русского и английского языков в игровой и интерактивной формах [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://nao.kz/files/blogs/1493901971379.pdf>.
- 6 Интегрированное обучение английскому языку и учебным предметам ЕМЦ (информатика, физика, химия, биология, естествознание) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://nao.kz/files/blogs/1488274245371.pdf>.
- 7 Программы дополнительного образования школьников на трех языках и программы внеklassnoy работы по предметам старших классов, которые будут изучаться на английском языке [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://nao.kz/files/blogs/1493901348240.pdf>.
- 8 Методологическое обеспечение развития полиязычного образования в системе общего среднего образования (аналитические материалы, методические рекомендации) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://nao.kz/files/blogs/1444200896492.pdf>.
- 9 Концепция развития иноязычного образования РК. — Алматы: Каз. ун-т междунар. отн. и мир. яз. им. Абылай хана, 2006.
- 10 Кубеев Е.К. Концепция развития полиязычного образования в Республике Казахстан / Е.К. Кубеев, Л.А. Шкутина, Б.А. Жетписбаева, Б.Ж. Жанкина. — Караганда: Изд-во КарГУ, 2008. — 19 с.
- 11 Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории / С.С. Кунанбаева. — Алматы, 2005. — 264 с.
- 12 Жетписбаева Б.А. Теоретико-методологические основы полиязычного образования: автореф. дис. ... до-ра пед. наук по специальности 13.00.01 — «Общая педагогика, история педагогики и образования, этнопедагогика» / Б.А. Жетписбаева. — Караганда, 2009.
- 13 Жетписбаева Б. А. К вопросу о теоретико-методологической концептуализации полиязычного образования / Б.А. Жетписбаева // Актуальные проблемы филологии и методики преподавания иностранных языков. — 2014. — № . 8. — С. 127–135.
- 14 Жетписбаева Б.А. К вопросу подготовки педагогов для многоязычного образования в Казахстане / Б.А. Жетписбаева, Л.С. Сырымбетова, А.Е. Кубеева // Актуальные проблемы филологии и методики преподавания иностранных языков. — 2017. — Т. 11. — С. 168–172.
- 15 Айтбаева Б. М. Роль и место государственного языка в полиязычном образовании Республики Казахстан / Б.М. Айтбаева, Ж.З. Кадина, Б.С. Сатеева, Н.Б. Акжунусова, А. Горная // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. — 2015. — № 12-1. — С. 121–123.
- 16 Жетписбаева Б.А. Эмпирические предпосылки раннего обучения английскому языку в школах Казахстана в рамках современной практики трехъязычного образования / Б.А. Жетписбаева, Т.Ю. Шелестова // Актуальные проблемы филологии и методики преподавания иностранных языков. — 2016. — № 10. — С. 153–162.
- 17 Жилбаев Ж.О. Современное педагогическое образование в Казахстане: возможности для развития / Ж.О. Жилбаев, М.Е. Мукатова, Л.С. Сырымбетова, А.К. Тастанова // Научный альманах. — 2015. — № 10–2 (12). — С. 183–191.
- 18 Мажитаева Ш. Полиязычное образование как одно из приоритетных направлений развития системы образования в Республике Казахстан / Ш.Мажитаева, Г.Смагулова, Б.Тулеуова // EuropeanResearcher, Series A. — 2012, № 11–1. — С. 1864–1867.
- 19 Мажитаева Ш. К вопросу о компетенциях в полиязычном образовании / Ш. Мажитаева, Ж. Балмагамбетова, Н.К. Хан // EuropeanResearcher, SeriesA. — 2012. — № 10–1. — С. 1713–1716.
- 20 Sarbalakova G.B. The problem of multilingual education in the Republic of Kazakhstan /G.B. Sarbalakova, Z.B. Khajayeva, Z.E. Tompiyeva // Актуальные проблемы филологии и методики преподавания иностранных языков. — 2017. — Т. 11. — С. 235–238.
- 21 Deygers, B. The CEFR Companion Volume: Between Research-Based Policy and Policy-Based Research /B. Deygers, 2019. Retrieved from:<https://academic.oup.com/applij/advance-article/abstract/doi/10.1093/applin/amz024/5487749>.
- 22 Figueras, N. The Impact of the CEFR / N. Figueras // ELT Journal. -2012, 66(4) -pp. 477–485.
- 23 Broek, S. The Implementation of the Common European Framework for Languages in European Education Systems Directorate General for Internal Policies/ S. Broek, and I. V.D. Ende. — European Parliament, 2013.
- 24 Maldina, E. The Impact of the Common European Framework of Reference on Foreign Language Instruction: The Case of Sociolinguistic and Pragmatic Competence. Published Thesis of Master of Arts / E. Maldina. — University of Toronto, 2015.

- 25 Buckland, S. Using the CEFR to Benchmark Learning Outcomes: A Case Study / S. Buckland. -Wall Street Institute, Spain. — 2010.
- 26 Beresova, J. The Impact of the Common European Framework of Reference on Teaching and Testing in Central and Eastern European Context / J. Beresova // Synergies Europe.— 2011, n° 6. — pp. 177–190.
- 27 Fulcher, G. Testing Second Language Speaking /G. Fulcher // The Electronic Journal for English as a Second Language. — 2004, 8(1)
- 28 Masashi, N. The Development of the CEFR-J: Where We Are, Where We Are Going / N. Masashi. — 2012. — pp 105–116.
- 29 Nakatani, Y. Exploring the Implementation of the CEFR in Asian Contexts: Focus on Communication Strategies / Y.Nakatani // Procedia — Social and Behavioral Sciences.— 2012, 46. — pp. 771 — 775.
- 30 Zheng, Y. Investigating the Practice of the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) Outside Europe: A Case Study on the Assessment of Writing in English in China / Y. Zheng, Y. Zhang, and Y. Yan. — British Council, 2016.
- 31 Goullier, F. Policy perspectives from France / F. Goullier. — Bristol: Multilingual Matters, 2012. — pp. 37–44.
- 32 Komorowska, H. Academic perspectives from Poland /H. Komorowska. — Bristol: Multilingual Matters, 2012. — pp. 104–113.

А.Т. Литовкина, Д.М. Жорабекова, А.А. Исабеков

Казақстан мектептерінде ағылшын тілін деңгейлік оқыту: мұғалімдердің реформаны қабылдауы және түсінуі

Макала Казақстан мектептеріндегі ағылшын тілін деңгейлік оқытудың қазіргі жағдайын талдауға арналған. Қазақстандағы шет тілдерін оқыту үдерісінде тілдерге арналған CEFR жүйені енгізу ағылшын тілін оқыту сапасын арттыруға, оны халықаралық стандарттарға жақыннатуға және оның әлемдік деңгейде бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік берген елеулі өзгерістерге алып келді. Алайда, зерттеулер көрсеткендегі, бұл мақсатқа жету үшін мұғалімдердің көзқарасы мен пікірін ескеру қажет. Сондай-ақ, авторлар ағылшын тілін оқытуда CEFR қағидаларын іс жүзінде қолданудың әлемдік тәжірибесіне қысқаша шоул жасаған. Бұл зерттеуде негізгі мәліметтер жинау әдісі ретінде ағылшын тілі мұғалімдеріне арналған сауалнама қолданылды. Зерттеу нәтижелері мектеп деңгейінде ағылшын тілін оқытудың соңғы нәтижесіне әсер ететін киындықтар бар екенін көрсетті. Осыған қарамастан, қабылданған тілдік саясаттың арқасында елімізде шет тілінде білім беру қарқынды дамуда және білім беруді дамытудың барлық дерлік бағдарламалық құжаттарында көрсетілген ағылшын тілінің оқыту сапасын қамтамасыз ету бойынша мақсатты жұмыстар жүргізілуде.

Кітт сөздер: тілді деңгейлеп оқыту, шет тілдерін менгерудегі жалпы еуропалық құзыреттілік, белсенділік тәсілдері, үштілді білім.

А.Т. Литовкина, Д.М. Жорабекова, А.А. Исабеков

Уровневое обучение английскому языку в школах Казахстана: восприятие и понимание реформы учителями

Статья посвящена анализу современного состояния уровня обучения английскому языку в школах Казахстана. Внедрение общеевропейских компетенций владения иностранными языками в процесс иноязычного образования в Казахстане повлекло за собой значительные изменения, которые позволили повысить качество обучения английскому языку, приблизить его к международным стандартам, обеспечить его конкурентоспособность на глобальном уровне. Однако исследования показали, что для достижения поставленной цели необходимо принимать во внимание осведомленность и мнение учителей. Авторами дан краткий обзор мирового опыта в практическом применении принципов CEFR в обучении английскому языку. В этом исследовании в качестве основного метода сбора данных использовалось анкетирование учителей английского языка. Результаты исследования показали, что на уровне школы отмечаются свои трудности, влияющие на конечный результат уровня обучения английскому языку. Тем не менее, благодаря принятой языковой политике, в стране идет поступательное развитие иноязычного образования и проводится целенаправленная работа по обеспечению качества обучения английскому языку, которая находит свое отражение почти во всех программных документах развития образования.

Ключевые слова: уровневое обучение языкам, общеевропейские компетенции владения иностранным языком, деятельностный подход, трехъязычное образование.

References

- 1 Sostoianie trekhiazychno obrazovaniia v Kazakhstane. Analiticheskaiia spravka [The state of trilingual education in Kazakhstan. Analytical reference]. Retrieved from: <http://nao.kz/files/blogs/1488275684278.pdf> [in Russian].
- 2 Analiz obespechennosti orhanizatsii vsekh urovnei obrazovaniia pedahohicheskimi kadrami dlia realizatsii trekhiazychno obrazovaniia [Analysis of the provision of organization of all levels of education with teaching staff for the implementation of trilingual education]. Retrieved from: <http://nao.kz/files/blogs/1488274171225.pdf> [in Russian].
- 3 Analiz deistvuiushchikh GOSO i uchebnykh prohramm kak osnovy dlia orhanizatsii podhotovitelnoi raboty po perekhodu na trekhiazychnoe obrazovanie [Analysis of the current state compulsory educational standards and curricula as the basis for organizing preparatory work for the transition to trilingual education]. Retrieved from: <http://nao.kz/files/blogs/1488275734432.pdf> [in Russian].
- 4 Prohramma nauchnykh issledovanii v oblasti trekhiazychno obrazovaniia [Research program in the field of trilingual education]. Retrieved from: <http://nao.kz/files/blogs/1488274358358.pdf> [in Russian].
- 5 Prohramma dlia detei doshkolnogo vozrasta po izucheniiu hosudarstvennogo, russkogo i anhliiskogo yazykov v ihrovoi i interaktivnoi formakh [Program for preschool children for the study of the state, Russian and English languages in a playful and interactive form]. Retrieved from: <http://nao.kz/files/blogs/1493901971379.pdf> [in Russian].
- 6 Intehrirovannoe obuchenie anhliiskomu yazyku i uchebnym predmetam EMTS (informatika, fizika, khimiia, biologiya, estestvoznanie) [Integrated teaching of the English language and academic subjects of the NSC (Computer science, Physics, Chemistry, Biology, Natural science)]. Retrieved from: <http://nao.kz/files/blogs/1488274245371.pdf> [in Russian].
- 7 Prohrammy dopolnitelno obrazovaniia shkolnikov na trekh yazykakh i prohrammy vneklassnoi raboty po predmetam starshikh klassov, kotorye budut izuchatsia na anhliiskom yazyke [Programs of additional education for schoolchildren in three languages and programs of extracurricular work in high school subjects, taught in English]. Retrieved from: <http://nao.kz/files/blogs/1493901348240.pdf> [in Russian].
- 8 Metodolohicheskoe obespechenie razvitiia poliiazychno obrazovaniia v sisteme obshchego srednego obrazovaniia (analiticheskie materialy, metodicheskie rekomendatsii) [Methodological support for the development of multilingual education in the system of general secondary education (analytical materials, methodological recommendations)]. Retrieved from: <http://nao.kz/files/blogs/1444200896492.pdf> [in Russian].
- 9 Kontseptsiiia razvitiia inoiazychno obrazovaniia RK [The concept of development of foreign language education in the Republic of Kazakhstan]. Almaty: Kazakhski universitet mezhdunarodnykh otnoshenii i mirovykh yazykov imeni Abylai khana, 2006. — Almaty: Kazakh University of International Relations and World Languages named after Abylai Khan, 2006 [in Russian].
- 10 Kubeyev, Ye.K., Shkutina, L.A., Zhetpisbayeva, B.A., & Zhankina, B.Zh. (2008). *Kontseptsiiia razvitiia poliiazychno obrazovaniia v Respublike Kazakhstan* [The concept of the development of multilingual education in the Republic of Kazakhstan]. Karaganda: Publishing house of KSU [in Russian].
- 11 Kunanbayeva, S.S. (2005). *Sovremennoe inoiazychnoe obrazovanie: metodolojiia i teorii* [Modern foreign language education: methodology and theory]. Almaty [in Russian].
- 12 Zhetpisbayeva, B.A. (2009). Teoretiko-metodolohicheskie osnovy poliiazychno obrazovaniia: avtoreferat dissertatsii na ... doktora pedahohicheskikh nauk po spetsialnosti 13.00.01 — «Obshchaya pedahohika, istoriya pedahohiki i obrazovaniia, etnopedahohika» [Theoretical and methodological foundations of multilingual education. Synopsis of the dissertation for the degree of Doctor of pedagogical Sciences, specialty 13.00.01 — «General Pedagogy, History of Pedagogy and Education, Ethnopedagogy】. Karaganda [in Russian].
- 13 Zhetpisbayeva, B.A. (2014). K voprosu o teoretiko-metodolohicheskoi kontseptualizatsii poliiazychno obrazovaniia [On the question of theoretical and methodological conceptualization of multilingual education]. *Aktualnye problemy filologii i metodiki prepodavaniia inostrannykh yazykov — Actual problems of philology and methods of teaching foreign languages*, No. 8, 127–135 [in Russian].
- 14 Zhetpisbayeva, B.A., Syrymbetova, L.S., & Kubeyeva, A.Ye. (2017). K voprosu podhotovki pedahohov dlia mnioiazychno obrazovaniia v Kazakhstane [On the issue of training teachers for multilingual education in Kazakhstan]. *Aktualnye problemy filologii i metodiki prepodavaniia inostrannykh yazykov — Actual problems of philology and methods of teaching foreign languages*. T. 11, p. 168–172 [in Russian].
- 15 Aitbayeva, B.M., Kadina, Zh.Z., Sateyeva, B.S., Akzhunusova, N.B., & Gornaya, A. (2015). Rol i mesto hosudarstvennogo yazyka v poliiazychnom obrazovanii Respubliki Kazakhstan [The role and place of the state language in the multilingual education of the Republic of Kazakhstan]. *Aktualnye problemy humanitarnykh i estestvennykh nauk — Actual problems of the humanities and natural sciences*. No. 12–1, p. 121–123 [in Russian].
- 16 Zhetpisbayeva, B.A., & Shelestova, T.Yu. (2016). Empiricheskie predposylki ranneho obuchenii anhliiskomu yazyku v shkolakh Kazakhstana v ramkakh sovremennoi praktiki trekhiazychno obrazovaniia [Empirical preconditions for early teaching of English in schools of Kazakhstan in the framework of modern practice of trilingual education]. *Aktualnye problemy filologii i metodiki prepodavaniia inostrannykh yazykov — Actual problems of philology and methods of teaching foreign languages*. No. 10, 153–162 [in Russian].
- 17 Zhilbayev, Zh.O., Mukatova, M.Ye., Syrymbetova, L.S., & Tastanova, A.K. (2015). Sovremennoe pedahohicheskoe obrazovanie v Kazakhstane: vozmozhnosti dlia razvitiia [Modern pedagogical education in Kazakhstan: opportunities for development]. *Nauchnyi almanakh — ScientificAlmanac*. No. 10–2 (12), p. 183–191 [in Russian].
- 18 Mazhitayeva, Sh., Smagulova, G., & Tuleuova, B. (2012). Poliiazychnoe obrazovanie kak odno iz prioritetykh napravlenii razvitiia sistemy obrazovaniia v Respublike Kazakhstan [Multilingual education as one of the priority directions of development of the education system in the Republic of Kazakhstan]. *European Researcher. SeriesA*. No. 11–1, p. 1864–1867 [in Russian].
- 19 Mazhitayeva, Sh., Balmagambetova, Zh., & Khan, N. (2012). K voprosu o kompetentsiiakh v poliiazychnom obrazovanii [On the issue of competencies in multilingual education]. *European Researcher. Series A*, No. 10–1, p. 1713–1716 [in Russian].
- 20 Sarbalakova, G.B., Khajayeva, Z.B., & Tompiyeva, Z.E. (2017). The problem of multilingual education in the Republic of Kazakhstan. *Aktualnye problemy filologii i metodiki prepodavaniia inostrannykh yazykov — Actual problems of philology and methods of teaching foreign languages*. T. 11, p. 235–238.

- 21 Deygers, B. (2019). *The CEFR Companion Volume: Between Research-Based Policy and Policy-Based Research*. Retrieved from: <https://academic.oup.com/applij/advance-article-abstract/doi/10.1093/applin/amz024/5487749>.
- 22 Figueras, N. (2012). The Impact of the CEFR. *ELT Journal*, 66(4), pp. 477–485.
- 23 Broek, S. and Ende, I. V. D. (2013). *The Implementation of the Common European Framework for Languages in European Education Systems. Directorate General for Internal Policies*. European Parliament.
- 24 Maldina, E. (2015). The Impact of the Common European Framework of Reference on Foreign Language Instruction: The Case of Sociolinguistic and Pragmatic Competence. Published Thesis of Master of Arts, University of Toronto.
- 25 Buckland, S. (2010). *Using the CEFR to Benchmark Learning Outcomes: A Case Study*. Wall Street Institute, Spain.
- 26 Beresova, J. (2011). The Impact of the Common European Framework of Reference on Teaching and Testing in Central and Eastern European Context. *Synergies Europe n° 6*, pp. 177–190.
- 27 Fulcher, G. (2004). Testing Second Language Speaking. *The Electronic Journal for English as a Second Language*, 8(1).
- 28 Masashi, N. (2012). The Development of the CEFR-J: Where We Are, Where We Are Going. Retrieved from http://www.tufs.ac.jp/common/fs/ilr/EU_kaken/_userdata/negishi2.pdf
- 29 Nakatani, Y. (2012). Exploring the Implementation of the CEFR in Asian Contexts: Focus on Communication Strategies. *Procedia — Social and Behavioral Sciences* 46, pp. 771 — 775.
- 30 Zheng, Y., Zhang, Y. and Yan, Y. (2016). *Investigating the Practice of the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) Outside Europe: A Case Study on the Assessment of Writing in English in China*. British Council.
- 31 Goullier, F. (2012). *Policy perspectives from France*. Bristol: Multilingual Matters, pp. 37–44.
- 32 Komorowska, H. (2012). *Academic perspectives from Poland*. Bristol: Multilingual Matters, pp. 104–113.

Д.Д. Джантасова¹, Dorin Isoc²

¹Қараганды техникалық университети, Қазақстан;

²Клуж-Напока техникалық университети, Румыния

(*Корреспондент автор. E-mail: damira.jantassova@gmail.com)

Scopus Author ID: 57189027014¹

Тілдік емес мамандық студенттерінің коммуникативті біліктерін дамыту мәселелері

Мақалада қазіргі таңда тілдік адам өміріндегі алатын орны ерекше екенін, сонымен қатар тілдік емес мамандық студенттерінің тілді менгеру қажеттілігі туралы жазылған. Тілдік емес жоғарғы оку орындарында шетел тілін оқыту ете өзекті сұрақ болып табылуда, заманауи мамандардың жаһандық және нақты қасиби, іскерлік, ғылыми жағдайларда, қасиби іс-әрекеттерінде шетел тілінде араласудың маңыздылығымен қатар қасиби жағынан жеке ойлау ерекшеліктерін ескерумен қатар, студенттердің шетел тілінде араласу қабілетін қалыптастыруды көздейді. Оку үрдісін үйымдастыру сұраптарының толық қамтылғанына қарамастан, оқытуудың киындығы шетел тілін менгеру тілдік ортадан тыс уақытта бірнеше сағатта жүргізіледі. Негізінен, сабак барысында студенттердің сөйлеу біліктерін дамыту міндеті көп тіл мен сөйлеу жаттыгуларын орындау арқылы шешіледі. Осыған байланысты білім берудің пәнаралық және жеке нәтижелеріне ерекше мән беретін шетел тілінен сабактан тыс іс-әрекеттердің маңыздылығын атап өтү керек. Тілдік емес мамандық студенттерінің коммуникативтік біліктерін қалыптастыру өзекті мәселелердің бірі, ойткені қазіргі әлем талаптарына сәйкес мамандарды даярлауға түлектер тек қана қасиби емес, сонымен қатар қоғамдық, әлеуметтік–мәдени қарым-қатынас тәжірибесін менгеру, белгілі бір саладағы білімді ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік бастамашылық танытуға, ұжымда жұмыс істеу қабілетін дамытуға қабілетті болуы тиіс. Тілдік емес мамандық студенттерінің шетел тілдерін оқытуудың қасиби-бағытталған негізі бар, сонымен қатар сабак барысында цифрлы технологиялар көнінен қолданылуда.

Kielt cөздөр: құзыреттілік, коммуникация, коммуникативті біліктер, акпараттық мобильді, коммуникативтік құзыреттілік, цифрлы технологиилар, академиялық білім, интернационалдандыру, коммуникативті компонент.

Kiricne

Мақалага негіз болған зерттеу КР БФМ Ғылым комитетінің 2020–2022 жылдарына арналған жас галымдар үшін гранттық қаржыландыру аясында «Мәңгілік Ел «Ғылыми негіздері» (XXI ғасырдың білімі, гуманитарлық ғылымдар саласындағы іргелі және қолданбалы зерттеулер) мақсатымен бекітілген «Цифрлық оқыту технологиялары арқылы техникалық ЖОО интернационалдандыру әлеуетін дамыту» жобасы (жоба ЖТН-і АР08052214) бойынша жүзеге асырылуда. Жоғары білімді интернационалдандыру бойынша жүргізілген зерттеулердің алғашқы талдауы отандық тәжірибелін, соның ішінде халықаралық қызметінің нәтижелерінде студенттердің академиялық үткірлігінің мәселелерінің бар екендігін көрсетті, бұл академиялық білімді жетілдіру және халықаралық тәжірибе жинау құралы ретінде ағылшын тілін білу деңгейінің төмендігі екенін көрсетеді, осыған байланысты халықаралық стандарттарға сәйкес Қазақстан Республикасының жоғары оку орындарында ағылшын тілін шетел тілі ретінде оқыту сапасын арттыру мәселесін қарастыру өзекті болып табылады. Ағылшын тілін оқыту жүйесін жетілдіру техникалық студенттерге арналған шетел тілін оқытуудың университеттік бағдарламасы шенберінде басталып, атап айтқанда, сыйыптан тыс уақытта шетел тілінің құзыреттілігін цифрлы технологиилар арқылы дамыту. Сонын ішінде тілдік емес мамандық студенттерінің коммуникативті біліктері өте маңызды орын алада.

Қазіргі уақытта бүкіләлемнің білім беру саласында өзгерістер болып жатыр, бұл бүкіл адамзаттың ілгерілеуіне байланысты. Себебі әлем тез және қарқынды өзгеруде. Технологиялардың өзгеруі, тұрақты дамуы, қоғамдағы демографиялық өзгерістер, әлемдегі қауіпсіздік — осы факторлардың барлығы жаһандық сипатқа ие. Уақыттың қозғалысы білімге де әсер етеді, сондыктан да білім беру жүйелері де өзгеруге тиіс. Қарқынды интеграциялық және жаңғырту үдерістерінің қазіргі дәүірінде әрбір ел бейімделуге, әлемдік қоғамдастықта өзінің даму жолын табуға тырысады. Біздің мемлекетіміз жыл сайын барлық жаңа технологияларды игеріп, халықаралық үйимдардың

қызметіне қатысады және сыртқы саяси және экономикалық қатынастар саласында елеулі табыстар жасайды. Қазіргі уақытта білім мен тиісті практикалық дағдыларды қалыптастыру процесінің тен маңыздылығы мойындалды. Білім берудегі басымдық оқушылардың бар білімдерін іс жүзінде қолдануға дайындығы болуы. Сондықтан да тілдік емес мамандық студенттерінің коммуникативтік біліктерін қалыптастыру өзекті мәселелердің бірі, себебі қазіргі әлем талаптарына сәйкес мамандарды даярлау тек тұлектердің кәсіби ғана емес, сонымен қатар қоғамдық, әлеуметтік-мәдени қарым-қатынас тәжірибесін менгеруі, белгілі бір саладағы біліммен шектелмей, сонымен қатар әлеуметтік бастамашылық танытуға, ұжымда жұмыс істеу қабілетін дамытуға қабілетті болуы тиіс. Тілдік емес мамандық студенттерінің шетел тілдерін оқытудың кәсіби-бағытталған негізі бар.

Әдіс және материалдар

Қазіргі әлемде білім беруді қамтамасыз ететін бәсекеге қабілетті маман дайындау. Сондықтан білім беру үрдісі жоғары оқу орындарының тұлектеріне білімді біркітіруге, оларды жаңа ақпарат алу үшін қолдануға және қоршаған әлемде болып жатқан құбылыстарды түсіндіруге үйрету үшін құзыреттіліктер алуға бағытталуы керек. Еліміздің білім беруді жаңғырту үрдісінің аясында жоғары оқу орны білім алу үшін ғана емес, сонымен бірге нақты іске дайындалу үшін де жүргізілетін міндеттіне көшеді.

Кәсіби орта сөйлеуге белгілі бір із қалдыратыны белгілі, ал оны иелену, тиімді қарым-қатынас жасау қабілеті білім мен тәрбиенің көрсеткіші, жалпы адам мәдениетінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Қазақстанның Тұңғыш Президенті — Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың пайымдауы бойынша қазіргі заманғы қазақстандық үшін үш тілді білу — әркімнің дербес табыстылығының міндетті шартты. Сондықтан 2020 жылға қарай ағылшын тілін білетін тұрғындар саны кемінде 20 пайызды құрауы тиіс екендігін баса айтып өткен, осыған орай шетел тілін оқып үйренемін деушілердің саны да күннен күнге көбеюде. Сонымен қатар бұл шетел тілінің еліміздің оқу жүйесінде айырықша мәртебеге ие болғандығын айқын көрсетеді. Шетел тілін, соның ішінде ағылшын тілін мектеп қабырғасынан бастап жоғарғы оқу орындарында оқыту жаңа әдістемелерді қолдану қажеттілігін тудырады. Көптілді менгеру дегеніміз мемлекеттік міндеттің халықаралық байланыстарын дамытуға мүмкіндік беретін тұлғаралық және мәдени қарым-қатынастардың аса маңызды құралдың болуы. Мемлекеттің халықаралық байланыстарының сапалық өзгерістері адамның тәжірибелік және зияткерлік іс-әрекеттің көптілдік сұранысқа ие болу қажеттілігіне әкелгені мәлім. Еліміздің басқа мемлекеттермен қарым-қатынасы артып отырған шакта көптілді еркін менгерген, келешекте білімін түрлі саладағы қарым-қатынас жағдайында пайдалана алатын адамды мектеп қабырғасынан оқытып шығару — қазіргі оқытушылардың міндетті [1].

Осыған орай, білім беру жүйесінде оқытушыларға қойылатын негізгі талаптардың бірі — өмірден өз орнын таңдай алатын, өзара қарым-қатынаста өзін еркін ұстап, кез келген ортага тез бейімделетін, белгілі бір ғылым саласынан білімі мен білігін көрсете алатын, сонымен қатар өз ойы мен пікірін айта білетін полимәдениетті жеке тұлға қалыптастырып, бәсекеге қабілетті үрпақ тәрбиелеу. Бұл шетел тілі пән оқытушыларына үлкен жауапкершілік жүктейді. Қазіргі заман талабына сай оқытушы сабакты жоспарлаған кезде үлкен дайындықпен, жаңаша әдіс-тәсілдермен, түрлі тапсырмалармен ізденіс үстінде сабакты түрлендіріп отыруы қажет. Болашақ үрпақтың дамуы ұстаздардың белсенділігіне, білім деңгейіне, шығармашылық іс-әрекеттіне байланысты болмақ.

Психолог-педагогикалық зерттеулерде адамның қарым-қатынасқа бейімділігі жалпы коммуникативтілік деп анықталады. Тіл мәдениетіне жетік болу үшін адамда белгілі бір коммуникативті құзыреттілігі болуы керек. Бұл коммуникативті құзыреттілік комплексін игеру адамның дамуы мен қалыптасуына, қарым-қатынас жасауына көмектеседі [2].

Тілдік норма жетілу міндеттіне қол жеткізу үшін студенттің ауызекі сөйлеу тілін, жазба тілін дамыткан жөн. Сөйлеу арқылы ауызекі тіл дамыса, еркін тақырыпқа жазылған макала, эссе, ой-толғау, әңгіме, мазмұндағы, шағын шығарма жазу арқылы жазба тілді де дамытуға болады.

Тіл ғылымдарының ғалымы М.Балақаевтың түсіндіруі бойынша: «Тіл дамыту дегеніміз — тілдік норманың жетілуі, ширау, даму дәрежесі» [3]. Осы мақсатты алға қоя отырып, студенттердің құзыреттілігін арттыру мақсатында коммуникативті біліктегі туралы ғылыми жұмыстарды зерттеуді жөн көрдік. Студенттің тілін дамыту мақсатында лексикалық және грамматикалық тұлғаларды менгерте отырып, оларды сөйлемде қолдану дағдыларын қалыптастыру әдіс-тәсілдерін белсенді қолдануға жағдай туғызу жолдарын қарастырдық. Сөйлеу үшін студенттің жеткілікті белсенді коры

жеткілікті емес, ол қорды әрі байланыстырып сөйлем құрау заныштықтарын студентке ереже түрінде емес, тәжірибе түрінде менгертіп, дағды қалыптастыру қажет.

Қазіргі жоғарғы білім беру орындарында заман талабына сай білім мазмұнын, оның құрылымдық жүйесін жаңарту білім реформасының басты талабы. Әр оқытушы өзінің жұмысында осы талапқа сәйкес студенттердің белсенділігі мен танымдық іс-әрекеттері арқылы, олардың сөйлеу дағдысын дамыту, қажетті жағдайларда шешім қабылдайтын жеке тұлғаны қалыптастыру, оқытудың жаңа технологияларын енгізе отырып, білім беру жолдарын қарастыруы керек.

Ғалымдардың бірқатар зерттеулерінен тілдік емес мамандықтарының көптеген студенттері қарым-қатынаста жалпы және сөйлеу мәдениетінің, ауызша жауаптардың дамуының төмен деңгейін анықтайды. Бұл оқытылатын арнайы пәндердің ерекшелігіне байланысты, олардың тілі стандартталған, оку іс-әрекеті негізінен сабакта не сабактан тыс уақытта өтеді, ал тұлғаараптық қарым-қатынас мамандандырылған. Әрине, ауызша қарым-қатынас дағдылары, сондай-ақ студенттер арасындағы қарым-қатынастың эмоционалды аспектісі дамуды қажет етеді.

Ғылыми зерттеулердің нәтижелері тілдік емес жоғары оку орындарын бітірушілердің коммуникативті құзыреттілігінің жеткілікісін деңгейі болашакта қарым-қатынаста, тұлғаараптық қатынастарды орнатуда, ауызша және вербалды емес құралдарды қолдана отырып дауды дұрыс жүргізуі, өз пікірін қоргауды, сендіруді, дәлелдеуді, іске асыруға қол жеткізуі білмеуі айтарлықтай қындықтарға алып келеді.

Сондықтан коммуникативтік құзыреттілік қарым-қатынас саласындағы белгілі бір білім деңгейін және қарым-қатынастың сәттілігін қамтамасыз ететін практикалық дағдыларды (әлеуметтік қабылдауды менгеру, түсіну, көру ғана емес; қарым-қатынаста «өзін таныстыру»; психологиялық түрғыдан өз сөзін оңтайлы құру, яғни сөйлеу және сөйлеу емес қарым-қатынас дағдыларын менгеру) дамытатын маман қалыптастыру үшін қажет. Негізгі жалпы білім беру бағдарламаларын менгерудің мемлекеттік стандарттарға сәйкес жеке нәтижелеріне қойылатын негізгі талаптары: әлеуметтік-пайдалы білім беру, шығармашылық және басқа да іс-әрекеттегі қарым-қатынаста ересектермен және кіші жастағы балалармен қарым-қатынасқа түсетін коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру болып табылады [4].

Қарым-қатынас біліктепер — бұл адамның басқа адамдармен қарым-қатынас жасау қабілеті, алынған ақпаратты дұрыс түсіндіру, сонымен қатар оны дұрыс беру. Бұл біліктепер күнделікті көптеген адамдармен қарым-қатынас жасау қажет болған кезде қоғамда өте маңызды. Кейбір мамандықтар оларға көбірек назар аударуды талап етеді, өйткені белгілі бір қызмет түрлерінде жұмыстың негізгі әдісі байланыс болып табылады: бұл журналистика, психология, педагогика, әлеуметтану және т.б. алайда, кәсіби қажеттіліктер қарым-қатынас дағдыларының маңызды себептерінің аз ғана бөлігі болып табылады. Өйткені, кез келген адам психологиялық қанағаттану, әлеуметтік іске асыру және өмір сүру үшін сөйлесу керек.

Педагогтың еңбегінің тиімділігі қарым-қатынас жасау қабілетімен тығыз байланысты екені белгілі. Педагогикалық қарым-қатынастың негізінде мынандай біліктепер жатыр: жағдайды бағалай білу, топпен байланыс орнату, баланы дұрыс түсіну және т.б. Мұның барлығы кәсіби шеберліктің құрамдас бөлшегі және коммуникативті компоненттің жемісті болуын қамтамасыз етеді. Заманауи педагогты даярлау бүгінгі күнде білім алушының коммуникативті іс-әрекет қабілеттерін, әлеуметтік және кәсіби рөлдерін құзыреттілікпен және жауапкершілікпен орындау мүмкіндіктерін ашу процесі болып қарастырылады.

Бүгінгі таңда бәсекеге қабілетті маманның сапалы дайындығын толық көлемде қамтамасыз ету мүмкін емес, өйткені елімізде кәсіби білім алушың қазіргі процесі құзыреттілікті дамытуға емес, белгілі бір білім мен дағдыларды дамытуға бағытталғаны мәлім, ал әлемнің барлық дамыған елдерінде оларды біріктіруге және қолдануға бағытталған. Бұл құзыреттіліктерді жаңа білім алу және қоршаган әлемде болып жатқан құбылыстарды түсіндіру үшін қолдану. Құзыреттілік тұжырымдамасы күрделі практикалық тапсырмаларды орындаумен байланысты, олардың орындалуы белгілі бір білім мен дағдыларды ғана емес, сонымен қатар осы білім мен дағдыларды, эмоциялар мен қатынастарды қолдану үшін қажетті стратегиялары мен күнделікті іс-әрекеттерді қажет етеді. Сондықтан құзыреттілік тұжырымдамасына танымдық, мотивациялық, этикалық, әлеуметтік және мінез-құлыштық компоненттері кіреді. Бұл оқыту нәтижелерін (білім мен дағдыларды), құндылық бағдарларының жүйесін, әдеттерді білдіреді.

Коммуникативтік құзыреттілік — адамдармен қарым-қатынас жасау, тез және нақты іскерлік және достық қарым-қатынас орната білу, коммуникация (қарым-қатынас) саласында жақсы хабардар

булу және білімді іс жүзінде жүзеге асыра білу. Коммуникативті құзыреттілік қарым-қатынастың тиімділігі ретінде: қарым-қатынас мақсаттарына, салалары мен жағдайларына сәйкес келетін сөйлеу қарым-қатынасына қабілеттілік және нақты дайындық, сөйлеу әрекеті мен сөйлеу әрекеті кезінде анықталады және оған мыналар кіреді:

- сөйлеу нормаларын, тілдің функционалдық қолданылуын білу;
 - сөйлеу дағдылары мен дағдылары;
 - іс жүзінде-коммуникативтік дағдылар: жағдайға сәйкес тілдік норманы таңдау; кіммен, қашан екендай мақсатта сөйлейтінімізді ескере отырып, тілдік қарым-қатынас дағдылары.

Коммуникативтік құзыреттілік белгілері:

- 1) өзара әрекеттесуде жылдам және дәл бағдарлау;
 - 2) белгілі бір жағдай аясында бір-бірін түсінуге ұмтылу;
 - 3) контактін орнату тек бизнеске ғана емес, серіктеске де қатысты;
 - 4) өзіне деген сенімділік, жағдайға сәйкес келеді;
 - 5) жағдайға ие болу, бастама көтеруге дайын болу;
 - 6) қарым-қатынаста үлкен қанағаттану және қарым-қатынас процесінде нейропсихикалық шығындарды азайту;
 - 7) орталық мицебаптік радиқ позицияларда тиісті қарым-қатынас жасай білу.

7) әр түрлі мәртебелік-рөлдік позицияларда тиімді қарым-қатынас жасай білу.

Коммуникативті құзыреттілік келесі компоненттерді қамтиды:

- тілдік компонент (лексикалық және грамматикалық дағдыларды қалыптастыру);
 - сөйлеу компоненті (сөздің мағыналық, логикалық күрылышы, өз ұстанымын дәлелдей білу, пікірталас жүргізу, сұрақтар қою, тыңдау, байланыс орнату);
 - оқу-тәнімдік компонент (акпаратпен жұмыс істей білу);
 - әлеуметтік-мәдени компонент (ынтымақтастық жағдайындағы қарым-қатынас мәдениеті, серікtestі тыңдай білу, оның позициясын қалыптастыру және оны тұжырымдау);
 - этикет және жалпы мәдени компонент.

Коммуникативтік технология деп окуға қатысушылардың барлығын және мүмкін болған құралжабдықтар мен ақпараттарды қатыстыра отырып өзара белсенді тілдік қатынас әрекетіне қатысу негізінде оку үрдісін құруды айтады. Оның жетекші әдісі — тілдік өзара қарым-қатынас, бұл қарым-қатынаста келесі жұмыс түрлері қолданылады: ынтымақтастықта оку, жұптық оқыту (студенттердің екеуара бірін-бірі оқытуы), топтық құрамда жұмыс істеу (топтардың құрамы өзгеріп отыруы шарт), оку тілдік диалог (өзара пікір алысу). Коммуникативтік технологияда басқа жұмыстар тілдік қарым-қатынас бағдарға бағытталып, тілдік қарым-қатынас алдыңғы орынға шығарылады. «Коммуникация» сөзінің негізгі мазмұны — жалпы қарым-қатынас, араласу, хабарласу, байланыс деген сияқты мағынаны білдіріп, адамдардың арасындағы қарым-қатынасты, өзара түсінушілікті көрсетеді. Осыдан «коммуникабельдік», түсінушілік деген сөздер мен ұғымдар пайда бола бастады. Коммуникация ұғымы қарым-қатынас, өзара байланыс дегенді білдіреді.

Коммуникативтік оқыту технологиясы пікір алысуга негізделген әдістеме ретінде қарастырылады. Ол, адамдар тілді сөйлем түрінде қолданғанда ғана бірін-бірі түсініп, пікірлесе алын көрсетеді. Студенттерді белгілі бір дәрежеде сөйлеуге, өз ойын басқаға жеткізе алатын, біреудің сөйлеген сөзін, жазғанын түсіне алатын дәрежеге жеткізу үшін, алғашқы сабактан бастап сөйлем түрінде үйретілуі тиіс. Себебі, жеке атау тұлғалы сөздер де, грамматикалық формалар да өзара бір-бірімен байланысып, сөйлем құрамына енгенде ғана тұтас аяқталған ойды білдіре алады.

Карым-қатынас әрқашан басқа адамға бағытталған. Өзара әрекеттесудің бір немесе басқа түрі байланыс екенін анықтау үшін келесі төрт өлшемге сүйенуге болады:

- бірінші критерий: қарым-қатынас басқа адамға назар аударуды және қызығушылықты білдіреді, онсыз кез келген өзара әрекеттесу мүмкін емес. Көзге қарау, басқаның сөздері мен іс-әрекеттеріне назар аудару субъекттің басқа адамды қабылдайтынын, оған бағытталғанын көрсетеді,
 - екінші критерий — қарым-қатынас дегеніміз басқа адамның немқұрайлы қабылдауы ғана емес, ол әрқашан оған деген эмоционалды көзқарас,

— қарым-қатынастың үшінші критерийі — серікtestің назарын өзіне аударуға бағытталған бастамашылық актілер. Қарым-қатынас өзара процесс болғандықтан, адам өзінің серікtesі оны қабылдайтынына және оның әсеріне қатысты екенине сенімді болуы керек. Өзгелердің қызығушылығын оятуға, қарым-қатынастың ең тән сәтіне назар аударуға деген ұмтылыш.

– қарым-қатынастың төртінші критерийі - адамның серіктес көрсеткен көзқарасқа сезімталдығы. Серіктес қарым-қатынасының әсерінен олардың белсенділігінің өзгеруі мүндай сезімталдықты айқын көрсетеді.

Студенттердің сабакта айтылған хабарлардың мағынасын түсінуі, олардың түпкі мақсатын танып білуі және өзінің жеке мақсатын іске асыруы өте маңызды іс. Бұл біліктілік коммуникативтік біліктілік деп аталады. Оқытудағы коммуникативті біліктілік деңгейді Германияның оқу бағдарламасын жасаган Г.Нойнер, Г.Хунфельд неміс ғалымдарының түсіндіруі бойынша: коммуникация тіл және іс-қимыл (кулу, дауыс ыргағы сияқты) әрекеттер арқылы жүзеге асады. Бұл әрекет алдын-ала жоспарланған, дайындалған болуы немесе жоспарланбаған болуы мүмкін. Әдетте сабак үстінде дайындалған, жоспарлы сөйлеу коммуникациясына көп көңіл белінеді.

Осы аталған коммуникативтік білікке қалай қол жеткізу жолын іздестіруші әдіскер Е.И. Пассовтың пікірінше, тілді оқытуда мына жайттарды ескергенде коммуникативтілікке ие болатынын байқаймыз:

1. Коммуникативтік сипаттағы оқыту тәсілдерін пайдалану;
2. Арнайы жаттығулар жасау;
3. Бұқіл оқу процесін мақсатты түрде ұйымдастыру;

Соның ішінде: 1. Коммуникативтік сипаттағы оқыту тәсілдерін пайдалану — студенттерге тілді үйрету барысында ауызша сөйлеу тілін жетілдіру үшін тиімді әдіс-тәсілдерді қолдануды білдіреді.

2. Арнайы жаттығулар жасау, яғни бұл ауызша тілін дамыту үшін арнайы берілген жаттығуларды орындау. Жаттығуларды орындау барысында тілді үйренуші көптеген кедергілерден өтеді және оқытуышыдан кенес алу мүмкіндігі бар.

3. Бұқіл оқу процесін мақсатты түрде ұйымдастыру. Әрине, қандай жұмыс, қандай белгілі бір процесс болмасын алдына мақсат қойып, сол мақсатқа жету үшін талпынады, жұмыс жасайды [5].

Коммуникативті білім — бұл әдістер мен құралдар туралы білім өзара іс-қимыл, қоршаган адамдармен (білім туралы сөйлеу құралы ретінде қарым-қатынас, ауызша және вербалды емес қарым-қатынас түрлері, маңыздылығы туралы тиімді өзара әрекеттесу үшін ауызша сөйлеу компоненттерін дамыту ересектермен және балалармен). Қарым-қатынас дағдылары — сөйлеуді түсіну қабілеті айналасындағы адамдар және олардың сөйлеуін олар үшін түсінікті ету, сөйлеу қабілеті өз сезімдерін, ойларын, жоспарларын, тілектерін, сұрақ қою және т.б. ауызша және ауызша емес қарым-қатынас құралдары. Коммуникативті қабілеттер — баланың жағдайы мен мәлімдемесін түсіну қабілеті қарым-қатынас жағдайындағы басқа адам, сөйлеу қабілеті ауызша және вербалды емес нысандарда болып жаткан жағдайға өзінің көзқарас қарым-қатынасы.

Тілдік емес мамандық студенттерінің шетел тілдік коммуникативті құзыреттілігі ретінде шетел тілінде қарым-қатынас жасау жағдайында өзара іс-қимыл жасайтын тұлға, оның халықаралық мобиЛЬДІЛІК пен интеграциядағы көп мәдениетті кеңістіктері мәдениетаралық кәсіби диалогты жүзеге асыруға қабілетті екендігін түсінеміз.

Тілдік емес мамандық студенттерінде шетел тілдік коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру және дамыту, келесі құзыреттілік түрлерін қалыптастыруды және дамытуды қамтиды:

– лингвистикалық құзыреттілік — лексикалық бірліктерді мағыналы айтуда лексикалық бірліктер мен грамматикалық ережелерді білу, сондай-ақ ауызша және жазбаша түрдегі пікірді білдіру және қабылдау үрдісінде ережелерді қолдану мүмкіндігі;

– сөйлеу құзыреттілігі — сөйлеу мінез-құлық ережелерін білу, тілдік формалар мен құралдарды тандау және оларды әлеуметтік-мәдени және қатысушылардың мақсаттарына, қарым-қатынас жағдайына және әлеуметтік мәртебесіне байланысты кәсіби қарым-қатынас үрдісінде қолдану;

– талдау құзыреттілігі — мәтіннің мазмұндық мәнін және байланыс үрдісінде логикалық түрғыдан жасалған мәлімдемелерді құруға мүмкіндігі;

– стратегиялық құзыреттілігі — тілдік құралдардың жетіспеушілігімен мәдениетаралық бағдарламаның қарым-қатынас жасау үшін тиісті қарым-қатынас жағдайларын, вербалды және вербалды емес коммуникациялық стратегияларды қолдану мүмкіндігі;

– әлеуметтік-мәдени құзыреттілігі — кәсіби мәдениетаралық қарым-қатынас үрдісінде басқа ұлттар мәдениеті мен гылымының жетістіктерін дұрыс қабылдау, түсіну және бағалау қабілеті;

– әлеуметтік (прагматикалық) құзыреттілігі — тілдік тұлғаның белгілі бір коммуникациялық жағдайың шарттары мен мақсаттарына байланысты қарым-қатынастың тиісті әдісін тандауға қабілеттілігі ретінде, байланысқа қатысушылардың коммуникативті ние蒂не сәйкес мәлімдеме жасау;

— лингвистикалық (пәндік, арнаулы) құзыреттілігі — арнайы пәндік қызметтің нақты саласы бойынша мәтіндерді қабылдау және қалыптастыру мүмкіндігі, шетел тілдерінде жалпы ғылыми және арнайы лексикамен жұмыс істеу мүмкіндігі, белгілі бір мақсаттарға арналған тілдік сөз тіркестерін мәтіндік материалдарын қарастыру, сынни қайта қараша және орындау;

— әлеуметтік-саяси құзыреттілігі — азаматтық-құқықтық мінез-құлық нормаларын ескере отырып, лингвистикалық көпмәдениетті қеңістіктеге жүру қабілеті.

Коммуникативтік біліктер және коммуникативтік қабілеттер коммуникативті әрекетте көрінеді. «Коммуникативті іс-әрекет» ұғымы «коммуникативті мәдениет» ұғымымен тығыз байланысты, ол туралы идеяларды, сөйлеу мінез-құлық нормаларын, сөйлеу этикетін қамтиды. Коммуникативтік дағдылардың жетілмелегендігі еркін байланыс үрдісіне кедергі келтіреді, теріс әсер етіп, білім алушының жеке дамуы мен мінез-құлқы, оның дамуына ықпал етпейтін сөйлеу және танымдық іс-әрекет. Еркін байланыс үрдісіне жиі кездесетін жоспарланбаған байланыс әңгіме, ақпарат алмасу.

Оқытушы тілдік емес жоғары оқу орындарында шетел тілдерін оқытудың практикалық мақсатының екіжақтылығын: болашақ маманның коммуникативтік қабілетінің кәсіби-іскерлік және әлеуметтік-мәдени бағдарының үйлесімін ескеруі тиіс. Кез келген арнайы, соның ішінде техникалық тілді менгерудің күрделілігін және ғылыми-техникалық тілдің терминдік жүйесінің терең әртараптандырылуын және оның функционалды-стилистикалық әртүрлілігін ескеру қажет. Осылайша, оқытушы екі міндетті жүзеге асыра алуы керек: жалпы шетел тілдік коммуникативтік құзыреттілікті дамыту және арнайы шетел тілдік коммуникативтік құзыреттілікті дамыту. Осы коммуникативті құздардың іскерлік және ғылыми бағыттағы мәдениаралық қарым-қатынас жағдайларына қатысуға өнімді қабілеті мен дайындығын қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Нәтижелер

Тілдік емес мамандық бойынша студенттің шетел тілдік коммуникативті құзыреттілігін дамыту, кәсіби білім беруді ынталандыру арқылы халықаралық білім беру қеңістігін біріктіру тұрғысында шетел тілін білу дағдыларын дамытуға бағытталған тілді үйренуге көмектеседі. Сондықтан бүгінгі таңда тек қана көрсетіліп отырган құзыреттілікті дамытуға ғана емес, сонымен қатар жана педагогикалық корларды дамытуға және іске асыруға қажеттілік бар болашақ маманың университеттегі оқыған кезде және қазіргі заманғы қоғамның талаптарына сай кәсіби өзін-өзі тану мақсатында шетел тілін пайдалануға дайын екендігін атап өтү керек.

Осылайша, тілдік емес университеттердің студенттері арасында шетел тілдік коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру үшін келесі ережелерге сүйене отырып оқу үрдісін жетілдіру және өткізу қажет:

1. Таңдалған кәсіби жолдың маңыздылығын түсіну, студенттердің ақыл-ой өрісін кеңейтуге және дамытуға ынталандыру, тілдік, мәдени және әлеуметтік білім саласындағы өзін-өзі жетілдіруді ынталандыру.

2. Негізгі пән ретінде шетел тілін үйренемін деген қызығушылықтары бар студенттердің кәсіби қажеттіліктері мен мұдделерін ескеру. Тілді үйренуге деген қызығушылық, оқытудың маңызды қағидаларының бірі болып табылады, сондықтан студенттерге шетел тілін кәсіби салада ғана емес, сондай-ақ өмір мен ойын-сауық саласында тиісті ақпаратты алу құралы бола алатындығын көрсету керек.

3. Болашақта кәсіби қызметтің жағдайына жақын коммуникативтік міндеттерді модельдеу және қайта құру, бұл білім беру және зерттеу қызметін жүзеге асыру арқылы шетел тілінде маңызды ақпаратты пайдалануға ынталандыру болып табылады.

4. Нақты коммуникативтік тапсырмаларды шешумен қатар, тілді қолданудың белгілі бір мысалдарын коммуникациялық құрал ретінде ғана қарастырмай, маманың бәсекеге қабілеттілігінің көрсеткіші ретінде көрсету.

5. Студенттің «акпараттық мобиЛЬДІ» болуы шетел тіліндегі тиісті ақпаратты менгерілетін тілінде бастапқы деректерден алу үшін керек.

6. Басқа пәндермен бірге пәнаралық интеграцияны енгізу, лингвистиканың логикалық байланыстарын педагогика, психология, тарих, философия, мәдениеттану, аймақтану және т.б. мәліметтерімен таныстыру.

7. Әлеуметтік желілермен жұмыс жүргізуде. Шетел тілінде қарым-қатынас жасаудың әлеуметтік желілерде ең үлкен әлеуеті бар, әр түрлі топтар мен диалогтарда студенттердің тілдік білімін

жақсарту үшін құшті ынталандыру болып табылатын, сабактан тыс уақытта шетел тілі өз бетімен оқуға мүмкіндік беру қажет, сонын ішінде клуб, үйірме, олимпиадаларға қатыстыру.

8. Тұпнұсқада кітап оқып, фильмдер мен теле бағдарламаларды көруге болады. Студенттердің тілдік дайындықтарының ажырамас бөлігі шетел тіліндегі әдебиеттермен танысу болып табылады, сонымен қатар білім беру және арнайы әдебиеттерден басқа студенттерді басқа да ақпарат қоздерімен жұмыс істеуге ынталандыру қажет [6].

Болашақ мамандардың шетел тіліндегі коммуникативті құзыреттілікті игеруі олардың оқу іс-әрекетін белгілі бір ұйымдастыруды қамтамасыз етеді, яғни оқытушы оқытудың әр түрлі формалары мен әдістерін өз қызметіне еркін енгізуі керек: жеке және топтық, сабак және сабактан тыс. Осылайша, бірнеше іріктеу қағидаты бойынша құрылған оқыту диалогтарын қолданған жөн; кәсіби-іскерлік қарым-қатынас және ғылыми қарым-қатынас жағдайларын модельдеу (шетел тіліндегі жағдайда кәсіби қызметті еліктейтін рөлдік және іскерлік ойындар); кәсіби эссе жазу (берілген немесе өздігінен таңдалған тақырып бойынша ғылыми сипаттағы шығармашылық сөйлеу жұмысы — инженерия мен технология саласындағы инновациялар мен өнертабыстар — ғылыми дискурстың жанрын бейнелейді және жаңа білімді вербализациялау және идея — гипотезаны дәлелдеу арқылы зерттеу мақсатын жүзеге асырады); жоба әдісі және т. б.

Әрбір коммуникативті жағдай ерекше болып табылады және қарым-қатынас жағдайларын (шектеулі немесе шектеусіз уақыт; тікелей немесе жанама қарым-қатынас әдісі; реєсми немесе бейресми сипат) және қарым-қатынасқа қатысушылардың сипаттамаларын (олардың әлеуметтік мәртебесі, көңіл-күйі, бір-біріне және сөйлеу объектісіне қатынасы, белгілі бір тақырыпта сейлесуге деген ықылас немесе құлықсыздық, сайып келгенде, білім деңгейі, яғни қабылданған қарым-қатынас нормаларын сақтау қабілеті немесе қабілетсіздігі) ескеруді қамтиды. Әдетте, коммуникативті жағдайдың ерекшеліктеріне немікүрайлы қарау коммуниканттар арасындағы түсініспеушіліктің себебі, кейде мәдениетаралық қақтығыстардың себебі болып табылады. Осыған байланысты коммуникативті дағылар тренингтерін қолдануды ұсынамыз. Мұндай тренингтерге шетел тіліндегі коммуникативті жаттығулар ғана емес, сонымен қатар студенттердің кез-келген жағдайда ыңғайлы әл-ауқатын, икемділігін, эмоционалды тұрақтылығын және өзін-өзі реттеу қабілетін дамытуға көмектесетін психологиялық жаттығулар кіреді.

Шетел тіліндегі коммуникативті құзыреттілікті қалыптастырудың онтайлы әдістерінің бірі — бұл студенттердің кәсіби қызметінің әр түрлі аспектілерін модельдейтін және кәсіби қызмет пәнін жан-жақты қолдануға, олардың шетел тіліндегі сөйлеуін жетілдіруге, сондай-ақ шетел тілін кәсіби қарым-қатынас құралы ретінде толық менгеруге жағдай жасайтын практикалық сабак және зерттеу пәні. Шетел тіліндегі іскерлік ойынның мәні оның негізгі мақсатын анықтайды, яғни студенттердің шетел тілдік құзыреттілігін қалыптастыру. Ойынның негізгі мәселесі мен тақырыбын анықтау мақсатты нақтылайды, оны студенттердің кәсіби қызметінің белгілі бір аспектілеріне және шетел тіліндегі қарым-қатынас жағдайында кәсіби сипаттағы нақты проблемалық мәселелерді шешуге бағыттайтын. Іскерлік ойын проблемасы студенттердің болашақ кәсіби іс-әрекетінің негізгі сәттерінің бірін көрсетуі керек, бұл кәсіби дағылар мен дағдыларды игеру қажеттілігімен, оларды пайдалану тәжірибесімен және бірлескен қызмет мәселелерін шешуде кәсіби құзыреттілікті қалыптастырумен байланысты. Іскерлік ойынның тақырыбы оқу бағдарламасына сәйкес оның маман даярлаудағы тиімділігін ескере отырып анықталады.

Іскерлік проблемалық-ситуациялық ойын және диалогтар болашақ маман жұмысының пәндік, әлеуметтік-мәдени және ситуациялық-психологиялық ұқсастығын жүйелі турде жаңғыртады. Оқу жұмысының мұндай түрлерінде жаңа пәнаралық білім жеке мағынаға ие болады, ал жеке, жұптық, топтық және ұжымдық кәсіби шетел тілі қызметі жеке коммуникативті компоненттерді маманың жеке басының ажырамас бөлігіне біріктіреді, оның коммуникативті санасын, арнайы шетел тіліндегі коммуникативті құзыреттілігін қалыптастырады, оның коммуникативті ауызша және вербалды емес мінез-құлқын құрметтейді. Шетел тіліндегі сөйлеу әрекетін әлеуметтік-кәсіби мәселелерді шешу құралы ретінде пайдалану жағдайында қайталама коммуникативті тұлғаның нақты кәсіби қасиеттері жетілдіріледі: оның кәсіби мотивациясы, кәсіби сана мен ойлау.

Көптеген әдістердің қолданылуы студенттердің шетел тілдік коммуникативті біліктерін дамыту әдістемесін атап өтүге болады. Қазіргі таңда оқытушылар сабак барысында және сабактан тыс уақытта көп әдістерді қолданады. Интерактивті әдістеме білім алушылардың келесі мақсаттарына жетуге мүмкіндік береді:

1) олар мол мағлұмат алып, өздері айтқан пікірге логикалық түсініктеме беруге жол ашады;

- 2) өз пікірлерін терең ойланып айта алатын болады;
- 3) мәселені талқылаған кезде бұған дейін алған, тәжірибеде жинақтаған білім қорын пайдалана алады;
- 4) бір-бірінен жаңа мағлұматтар ала отырып, білімін толықтыра алады;
- 5) шындыққа көз жетуі үшін дәлел іздең, ойын анықтап көрсете алады.

Қорытынды

Шетел тілдік коммуникативтік біліктерді дамыту мәселесі білім берудің маңызды мәселелерінің бірі болып табылады, өйткені коммуникативтік біліктер адамның басты іс-әрекетінің бірі ретінде тұлғаның қалыптасуының маңызды факторы ретінде студенттің кәсіби құзыреттілігін дамытудың негізгі шарты ретінде пайдалануы мүмкін. Көп қырлы бола отырып, қарым-қатынас үрдісі: жеке тұлғаны қалыптастыру мен дамытуды; қоғам мен қоғамдық қатынастарды дамытуды; жеке тұлғаны әлеуметтендіруді қамтиды; адамдардың өзара іс-қимылдың қоғамдық тәсілдерін құру және дамыту, эмоциялар алмасу, қызмет алмасу, акпарат алмасу, оқыту, шеберлік пен дағдыларды беру, өзіне, басқа адамдарға және жалпы қоғамға қарым-қатынасты қалыптастыру.

Коммуникативтік біліктердің құрылымы ғылыми әдебиеттерге теориялық талдау барысында анықталды, осы жұмыстың нәтижесінде коммуникативтік біліктер — бұл өз ойын дұрыс, сауатты, түсінкіті түсіндіру және оларды дұрыс қабылдау шеберлігі, бұл тұлғаның жоғары теориялық және практикалық дайындығына негізделген, шындықты көрсете және турлендіру үшін білімді шығармашылықпен пайдалануға мүмкіндік беретін саналы коммуникативтік іс-әрекеттер кешені.

Екінші коммуникативтік біліктердің құрылымы ғылыми әдебиеттерге теориялық талдау барысында анықталды, осы жұмыстың нәтижесінде коммуникативтік біліктер — бұл өз ойын дұрыс, сауатты, түсінкіті түсіндіру және оларды дұрыс қабылдау шеберлігі, бұл тұлғаның жоғары теориялық және практикалық дайындығына негізделген, шындықты көрсете және турлендіру үшін білімді шығармашылықпен пайдалануға мүмкіндік беретін саналы коммуникативтік іс-әрекеттер кешені.

Сонымен, тілдік емес мамандық студенттерінің шетел тіліндегі коммуникативтік құзыреттілігін дамыту қажет, өйткені бұл олардың әлеуметтік-кәсіби және мәдени салалардағы жетістіктеріне ықпал етеді: іскерлік және ғылыми байланыстар орнатуға, мәмілелер жасауға, халықаралық деңгейде корпорациялар құруға мүмкіндік береді; интеграциялық экономикалық және ғылыми-техникалық процестерді жеделдетеді; акпараттық және білім беру кеңістіктеріне коллежімділікті қамтамасыз етеді; бұл арнайы пәндермен қатар, жеке тұлғаның кәсіби қасиеттерін (кәсіби ойлау және кәсіби сана) қалыптастырудың тиімді құралы, осыған байланысты өзін-өзі жетілдіру мен өзін-өзі тәрбиелеудің қажетті шарты болып табылады.

Қорыта келгенде, тілдік емес жоғары оқу орындарының студенттері арасында кәсіби шетел тілдік коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру болашақ кәсіби лингвисті қалыптастыру мен дамытудың іргетасының бірі екені сөзсіз, ол осы мамандық бойынша түлектің бәсекеге қабілеттілігін арттырады. Осындағы профилді болашақ мамандың құзыреттілігін қалыптастыру оның өмірінің әр саласына әсер етіп, тек мемлекеттік білім беру стандарттарының негізгі ережелеріне негізделген құзыреттілікті қалыптастырудың қажетті деңгейіне жетуге болатыны сөзсіз.

Әдебиеттер тізімі

1 Jantassova D. Environmental tendencies in engineering education / Jantassova D., Smirnova G., Gotting V. // Proceedings of 2015 International Conference on Interactive Collaborative Learning, ICL 2015. — 679–688 p.

2 Оразбаева Ф. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі: оқыту әдістемесі / Оразбаева. Ф. — Алматы: І. Алтынсарин атындағы Қазақтың білім академиясының Республикалық баспа кабинеті, 2000. — 208 б.

3 Жапбаров А. Оқушылардың ауызша сейлеу әрекетін дамыта оқытуудың ғылыми-әдістемелік негіздері: 4 кітап / Жапбаров А. МБ. — Алматы: «Арыс» баспасы, 2008. — 264 б.

4 Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. Астана: Ресми басылым, 2006.

5 Пассов Е.И. Основы методики обучения иностранным языкам: учеб. / Е.И. Пассов. — М.: Русский язык, 1977. — 300 с.

6 Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пос. для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. завед. / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. — 3-е изд. — М.: Академия, 2006. — 336 с.

Д.Д. Джантасова, Dorin Isoc

Проблемы развития иноязычных коммуникативных умений студентов неязыковых специальностей

В статье рассмотрена роль языка, языкового обучения студентов неязыковых специальностей, которые имеют важное значение в становлении специалиста сегодня. Обучение иностранному языку в неязыковых вузах приобретает особую актуальность, так как общение на иностранном языке в профессиональной деятельности современных специалистов характеризуется повышением значимости в условиях глобализации и предусматривает формирование у студентов способности общения на иностранном языке в конкретных профессиональных, деловых, научных сферах и ситуациях с учетом особенностей профессионального мышления. Несмотря на развитие организации учебно-воспитательного процесса, сложность обучения состоит том, что овладение иностранным языком происходит вне языковой среды при ограниченном количестве часов. В основном, на занятиях задача развития у студентов речевых умений решается посредством выполнения большого количества языковых и речевых упражнений. В этой связи следует отметить значимость внеурочной деятельности по иностранному языку, которая приобретает особую актуальность в достижении предметных, междисциплинарных и личностных результатов образования. Проблема формирования коммуникативных умений у студентов неязыковых специальностей является одной из актуальных, так как выпускники должны обладать не только профессиональным, но и опытом общественных, социально-культурных отношений, которые способны проявлять не только знания в определенной области, но и социальную инициативу, развивать работоспособность в коллективе. Обучение студентов неязыковых специальностей иностранным языкам имеет профессионально-ориентированную основу. Студенты неязыковых специальностей имеют профессионально-ориентированную основу обучения иностранным языкам. Кроме того, следует отметить роль цифровых технологий, которые широко используются во время занятий.

Ключевые слова: компетенции, коммуникации, коммуникативные навыки, информационные мобильные, коммуникативные компетенции, цифровые технологии, академические знания, интернационализация, коммуникативный компонент.

D.D. Jantassova, Dorin Isoc

The problems of the development of foreign language communication skills of non-linguistic specialities' students

The article considers the role of foreign language, foreign language learning to students of non-linguistic specialties is valuable for specialist development. Teaching of foreign language in non-linguistic universities has particular relevance, since foreign language communication in the professional activities of modern specialists is characterized by increasing importance in the context of globalization and providing for the formation of students' ability to speak foreign languages in specific professional, business, scientific fields and situations taking into account the features of professional thinking. Despite the development of the educational process organization, the difficulty of learning is that mastering a foreign language occurs outside the language environment with a limited number of hours. In the classroom, the task of developing students' speech skills is solved by performing a large number of language and speech exercises. In this regard, it should be noted the importance of extracurricular activities in a foreign language, which is particular relevance in achieving the subject, interdisciplinary and personal results of education. The problem of communicative skills formation of non-linguistic specialties' students is one of the urgent problems, since graduates must have not only professional, but also experience of social, socio — cultural relations, who are able to show not only knowledge in a certain area, but also social initiative, develop performance in a team work. Teaching foreign languages for students of non-linguistic specialties has a professionally-oriented basis. The students of non-linguistic specialties have a professionally-oriented basis for teaching of foreign languages, and the role of digital technologies should be noted too, what are widely used during the classes.

Keywords: competencies, communications, communication skills, mobile information, communication competencies, digital technologies, academic knowledge, internationalization, communication component.

References

- 1 Jantassova, D. (2015). Environmental tendencies in engineering education/Jantassova D., Smirnova G., Gotting V. // Proceedings of 2015 International Conference on Interactive Collaborative Learning, ICL https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-11935-5_16.
- 2 Orazbaeva, F. (2000). Tildik qatynas: teoriiasy zhane adistemesi: oqytu adistemesi [Language communication: theory and methodology: manual] / Almaty, publishing by National Academy of Education named after Y. Altynsarin [in Kazakh].
- 3 Zhabarov, A. (2008). Oqushylardyn auyzsha soileu areketin damyta oqytudyn gylymi-adistemelik negizderi: 4 kitap [Scientific-methodical bases of developing training of oral speech activity of students] 4 Book –MB Almaty: «Arys» [in Kazakh].
- 4 Qazaqstan Respublikasyny memlekettik zhalpyga mindetti bilim beru standarty [State mandatory standard of education of the Republic of Kazakhstan] (2006). / Astana: the official publication. [in Kazakh].
- 5 Passov, E.I. (1977). *Osnovy metodiki obucheniiia inostrannym yazykam* [Basics of foreign language teaching methods: textbook]. Moscow: Russkii yazyk [in Russian].
- 6 Galskova, N.D., & Gez, N.I. (2006). Teoria obucheniiia inostrannym yazykam. Linhvodidaktika i metodika: uchebnoe posobie dlia studentov linhvisticheskikh universitetov i fakultetov inostrannoho yazyka vysshykh pedahohicheskikh uchebnykh zavedenii / N.D. Galskova, [Theory of teaching foreign languages. Linguo-didactics and methodology: studies' manual for students]. (3 Ed.). Moscow: Akademiia [in Russian].

Г.Н. Акбаева, Д.Н. Асанова, А.Қ. Жұман^{*}, Т.Е. Ералинова

Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова, Казахстан

(E-mail: altynaichik91-23@mail.ru)

ORCID: 0000-0002-0314-0944¹

SCOPUS AUTHOR ID: 57205763505²

Особенности формирования профессиональной компетенции учителя английского языка (на основе Европейского стандарта подготовки учителей CLIL)

В связи с происходящими изменениями в образовательной системе Республики Казахстан, т.е. с переходом на трехъязычное образование, появилась острая необходимость подготовки педагогических кадров, работающих в полиязычных классах, так как учитель является организатором получения информации. На сегодняшний день данная подготовка осуществляется более чем в 30 вузах РК. Однако, несмотря на разработки образовательных программ, а также осуществление подготовки будущих учителей, до сих пор отсутствуют единые требования для отбора учителей, которые влияют на качество преподавания и образования в целом. В статье представлены шесть основных компетенций для учителей, работающих в полиязычных классах. Каждая компетенция представлена с описанием основных навыков и умений. Их использование позволит оценить уровень знаний учителей, качество и методику преподавания, что в дальнейшем позволит улучшить образовательную систему.

Ключевые слова: образование, обучение, полиязычное образование, трехъязычное образование, иностранный язык, компетенция, учитель, знания, умения.

Введение

Реформы в сфере образования в Республике Казахстан направлены на формирование будущего поколения, владеющего тремя языками. Первый Президент Республики Казахстан — Елбасы Н.Назарбаев неоднократно говорил о важности и значимости развития полиязычия для многонационального казахстанского общества. В Послании народу от 2007 г. «Новый Казахстан в новом мире», в рамках обеспечения конкурентоспособности страны и ее граждан, была предложена поэтапная реализация культурного проекта «Триединство языков», направленного на развитие трех языков: казахского как государственного языка, русского как языка межнационального общения и английского как языка успешной интеграции в глобальную экономику [1].

Полиязычное образование является целенаправленным процессом формирования полиязыковой личности на основе параллельного овладения тремя или более языками: родным и двумя и более неродными, в том числе иностранными, языками. Полиязычное образование, сохраняя структурные компоненты образования, представляет собой триединый процесс, охватывающий обучение, воспитание и развитие [2].

Полиязычие — бесценное достижение, как отдельной личности, так и общества в целом. Знание других языков, наряду с родным, всегда считалось признаком высокой образованности и культуры. Полиязыковая личность всегда будет востребована в обществе.

Как особый тип полилингвизма трехъязычие — сложное явление, которое можно определить как «существование трех языков в словесной сфере личности человека, который использует эти языки в разных коммуникативных ситуациях, в зависимости от цели общения, места сообщения и т.д.» [3]. В связи с языковой политикой Казахстана основу трехъязычного образования составляют казахский, русский и английский языки.

Данный феномен представлен во всех стратегических документах, а также в нормативно-правовой базе Казахстана. Программа Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева «План нации — 100 конкретных шагов современного государства для всех по 5-ти институциональным реформам» от 20 мая 2015 г. является одним из основных документов, в котором (79 шаг) сказано, что результат внедрения трехъязычного образования — повышение конкурентоспособности вы-

^{*}Корреспондирующий автор. E-mail: altynaichik91-23@mail.ru

пускаемых кадров и рост экспортного потенциала образовательного сектора» [4]. Исходя из этого, определены меры поэтапного внедрения трехъязычного обучения на всех уровнях образования [5]. Поэтапный переход на английский язык обучения в системе образования — в старшей школе и вузах по внедрению преподавания предметов ЕМН на английском языке. В Дорожной карте развития трехъязычного образования на 2015–2020 гг. поставлены задачи внедрения обучения предметов информатика, физика, химия и биология в старших классах на английском языке независимо от языка обучения [6]. В качестве целевых языков были определены три языка: казахский (Я1), русский (Я2) и английский (Я3). Целевые языки — это языки обучения. К предметам, изучаемым на целевых языках, относятся «История Казахстана» — на казахском языке, «Всемирная история» — на русском языке, «Химия», «Физика», «Биология» и «Информатика» — на английском языке. В начале обучения предметов естественно-математического направления проходят на языке обучения и только терминологию изучают на английском языке, а уже в старших классах (9–11) преподавание данных дисциплин осуществляется на английском языке [7; 152]. Реализация Дорожной карты развития трехъязычного образования способствует обновлению содержания учебных программ на всех уровнях образования; обеспечивает преемственность трехъязычного образования в контексте единой образовательной среды; совершенствование системы подготовки и переподготовки педагогических кадров для эффективного внедрения трехъязычного образования.

В реализации трехъязычного обучения в системе среднего образования подготовка и переподготовка педагогических кадров являются основной задачей, следовательно, это вызвало у вузов потребность в подготовке учителей естественно-математического цикла, осуществляющих преподавание на английском языке. В связи с этим с 2008 г. в университетах Казахстана начали функционировать полиязычные группы по специальностям педагогического, инженерно-технического и естественнонаучного направления.

Так, например Карагандинский университет им. академика Е.А. Букетова осуществляет подготовку полиязычных специалистов по специальностям: «Физика», «Химия», «Туризм», «Финансы», «Международное право», «Международные отношения» и «География» с 2008 года [8]. В целях научно-методического обеспечения полиязычного образования преподавателями университета была разработана учебно-методическая база: учебно-методические комплексы, учебно-методические материалы, трехъязычные терминологические словари-справочники, а также Центром развития полиязычного образования проводятся семинары и мастер-классы по методике преподавания специальных и базовых дисциплин на английском языке.

Полиязычное образование в Казахском агротехническом университете им. С. Сейфуллина берет свое начало с 2012 г., когда были сформированы первые группы по следующим специальностям: «Экология», «Профессиональное обучение», «Информационные системы», «Биотехнология», «Технологические машины и оборудование», «Аграрная техника и технология», «Технология продовольственных продуктов», «Учет и аудит», «Финансы», «Радиотехника, электроника и телекоммуникации» [9].

В Западно-Казахстанском университете им. Махамбета Утемисова (ЗКУ) полиязычное обучение реализуется с 2013 г. Первые четыре полиязычные специальности «Математика», «Физика», «Информатика», «Химия» были открыты в 2013–2014 уч. г. В следующем 2014–2015 уч. г. к данным специальностям прибавились следующие специальности, такие как Биология», «География», «Педагогика и психология». А уже с 2015–2016 уч. г. в ЗКУ осуществляется подготовка полиязычных кадров по 14 специальностям: «Математика», «Физика», «Информатика», «Химия», «Биология», «География», «Педагогика и психология», ХТОВ, «Казахский язык и литература в школах с неказахским языком обучения», «Филология: русский язык», «Дошкольное обучение и воспитание», «ПиМНО», «Педагогика и психология», «Учет и аудит», что показывает востребованность данных специальностей [10].

С 2013–2014 учебного года в Казахстанско-Американском свободном университете была применена полиязычная модель образования и сформированы полиязычные группы по следующим специальностям: «Информационные системы» и «Педагогика и методика начального обучения». В 2015–2016 учебном году сформированы уже шесть полиязычных групп по тем же специальностям — «Информационные системы» и «Педагогика и методика начального обучения» [11].

В Карагандинском техническом университете поэтапное внедрение полиязычного образования началось с создания Центра «Триединство языков» им. Ш. Кудайбердиева (2012–2016) в рамках, которого началась поэтапная подготовка полиязычных специалистов по следующим специальностям:

«Электроэнергетика», «Машиностроение», «Стандартизация и сертификация», «Металлургия», «Информационные системы».

Сегодня, согласно Плану мероприятий по продвижению трехъязычного образования, совершенствуется нормативная и правовая база трехъязычного образования; создается учебно-методическая база трехъязычного образования; в вузах осуществляется подготовка педагогических кадров, в том числе для ведения предметов на английском языке, ведется институциональная поддержка трехъязычного образования, организуются курсы повышения квалификации [12].

Качество образования, в первую очередь, зависит от качества учителей. Подготовка, мотивация, непрерывное профессиональное развитие учителей, используя современные профессиональные стандарты, эффективная оценка качества обучения являются основной задачей системы образования.

Квалификация учителей, условия труда и стимул профессионального развития играют немаловажную роль для качественного образования. Качество учителей и условий их работы являются важнейшим индикатором конкурентоспособности школьных систем. О важности профессионального роста учителей также было сказано при анализе отчета глобального индекса конкурентоспособности. Важность профессионального роста заключается в подготовке будущих кадров.

В системе Казахстанского трехъязычного образования профессиональная компетентность и готовность учителя работать в данных условиях показывают его осведомленность о целях и задачах введения трехъязычного образования, владение и умение применять современные педагогические технологии в процессе обучения, а также владение навыками самооценки.

Выявление проблемы

Наряду с достижениями, при реализации программы трехъязычного образования возникает ряд проблем. Наиболее актуальным вопросом является подготовка педагогических кадров. Сложность заключается, прежде всего, в интересности педагогического мышления, в консерватизме суждений немалой доли учителей. В целом, формирование способности учителей к инновациям остается еще системной проблемой. Вместе с тем наработанный на сегодня опыт трехъязычного образования показывает, что существует острая недостаточность языковой подготовки учителей неязыковых дисциплин; отечественных учебников на английском языке по профилирующим дисциплинам и отсутствие нормативного и программно-методического сопровождения трехъязычного образования.

В рамках развития научно-методического обеспечения трехъязычного образования необходимы совершенствование системы подготовки и переподготовки педагогических кадров для реализации трехъязычного образования. Наряду с подготовкой педагогических кадров, также для учителей, реализующих программу трехъязычного образования, необходимо постоянное повышение квалификации.

На основе проводимых исследований НАО им. Й. Алтынсарина были выявлены следующие результаты, что привело к необходимости создания рекомендаций для преподавателей, работающих в полиязычных группах.

Таким образом, основным фактором и условием, благотворно влияющим на качественную реализацию идей интегрированного обучения предметам на иностранном языке, является профессиональная подготовка учителя.

Методы, методология

В мире, по сравнению с трёхъязычным образованием, широко распространено билингвальное обучение, в рамках которого были созданы разные стандарты для учителей билингвалов, с указанием основных компетенций. Данные компетенции помогают определить уровень и готовность учителей [5].

Для полиязычного учителя важно не только иметь диплом полиязычного специалиста, а также знать и понимать особенность ведения занятия на иностранном языке, значимость и особенности языков и их употребление в учебном процессе.

Что касается учителей, преподающих английский язык в полиязычных группах, то данные методические рекомендации помогут учителям оценить свои знания и навыки.

Для начала необходимо обратить внимание и понять, что такое компетенция.

Компетенция в переводе с латинского языка «competentia» означает круг вопросов, где человек хорошо осведомлен, обладает познаниями и опытом.

Согласно определению, представленному в глоссарии терминов ЕФО, а также в трудах российских ученых, компетенция определяется как:

- соответствие требованиям, предъявляемым при устройстве на работу;
- способность выполнять особые трудовые функции [13];
- обобщенные способы действий, обеспечивающие продуктивное выполнение профессиональной деятельности (А.Г. Сергеева) [14].

Одним из видов компетенции является педагогическая компетенция. Л.М. Митина в понятие «педагогическая компетентность» включает знания, умения, навыки, а также способы и приемы их реализации в деятельности, общении, развитии личности [15]. В этой области человек обладает соответствующими способностями, позволяющими ему обоснованно судить об этой сфере, действовать в ней.

Образовательные компетенции обусловлены личностным подходом к образованию, проявляются, а также проверяются только в процессе выполнения определенных действий. То есть компетентный специалист — это человек, обладающий необходимыми знаниями, умениями и опытом, а компетентность — черта личности, обладающей этим необходимым набором компетенций.

Компетентность — ситуативная категория, поскольку выражается в готовности к осуществлению какой-либо деятельности в конкретных профессиональных (проблемных) ситуациях. Компетентность характеризует способность человека (специалиста) реализовывать свой человеческий потенциал для профессиональной деятельности [16].

Исходя из сказанного выше, компетенция — это способность человека выполнять определенные требования, используя знания, умения и навыки, а компетентность — это совокупность сформировавшихся качеств человека.

Трехязычное образование в Казахстане подразумевает использование трех языков в обучении (казахский, русский и английский). Успешное обучение предметному содержанию, прежде всего, связано с усвоением языка, а углубленное изучение языка зависит от предметного содержания. Исследования на основе знание языка (Я1, Я2, Я3) и когнитивное развитие способствуют изучению предметного содержания и языка.

Обучению языку является очень важным процессом в данном виде образования и, соответственно, требования к учителю тоже возрастают, так как для начала ученик должен на достаточном уровне овладеть английским языком, а потом уже учить предмет на данном языке.

Для создания компетенций учителей, работающих в полиязычных группах, были проанализированы следующие материалы: «Европейский стандарт подготовки учителей для интегрированного преподавания предмета и языка (CLIL)», «Таблица компетенций преподавателя CLIL» (The CLIL Teacher's Competences Grid) и профессиональный стандарт «Педагог», утвержденный приказом Председателя Правления Национальной палаты предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен» № 133 от 8 июня 2017 г. [17-19]. По результатам которого был определен перечень компетенций, необходимых учителям, осуществляющим подготовку в полиязычных группах (табл. 1).

Т а б л и ц а 1

Профессиональные компетенции будущего учителя английского языка

Компетенция 1	Знание предметного содержания и языка
Компетенция 2	Организация учебного процесса
Компетенция 3	Методология и оценивание учебных достижений
Компетенция 4	Саморефлексия и повышение квалификации
Компетенция 5	ИКТ-компетентности
Компетенция 6	Ресурсы и среда обучения

Представленные компетенции имеют свои дескрипторы и индикаторы.

I Знание предметного содержания и языка

Квалификация педагогов, условия труда и стимул профессионального развития играют немаловажную роль для качественного образования. Качество знаний педагогов и условий их работы являются важнейшим индикатором конкурентоспособности школьных систем. Важность профессионального роста заключается в подготовке будущих кадров. Успешное обучение предметному содержанию, прежде всего, связано с усвоением языка, а углубленное изучение языка зависит от

предметного содержания. Исследования на основе знание языка (Я1, Я2, Я3) и когнитивное развитие способствуют изучению предметного содержания и языка.

Основным критерием для учителей, работающих в трехъязычных классах, школах, являются степень бакалавра в области образования, и, конечно же, знание не только второго, но и третьего языка, в нашем случае владение английским языком. Акцент делается на третий язык, так как Казахстан является билингвальной (казахско-русский) страной. Согласно «Общеевропейским компетенциям владения иностранным языком» уровень английского языка у учителей, применяющих технологию CLIL, должен быть как минимум В2.

Языковая компетентность выражается через использования CLIL технологий, которые в некоторых случаях для выполнения заданий могут требовать и уровня выше, чем В2.

Таблица 2

Сопоставимые уровни обучения английскому языку в соответствии с CEFR [20]

Уровни CEFR		Уровень — дескриптор	Класс	Уровень владения английским языком
Базисный	A1	Уровень выживания	1	Работа в направлении А1
			2	А 1 низкий
			3	А 1 средний
			4	А 1 высокий
Средний	A2	Предпороговый уровень	5	А 2 низкий — средний
			6	А 2 средний — высокий
Средний	B1	Пороговый уровень	7	В 1 низкий
			8	В 1 средний
			9	В 1 высокий
			10	В 2 низкий — средний
	B2	Пороговый продвинутый уровень	11	В 2 средний — высокий

Следовательно, для учителя английского языка при подготовке будущих кадров только знание языка недостаточно, так как необходимо учитывать специфику трехъязычного образования, предметы, которые будут преподаваться на английском языке, а также необходимо обеспечить их межпредметной интеграцией.

Учитель должен знать/владеть:

- предмет и предметное содержание;
- лингвистические механизмы межкультурной коммуникации;
- навыки производства материалов для преподавания языка из научно-технических текстов;
- достаточно широким словарным запасом для объяснения и выражения точки зрения;
- специальным словарным запасом: терминами и жаргонами определенной профессии;
- сложную грамматическую конструкцию предложений.

Учитель умеет:

- создавать стратегии для поддержки изучения языка в предметном содержании класса;
- сделать четкое представление контента с использованием соответствующего тематического словаря;
- работая в команде с учителем-предметником, поддерживать обучение языку на уроках предметного содержания языка;
- может оценить уровень владения языком, как учеников, так и себя;
- определять новые и неизвестные слова, термины, идиомы и структуру обсуждения в текстах, в аудио- и наглядных материалах;
- определять языковые компоненты, в которых нуждаются учащиеся для устного и письменного понимания;
- использовать широкий спектр стратегий для использования языка от простого к сложному, так чтобы организовать дискурс;
- применять стратегии для стимулирования критического мышления;
- обсуждать свое образование, плюсы и минусы различных образовательных систем;
- может детально описывать и объяснять разные темы в рамках предмета;

- понимать, пересказывать, анализировать и определять основные идеи научно-технических текстов;
- выбирать грамматические структуры, которые точно выражают желаемое значение, и отредактировать его / ее собственные и чужие тексты для общих ошибок грамматики, пунктуации и стиля;
- самостоятельно моделировать процесс обучения целевому языку с использованием реального жизненного опыта обучающихся;
- обучить студентов профессиональным навыкам презентации на английском языке.

2 Организация учебного процесса

Организация учебного процесса интегрированного обучения направлена на содействие интегрированного изучения предметного содержания, навыков языка и обучения, а также помогает ученикам получить доступ к внутренней мотивации обучения. Для этого необходимо иметь определенные знания о динамике класса, методах управления и влияния на обучение в CLIL.

Основным моментом в организации учебного процесса является правильное планирование урока. Во время планирования урока необходимо разрабатывать задания, которые поддерживают запланированные результаты обучения и где учащиеся могут использовать несколько стилей обучения и анализировать предметное содержание с точки зрения языковых потребностей. А уже во время проведения урока учитель обеспечивает возможность объединить предыдущие знания с новыми знаниями.

При организации занятия по дисциплине преподаватель должен обратить особое внимание на организацию практических занятий, лабораторных работ (при их наличии в учебном плане) и самостоятельной работы студентов, поскольку курс предполагает широкое использование интерактивных методов обучения. Для проведения практических занятий, лабораторных работ необходимо активно использовать методы работы в малых группах, вовлечение в индивидуальную работу.

Учитель должен знать:

- принципы и методы организации учебной деятельности с учетом индивидуальных особенностей обучающихся;
- ГОСО, типовые учебные планы и типовые учебные программы;
- принципы, методы, средства, процедуры педагогического мониторинга полиязычного образования;
- особенности организации учебного процесса с учетом использования технологии предметноязыкового обучения;
- дидактику высшей школы в аспекте подготовки полиязычных кадров;
- динамику класса, методы управления и влияние на обучение в CLIL;
- основы билингвизма/многоязычия, многоязычного образования;
- теоретические концепции и положения в области современного языкознания лингвистики;
- содержание и структуру учебной программы.

Учитель умеет:

- использовать различные программы для продвижения беседы студентов, совместное обучение и лидерство;
- применять соответствующий язык для взаимодействия и управлять работой в классе;
- использовать предоставленные возможности, предусмотренные языковыми и культурными разнообразиями учащихся;
- угодить учащимся с широким спектром потребностей (например, особые потребности, социально-экономические и социально-культурное происхождение и пол);
- создавать вместе со студентами безопасную среду для участия всех студентов;
- осуществлять индивидуальный подход в обучении;
- применять методику обучения, опираясь на передовые технологии обучения, в том числе методы командной работы;
- планировать учебные занятия с учетом принципов интеграции и преемственности в обучении для всех ступеней образования;
- адаптировать содержание курса к предметным и языковым программам;

– направлять учеников систематически развивать основные навыки межличностной связи (BICS) и когнитивные знания академического языка (CALP), а также помочь ученикам развивать метакогнитивные знания;

– использовать образцовые стратегии и методики обучения, которые отвечают потребностям отдельных учащихся, групп и / или классов студентов в высокочувствительном и инклюзивном порядке;

– устанавливать и реализовать результаты навыков предметного содержания и языка с учениками.

3 Методология и оценивание учебных достижений

При интегрированном обучении аспекты традиционной педагогики применяются в новом образце. Из-за сложности обучения через дополнительный язык многие аспекты педагогики требуют улучшенного и точного обучения по принципу от простого к сложному. Важность оценки учебных достижений школьников в CLIL определяется тем фактом, что при обучении на неродном/иностранным языке существует риск нечетких и несправедливых оценок результатов обучения, особенно в случае учеников, которые испытывают языковые трудности: учащиеся могут владеть предметными знаниями, но не могут выразить свои мысли или продемонстрировать свои знания на языке обучения [21]. Широкие знания и навыки, относящиеся к методологии и оцениванию, объединены для того, чтобы создать значимое и поддерживающее качество обучения для учащихся, а также использование нового вида оценивания, «критериальное оценивание».

Учитель должен знать:

– оформление и разработки учебно-методического материала по предмету в соответствии с технологией интегрированного предметно-языкового обучения;

– принципы, методы, процедуры оценивания учебных достижений обучающихся;

– принципы критериального оценивания;

– особенности системы оценивания языковых компетенций;

– процесс формативного и суммативного оценивания;

– рекомендованные критерии для оценки языковых компетенций (по четырем видам речевой деятельности);

– методику оценивания языковых компетенций.

Учитель умеет:

– определить, что учащиеся уже знают;

– использовать стратегический анализ для поддержки успеваемости в обучении;

– ввести понятия самооценки и взаимооценки для поддержки учащихся в принятии ответственности за их обучение;

– использовать стратегии формативного и суммативного оценивания, чтобы поддержать содержание, язык и развитие навыков обучения;

– разрабатывать критерии оценивания языковых компетенций по четырем видам речевой деятельности;

– планировать и организовать формативное оценивание;

– выбирать методы формативного оценивания;

– предоставлять обратную связь;

– делать анализ результатов формативного оценивания;

– при необходимости самостоятельно разрабатывать задания формативного оценивания;

– составлять задания для суммативного оценивания, учитывать содержание и уровень сложности пройденного материала и определить те критерии оценивания, которые будут соответствовать целям обучения и проверяться в суммативном оценивании;

– оценивать достижение учеников, как краткосрочных, так и долгосрочных целей обучения;

– проводить мониторинг прогресса ученика по отношению к учебным целям;

– привлекать учеников применять формативное оценивание, использовать самооценение и взаимооценение.

4 Саморефлексия и повышение квалификации

Стремление к познавательному, социальному и эмоциональному развитию является основополагающим для того, чтобы быть способным поддерживать когнитивное, социальное и аффективное развитие учеников. Согласно данной компетенции учитель, работающий в полиязычных группах,

оценивая свои знания, повышает квалификации для изучения педагогических инноваций, внедряемых в казахстанскую систему трёхъязычного образования.

Одним из важных курсов повышений являются «Курсы по CLIL-технологии», которые необходимы для внедрения интегрированного обучения иностранного языка в предметное содержание. Значимость данного курса заключается в интегрированном обучении языковых и других предметов английскому языку. Помимо этого, совершенствуются формат и содержание повышения квалификации педагогических работников. Созданы Центры педагогического мастерства при «Назарбаев Интеллектуальных школах» и Национальный центр переподготовки педагогических кадров АО «Өрлеу».

Учитель должен знать:

- особенности CLIL технологии и как они связаны с лучшими практиками в образовании;
- педагогические инновации, внедряемые в казахстанскую систему трёхъязычного образования;
- последние достижения в сфере преподаваемой дисциплины;
- структуры, содержание, цели и задачи обновленной учебной программы.

Учитель умеет:

- формулировать свое собственное понимание и отношение к общепринятым принципам преподавания и обучения;
- критически рассматривать профессиональный опыт в целях повышения профессиональной эффективности;
- развивать и обновлять свой профессиональный план развития;
- исследовать и управлять воздействием своего отношения и поведения в процессе обучения;
- демонстрировать знание своего предмета, связав его с другими дисциплинами;
- участвовать в различных учебных мероприятиях, которые способствуют критическому самоанализу и развитию учебного сообщества;
- критически рассматривать профессиональный опыт в целях повышения профессиональной эффективности.

5 ИКТ-компетенции

Наряду со знанием методики CLIL, также в учебном процессе очень важно знать и уметь применять новые методики обучения и информационно-коммуникационные технологии (ИКТ). В связи с этим компетентный учитель должен систематически работать, чтобы применять новые технологии и улучшать методику преподавания, используя новые материалы.

В век технологий люди с готовностью используют ИКТ, как часть их обычного опыта, так как это имеет большие плюсы в обучении языку. Использование ИКТ позволяет добавить разнообразия и взаимодействие к уроку, а также при обучении языку обеспечивает визуальными эффектами для поддержки понимания предметного содержания. Тем не менее интеграция технологий в учебную программу, очевидно, требует много мыслей и планирования.

Каждый преподаватель, регулярно оценивая свое личное профессиональное развитие, должен стремиться обновлять знания с помощью чтения новых статей и книг о технологии CLIL и о педагогике; направлять учеников использовать ИКТ так, чтобы для них это было новым и улучшать их знание; использовать ИКТ с учащимися, чтобы установить межрегиональный или межнациональный обмен.

В соответствии с этим учитель должен знать:

- общепользовательский, а также общепедагогический уровень;
- ИКТ-компетентности (самостоятельно осуществлять набор и распечатку текстов, выбирать информацию из интернет-источников, самостоятельно готовить компьютерные презентации и ресурсы для обучения);
- систему разработки обучающих и игровых программ, веб-ресурсов и тренажеров.

Учитель умеет:

- использовать инструментальные программные средства, визуализацию, инструменты для анализа данных, моделирование и ролевые игры;
- применять ИКТ для разработки планов и оценки их выполнения при проведении индивидуальных и групповых учебных проектов;
- направлять учеников использовать ИКТ так, чтобы улучшать их знание.

В связи с цифровизацией системы образования умение использовать в обучении новые, передовые образовательные программы и технологии является необходимым. На сегодняшний день, вместе с традиционной системой обучения, также широко используются дистанционная форма, обучение через образовательные платформы, такие как Google Classroom, Daryn.online, bilimland.kz, Bilimal.kz и ZOOM. Правильное и грамотное использование данных образовательных платформ помогает повысить качество знаний как учащихся, так и преподавателей. Так, например, на платформы OpenEdx можно загружать онлайн-курсы, готовые видеолекции, задания для закрепления изученного учебного материала и контроля успеваемости.

Сегодня благодаря интернету можно выбрать любую образовательную платформу и с пользой провести время. «iMekter.kz — полный курс программы начальной школы, разработанный ведущими казахстанскими методистами и учителями. Каждый урок состоит из короткого анимационного фильма, который сопровождается интерактивными игровыми заданиями и тестами. Bilimland.kz — образовательная платформа, основанная на передовых достижениях мировых лидеров электронного обучения. Это крупнейшая коллекция самого современного образовательного контента от мировых разработчиков для учителей, учеников и родителей. OpenU.kz (Открытый университет Казахстана) — образовательная онлайн-платформа, предоставляющая доступ к онлайн-курсам от ведущих вузов и преподавателей страны. Доступно более 170 курсов по гуманитарным, инженерно-техническим и бизнес-специальностям. На сайте также доступны книги, переведенные в рамках проекта «Жана гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық».

6 Ресурсы и среда обучения

Согласно компетенции для CLIL учителей, предметно-языковое обучение требует специфических учебных ресурсов CLIL, а также улучшенную среду обучения. Также данные требования необходимы и в полиязычном образовании. Как и в билингвальном обучении, так и в полиязычном образовании ресурсы должны быть высоко интегрирующими, многоуровневыми и направлены от простого к сложному, так как помогают ученикам построить чувство безопасности, экспериментируя с языком и предметным содержанием.

Учитель должен знать:

- познавательные и лингвистические учебные материалы;
- методы развития совместных сетей, направленные на выбор, создание, адаптацию и доступ к материалам или разработку учебных ресурсов и доступ к учебной среде.

Учитель умеет:

- разработать и использовать познавательные и лингвистически подходящие учебные материалы;
- сосредоточить внимание на три навыка: содержание, язык и обучение;
- создать критерии для разработки CLIL ресурсов (включая мультимедиа), содержащие основные функции CLIL;
- описать критерии и стратегии, используемые во внеклассном и внешкольном обучении;
- оценить учебные ресурсы и среду, выявить трудности и принимать решения преодоления данных трудностей;
- сформулировать методы развития совместных сетей, направленные на выбор, создание, адаптацию и доступ к материалам или разработку учебных ресурсов и доступ к учебной среде;
- помочь студентам построить межвузовские связи.

Заключение

Внедрение в учебно-воспитательный процесс общеобразовательной школы обучения на трех языках является важным и значительным шагом в системе образования. Основными стратегическими задачами современного образования являются создание учебной среды, а также знания и навыки учителей, которые способствуют формированию полиязычных и критически мыслящих обучающихся. В связи с этим разработка единой системы оценивания языковых знаний и умений учителей является необходимым. Следовательно, нами представлены компетенции для учителей, работающих в полиязычных классах, которые позволяют оценить уровень знания и навыков учителей. Основными требованиями к учителю является знание предметного содержания не только на родном языке, а также и на английском, в связи с тем, что урок необходимо проводить на английском языке, соответственно, и уровень владения иностранным языком (английским) должен соответствовать международному

стандарту. Для того чтобы быть учителем недостаточно только знать свой предмет, так как основной задачей является обучить учащихся и уметь передать данные знания. В связи с изменениями в системе образования, внедрением новых методов обучения и использованием современных технологий учителям необходимо уметь правильно организовать урок, применять новые системы оценивания знаний учеников, а также использовать на уроках современные технологии обучения. И несмотря на это, систематически усовершенствовать свои знания, умения и навыки.

Резюмируя, можно отметить, что использование данных компетенций поможет выбрать высококвалифицированные педагогические кадры для обеспечения качественного трехъязычного образования.

Список литературы

- 1 Послание Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева «Новый Казахстан в новом мире» (Астана, 28 февраля 2007 г.). [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.akorda.kz/ru/page/page_poslanie-prezidenta-respublikii-kazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstana28-fevralya-2007-g_1343986887.
- 2 Жетписбаева Б.А. Полиязычное образование: теория и методология: моногр. / Б.А. Жетписбаева. — Алматы: Білім, 2008. — С. 45.
- 3 Vedishenkova M.V., Gulyaevab V.S., Background and Prospects of Schoolchildren's Polylingual Education in the Context of New Federal State Educational Standards [Электронный ресурс], INTERNATIONAL JOURNAL OF ENVIRONMENTAL & SCIENCE EDUCATION, Казань, Россия, — 2016 VOL. 11, NO. 8, 1889–1900 DOI: 10.12973/ijese.2016.563a. Режим доступа: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1114618.pdf>.
- 4 План нации — 100 конкретных шагов. Программа Президента Республики Казахстан от 20 мая 2015 г.). [Электронный ресурс]. — Режим доступа: plan_realiz_100_konkr_shag.pdf.
- 5 Дорожная карта развития трехъязычного образования на 2015–2020 годы. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/? doc_id=35182262&doc_id2=35182262#pos=2;-40&pos2=0;0.
- 6 Методические рекомендации по итогам мониторинга качества знаний обучающихся по предметам ЕМН на английском языке и на языках обучения (казахский и русский языки). — Нур-Султан: НАО им. И. Алтынсарина, 2019. — 346 с.
- 7 Методические рекомендации по результатам научных исследований в области трехъязычного образования в Республике Казахстан. — Нур-Султан: НАО им. И. Алтынсарина, 2019. — 152 с.
- 8 Shara Mazhitava, Gulnara Smagulova, Bahytgul Tuleuova Multilingual Education as One of Priority Directions of Educational System Development in the Republic of Kazakhstan [Электронный ресурс]. European Researcher, 2012, Vol.(33), № 11–1 — Режим доступа http://www.erjournal.ru/journals_n/1353473745.pdf.
- 9 Сайт университета. Казахский агротехнический университет им. Сакена Сейфуллина [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://kazatu.kz/ru/obrazovanie/polyazichnoe-obrazovanie/>.
- 10 Сайт университета. Западно-Казахстанский университет им. М.Утемисова. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://wksu.kz/ru/mstudy/33-catsisobu/365-polyazichnoe-obrazovanie>.
- 11 Сайт Казахстанско-Американского свободного университета [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.kafu.kz/razvitie/akkreditatsiya/117-trekhyazichnoe-obrazovanie/1593-trekhyazichnoe-obrazovanie.htm>.
- 12 Dr. AidaA. Nevárez-LaTorre *NYSABE's Bilingual Educators Standards Project Document*, Fordham University, on behalf of NYSABE, p.13.
- 13 Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов. Европейский фонд образования. ЕФО, 1997.
- 14 Сайт журнала «Оценка компетенции в вузе» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://e.lib.vlsu.ru/bitstream/123456789/2063/3/00711.pdf>.
- 15 Митина М.Л. Психология профессионального развития / М.Л. Митина. — М., 1998. — С. 46.
- 16 Проблемы современного педагогического образования: сб. науч. тр. — Ялта: РИО ГПА, 2019. — Вып. 65. — Ч. 4. — 340 с.
- 17 D. Marsh, P. Mehisto, D. Wolff, M. Jesuß F. Marthn European Framework for CLIL teacher education. A framework for the professional development of CLIL teachers.
- 18 P. Bertaux, C.M. Coonan, M.J. Frigols-Martín, P. Mehisto (2010) The CLIL teacher's competences grid.
- 19 Профессиональный стандарт «Педагог», утв. приказом Председателя Правления Национальной палаты предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен» № 133 от 8 июня 2017 г. — 106 с.
- 20 S. Bailly, S. Devitt, M.J. Gremmo, F. Heyworth, and etc. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. A Guide for Users. Language Policy Division, — Strasbourg.
- 21 Zhetpisbayeva B. A., Kitibayeva A. K., Kazimova D.A., Akbayeva G.N., Zatyneiko M.A. Assessment issues in content and language integrated learning (CLIL). 2018 Journal of Advanced Pharmacy Education & Research. Retrieved from <https://japer.in/en/article/assessment-issues-in-content-and-language-integrated-learning-clil>.

Г.Н. Акбаева, Д.Н. Асанова, А.К. Жұман, Т.Е. Ералинова

Ағылшын тілі мұғалімінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру ерекшеліктері (CLIL мұғалімдерін даярлаудың Еуропалық стандарты негізінде)

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде болып жатқан өзгерістерге байланысты, яғни үштілді білім беруге көшу барысында көптілді сыныптарда жұмыс істейтін мұғалімдер құрамының біліктілігін арттыру үшін шұғыл қажеттілік туындайды, ойткені мұғалім ақпарат алудың үйымдастырушысы болып табылады. Бүгінгі таңда бұл оқыту Қазақстан Республикасының 30-дан астам жоғары оку орындарында өткізілуде. Алайда, білім беру бағдарламаларын әзірлеуге, сондай-ақ болашақ мұғалімдерді даярлауды жузеге асыруға карамастан, мұғалімдерді ірітеуге әлі де бірыңғай талаптар қойылмаған. Белгілі бір талаптардың болмауы жалпы оқыту мен білім берудің сапасына да әсер етеді. Мақалада көптілді сыныптарда жұмыс істейтін мұғалімдер үшін маңызды болып саналатын алты құзыреттілік ұсынылған. Әрбір құзыреттілікке негізгі дағылар мен біліктер сипатталып ұсынылған. Осы құзыреттіліктерді пайдалану мұғалімдердің білім деңгейін, сапасын және оқыту әдістемесін бағалауға мүмкіндік береді, бұл білім беру жүйесін одан әрі жетілдіреді.

Кілт сөздер: білім беру, оқыту, көптілді білім, үштілді білім, шет тілі, құзыреттілік, мұғалім, білім, біліктілік.

Акбаева Г.Н¹., Асанова Д.Н²., Жұман А.К*, Ералинова Т.Е.

The features of formation professional competences of an English language teacher (on the base of European Framework for CLIL teacher education)

Due to changes in educational system of Republic of Kazakhstan, i.e. with the transition into trilingual education the necessity of training future teachers working in polylingual groups appeared, as so the teacher is organizer of receiving information. Today such training is being realized in more than thirty universities around RK. However, in spite of developing educational programs and realization of future teachers training, there are not standard requirements for selecting teachers yet. The omission of particular requirements influences to the teaching quality and education in whole. In the given article there are presented six competences, which are considered as main for teachers working in polylingual groups. Each competence is presented with the description of main skills and proficiency. The usage of given competences allows to improve educational system.

Keywords: education, training, polylingual education, trilingual education, foreign language, competence, teacher, knowledge, skills.

References

- 1 Poslanie Pervoho Prezidenta Respubliki Kazakhstan N.A. Nazarbaeva «Novyi Kazakhstan v novom mire» (Astana, 28 fevralia 2007 hoda). [Address of the First President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, to the People of Kazakhstan, February 28, 2007 «New Kazakhstan in new world»] [Electronic resource]. — Access mode: http://www.akorda.kz/ru/page/page_poslanie-prezidenta-respublikи-kazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstana28-fevralya-2007-g_1343986887 [in Russian].
- 2 Zhetpisbaeva, B.A. (2008). Poliazychnoe obrazovanie: teoriia i metodologiya: monografiia [Polylingual education: theory and practice: monograph]. — Almaty: Bilim [in Russian].
- 3 Vedishenkova, M.V., Gulyaevab, V.S., (2016). Background and Prospects of Schoolchildren's Polylingual Education in the Context of New Federal State Educational Standards [Electronic resource], INTERNATIONAL JOURNAL OF ENVIRONMENTAL & SCIENCE EDUCATION, Russia, VOL. 11, NO. 8, 1889–1900 DOI: 10.12973/ijese.2016.563a. Access mode: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1114618.pdf>.
- 4 Plan natsii — 100 konkretnykh shahov. Prohramma Prezidenta Respubliki Kazakhstan ot 20 maia 2015 hoda [Plan of the Nation «100 Concrete Steps»] [Electronic resource]. — Access mode: plan_realiz_100_konkr_shag.pdf [in Russian].
- 5 Dorozhnaia karta razvitiia trekhiazychnoho obrazovaniia na 2015–2020 hody [The road map of trilingual education development for 2015–2020] [Electronic resource]. — Access mode: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35182262&doc_id2=35182262#pos=2;-40&pos2=0;0 [in Russian].
- 6 Metodicheskie rekomendatsii po itoham monitorinha kachestva znanii obuchaiushchikhsia po predmetam EMN na anhliskom yazyke i na yazykakh obuchenia (kazahskii i russkii yazyki) [Methodological recommendations based on the results of monitoring the quality of knowledge of students in EMH subjects in English and in the languages of instruction (Kazakh and Russian)] 2019– Nur-Sultan: NAE named after I.Altynsarina. — 346 p. [in Russian].

-
- 7 Metodicheskie rekomendatsii po rezultatam nauchnykh issledovanii v oblasti trekhyazychnoho obrazovaniia v Respublike Kazakhstan (2019). [Methodical recommendations based on the results of scientific research in the field of trilingual education in the Republic of Kazakhstan] 2019 — Nur-Sultan: NAE named after I.Altynsarina. — 152 p. [in Russian].
- 8 Shara Mazhitaeva, Gulnara Smagulova, Bahytgul Tuleuova Multilingual Education as One of Priority Directions of Educational System Development in the Republic of Kazakhstan [Electronic resource]. European Researcher, 2012, Vol.(33), № 11–1 — Access mode http://www.erjournal.ru/journals_n/1353473745.pdf.
- 9 Sait universiteta. Kazahskii ahrotehnicheskii universitet imeni Sakena Seifullina [Saken Seifullin Kazakh Agrotechnical University] [Electronic resource]. — Access mode: <http://kazatu.kz/ru/obrazovanie/poliyazichnoe-obrazovanie/> [in Russian].
- 10 Sait universiteta. Zapadno-Kazakhstanskii universitet imeni M.Utemisova [Mahambet Otemiusly West Kazakhstan University] [Electronic resource]. — Access mode: <https://wksu.kz/ru/mstudy/33-catsisobu/365-poliyazichnoe-obrazovanie> [in Russian].
- 11 Sait Kazakhstansko-Amerikanskoho svobodnoho universiteta [Kazakh — American free university] [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.kafu.kz/razvitie/akkreditatsiya/117-trekhazychnoe-obrazovanie/1593-trekhazychnoe-obrazovanie.htm> [in Russian].
- 12 Dr. AidaA. Nevárez-LaTorre *NYSABE's Bilingual Educators Standards Project Document*, Fordham University, on behalf of NYSABE, p.13.
- 13 Hlossarii terminov rynka truda, razrabotki standartov obrazovatelnykh prohramm i uchebnykh planov (1997). [Glossary of labor market terms, development of standards for educational programs and curricula] Evropeiskii fond obrazovaniia. EFO [in Russian].
- 14 Sait zhurnala «Otsenka kompetentsii v vuze» [Assessment of competence at the university] [Electronic resource]. — Access mode: <http://e.lib.vlsu.ru/bitstream/123456789/2063/3/00711.pdf> [in Russian].
- 15 Mitina, M.L. (1998). Psiholohiia professionalnogo razvitiia [Psychology of professional development]. Moscow [in Russian].
- 16 Problemy sovremennoho pedahohicheskogo obrazovaniia: sbornik nauchnykh trydov (2019). [The problem of modern pedagogical education]. Jalta: RIO GPA — Vyp. 65. — Ch. 4. 340 p. [in Russian].
- 17 D. Marsh, P. Mehisto, D. Wolff, M. Jesbs F. Marthn European Framework for CLIL teacher education. A framework for the professional development of CLIL teachers.
- 18 P. Bertaux, C.M. Coonan, M.J. Frigols-Martín, P. Mehisto (2010) The CLIL teacher's competences grid.
- 19 Professionalnyi standart «Pedahoh», utverzhdennyi prikazom Predsedatelja Pravleniiia Natsionalnoi palaty predprinimatelei Respublikii Kazakhstan «Atameken» No. 133 ot 8 iiunia 2017 hoda [Professional standard «Teacher», approved by the order of the Chairman of the Board of the National chamber of entrepreneurs of the Republic of Kazakhstan «Atameken» No. 133 dated June 8, 2017] [in Russian].
- 20 S. Bailly, S. Devitt, M.J. Gremmo, F. Heyworth, and etc. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. A Guide for Users. Language Policy Division, — Strasbourg.
- 21 Zhetpisbayeva, B. A., Kitibayeva, A. K., Kazimova, D.A., Akbayeva, G.N., Zatyneiko, M.A. Assessment issues in content and language integrated learning (CLIL). 2018 Journal of Advanced Pharmacy Education & Research. [Electronic resource] Retrieved from: <https://japer.in/en/article/assessment-issues-in-content-and-language-integrated-learning-clil>.

G.T. Urazbayeva¹, A.A. Kabdiyeva^{1,*}

¹*L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
(E-mail: akmaralkabdi@gmail.com)*

Formation of communicative competence in a professionally-oriented foreign language course in higher education: issues and recommendations

The aim of a professionally-oriented English language course is to develop students' communicative competence, English language linguistic competence, in particular, that supports students' professional expertise. In this paper, the main issues of the formation of communicative competence in a professionally — oriented English language course at the university level are discussed. The data is drawn from the survey conducted among undergraduate and postgraduate students in Nur-Sultan, Kazakhstan ($N=48$, mean age 26.5) who have taken the course. The survey results revealed that although students hold a positive attitude towards the course, they did not show some sufficient improvement of linguistic skills after the course completion, and more than 33 % of respondents rarely or almost never used the acquired English language skills for their further professional development. In this paper, I argue that to reach the intended learning objectives of the course, there is a need for university teachers to create a more «authentic» environment in order to involve students in creative and engaging classroom activities.

Keywords: professionally-oriented English, communicative competence, linguistic competence, ESP, EVP, undergraduate students, postgraduate students, language skills.

Introduction

The main objective of the professionally-oriented English language course at the university level is to develop the communicative competence of students. Upon the course completion, according to Gondová, D., Sipošová, M (2010), students should demonstrate sufficient language proficiency in English language, ability to express their intentions in English language clearly, produce coherent written texts, and apply both verbal and non-verbal communication strategies [1; c. 35]. In Hymes (1972) communicative competence is defined as «knowing what to say to whom in what circumstances and how to say it» [2]. In this regard, Canale & Swain (1980) distinguish four components of communicative competence, such as linguistic, sociolinguistic, discourse, strategic [3]. If linguistic competence means the knowledge of the language, sociolinguistic competence suggests the knowledge of language use (e.g. certain register, politeness, etc. in a particular situation). When it comes to discourse competence, the ability of a learner to combine language structures into different types of texts is considered. Strategic competence, in turn, means the knowledge of strategies applied in verbal and non-verbal communication.

In the European context, drawing on the Basturkmen's (2012) classification of English for specific purposes [4], English for vocational purposes can be attributed to English for General Vocational Purposes or English for Specific Vocational Purposes. In Widodo (2016), English for Vocational Purposes is defined as an English language programme for both the secondary education and tertiary education levels, to equip students with English language linguistic competence that supports students' vocational expertise [5]. In other words, students from both secondary education (e.g., technical schools) and higher education (e.g., colleges and polytechnics), from different majors (e.g. accounting, hotel hospitality, computer engineering, or tourism management, etc.) are placed into English language courses that cater students' needs to build vocational knowledge and skills in English language. In designing such a programme, English language is integrated into vocational content (with selected English language materials based on vocational tasks, topic, vocabulary, etc.). Widodo (2016) notes that the role of English as a medium of vocational communication to explain the vocational content, develop disciplinary language, vocational knowledge and skills and communicate vocational expertise [5].

Likewise, professionally-oriented English language course in the context of the Kazakhstani education system, pursues the similar objectives as English for Vocational Purposes. Curricula of the professionally-

*Corresponding author's e-mail: akmaralkabdi@gmail.com

oriented English language course are skills-based with the objectives to equip students with listening, writing, reading and speaking skills to apply in their future professional carrier (when students go out to work).

In fact, there is a number of legislative documents in the Kazakhstani education system that promote professional education in English language. For example, in the State Program for Development of technical and vocational education in the Republic of Kazakhstan for 2005–2010 (dated 1 July, 2008) suggests modernization of the education to train a competitive workforce with English language proficiency to substitute foreign specialists, while the State Program of Education Development in the Republic of Kazakhstan for 2011–2020 (dated 7 December, 2010) aims at the formation of an intellectually, physically and spiritually developed citizen of the Republic of Kazakhstan. It is planned that by 2020, almost 15 % of the Kazakhstani adult population would speak fluently in three languages, Kazakh, Russian and English. In the current State Program of the development of education and science for 2020–2025 (dated December 27, 2019), improvement of the competitiveness of Kazakhstani education world-wide is pursued. In the model curricula of professionally-oriented foreign language, the following intended learning outcomes are noted: constantly enhance vocabulary, develop public speaking skills, be able to make a decision in any situation, identify the problem and find solutions, etc.

Although there is a positive trend in applying innovative teaching technologies and updated teaching textbooks and other learning materials, there are still some issues in Kazakhstani higher education system in reaching intended learning outcomes. Teaching professionally-oriented English language courses requires teachers' and students' awareness of the demands of contemporary workplace communicative competence; it demands much more than merely a sufficient level of English language proficiency from individuals. In Cameron (2002) it is stated that to communicate effectively in workplace settings, there is a need to speak fluently, truthfully and openly about one's feelings, and exercise assertiveness, once needed [6]. Recent graduates should have the ability to be tolerant in accepting points of view that differ from their own beliefs; they should be able to listen actively to different perspectives without pre-judging. Effective communication also requires the ability to interact with colleagues from different cultures, ethnicity, race, and religion.

Another issue concerns the expansion of vocational vocabulary that may not ensure successful communication in the workplace settings, unfortunately. Although various materials and communication techniques for communicative learning are available, teachers still seem to be using outdated teaching materials, while students seem to be overloaded with vocabulary memorization and translation tasks, as noted in Lengyelfalusyová & Bakay Záhorská (2011) [7].

To examine the current state of affairs of professionally-oriented English language courses in the context of the Kazakhstani education system the following research question is pursued: what students' general perception of and attitude towards «professionally-oriented English language» course in higher education in Nur-Sultan, Kazakhstan?

Experimental

In this section, we report on the nature of the questionnaire, ethical considerations and stages of online survey and participants.

Questionnaire. The designed questionnaire (19 multiple choice questions and one open-ended question) consists of two sections. The first section contains the questions to gather some demographic data on participants (age, gender, year of study, etc.). The questions in the second section are designed to gather some data on the formation of the communicative competence of students. For example, to examine linguistic competence, the questions of English language proficiency before the course taken and after the course taken are asked. The question on further use of English language for potential professional development is also included in the questionnaire. Another group of questions (e.g. on ability to engage in communication and maintain interaction in English language) aims at examining the interactive competence of students. A question on the use of students' knowledge of foreign culture, customs and traditions in a professional setting examines students' sociolinguistic competence, while the questions on the use of innovative teaching methodology and students' opportunity to express their opinion in classroom settings reflect the use of current teaching methodologies. To see to what extent students may accept points of view that differ from their own beliefs, the questions on their ability to work in teams, to solve issues, understand and support their partners were included in the questionnaire. To receive general feedback on the course two questions are asked: «did you use the acquired knowledge of English language in the professional carrier so far?» and «was the course helpful for your professional career?».

Procedure. The designed questionnaire was first sent to our colleagues for editing and commenting on the clarity, coherence of questions, and general feedback on the questions. Once returned with minor comments on the structure of the questionnaire, the form was revised. As university lecturers, we had an opportunity to approach students who have taken a «professionally — oriented English language course» in the past semester. The online questionnaire was sent to students' university emails (the total number was 79). Unfortunately, the request to participate in the study was ignored by students, and only a few filled-in questionnaire forms returned. Then, the online survey link, was sent around, directly to students through the WhatsApp messenger. Out of around 200 requests sent to participate in the study, over a one-week period in October 2020, we received 48 filled-in forms for the further analysis.

Ethical considerations. To pursue ethical considerations, students were informed that their participation in the survey is entirely voluntary, so they should not see their refusal to participate in the study as a potential issue that will negatively impact their academic performance. Students were also informed that all the identifiable information would be confidential and used for research purposes only.

Participants. The subjects of the study are students of bachelor's and master's courses from several universities in Nur-Sultan, Kazakhstan ($N=48$, mean age 26.5) recruited through the personal network as a snowball method.

Results and discussion

Upon the data analysis, positive discourse regarding the course has emerged. At the same time, there is not much improvement of linguistic skills is depicted.

Positive attitude towards the course. The respondents demonstrate that they have a clear understanding of the need to take the course as many of them indicate that the acquired skills would be helpful in their future careers. Below, there are some instances of students' opinion regarding the course:

- (1) курс полезен для освоения иностранного языка
‘The course is useful for mastering a foreign language’
- (2) очень полезный
‘very helpful’
- (3) профессиональный английский язык полезен специалистам в любой сфере
‘professional English is useful for professionals in any field’
- (4) я думаю это очень нужный курс
‘I think this is a necessary course’
- (5) пригодился в работе
‘useful at work’
- (6) думаю, что данный курс помог мне улучшить мои навыки в понимании языка и помог мне приобретением профессиональных навыков в сфере моей специальности.
‘I think this course helped me to improve my language comprehension skills and helped me to acquire professional skills in my field of specialization’.
- (7) помогает понять и осмыслить, твоё ли это призвание
‘it helps to understand and realize whether this is your true vocation’
- (8) в данный момент я прохожу этот курс, и уверена, что курс «Профессионально-ориентированный иностранный язык» будет полезным для приобретения профессиональных навыков.
‘at the moment I am taking this course, and I am sure that the course «Professionally oriented foreign language» will be useful for acquiring professional skills.’
- (9) отличное дополнение к имеющимся знаниям.
‘an excellent addition to my existing knowledge’
- (10) для общения в иностранном коллективе курс оказался полезным, также для пополнения словаря новыми терминами в своей специализации.
‘for communication in a foreign team, the course turned out to be useful, as well as for enhancing the vocabulary with new terms in my specialization’
- (11) этот курс мне очень помог в поднятии уровня английского языка, а также закрепил мои базовые знания.
‘the course helped me a lot in improving the level of English language proficiency. Also, it strengthened my basic knowledge’
- (12) он был полезен тем, что я повысила разговорный скайл.
‘it was helpful’ because I improved my speaking skills’

Although there were a very few students who noted that the course is not helpful enough or they felt indifferent towards taking the course.

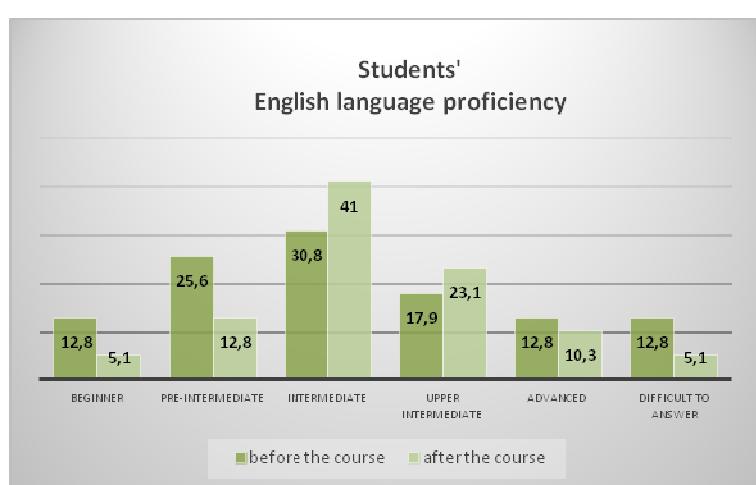
(13) не полезен, так как не используется дальше
‘not useful because it is not used further’

(14) относительно
‘relatively’

(15) я до этого предмета знала английский, поэтому ничего особо сказать не могу
‘I knew English before this subject, so I can't really say anything’.

Issues in teaching/learning professionally — oriented English language course. The data analysis revealed that students did not show a significant improvement in linguistic skills after completing the course (Table 1). There is an increase from 30.8 % to 41 % in the «intermediate» level of language, and from 17.9 % to 23.1 % in «upper-intermediate course», although the number of students with «beginner» and ‘pre-intermediate’ levels decreased (that is quite a positive trend).

Table 1

Students' English language proficiency before and after taking the course

It seems that inadequate teaching materials (e.g. non-authentic materials) and traditional methods of teaching (e.g. teacher-centered, grammar-translation methods, memorization, etc.) negatively affected the students' learning outcomes. There could be some issues with students' motivation, involvement and participation in classroom activities, or low linguistic competence of the students.

As mentioned earlier, authentic materials, used in classroom, can stimulate learners to learn languages independently discovering and exploring the materials on their own. For the students with low language proficiency, authentic materials can be simplified with the use of relatively easy vocabulary, shorter texts and less demanding and assisted tasks (e.g. role-playing). To deal with students' low motivation, classroom activities should provide students with opportunities to make use of language they have so far, and perform classroom activities that reflect the course knowledge and practice. At the same time, students should be provided with instructional prompts from teachers as it is an important strategy of the active processing of the learning materials.

Another issue, revealed through the survey results analysis, is the fact that more than 33 % of respondents rarely or almost never used the acquired English language skills for their further professional development. Although, it is true that almost 36 % of respondents use English language for professional purposes (e.g. reading professional literature in English, see Table 2.)

Perhaps, such a pattern can be explained by the fact that many students still are full-time students at university, and still did not have a chance to get accepted for a full-time job. As a result, they have not experienced the need of English language proficiency for their professional development yet. Another explanation is that students have internships and work at local companies, and they do not work with documents in English language or encounter a foreign colleague.

Conclusion

In this paper, the main issues in the formation of communicative competence in a professionally — oriented English language course at the university level are discussed. The survey among university students revealed that in general, they hold positive opinions towards the course. At the same time, however, they did not show sufficient improvement of the linguistic skills after the course completion.

Table 2

Students' use of English language proficiency for professional development



We argue that to reach the intended learning objectives of the course, there is a need for university teachers to create a more «authentic» environment in order to develop students' speaking skills, enhance creativity and imagination for the preparation of students for their future profession. To achieve this, the following measures (adapted from Lengyelfalusyová & Bakay Záhorská, 2011) can be recommended:

- to create an authentic environment for language learners in order to practice situational conversations;
- provide students with authentic tasks to solve model situations;
- support communication in English language outside of the classroom;
- focus on teaching grammar in speaking activities [7].

Perhaps, the study results would have shown different patterns if more respondents had taken participation in the survey. Another issue concerns the online mode of collecting the filled-in forms. As a researcher, we could not control and see whether the respondents provided the well-thought and thoroughly considered answers. Perhaps, obtaining the qualitative data (e.g. interviews with students and teachers) on the course material, covered topics, tasks and classroom activities, pedagogical prompts would provide more insight into the issue.

References

- 1 Gondová, D., Sipošová, M. Teaching English: a guidebook for English Teacher Trainees. -Žilina: Edis, 2010.
- 2 Hymes, D. On communicative competence //Sociolinguistics. — 1972. — № 3. — P. 269–293.
- 3 Canale M, Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing //Applied linguistics. -1980. -T. 1. -№ 1. -P. 1–47.
- 4 Basturkmen H. Languages for specific purposes curriculum creation and implementation in Australasia and Europe // The Modern Language Journal. -2012. -№ 96. — P. 59–70.
- 5 Handoyo Puji Widodo. Teaching English for Specific Purposes (ESP): English for Vocational Purposes (EVP) in W.A. Renandya, H.P. Widodo (eds.), English Language Teaching Today, English Language Education. -2016. DOI 10.1007/978-3-319-38834-2_19.
- 6 Cameron D. Globalization and the teaching of ‘communication skills’// Globalization and language teaching. -2002. — -№ 1. — P. 67–82.
- 7 Lengyelfalusyová, D. & Bakay Záhorská, M. Investigating the English Language Needs of Students at the University of Žilina // Acta Technologica Dubnicae -2011. -T. 1 № 1. -P. 60–69.

Г.Т. Уразбаева, А.А. Кабдиева

ЖОО-да сабакта коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру «Кәсіби бағытталған шет тілі»: проблемалар мен ұсыныстар

Кәсіби бағытталған ағылшын тілі курсының мақсаты студенттердің коммуникативті құзыреттілігін дамыту болып табылады, бұл өз кезегінде, студенттердің кәсіби саласында тілдік құзыреттілігін дамытуды қөздейді. Мақалада коммуникативті құзыреттілікті қалыптастырудың негізгі мәселелері қарастырылған. Нұр-Сұлтан қаласындағы университеттің бакалавриат және магистратура бағдармаларының студенттері арасында жүргізілген сауалнамада ($N = 48$, орташа жасы 26,5 жас) студенттер курсты аяқтағаннан кейін тілдік деңгейлерінде жеткілікті жетілдірүдер байқамағанын көрсетті. Сауалнамада респонденттердің 33 % -дан астамы алған білімдерін одан әрі кәсіби дамыту үшін сирек немесе мүлдем пайдаланбаганын жеткізді. Коммуникативті құзыреттілікті анағұрлым сәтті қалыптастыру үшін университет оқытушыларына арналған әдістемелік ұсыныстар (мысалы, студенттерді шығармашылық және қызықты тапсырмаларға тарту үшін «шынайы» материалдарды пайдалану) келтірілген.

Кітт сөздер: кәсіби бағытталған ағылшын тілі, коммуникативті құзыреттілік, лингвистикалық құзыреттілік, арнайы бағытталған тіл, кәсіби бағытталған тіл, студенттер, магистранттар, тілдік дағдылар.

Г.Т. Уразбаева, А.А. Кабдиева

Формирование коммуникативной компетенции в вузе на занятиях «Профессионально-ориентированный иностранный язык»: проблемы и рекомендации

Целью профессионально-ориентированного курса английского языка является развитие коммуникативной компетенции студентов, которая, в свою очередь, предполагает развитие языковой компетенции студентов в их профессиональной сфере. В статье обсуждены основные вопросы формирования коммуникативной компетенции. Опрос, проведенный среди студентов и магистрантов вуза в Нур-Султане, Казахстан ($N = 48$, средний возраст — 26,5 лет), показал, что студенты не продемонстрировали достаточного улучшения языковых навыков после завершения курса, и более 33 % респондентов редко или почти никогда не использовали приобретенные знания английского языка для своего дальнейшего профессионального развития. Для более успешного формирования коммуникативной компетенции, авторами даны некоторые методические рекомендации (к примеру, использование более аутентичного материала для вовлечения студентов в творческие и увлекательные задания) для преподавателей вузов.

Ключевые слова: профессионально-ориентированный английский язык, коммуникативная компетенция, лингвистическая компетенция, язык для специальных целей, язык для профессиональных целей, студенты, магистранты, языковые навыки.

E.A. Kostina¹, G.K. Tleuzhanova², D.K. Dzholdanova^{2,*}

¹*Novosibirsk State Pedagogical University, Russia;*

²*Karagandy university of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan*

(E-mail: mit1dd5@mail.ru)

Scopus Authors ID: 57193693732¹, 57193699082²

ORCID: 0000-0002-1428-7095¹, 0000-0003-2302-1595², 0000-0003-4940-4412³

The role of the teacher's acmeological competence in the context of trilingual education

The article discusses the concept of the «acmeological competence» and its role in the context of trilingual education. The policy of trilingual education is described, the insufficient level of the English language proficiency among secondary school teachers is noted and the need for the development of a multilingual personality is revealed. The authors come to the conclusion that in order to realize this need, it is impossible to do without the acmeological competence, which stimulates the development of such personal qualities as self-realization, self-development and self-improvement. This suggests that a person should constantly develop himself in order to achieve good results in professional activities. However, the processes of self-realization, self-development and self-improvement are not particularly important tasks for all people. These processes become important when a person faces the problem of solving professional or life problems. Thus, the authors highlight the fact that every adult should set himself difficult tasks in order to achieve personal and professional growth. In addition to the acmeological competence, the article examines such concepts as «acmeological ability», «professionalism of activity» and «professionalism of the individual», which also play an important role in the professional formation and in the development of personality. In general, according to the authors, the development of a multilingual personality, which is a task in the trilingual education, requires a teacher to be highly motivated in the professional activity.

Keywords: acmeological competence, trilingual education, acmeological ability, polycultural and multilingual personality.

Introduction

Today, education in Kazakhstan is aimed at implementing the policy of trilingualism. In other words, it is focused on mastering the Kazakh, Russian and English languages by Kazakhstanis.

As the First President of our country N.A. Nazarbayev said in his Message of January 10, 2018, «the future of Kazakhstanis lies in fluency in the Kazakh, Russian and English languages. Graduates of Kazakhstani schools must speak three languages at the level necessary for life and work in the country and in the global world» [1]. This thought runs like a golden thread in almost all the Messages of N.A. Nazarbayev to his people, which indicate special attention and care to the problem of language development in Kazakhstan.

Trilingualism policy is the way of the Republic of Kazakhstan to enter the world community. Learning English is not a protest to the native state language, but one of the ways to enter this world community. The policy of trilingual education does not give us the right to forget about our native Kazakh language, but, on the contrary, requires us to pay due attention and respect to our mother tongue.

Considering the policy of trilingual education, it is impossible not to mention that Kazakhstan is a multilingual country, and that bilingualism, characteristic of our society, is qualitatively transformed into multilingualism.

Currently, in schools of Kazakhstan physics, chemistry, biology and computer science classes are conducted in English; and, in the future, as we suppose, other school subjects will be taught in English as well. In general, teaching at schools is conducted in three languages: Kazakh, Russian and English. However, unfortunately, in the data of the National Report of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan on the state and development of the education system of the Republic of Kazakhstan, a weak level of the English proficiency by subject teachers is noted, which can lead to a decrease in the quality of teaching of the subjects themselves. It follows from this that the task of teacher language training remains paramount.

*Corresponding author's e-mail: mit1dd5@mail.ru

For complete mastery of a foreign language, as we know from the theory of intercultural communication, it is necessary to familiarize the people who speak this language with the culture and traditions and involve them in a foreign language environment. And this means that it is necessary to develop a multicultural and multilingual personality, which is the task of multilingual education.

Nursultan Nazarabayev said that modern society required the development of teaching new skills and competencies and stressed the need for trilingual education, i.e. mastering the native Kazakh, the second Russian and the international English languages.

The strategic development plan of the Republic of Kazakhstan until 2025, approved by the decree of the First President of the Republic of Kazakhstan dated February 15, 2018, notes that «the development of human capital with high-quality and in-demand skills of the 21st century is a priority task, which the further growth of the economy of Kazakhstan will depend on. Competencies of the new era include the willingness to continuously learn and master the necessary skills. Technological renewal and digitalization are impossible without the availability of the competent personnel who effectively use their working hours and are able to apply technologies and knowledge, improve processes and implement innovations» [2]. By 2025, it is expected to develop the functional literacy, form modern skills and competencies that are in demand by labor markets in the short, medium and long term, continuously improve skills and competencies throughout life. In addition, in this document, «the key conditions for the development of human capital include training of future workers in high-quality and in-demand skills and competencies» [2].

Experimental part

Interpreting the above, we correlate «training future employees in high-quality and in-demand skills and competencies», or rather, bring them closer to the concept of the «acmeological competence», the formation of which is the goal of our research. And this means that without the teacher's acmeological competence in the context of trilingual education, the implementation of the tasks of the state language policy will be insufficiently effective.

Let us consider the concept of the «acmeological competence» in a more detailed way.

L.V. Abdalina and N.A. Filonova note that the acmeological competence is the teacher's competence that stands in the way of implementing such personal qualities of an individual as self-realization, self-knowledge, self-improvement, self-development and self-determination. All these qualities are united by the first part of their name «self», which, we believe, says that a person should and can develop his own capabilities and he needs to work on this himself.

The first part of these self-processes tells us that the personality itself is the moving force for the implementation of any activity. The second part of self-processes is executive in nature in relation to the first one. The research in the field of acmeology shows us the existence of many different forms and ways of manifesting such self-processes.

According to L.V. Abdalina, N.A. Filonova, the successful implementation of the identified self-processes can be ensured primarily by the teacher's acmeological competence, which in the research is considered as the teacher's possession of self-development technologies that ensure personal and professional growth and self-realization in life [3]. L.V. Abdalina and N.A. Filonova classify self-knowledge and self-improvement as the main self-processes that ensure the teacher's personal and professional growth.

Today, the acmeological competence as the research subject attracts the attention of many scientists (V.I. Baydenko, N.V. Kuzmina, A.V. Khutorskoy, etc.).

In the research of L.V. Abdalina the acmeological competence is considered as the productive mastery by the teacher of self-development technologies and ensuring the personal and professional growth [3]. Thus, the provision of the teacher's personal and professional growth is carried out through his purposeful self-knowledge and self-improvement of the personality for high self-realization in the professional activity.

Ilyin V.A. in «Psychology of Leadership» combines such concepts as «professionalism of activity» and «proficiency of personality». These two concepts can be attributed to competencies that play an important role in the personal development of a professional. The degree of the personal development of a professional is determined by the concept of «leadership». He emphasizes such psychological and acmeological competences of a leader as intelligence, thinking, striving for knowledge and development of his abilities, creativity, self-confidence, purposefulness, initiative, hard work, level of communication skills, etc. [4].

Tyurin K.G. distinguishes in the modern acmeology the concept of the «acmeological ability», which, in his opinion, serves for the implementation of the acmeological activity [5].

The idea of life principles that can be correlated with claims, gender identity, psychological time of a personality, with its value orientations and social-normative space is determined by N.A. Nizovskikh as a means of personal self-development of an individual. In his opinion, the motivation for imitation, the need for love and recognition, the desire for independence and the enrichment of one's essential forces, self-affirmation, self-realization, self-expression, self-improvement, achieving a sense of the fullness of existence act as the motivation for the personal self-development. Self-development is understood as a culture-like process of self-change, carried out with the help of specifically human higher mental functions and possessing the attributes of arbitrariness, sociality, mediation, and awareness. The line of human development is the process of making a cultural tool, with the help of which he will change, create, and cultivate the environment: external and internal [5].

Results and Discussion

As the analysis of scientific literature has shown, in the context of studying the problems of self-development and self-realization, the phenomenology of acmeological abilities includes the study of value-semantic, cognitive, personal determinants of a person's abilities for self-development and their productive use by him in the context of improving his professional activity, as well as life in general [5].

One of the key tasks in the study of the acmeological paradigm is the study of internal psychological means of self-development. Based on the results of the analysis of acmeological studies, we came to the conclusion that the potential for the personality development depends on the system of internal acmeological resources of the personality, it (development) is carried out by moving along the personal and professional ladder, with the solution of regularly increasing problems. At the same time, acmeological resources are independent, voluntary and conscious use by a person of his internal characteristics.

The analysis of scientific literature on the problem of self-development (L.S. Vygotsky, A.N. Leontyev) tells us that the process of self-development and self-change is not a particularly important task for all people. Self-development will be important when there is a problem of solving complex professional and life problems. In this case, a person has to develop and rebuild himself in order to be psychologically ready to complete new professional and life tasks [5]. Self-development of an adult can be only carried out by himself. A special role in the self-development of an adult is played by setting complex tasks for him.

In addition to acmeological abilities, some people have natural special abilities such as musical, artistic, physical, and mental. These abilities also play an important role in the self-development of an individual and are realized through the inclusion of acmeological abilities.

Conclusion

Thus, summarizing all of the above, we consider the teacher's acmeological competence as the ability for self-development, which, in principle, is possessed by every person, but using the capabilities of these abilities is inherent only to those who have ambitions and are able to set themselves complex productive tasks. The task of a teacher in the trilingual education is the development of a multilingual personality. This will be facilitated by the personal and professional motivation of a teacher himself, on the path of which he needs to include self-knowledge and self-improvement, reveal his autopsychological competence and realize his acmeological abilities.

References

- 1 Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана от 10 января 2018 г. [Электронный ресурс]. — 2018. — Режим доступа: https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respublikai-kazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazahstana-10-yanvarya-2018-g.
- 2 Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года. № 636 от 15 февраля 2018 г. [Электронный ресурс]. — 2018. — Режим доступа: akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programms.
- 3 Абдалина Л.В. Акмеологическая компетенция преподавателя колледжа: структура и содержание / Л.В. Абдалина, Н.А. Филонова [Электронный ресурс] // Вестн. ТГУ. — 2009. — № 2 (70). — С. 249–251. — Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/akmeologicheskaya-kompetentsiya-prepodavatelya-kolledzha-struktura-i-soderzhanie/viewer>.
- 4 Ильин В.А. Психология лидерства [Электронный ресурс] / В.А. Ильин. — 2015. — Режим доступа: http://urss.ru/PDF/add_ru/191245-1.pdf.
- 5 Тюрин К.Г. Акмеологические способности в контексте изучения проблемы саморазвития личности профессионала / К.Г. Тюрин // Междунар. журн. Elvestnik.com. — 2016. — С. 103–107. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/akmeologicheskie-sposobnosti-v-kontekste-izucheniya-problemy-samorazvitiya-lichnosti-professionalala/viewer>.

6 Деркач А.А. Акмеология: учеб. пос. / А.А. Деркач, В.Г. Зазыкин. — М.: РАГС, 2006.

7 Акишева А. Акмеологические основы повышения карьерного роста преподавателей системы повышения квалификации [Текст] / А. Акишева // Менеджмент в образовании. — 2015. — № 4. — С. 70–74.

8 Онищенко Ю.Ю. Формирование профессионализма учителя в системе педагогического образования в Великобритании: конец XX — начало XXI вв: дис...канд. пед. наук:13.00.01 — «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Юлия Юрьевна Онищенко . — Коломна, 2007. — 243 с.

9 Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни» от 5 октября 2018 года // Казахстанская правда. — 2018. — № 190.

10 Филонова Н.А. Экспериментальное исследование особенностей развития акмеологической компетенции преподавателей профессионального колледжа / Н.А. Филонова // Молодой ученый. — 2009. — № 3. — С. 202–204.

Е.А. Костина, Г.К. Тлеужанова, Д.К. Джолданова

Үштілді білім беру жағдайында мұғалімнің акмеологиялық құзыреттілігінің рөлі

Макалада «акмеологиялық құзыреттілік» түсінігі және оның үштілді білім беру жағдайындағы рөл зерттелген. Үштілді білім беру саясаты сипатталған, орта мектеп мұғалімдерінің ағылшын тілін менгеру деңгейлерінің жеткіліксіздігі байкалды және көптілді жеке тұлғаны дамыту керектігі айқындалған. Авторлар осы қажетті жүзеге асыру үшін, өзін-өзі жүзеге асыру, өзін-өзі дамыту және жетілдіру сияқты, жеке қасиеттердің дамуына тұрткі болатын, акмеологиялық құзыреттілікіз мүмкін емес деген қорытындыға келеді. Бұл жерде, кәсіби қызметте жақсы нәтижелерге жету үшін, жеке тұлға өзін-өзі әрдайым дамыту керек екені айтылады. Алайда өзін-өзі жүзеге асыру, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі жетілдіру үдерістері барлық адамдар үшін ерекше маңызды міндеттер емес. Бұл үдерістер, адам кәсіби немесе өмірлік мәселелерді шешу проблемасына тап болған кезде, маңызды болады. Осылайша, авторлар ербір ересек адамның жеке және кәсіби өсүіне кол жеткізу үшін, өзіне қын міндеттер қоюы керек екендігін атап көрсетеді. Макалада акмеологиялық құзыреттіліктен басқа «акмеологиялық қабілет», «іс-әрекеттің кәсіпқойлығы» және «жеке тұлғаның кәсіпқойлығы» сияқты ұғымдар қарастырылған, олар да кәсіби қалыптасу мен тұлғаның дамуында маңызды рөл атқарады. Жалпы, авторлардың пікірі бойынша, үштілді білім берудегі міндет болып табылатын көптілді тұлғаны дамыту, мұғалімнен кәсіби іс-әрекетте жоғары мотивацияны талап етеді.

Кілт сөздер: акмеологиялық құзыреттілік, үштілді білім беру, акмеологиялық қабілеттілік, көпмәдениетті және көптілді жеке тұлға.

Е.А. Костина, Г.К. Тлеужанова, Д.К. Джолданова

Роль акмеологической компетенции педагога в условиях трехъязычного образования

В статье рассмотрены понятие «акмеологическая компетенция» и ее роль в условиях трехъязычного образования. Описана политика трехъязычного образования, отмечена недостаточность уровня владения английским языком учителями средних школ и выявлена необходимость развития полиязыковой личности. Авторами сделаны выводы относительно того, что для реализации данной необходимости невозможно обойтись без акмеологической компетенции, которая стимулирует развитие таких личностных качеств, как самореализация, саморазвитие и самосовершенствование. Это говорит о том, что личность должна себя постоянно развивать, чтобы добиться хороших результатов в профессиональной деятельности. Однако процессы самореализации, саморазвития и самосовершенствования являются не для всех людей особо важными задачами. Эти процессы становятся значимыми в том случае, когда перед личностью появляется проблема решения профессиональных или жизненных задач. Таким образом, авторы выделяют тот факт, что каждый взрослый человек должен ставить перед собой сложные задачи, чтобы достичь личностно-профессионального роста. Помимо акмеологической компетенции, в статье рассмотрены такие понятия, как «акмеологическая способность», «профессионализм деятельности» и «профессионализм личности», которые также играют важную роль в профессиональном становлении и развитии личности. В общем, по мнению авторов, развитие полиязыковой личности, которая является задачей в условиях трехъязычного образования, требует от педагога высокой мотивации в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: акмеологическая компетенция, трехъязычное образование, акмеологическая способность, поликультурная и полиязыковая личность.

References

- 1 *Poslanie Prezidenta Respubliki Kazakhstan N. Nazarbaeva narodu Kazakhstana. 10 yanvaria 2018 hoda [Message of the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev to the people of Kazakhstan. January 10, 2018]* [Electronic resource]. — 2018. — Access mode: https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstan-10-yanvarya-2018-g [in Russian].
- 2 *Stratehicheskii plan razvitiia Respubliki Kazakhstan do 2025 hoda. No 636 ot 15 fevralia 2018 hoda [Strategic development plan of the Republic of Kazakhstan until 2025 No. 636 dated February 15, 2018]* [Electronic resource]. — 2018. — Access mode: akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programms [in Russian].
- 3 Abdalina L.V., & Filonova, N.A. (2009). *Akmeolohicheskai kompetentsia prepodovatelja kolledzha: struktura i soderzhanie [Acmeological competence of a college teacher: structure and content]* [Electronic resource] // Bulletin of Tomsk State University. — No. 2 (70). — P. 249–251. — Access mode: <https://cyberleninka.ru/article/n/akmeologicheskaya-kompetentsiya-prepodavatelya-kolledzha-struktura-i-soderzhanie/viewer> [in Russian].
- 4 Ilyin, V.A. (2015). *Psikholohija liderstva [Psychology of leadership]* [Electronic resource]. Access mode: http://urss.ru/PDF/add_ru/191245-1.pdf [in Russian].
- 5 Tyurin, K.G. (2016). *Akmeolohicheskie sposobnosti v kontekste izuchenia problemy samorazvitiia lichnosti professionala [Acmeological abilities in the context of studying the problem of self-development of a professional's personality]* // International Journal Elvestnik.com.[Electronic resource]. — Access mode: <https://cyberleninka.ru/article/n/akmeologicheskie-sposobnosti-v-kontekste-izucheniya-problemy-samorazvitiya-lichnosti-professionala/viewer> [in Russian].
- 6 Derkach, A.A., & Zazykin, V.G. (2006). *Akmeolohija: uchebnoe posobie [Acmeology: textbook]*. Moscow: RAGS [in Russian].
- 7 Akisheva, A. (2015). *Akmeolohicheskie osnovy povyshenija karernoho rosta prepodavatelei sistemy povyshenija kvalifikatsii [Tekst] /Akmeological foundations of career advancement for teachers of the advanced training system [Text]]* // Management in education [in Russian].
- 8 Onishchenko, Yu.Yu. (2007). *Formirovanie professionalizma uchitelja v sisteme pedahohicheskogo obrazovaniia v Velikobritanii: konets XX — nachalo XXI vv: dissertatsiya ... kandidata pedahohocheskikh nauk: 13.00.01 — «Obshchaia pedahohika, istoriia pedahohiki i obrazovaniia»[Formation of teacher professionalism in the system of teacher education in the UK: late XX — early XXI centuries: dis... cand. ped. sciences: 13.00.01 — «General pedagogy, history of pedagogy and education»]* [in Russian].
- 9 *Poslanie Prezidenta Respubliki Kazakhstan N. Nazarbaeva narodu Kazakhstana «Rost blahosostoianiia kazakhstantsev: povyshenie dokhodov i kachestva zhizni» ot 5 oktiabria 2018 hoda [Message of the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev to the people of Kazakhstan «Growth in the prosperity of Kazakhstanis: increasing income and quality of life» dated October 5, 2018]. Kazakhstanskaja Pravda* [in Russian].
- 10 Filonova, N.A. (2009). *Eksperimentalnoe issledovanie osobennosteii razvitiia akmeolohicheskoi kompetentsii prepodovatelei professionalnogo kolledzha [Experimental study of the peculiarities of the development of acmeological competence of teachers of a professional college]*. Molodoi uchenyi, 3, 202–24 [in Russian].

Sh.S. Rakhmetova*

*Kokshetau University named after Sh. Ualikhanov
(E-mail: Rakhmetova_Shnar@mail.ru)*

Modern approaches to teaching a foreign language

Modern approaches to teaching a foreign language are considered in the article. Knowledge of one or several foreign languages has become an urgent problem for many people. And in such circumstances, the search for effective approaches to teaching foreign languages aimed at solving specific professional problems has become relevant. The aim of the article is to analyze and classify modern approaches to teaching a foreign language. The above aim allows formulating the objectives of the study is to study the theoretical and methodological base of these approaches; summarize the scientific data on this issue in the article. To solve the set tasks, the paper describes the structures of higher education, the need to modernize the higher education system by the principles of the Bologna Declaration. Researches on educational technology use for teaching and learning in high school are studied. A review of modern sources in the implementation of the reform of the educational standard focused on competency and competency-based approach to teaching a foreign language is carried out. It also analyzes the main theses of the methodology of teaching a foreign language, in particular topical approaches.

Keywords: modern approaches, foreign language, education system, training, teaching methods, higher education, educational process, structure.

Introduction

Nowadays a new education system is being developed in Kazakhstan. It is focused on entering the world's educational space. This process is accompanied by significant changes in the pedagogical theory and practice of the educational process [1].

In a changing educational paradigm, the role of language education is constantly growing. Since a foreign language is considered a tool that allows a person not only to accustom to the modern world but also to fulfill his/her professional duties. Also, it allows him/her the opportunity to expand his/her professional and cultural outlook while studying various sources of information. Knowledge of one or several foreign languages has become an urgent problem for many people. And in such circumstances, the search for effective approaches to teaching foreign languages aimed at solving specific professional problems has become relevant.

According to the concept of modernization of education, the main aim of professional education in higher education is to train a qualified specialist of the appropriate level and profile, competitive, competent, and capable of effective work at the level of world standards, ready for continuous professional growth, social and professional mobility. The main strategic aim of teaching foreign languages will be the formation of a specialist ready for professional intercultural communication. In this regard, it is necessary to update the methods and approaches to training.

Under the approach to teaching foreign languages (I.L. Bim, M.N. Vyatyutnev, I.A. Zimnyaya, M.V. Lyakhovitsky, E.G. Azimov, A.N. Shchukin, M. K Kolkova, I.L. Kolesnikova, O.A. Dolgina, etc.), is understood the basic category of the methodology, which determines the theoretical strategy of teaching a language and the choice of teaching technology that implements such a strategy. That is, the approach to teaching is the implementation of the leading, dominant idea learning in practice in the form of a certain strategy and with the help of one or another teaching method. In a broad sense, the approach acts as the most general methodological basis for research and teaching in a specific area of knowledge, as a methodological basis for the development of methods-directions and, consequently, methods-models of teaching foreign languages.

The aim and objectives of the study

The aim of the article is to analyze and classify modern approaches in teaching a foreign language.

The above aim allows formulating the objectives of the research:

*Corresponding author's e-mail: Rakhmetova_Shnar@mail.ru

- to study the theoretical and methodological base of modern approaches in teaching a foreign language;
- summarize the scientific data on this issue in the article.

Literature review

To solve the set objectives, the works describing the structures of higher education, the need for modernization of the higher education system under the principles of the Bologna Declaration [2] are considered. Researches on educational technology use for teaching and learning in high school are studied [3]. A review of modern sources in the implementation of the reform of the educational standard focused on competency and competency-based approach in teaching a foreign language has been carried out [4]. It also analyzes the main theses of the modern methodology of teaching a foreign language, particularly modern approaches in teaching a foreign language [5].

Methods

The research methodology of modern approaches in teaching a foreign language is based on a theoretical analysis of scientific literature, data synthesis, pedagogical observation, practical teaching a foreign language.

Results and Discussion

The approach to teaching is the basic category in the methodology giving an idea of the language researcher/teacher's views. It is the view both on the language itself and on how to master it. It is a component of the language teaching system, acts as the most general lingua didactic basis for mastering the language, and gives an idea of the chosen knowledge strategy, which serves as the basis for the choice of teaching methods and techniques.

The approach to teaching is the realization of the leading, dominant idea of learning in practice in the form of a specific strategy and using one or another teaching method. The approach to teaching is based on:

- a) the corresponding theory of language (linguistic foundations of teaching);
- b) the theory of teaching and learning (didactic foundations of teaching).

The term «approach to learning» was introduced in 1963 by the scientific methodologist E. Anthony to designate the starting points that «the researcher uses regarding the nature of the language and how to master it». To optimize the process of learning English, that is, to improve it as much as possible, various approaches are used [6].

Up to date, there is no single classification of approaches to teaching. There are many different approaches to teaching a foreign language from different points of view.

M.V. Lyakhovitsky identifies four approaches to teaching a foreign language from the perspective of psychology:

- behavioral — mastering the language through the formation of speech automatisms in response to the presented impetus;
- inductive-conscious — mastering the language as a result of observation of speech patterns, which leads to the mastering the language rules and methods of their use in speech;
- cognitive — conscious mastering the language in a sequence from knowledge in the form of rules and instructions to speech skills and abilities based on acquired knowledge;
- integrated — an organic compound in the classroom of conscious and subconscious components in the learning process, which is manifested in the parallel mastering knowledge and speech skills and abilities [7].

Currently, the schools use the model of developing the education of L. Vygotsky. The concept of this training includes new approaches:

- differentiated;
- competency-based;
- research;
- humanistic;
- problematic;
- developing;
- activity-based;
- communicative and others.

Let's consider some approaches to teaching a foreign language from the above list.

The differentiated approach. One of the urgent problems of teaching foreign languages at school is a differentiated approach to teaching. Of course, for every teacher working in the school, this, at first glance, seemingly not a simple problem causes difficulties. The main difficulty is caused by the inability to find the optimal combination of individual, group, and whole-class work in teaching a foreign language. Other difficulties are associated with the determination of the individual characteristics of the student's personality and the teacher activity organization aimed at developing the mental abilities of each student.

A differentiated approach to teaching English is a multilevel approach. Differentiated training provides for such organizational forms in which each student works at the level of his/her abilities, overcoming an adequate, but significant difficulty for him/her [8].

The competency-based approach. One of the promising approaches to solving the problems posed to the modern education system is the competency-based approach [9].

The competency-based approach that embodies the innovative process in education today corresponds to the general concept of the educational standard adopted in most developed countries and is directly related to the transition to a system of competencies in the design of educational content and quality control systems. Also the relevance of the competency-based approach, regardless of specific representations and interpretations, is immersed in a special cultural and educational context, given the following trends in national education [10].

The main aim of teaching a foreign language at a university as part of a competency-based approach is to teach a foreign language as a real means of communication between specialists from different countries and simultaneously between representatives of different linguistic and cultural communities.

The fundamental difference between the concept of a competency-based approach in education and the previously existing subject-oriented concept consists in an attempt to realize the personal orientation of education, its activity-practical and cultural component, using standard methods, while preserving traditional fundamentality and universality.

The research approach to teaching is aimed at developing students' skills and scientific search skills, at the formation and development of creative abilities (creativity). Research training is a special approach to teaching based on a person's natural desire for an independent study of the world. In research teaching, the educational process is carried out based on an independent search of new cognitive orienting points by students. This allows ensuring that learning involves not only the assimilation of new information but also the organization of students' creative activities. In psychological terms, a student's educational and cognitive activity under certain conditions goes up to the research activity of a scientist. The difference is that the student in the learning process acquires knowledge that is new subjectively (for him/her), and the scientist obtains new knowledge through research in the relevant field of science (for society) [11].

Organizational ways to use the research approach in teaching English include individualization of education, students' free choice of additional educational services, the maximum variety of opportunities, sources of information, special attention to the organization of intersubject communications in individual work with students, and the creation of conditions for creative cooperation.

The organization of research activities in a foreign language takes place both at different levels and in various forms and manifestations. As for the integration of educational and research activities of students, this problem is still under development. In pedagogy, these activities are most often considered separately. The task is to combine (integrate) educational and research activities, to determine the goals, content, and methods of organizing educational and research activities.

The humanistic approach to teaching a foreign language is based on the humanistic direction in psychology. This approach is based on the thoughts, feelings, and emotions of students in the learning process, as well as on cognitive processes that facilitate learning and provide knowledge of the world and self-knowledge [12].

The topicality of *the problematic approach* to teaching a foreign language is determined by the new target orientation of modern education. The use of the problematic approach is to offer students problematic situations to teach the student to solve a particular problem in the event of a collision with it both at the lessons of their native language and at the lessons of a foreign language [13].

The developing approach to teaching foreign languages, the development vector of which is set by personality-oriented and competency-based approaches, provides a process of continuous development of the student's personality. Being an active and competent subject, the student interacts with various speech partners in the conditions of their native and non-native cultures, accumulates social experience, and acquires the

qualities necessary for socially adequate interaction to solve personal and socially significant tasks. A person's social development of using a foreign language is understood as a process of formation and improvement of socially valuable qualities of a person as they accumulate, integrate, and actively reproduce social experience within their own and non-native cultures, which provides the opportunity for effective activity in the social sphere [14].

Using the *activity-based approach* forms the students' motivation to learn a foreign language, creates a positive emotional background of the lesson. The methods of work can be varied: game forms of activity during the introduction and consolidation of new vocabulary, the use of toys, the intensification of speech activity using a variety of didactic and handout material, the creation of computer animation and slides, voiced in a foreign language.

Unlike other approaches, the activity-based approach sets the formation of various types of speech as a guideline. The focus of this approach is on the mechanisms that provide the process of formation and development of socio-cultural skills with their subsequent implementation in the process of communication, that is, the process of transmitting speech-expressive statements from one participant to another as a result of the primary communicative activity (speech production) and secondary communicative activity (speech perception).

In parallel with the development of activities, the student will be able to form his/her system of values, supported by society. From a passive consumer of knowledge, a student becomes an active subject of educational activity. The category of activity with this approach to learning is fundamental and semantic for the entire learning process [15].

The *communicative approach* is perfectly motivated: its task is to interest students in learning a foreign language using accumulating and expanding their knowledge and experience. Students should be prepared to use the language for real communication outside the classroom, for example, while visiting the country of the language being studied, while receiving foreign guests at home, during correspondence. At the same time, the term communicativeness does not come down only to the establishment of social contacts through speech; it is the personal acquaintance with the spiritual values of other cultures.

The learning process in the framework of the communicative approach is built on the model of communication. Following this model, teaching is as close to real as possible communication [16].

It is realized in modern pedagogical researches (Kunanbayeva S.S., Khutorskoy A.V., I. Unt and others):

The cognitive approach. Knowledge, as known, is the result of a cognitive process. And calling the cognitive approach one of the leading methodological approaches of the modern process of teaching a foreign language, the emphasis is on taking into account the laws of the cognitive process in mastering a foreign language and the characteristics of the mental (intellectual-emotional) activity of students.

Concerning teaching a foreign language, cognitivism means that the study of a linguistic phenomenon should be based on the mental processes and actions that underlie the understanding and use of this phenomenon in speech. This approach emphasizes the need to take into account the peculiarities of students' mastering of a particular linguistic phenomenon, and also draws attention to the students' ability to organize their learning activities consciously.

Thus, in teaching a foreign language, the cognitive approach is reduced to the problem of the optimal organization of students' cognitive actions, corresponding to a person's natural cognitive behavior. That is, linguistic information is subject to the same cognitive laws as any other information that, to be assimilated, must be, firstly, analyzed, and, secondly, accessible for use, «automated».

The individual approach to teaching is one of the urgent problems of teaching foreign languages. The term «individual approach» is understood as a system of didactic tools for organizing the educational process in a foreign language, which includes changing the form of the lesson, purpose, content, and process. An individual approach to teaching a foreign language is considered a complex pedagogical phenomenon that determines the effectiveness of teaching a foreign language and assumes an active role in the subject of educational activity. The main condition for the implementation of an individual approach is differentiation, which is expressed in assessing the student's initial language training, setting goals that are personally significant for him/her, developing independent work skills, and the ability to implement a systematic approach to mastering new knowledge [17].

The personality-oriented approach determines the direction of the teacher in the learning process when implementing his/her interaction with the student. The new paradigm of education is changing approaches to the education system, putting the learner in the center of attention as an active subject who acquires behav-

ioral personal knowledge» in the learning process, which forms and develops his/her intellect. In other words, the focus is on a person who is recognized as independent and unique. A feature of the pedagogical personality-oriented approach is that it is aimed at creating favorable conditions for the full development of this personality.

A personality-oriented approach to teaching foreign languages affects learning technology. In particular, it uses almost no forms of conducting classes that are not characterized by communicativeness.

In the framework of a personality-oriented approach, the student becomes the main subject and participant in the educational process, since it is he/she who has a significant influence on it, has the opportunity to rebuild it. The teacher has a different role. He/she must coordinate the process of learning the language, determine the educational goal and trajectory, organize the appropriate work, and provide resources. Students, in turn, must acquire knowledge and also understand how the educational process is built, how it can be applied in real life, that is, how you can acquire the necessary skills yourself, without a teacher's help. In this regard, the teacher must develop the ability of students to independently search for information and its analysis. Under such conditions, it is possible to talk about the critical thinking and creative activity of students. Therefore, the teacher must collaborate with students. This will create more favorable conditions for their freedom and initiative.

The structural approach to teaching a foreign language is based on the theses of structural linguistics and behaviorism in psychology. Learning under this approach involves mastering some grammatical structures-patterns, which are arranged in a certain sequence depending on the difficulty of their assimilation.

The lexical approach is based on the priority position of vocabulary in learning since it reflects the content side of the language. This approach means mastering the vocabulary in all its diversity and compatibility, the main attention is paid to the formation of speech skills of word use. The lack of formation of these skills causes errors at the level of the usus.

The contribution of the proponents of the lexical approach to learning in the methodology lies in the fact that they pay special attention to the content side of the statement, to the meaning that is conveyed by one or another lexical unit. Grammar is not given due attention, which leads to a large number of errors and disrupts the communication process.

The integrated approach to learning is based on the interconnected formation of skills in all four types of speech activity — listening, speaking, reading, and writing.

The term «integrated approach» can be correlated with the concept of «the principle of interconnected teaching of all types of communication», it is widespread in the domestic methodology. According to this principle, various types of speech activity can act as a goal and learning tool.

The auditive approach is based on the thesis that teaching a foreign language should imitate the process of mastering children's native language. Following this, listening as a receptive type of speech activity is leading in the learning process, the formation of skills to understand oral speech should be ahead of the formation of productive oral and speech skills. Teaching should be based on the transfer of listening skills to other types of speech activity. The main attention should be paid to the meaning of the studied language material, and not its form [18].

In this article, we will consider in detail the individual approach to teaching a foreign language.

Before starting the description of our experiment, we would like to refer to the content of The concept of foreign language education of the Republic of Kazakhstan by S.S. Kunanbayeva.

We consider it appropriate to refer to this document since in this section we will highlight issues related to the formation of linguistic competency in the group of the specialty «Foreign language: two foreign languages». So, in the above-mentioned document, the issue of the formation of competency and the role of the foreign language in the development of education in the Republic of Kazakhstan as a whole sounds as follows:

«... The integration processes that have been intensively developing in the last decade, the growth of professional and academic exchanges, and the deepening of international cooperation have stimulated the progressive development of foreign language education. Under these conditions, a foreign language acquires the status of an effective tool for the formation of the intellectual potential of society, which at the present historical stage is becoming one of the main resources for the development of a new state».

«... The orientation of the educational system of the Republic of Kazakhstan to a competency-based approach in the content of education is expressed in the field of teaching foreign languages in the formation of intercultural competency as an indicator of the formation of a person's ability to effectively participate in foreign language communication at the intercultural level» [1; 10].

Linguistic competency is, first of all, the possession of the system of information about the target language according to its levels: phonemic, morphemic, lexical, syntactic. A student has language competency if he/she has an understanding of the system of the language being studied and can use this system in practice.

«Linguistic competency is a complex psychological system, which includes, in addition to the information about the language learned during special education, the speech experience accumulated in the daily use of the language and the sense of language formed on its basis». This definition of linguistic competency was proposed by Y.D. Bozhovich.

Competency includes a set of interrelated personality traits (knowledge, abilities, skills, methods of activity), set concerning a certain range of objects and processes and necessary for high-quality productive activity to them. Linguistic competence implies knowledge of the language itself, its structure and functioning, linguistic norms, including spelling and punctuation.

The specificity of the formation of linguistic competency based on an individual approach is to provide each student with the right to choose his educational route of learning and self-study, control, and self-control, as well as his/her self-development, taking into account educational and personal needs. The use of an individual approach allows you to measure and correct the level of language proficiency at each stage of bachelor's studies, to track and evaluate the student's progress; promote the personalization of language education.

The individual approach to teaching students «Foreign language: two foreign languages» involves the implementation of the students' cognitive activities, taking into account their abilities, capabilities, and interests, encouraging them to realize their creative potential.

Observation and testing are the main methods of learning linguistic competency.

Observation is a specially organized direct perception and registration of the speech of native speakers. It can take place in the natural conditions of the learning process without external influence on the observed object. Observation directly reflects the phenomenon, makes it possible to discover specific facts, which are the basis for a comprehensive objective description, subsequent analysis, generalization, and interpretation. It allows you to catch internal patterns and connections, the development of linguistic phenomena. The observation is carried out according to a preliminary planned plan. Oral speech can be monitored, for example, the speech of TV presenters and television participants. For these purposes, TV programs are recorded and further decoded. Written speech, such as the speech of authors of newspaper and magazine publications, can also be monitored. The speech of representatives of the media is the most significant source for the analysis of linguistic competency since it is in it that language changes are detected, their dynamics is traced. In the course of observations, language errors are recorded, which are an indicator of the level of formation of linguistic competency.

The main advantage of the observation method is that the focus of the researcher is on the process of verbal communication in the real form in which it takes place in a specific communication situation.

Testing is the organization of the performance of specially prepared tasks by the subjects (tests, dictations, etc.) and further statistical processing of the results of these tests. These tasks are intended to test the proficiency of certain linguistic phenomena. The data obtained during testing reflect all the necessary aspects of the subject of research; lend themselves to systematization and quantitative processing. Also, testing, as opposed to observation, is a much more time-saving method of diagnosing the learning process. However, it is used, as a rule, only in educational institutions.

Besides, according to some foreign researchers, in testing situations, the testee controls his/her speech actions to a greater extent than in natural speech situations, and this can give a distorted picture of the real state of his/her communicative and linguistic competency.

The observation method seems to us the most suitable for the study of linguistic competency, since it is purposeful and applied and involves working with a large amount of material, that is, it provides more reliable data. Therefore, we used this method to identify linguistic competency.

Referring to the individual approach to teaching students of the specialty «Foreign language: two foreign languages», we have compiled a set of experimental tasks, which includes exercises on the most likely ways to form the linguistic competency of students of the specialty «Foreign language: two foreign languages».

Using the presented tasks, we experimented to identify ways to form linguistic competency through an individual approach to teaching a foreign language. The material for analysis was collected by performing experimental tasks among students of the specialty «Foreign language: two foreign languages».

The aim of this experiment was the formation and improvement of linguistic competency through the individual approach to teaching a foreign language. Analyzing the results obtained, we were guided by the following algorithm:

- diagnostics of the initial level of linguistic competency;
- identification of the leading channel of perception for improving linguistic competency through S. Yefremtsev's test of (Methodology of the leading channel of perception);
- determining whether this method of improving linguistic competency is effective in this case;
- if yes, then to establish the advantages of this method, it is necessary to use the individual approach to teaching a foreign language.

According to the results of the performed tasks, we observe that the degree of fulfillment of listening tasks is lower than the degree of fulfillment of tasks for other types of speech activity.

In our opinion, this happens because tasks for all types of formation of language skills and speech skills, except for listening, are based on fixed information. Also, in the case of completing tasks on these types of formation of linguistic competency, students have the opportunity to use auxiliary means (dictionaries, additional literature, etc.).

In this regard, we believe that the methodology for identifying the leading channel of students' information perception before starting the tasks for the formation of linguistic competency contributes to the effective implementation of these tasks and the development of many important skills. In this case, the form of individualization, and in particular individual work, enhances the process of implementing this technique during the experiment. The individual form of training assumes that each student receives an assignment for independent fulfillment, specially selected for him/her by his/her training and educational capabilities.

It is advisable to carry out individual work at all stages of the lesson while solving various didactic problems; for the assimilation of new knowledge and their consolidation, for the formation and consolidation of skills and abilities, for generalization and repetition of the past, for control, for mastering research experience, etc.

The individual form of training provides for the student to complete his/her task independently of others; this form of work contributes to the development of a high level of student independence and allows him to show his abilities.

Why is it important to know how students perceive information?

- The mastery of many important skills depends on which channel of perception the student has. For example, reading or writing.
- At a lesson, the teacher can present information to students using all channels of perception: vision, hearing, and kinesthetic channel. Then each of them has a chance to assimilate at least part of these messages. This usually happens. This chance is greatly enhanced if, for example, both the teacher and students are visuals (or audials).
- The features of mental work differ significantly, for example, the level of distraction, the peculiarities of memorization, etc.

If the teacher knows what category the student belongs to, it is easier for him/her to build a relationship with the students. Much becomes clear: why there are problems with discipline, why we «speak different languages», how to properly encourage the student or make him/her a remark.

We believe that knowledge of such characteristics of students helps to a greater extent to carry out differentiated teaching, the development of pedagogical techniques and methods following their psychophysiological characteristics.

In this regard, the students of the specialty «Foreign language: two foreign languages» were offered S. Yefremtsev's test «Methodology is the leading channel of information perception».

According to the test results, it was found that in the group, students have a kinesthetic channel of perception and a visual one.

Therefore, we have proposed some tasks, compiled taking into account the students' leading channel of perception.

The individual form of training provides for the student to complete his/ her task independently of others; this form of work contributes to the development of a high level of student independence and allows him/her to show his/her abilities. This form of work can be attributed to work with handouts when a student receives an individual task, and the teacher checks its implementation, as well as the preparation and presentation of an essay on a given topic in a foreign language.

We also developed a set of exercises to confirm the hypothesis that taking into account the leading channel of information perception in the formation of language competence contributes to the effective implementation of these tasks and the development of many important skills. The language content of the exer-

cises is taken from the educational and methodological complex of the discipline «Working with newspaper and magazine vocabulary», and the target set for them is developed following the leading channel of perception of information by students of specialty «Foreign language: two foreign languages» in the formation of linguistic competency through individualization learning.

In the process of directly preparing the analysis of the article, we clarified the topic «Newspapers in my life». The analysis of the article had to be presented in the form of a presentation.

When evaluating the student's oral answer, such criteria were taken into account:

- to be able to read and thoroughly understand the text of the article (with a dictionary);
- to give a clear definition of linguistic phenomena;
- to recognize lexical, grammatical, and syntactic structures;
- to explain the realities encountered in the text;
- to be able to retell and analyze the plot of the text in English;
- to be able to recognize stylistic devices, to isolate implicit content;
- to analyze the text taking into account the historical and cultural context.

The level of implementation of the formation of linguistic competency was assessed according to the following criteria, which have a qualitative aspect:

A low level — there is no accuracy in written speech. The student's analysis does not show consistency, clarity, linguistic correctness, expressiveness of speech. Also, in his/her speech, the student uses simple, not complex sentences. There are 2–3 errors in the plot sequence.

An average level — in the student's speech there is communicative expediency, clarity, but there is no content, consistency. There are 1–2 errors in the plot sequence. There are attempts to convey view of the described subject of speech, but these attempts are few in number and episodic.

A high level — meaningfulness is traced in the student's speech, the student builds his/her sentences in his/her speech consistently, logically, accurately, and also uses expressive words, phrases in his/her speech, answering questions expediently and clearly. The picture plot is assembled correctly and consistently. The author's perception of the subject of speech is conveyed.

The levels of formation of linguistic competency through an individual approach to teaching a foreign language to students of specialty «Foreign language: two foreign languages» are reflected in Table 1.

Table 1

Levels of formation of linguistic competency	Number of students in the group	Percentage
high	6	46 %
average	5	39 %
low	2	15 %
Total	13	100 %

The high level of formation of linguistic competency through individualization in a group characterizes 46 % of students, the average level — 39 % of students, the low level — 15 %.

As a result of our experiment, we can conclude that the effectiveness of our set of exercises had been proven. The formation of linguistic competency in teaching a foreign language is effective when taking into account the individual approach of teaching students. That is, reliance the an individual approach in teaching a foreign language influenced the quality of education.

The analysis of the existing methods of teaching a foreign language made it possible to explain of why none of them is universal for all students and always assumes some psychological types of students for whom it does not suit.

Analysis of the psychological characteristics of trainees, which were named by various methodologists as important for the success of learning (including various types of memory, motivation, volitional qualities, features of the nervous system, etc.), as well as consideration of the entire spectrum of cognitive and other styles identified by various researchers, made it possible to conclude that it is the leading channels of information perception that are responsible for the success of the processes of perception, processing, memorization, and use of linguistic information.

The students' professional knowledge, skills, and abilities formed at the end of the course help to speak and judge about successful learning and the effectiveness of individual work. Relevant and necessary in a multilingual environment: the abilities to analyze and solve situations in the professional sphere outside the

box, work with professional literature in foreign, Russian, Kazakh languages, navigate and integrate into a foreign language environment, knowing its nature and characteristics.

The results of the study show that the formation of linguistic competency through the individual approach to teaching a foreign language can be achieved by expanding the range of tasks focused on students' psycho-cognitive types.

Conclusions

To implement modern social requirements, new approaches are being developed. So the use of personality-oriented, competency-based, communicative, differentiated, integrated, lexical, cognitive, and other teaching approaches enables teachers to find an individual approach to each student. These approaches help in organizing the learning process to pay attention to each student individually and at the same time work with the whole group at the same time. The ultimate goal of each of these approaches is to develop in students the ability to independently acquire knowledge and solve problems.

A lesson, as the main form of organization of the teaching process, allows the teacher to put into practice modern approaches. Each of these approaches requires special preparation, both on the part of the teacher and students. Of course, success depends on many factors — on the teacher's knowledge of the subject and general erudition, in other words, on the teacher's personality. But this is not enough — you also need knowledge of methodological skills, moreover, it is necessary for a teacher of a foreign language.

In the conclusion, it should be noted that in practice it is necessary to combine different approaches and use those that are most effective in a particular situation.

Based on the abovementioned, we can summarize that each approach is very important in the lesson planning system today; each teacher must adhere to one or another approach, but the approaches cannot be used simultaneously, so you need to have a fine feel for each student before choosing the core of their professional activity. Also, the teacher must take into account that the effectiveness of a particular methodology within the framework of a particular approach to teaching depends on its relevance to the stated problem, the teacher's ability to regulate the time of using this approach, and the quality of the organization of preliminary training, which requires careful study of issues for discussion, development of students' skills and communicative abilities.

References

- 1 Кунанбаева С.С. Концепция иноязычного образования Республики Казахстан / С.С. Кунанбаева. — Алматы: Казах. ун-т междунар. отн. и мир. яз. им. Абылай хана, 2010. — 20 с.
- 2 Maassen P. The knowledge triangle, European higher education policy logics and policy implications / P. Maassen, B. Stensaker // Higher Education. — 2010. — Vol. 61, 757–769. DOI 10.1007/s10734-010-9360-4.
- 3 Hollands F. How research informs educational technology decision-making in higher education: the role of external research versus internal research / F. Hollands, M. Escueta // Educational Technology Research and Development. — 2020. — Vol. 68, Issue 1, 163–180. — ISSN: 1042-1629. <https://doi.org/10.1007/s11423-019-09678-z>.
- 4 Zuber J. The role of teacher characteristics in an educational standards reform / J. Zuber, H. Altrichter // Educational Assessment, Evaluation, and Accountability. — 2018. — Vol. 30, Issue 2, 183–205. — ISSN: 1874-8597. <https://doi.org/10.1007/s11092-018-9275-7>.
- 5 Larsen-Freeman D. / Teaching and Principles in Language Teaching. / D. Larsen-Freeman, R.N. Campbell, W.E. Rutherford. — New York, 2008. — 191 p.
- 6 Larsen-Freeman D. Teaching and Principles in Language Teaching / D. Larsen-Freeman, M. Anderson. Third Edition. — New York, 2016. — 318 p.
- 7 Ляховицкий М.В. Методика преподавания иностранных языков / М.В. Ляховицкий. — М.: Высш. шк., 1981. — 159 с.
- 8 Унт И.Э. Индивидуализация и дифференциация обучения / И.Э. Унт. — М.: Педагогика, 1990. — 192 с.
- 9 Хуторской А.В. Компетентностный подход в обучении: науч.-метод. пос. / А.В. Хуторской. — М.: Изд-во «Эйдос», 2013. — 73 с.
- 10 Кунанбаева С.С. Компетентностное моделирование профессионального иноязычного образования: моногр. / С.С. Кунанбаева. — Алматы, 2014. — 208 с.
- 11 Шарипов Ф.В. Исследовательский подход к образовательному процессу / Ф.В. Шарипов // Научное обозрение. Педагогические науки. — 2016. — № 6. — С. 150–154.
- 12 Колкова М.К. Традиции и инновации в методике обучения иностранным языкам / М. К. Колкова. — СПб.: КАРО, 2007. — 288 с.
- 13 Поталуй В.В. Проблемное обучение при изучении иностранных языков: эффективность и трудности / В.В. Поталуй, Е.А. Ширшикова // Филологические науки. — 2015. — № 6. — С. 75–77.

- 14 Ариян М.А. Социально-развивающая методическая система обучения иностранным языкам в средней школе: проектирование и реализация: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 — «Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки, уровень высшего профессионального образования)» / М.А. Ариян. — Нижний Новгород, 2009. — 45 с.
- 15 Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пос. / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. — М.: Изд. центр «Академия», 2006. — 336 с.
- 16 Хугорской А. Ключевые компетенции. Технология конструирования / А. Хугорской // Народное образование. — 2003. — № 5. — С. 55–61.
- 17 Пассов Е. И. Урок иностранного языка / Е.И. Пассов, Н.Е. Кузовлева. — Ростов н/Д.: Феникс; М.: Глосса-Пресс, 2010. — 610 с.
- 18 Кашина Е.Г. Традиции и инновации в методике преподавания иностранного языка: учеб. пос. для студ. филол. фак. ун-тов / Е.Г. Кашина. — Самара: Изд-во «Универс-групп», 2006. — 75 с.

Ш.С. Рахметова

Шетел тілін оқытудағы заманауи тәсілдер

Мақалада шет тілін оқытудағы заманауи тәсілдердің класификациясы қарастырылған. Бір немесе бірнеше шет тілдерін білу көнтеген адамдар үшін өзекті мәселелеге айналды. Осындай жағдайларда нақты қасиби мәселелерді шешуге бағытталған шет тілдерін оқытудың тиімді тәсілдерін іздеу шынымен өзекті бола бастады. Мақаланың мақсаты — шет тілін оқытуда заманауи тәсілдерді талдау және жіктеу. Жоғарыда көлтірілген мақсат зерттеу міндеттерін анықтауда мүмкіндік береді: шет тілін оқытудағы заманауи тәсілдердің теориялық және әдістемелік негізін зерттеу; осы мәселе бойынша ғылыми деректерді жинақтау. Қойылған міндеттерді шешу үшін жұмыста жоғары білім құрылымдары, жоғары білім жүйесін Болон декларациясының қагидаларына сәйкес модернизациялау қажеттілігі сипатталған. Жоғары оку орындарында оқыту үшін білім беру технологияларын қолдану мәселелері зерттелді. Шет тілін оқытуда құзыреттілік пен құзыреттілікке негізделген білім беру стандартын реформалауды жүзеге асыруда қазіргі заманғы дереккөздерге шолу жасалды. Онда сонымен қатар қазіргі шет тілін оқыту әдістемесінің негізгі ережелері, атап айтқанда шет тілін оқытудағы заманауи тәсілдер талданған.

Кітт сөздер: заманауи тәсілдер, шет тілі, білім беру жүйесі, оқыту, оқыту әдістері, жоғары білім, оку процесі, құрылым.

Ш.С. Рахметова

Современные подходы при обучении иностранному языку

В статье рассмотрена классификация современных подходов при обучении иностранному языку. Знание одного или нескольких иностранных языков стало актуальной проблемой для многих людей. И в таких условиях поиск эффективных подходов обучения иностранным языкам, направленных на решение конкретных профессиональных задач, стал действительно актуальным. Цель статьи — проанализировать и классифицировать современные подходы при обучении иностранному языку. Названная выше цель позволяет сформулировать задачи исследования: изучить теоретико-методологическую базу данных подходов; обобщить научные данные по данному вопросу. Для решения поставленных задач рассмотрены работы, описывающие структуры высшего образования, необходимость осуществления модернизации системы высшего образования в соответствии с принципами Болонской декларации. Изучены исследования использования образовательных технологий для обучения в высшей школе. Проведен обзор современных источников в области реализации реформы образовательного стандарта, ориентированного на компетенцию и компетентностный подход при обучении иностранному языку. Кроме того, проанализированы основные положения методики преподавания иностранного языка, в частности, актуальные подходы.

Ключевые слова: современные подходы, иностранный язык, система образования, обучение, методика преподавания, высшее образование, учебный процесс, структура.

References

- 1 Kunanbaeva, S.S. (2010). Konseptsiiia inoiazychnoho obrazovaniia Respublikii Kazakhstan [The concept of foreign language education of the Republic of Kazakhstan]. Almaty: Kazahskii universitet mezhdunarodnykh otnoshenii i mirovykh yazykov imeni Abylai khana [in Russian].
- 2 Peter Maassen & Bjørn Stensaker. (2010). The knowledge triangle, European higher education policy logics and policy implications//Higher Education. Vol. 61, 757–769. DOI 10.1007/s10734-010-9360-4.

- 3 Fiona Hollands & Maya Escueta. (2020). How research informs educational technology decision-making in higher education: the role of external research versus internal research//Educational Technology Research and Development . — Vol. 68, Issue 1, 163–180. — ISSN: 1042–1629. <https://doi.org/10.1007/s11423-019-09678-z>
- 4 Julia Zuber & Herbert Altrichter. (2018). The role of teacher characteristics in an educational standards reform// Educational Assessment, Evaluation and Accountability. Vol. 30, Issue 2, 183–205. — ISSN: 1874–8597. <https://doi.org/10.1007/s11092-018-9275-7>
- 5 Diane Larsen-Freeman, Russell N. Campbell & William E. Rutherford. (2008). Teaching and Principles in Language Teaching. New York.
- 6 Diane Larsen-Freeman & Marti Anderson. (2016). Teaching and Principles in Language Teaching. Third Edition. New York.
- 7 Liakhovitskii, M.V. (1981). Metodika prepodavaniia inostrannykh yazykov [Methods of teaching foreign languages]. — Moscow: Vysshiaia shkola [in Russian].
- 8 Unt, I.Je. (1990). Individualizatsiia i differentsiatsiia obucheniiia [Individualization and differentiation of education]. Moscow: Pedahohika [in Russian].
- 9 Khutorskoi, A.V. (2013). Kompetentnostnyi podkhod v obuchenii. Nauchno-metodicheskoe posobie [Competency-based approach to learning. Scientific and methodological manual]. Moscow: Izdatelstvo «Eidos» [in Russian].
- 10 Kunanbaeva, S.S. (2014). Kompetentnostnoe modelirovaniye professionalnogo inostrannogo obrazovaniia: monografija [Competence modeling of professional foreign language education: monograph]. Almaty [in Russian].
- 11 Sharipov, F.V. (2016). Issledovatel'skii podkhod k obrazovatelnomu protsessu [The research approach to the educational process]. Nauchnoe obozrenie. Pedagogical sciences. № 6, 150–154 [in Russian].
- 12 Kolkova, M. K. (2007). Traditsii i innovatsii v metodike obucheniiia inostrannym yazykam [Traditions and innovations in the methodology of teaching foreign languages]. Saint Petersburg: KARO [in Russian].
- 13 Potalui, V.V. & Shirshikova, E.A. (2015). Problemnoe obuchenie pri izuchenii inostrannykh yazykov: effektivnost i trudnosti [Problematic education in the study of foreign languages: efficiency and difficulties]. Filologicheskie nauki — Philological Sciences, № 6, 75–77 [in Russian].
- 14 Ariian, M.A. (2009). Sotsialno-razvivayushchaya metodicheskaya sistema obucheniiia inostrannym yazykam v srednei shkole: proektirovaniye i realizatsiia [Socially developing methodological system of teaching foreign languages in high school: design and implementation]. Doctor's thesis. Nizhnii Novgorod [in Russian].
- 15 Galskova, N.D. & Gez, N.I. (2006). Teoriya obucheniiia inostrannym yazykam. Linhvodidaktika i metodika [Theory of teaching foreign languages. Linguodidactics and methods]. Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademiiia» [in Russian].
- 16 Khutorskoi, A. (2003). Kliuchevye kompetentsii. Tekhnologiya konstruirovaniia [Key competencies. Construction Technology]. Narodnoe obrazovanie — Public Education, 5, 55–61 [in Russian].
- 17 Passov, E.I. & Kuzovleva, N.E. (2010). Urok inostranno yazyka [A foreign language lesson]. Rostov na/Donu: Feniks; Moscow: Hlossa-Press [in Russian].
- 18 Kashina, E.G. (2006). Traditsii i innovatsii v metodike prepodavaniia inostranno yazyka: uchebnoe posobie dlia studentov filologicheskikh fakultetov universitetov [Traditions and innovations in the methodology of teaching a foreign language: a textbook for students of philological faculties of universities] Samara: Izdatelstvo «Univers-hrupp» [in Russian].

Г.Б. Исабекова*, Н.Т. Дүйсенова

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті

(E-mail: gulnur_taraz@mail.ru)

SCOPUS ID: 57189890671

SCOPUS ID: 57209615733²

Австриядағы тіл мен мазмұнды кіріктіріп оқыту (CLIL) тәсілін қолдану тәжірибесі

Мақалада заманауи дәүірдің талаптары мен сұранысын қанагаттандыратын инновациялық форма ретінде пайда болған CLIL технологиясының австриялық тәжірибесіне сараптама жасалып, баяндалған. Авторлар өз ғылыми-педагогикалық тәжірибелеріне, австриялық ғалымдармен, экспертер мен практиктермен болған тәжірибе алмасуларға сүйеніп, Австриядағы мазмұн мен тілді кіріктіріп оқыту тәжірибесіне тілдік тарихқа шолу жасай отырып, орта білім беру жүйесінде ұсынылып отырган бұл технологияның білім беру беру жүйесіне енгізілуінің алғышарттарына, мақсаты мен құрылымына сараптама жасайды. Билингвалды мектептер мен билингвалды сабактар жекелеген мектептердің инициативасымен жузеге асырылуы және оның басты алғы шартты CLIL-мұғалімнің пәндік және тілдік құзыреттілігі мен шетел тілінде оку материалдарының болуына байланысты екені, мектепте қолданылатын пән мен тіл комбинациясының аluan түрлі болу себептерінің алғышарттары сарапталып, CLIL модельдерінің мектеп типтеріне, пән мен тілді кіріктіріп оқыту бағдарламасына, мұғалімдер мен оку материалдарына, оку тобы мен мектептің жағдайына қарай бейімделу зерделенді. Кросс-курикулум тәсілімен оқытуды жузеге асыратын мұғалімдерге педагогикалық ЖОО CLIL бойынша үздіксіз білім беру концепциясы ұсынылатындығы баяндалды. Мини-сабактан бастап тұтас бір оку жылына созылатын оку курстарына дейінгі аluan түрлі шетел тілін классикалық оқыту мен шетел тілін оқыту тілі ретінде үйрету формаларын мектептегі тілдік даярлықта дұрыс қолдану арқылы лингвистикалық диверсификация қамтамасыз етілетін артықшылық ретінде бағаланады.

Кітім сөздер: көптілділік, инновациялық тәсіл, кросс-куррикулум, CLIL, пән мен тілді кіріктіріп оқыту, билингвальды білім беру, оқыту технологиясы, үздіксіз білім беру.

Kipicne

Бұғінде CLIL-ге деген қызығушылықтың артуы білім беру саласындағы озық тәжірибелі зерттеумен түсіндіруге болады. Жаһандану мен экономиканың қарқынды дамуы, әлеуметтік конвергенция кімнің қандай тілді қай кезде және қандай жолмен окуына маңызды әсерін тигізді. Тілді окуға тұртқи болатын қозғауыш күштер әр ел мен аймакта әр түрлі, алайда бәрінің көзделген мақсаты бір, ол — қысқа мерзім ішінде жақсы көрсеткішке қол жеткізу. CLIL заманауи дәуірдің талаптары мен күткеніне жауап ретінде дамытылған инновациялық форма. CLIL қарқынды дамып келе жатқан жаһанданумен байланысты талаптарға жауап беретін қолайлы жауап қана емес, қайта, әлдеқайды ауқымды әлеуметтік перспективалармен үндесетін, дер кезінде табылған шешім және өзінің тиімділігін дәлелдеді де, деп санайды ғалымдар.

Қазақстан Республикасында жалпы орта білім беру жүйесіне үштілді оқытуды енгізу жаңадан қолға алынып жатқандықтан бұл саладағы өзге дамыған елдердің тәжірибесімен танысу маңызды. Әрине, бұл шетелдік тәжірибе қазақстандық білім беру жүйесіне тікелей көшіріліп қояды деген сөз емес, өйткені әр елдің білім беру жүйесі, оқушылары, сабак құрылымы мен формасы өзгеше, онда билингвалды оқытуда ұсынылатын шетел тілдері де басқа. Тіпті олардың шетел тілі мен оны сөйлеушілерге деген көзқарасы мен мотивациялары да өзгеше. Билингвалды оқытуға оқушыларды қатыстыру үрдісінің өзі әр елде әр түрлі ұйымдастырылады. Еуропаның көптеген елдерінде оқушылар ата-аналарының өтініші бойынша, мектеп кеңесінің шешімімен, әдетте ешқандай іріктеусіз жүзеге асырылса, Қазақстанда үштілді оқыту барлық орта-жоғары буын сынып оқушылары үшін міндettі. Оқушыларда тандау, ал мектепте іріктеу мүмкіндігі қарастырылмайды. Демек, бұл саладағы өзге елдердің тәжірибесін сараптап таразылаудың бізге үштілді білім беру процесін үйімдастыруда көмегі тиері анық.

^{*}Корреспондент автор, E-mail: gulnur_taraz@mail.ru

Әдебиеттерге шолу

ҚР БФМ «Қазақстан Республикасында ұштілді білім беру саясатын жүзеге асыру аясында орта білім беретін мектептерде пән мен тілді кіріктіре оқыту технологиясын (CLIL) енгізу» жобасы» грантырық ғылыми-зерттеу тақырыбы аясында жоспарланған Австриядағы CLIL — тағылымдама барысында зерттеу тобы Вена университетінде (University Vienna), Вена педагогикалық университетінде (PH Wien), Жоғарғы Австрия педагогикалық университетінде (PH Oberösterreich), HTL Spengergasse жоғары мектептерінде болып, CLIL практикасымен танысты. Вена университетінде CLIL айналысып жүрген зерттеуші-ғалым Кристиане Дальтон-Пуффермен әлемде CLIL-дің зерттелу жағдайына байланысты (Emperical research in CLIL), Татьяна Баковскимен CLIL енгізілуін басқару (Managing the introducing of CLIL) саласындағы зерттеулері жайлы, Филип Боллдың (Испания/Ұлыбритания) CALP, Translanguaging байланысты практикалық семинарларына қатысып, пікір алмастық. Сондай-ақ Линц қаласында өткен ғалым-зерттеушілер мен практиктердің тәжірибе бөлісу алаңына айналған CCLA-2020 «CLIL in European classroom» халықаралық конференциясына қатыстық. Тағылымдама барысында жинақталған материалдар ұсынылып отырган мақалаға арқау болды.

CLIL — оқытуда екі бағытты қамтитын тәсіл, яғни шетел тілін пән мазмұны мен шетел тілін оқу мен оқытуда бірдей қолдану [1]. «CLIL refers to the teaching of a current subject other than foreign languages in more than one language» деп анықтама береді EURYDICE [2]. Бұл тәсіл шетел тілін немесе пән мазмұнын оқудың жаңа формасы емес, ол бұған дейін қолданылып келген көптеген әдістердің басын құрайтын инновациялық технология. Д.Койлдың айтудынша, CLIL — билингвизм идеяларының әсерінің, шетел тілін екінші шет тілі ретінде менгеру идеяларының, когнитивті оқыту теориясы мен конструктивизм нәтижесі [1].

CLIL мазмұнды өзге тілде оқытуды мақсат ететін кіріктірілген тәсіл, тіл мен мазмұнды қатар менгеруді мақсат ететін жаңа педагогикалық тәсіл ретінде танылып отыр [1]. Д.Койл мен Д.Марштың еңбектерінде бұл тәсілге келесідей анықтамалар беріледі: CLIL педагогикалық парадигма, ол пән (мысалы, химия) мазмұнымен қатар тілді бірдей үйрену дегенді білдіреді және екінші тілді менгеруді жақсарту және екінші тілдің көмегімен тілдік емес салада, яғни тілдік емес пән бойынша, білім мен дағдыны дамытуды мақсат етіп, оқушыларға тілді дамытуға табиғи жағдай жасай алады және бұл оқушыларды тіл үйренуге ынталандырады [3; 1].

Еуропада мазмұн мен тілді кіріктіріп оқыту (CLIL) педагогикалық тәсілінің екі мақсаты бар. Біріншіден, оқушылардың оку пәні бойынша білім алудың қамтамасыз ету; ал екіншіден, шетел тіліндегі құзыреттіліктерін арттыру. Бұл жалпылама мақсаттармен қатар Еуропа елдері келесідей жайттарға баса назар аударады: оқушыларды интернационализацияланған қоғамда өмір сүруге дайындау және оларға енбек нарығында ең жақсы перспективалар ұсыну (әлеуметтік-экономикалық міндеттер); оқушылардың бойына шетел тілі арқылы өзге мәдениеттерге деген құрмет пен толеранттылық құндылықтарын сініру (әлеуметтік-мәдени міндеттер).

Оқушылардың келесі аспектілерді дамытуына мүмкіндік беру:

— шынайы практикалық мақсаттарды алға қоя отырып оқушыларды тіл үйренуге ынталандыру арқылы тиімді коммуникацияға екпін жасайтын тілдік дағдыларды дамыту (лингвистикалық міндеттер);

— пәнді білу және оқуға қабілеттілік, әр түрлі инновациялық тәсілдер арқылы пәннің мәнін ұғынуға ынталандыру (оку міндеттері).

Австриядағы CLIL дамуы жайлы Г.Ажубаның «Windows on CLIL in Austria» мақаласында елдегі лингвистикалық жағдайдан бастап оның мақсаты мен құрылымы, CLIL мұғалімдер дайындау, бұл инновациялық тәсілдің әдіснамасы мен оны жүзеге асыруға қажетті материалдар жайын қарастырған. К.Дальтон-Пуффер «CLIL classrooms as language learning environments: analysing classroom discourse» тақырыбында докторлық диссертация қорғап, бірқатар ғылыми мақалалар жариялады. С. Mewald пән мазмұннаға негізделе отырып шетел тілін оқытудың артықшылықтары мен кемшиліктері жайлы, австриялық техникалық колледждердегі HTL CLIL практикасы (U.Smith, T.Finker; K.Петер), қостілді мектептер жайлы әмпирикалық зерттеулер (И.Вальнер), орта мектептің төменгі буынның мақалалары билингвалды сабак дидактикасы (М.Вагнер-Хазелбауэр) жайлы ауқымды зерттеу жұмыстары жасалған.

*Негізгі бөлім**Әдіснамасы*

50-ден астам тілде сөйлейтін Австриядың көптілділік және билингвалды білім беру жайларда, бұл елдің халқының этникалық құрамына тоқталмауга болмас. Мұнда мекендейтін ұлттардың тілдері де әр түрлі статусқа ие: мемлекеттік тіл, әкімшілік тіл, ресми тіл статусын ие тіл, аймақтық тіл, аз ұлт өкілдерінің тілдері және олардың өз статусына сәйкес өзара қолдану комбинациясы да алуан түрлі (Кесте 1).

Кесте 1

Мекеме және қамтамасыз етілу статусы	Тіл статусы	Тілдер	ISCED деңгейі
Мектептің қамтамасыз етілуі	1 мемлекеттік тіл + 1 жергілікті емес тіл	неміс+ағылшын; неміс+француз; неміс+итальян	1–3
	1 мемлекеттік тіл + 1 ресми тіл статусына ие 1 аз ұлт/ аймақтық тіл	неміс+словен; неміс+хорват; неміс+венгр; неміс+чех; неміс+словак	
	1 мемлекеттік тіл +1 ресми тіл статусына ие аз ұлт өкілдерінің тілі + 1 жергілікті емес тіл	неміс+словен+ағылшын; неміс+словен+итальян	1
	1 мемлекеттік тіл + 1 аз ұлт өкілдерінің тілі ретінде мойындалған аймақтық емес тіл	неміс+сыған	1

[Content and Language Integrated Learning (CLIL) at school in Europe. Austria National Description].

Австрия Республикасының мемлекеттік тілі — неміс тілі [4] және ол §16, Abs. 1 SchUG35 сәйкес Австрияда оқыту тілі болып табылады. «Unterrichtssprache ist die deutsche Sprache, soweit nicht für Schulen, die im Besonderen für sprachliche Minderheiten bestimmt sind, durch Gesetz oder durch zwischen staatlichen Vereinbarungen an der es vorgesehen ist» §16(3) SchUGUnterrichtssprache, яғни мектептердегі оқыту тілі туралы тармағына сәйкес басқа шетел тілін оқыту тілі ретінде қолдануға да заңды негізде рұқсат етілген [5]. Неміс тілінің оқыту тілі ретіндегі статусына қоса оку жоспарында Неміс тілі «міндетті пән» ретінде барлық мектептерде оқытылуы көрсетілген. Сонымен қатар ең көп таралған шетел тілі — ағылшын тілі, екінші орында — француз тілі.

Автохонды топтардың тілі ретінде венгр, словен, хорват тілдері әкімшілік тіл статусына ие болса, ал чех, словак және сырған тілдері аз ұлт өкілдерінің тілі ретінде қорғалады [6]. Және осы тілдер CLIL технологиясын жүзеге асыруда тілдер комбинациясын құрауда есепке алынады.

Австрияда қостілді білім берудің әр түрлі модельдері жасалған: неміс және ағылшын тілдеріне негізделген элитарлы бағдарламалардан бастап, автохонды аз ұлт өкілдерінің, мигранттардың тілдерін қамтитын бағдарламалар да бар. Соңғы екі жайтын ескере отырып, қостілді білім берудің мақсаты қоғамда қостілділікті сақташыла ма, әлде қостілділік аясын арттыру ма деген сұрап туындаиды. Дегенмен, қостілді білім беруге деген кызығушылық артып келеді, бұл сірә, Австрияда аз ұлт өкілдерінің құқығын қорғау ниетінен туған болса керек.

Балаларға шетел тілін үйрету балабақшадан бастап қолға алынған: кішкентай кезінен тіл үйрету бала бақша тәрбиешілерінің міндеттіне жатады және мектепке дайындық болып табылады. Жекелеген федералдық облыстарда көптілділікті қолдауға айрықша назар аударылуда. Атап айтқанда, Тиролда балалардың ана тілін дамыту және неміс тілін үйренуіне қолдау көрсету мақсатында ана тілді тәрбиешілермен қатар неміс тілді педагогтар бірлесіп жұмыс атқарып келеді. 2005/06 оқу жылынан бастап окушыны бастауыш мектепке қабылдау алдында оның неміс тілін менгеру деңгейі анықталады. Егер неміс тілін әлі де болса үйрену қажет болған жағдайда, ата-аналарға қосымша сабак алуға көнсө беріледі және ол сабактар мемлекет тарапынан қаржыландырылады.

Нәтижелері

Бүгінде австриялық бастауыш мектептің оку бағдарламасында шетел тілін кіріктіріп оқыту бірінші сыныптан басталып отыр. Бастауыш мектептің алғашқы екі жылында шетел тілі (бұл әдетте, ағылшын тілі, ал кейбір мектептерде француз тілі немесе көршілес елдердің тілдері) кросскуррикулумдық тәсілмен, яғни, міндетті математика, жаратылыстану, өнер, музика және дene

шынықтыру пәндеріне кіріктіріліп оқытылады. Австрияда ағылшын тілін бастауыш сыныпта оқытуда қолданылатын кіріктірілген тәсіл — mini-CLIL, ағылшын тілін күнделікті оқушылармен қарым-қатынаста және оқушылардың өзара қарым-қатынасында кешенді қолдану басты назарда болады. Кіріктірілген тәсілді қолданатын мектептердің бәріндегі 1–2-сыныптарда ағылшын тілі аптасына бір рет mini-CLIL арқылы оқытылса, бастауыш сыныптың келесі екі жылында бұл концепция ары қарай жалғасады және қосымша күнделікті қарым-қатынасқа да назар аударылады.

CLIL орта мектептің орта буыны мен жоғары сыныптарында және әсіресе, кәсіби білім беру саласында аса маңызды рөл ойнайды. Австрия Болон декларациясын, ондағы университет студенттерінің академиялық ұтқырлығын, окудың үшінші сатысын шетел тілінде жалғастырылуын қолдайды.

Бүгінде CLIL әр түрлі ұйымдастырушылық формаларға ие. Австриялық CLIL қызметін жүзеге асырудың құқықтық негізі мектепте білім беруді ұйымдастыру туралы Зан § 16/3 (Schulunterrichtsgesetz) болып табылады [5]. «... Furthermore, the Provincial Educational Board, following an application from the head of a school (...), approves the use of a modern language as the language of instruction (working language) of this (...) seems to serve the purpose of improving education in foreign languages and does not prejudice the general accessibility of the individual formats and subject directions of different types of schools. This approval may also be granted to individual classes or individual subjects taught. (...)» [7]. Бастапқыда бұл Зан аз ұлт өкілдерінің тілінде оқытуды қамтамасыз ету үшін қабылданған болатын, алайда ол CLIL-дің кез келген формасы үшін негіз болып табылады. CLIL-ді оқуға ниет білдірген оқушыларға ешқандай талап қойылмайды [8]. Бастауыш мектепке қабылданған әрбір оқушы осы бағдарламаға қосылады.

Австрияның Білім туралы Заңына енгізілген өзгеріс мектеп бағдарламасындағы CLIL позициясын бекітіп берді, осылайша жекелеген мектептерге CLIL бағдарламасын енгізуде автономия берілді. CLIL курсын құрылымдауға келгенде оку бағдарламаларын әр мектеп өз ыңғайына қарай бейімдеуге құқылы: жалғыз шарты — егер CLIL енгізілетін болса, демек тіл мен апталық сағат саны анықталып алынуы туіс (BMBWF 2018: Lehrpläne — allgemeinbildende höhere Schulen) [9]. Бұл тәсіл мектептердің қажеттігіне, оқушылар мен мұғалімдерге сәйкес келетін жеке CLIL бағдарламаларды жүзеге асыруға, сондай-ақ бағдарламаны қолда бар ресурстар мен оқытудың жеке мақсаттарына қарай құрылымдауға мүмкіндік береді. Сондықтан да CLIL жобалар интенсивтілігі мен ауқымы, созылатын уақытына қарай әр түрлі болып келуі және hard CLIL бағдарламалары мен кездесісоқ CLIL бағдарламалары арасында әрқыл формаларға ие болуы мүмкін. Жергілікті мектеп жағдайына сәйкес келетін оку бағдарламаларын құрастырудың еркіндікten болуын мектептерге берілген артықшылық деп қарастыруға болар еді, дегенмен, басшылыққа алатын накты қағидалардың болмауынан, директивті органдар тарапынан басшылықтың әлсіздігінен CLIL бағдарламаларының басым көпшілігі «өте темен деңгейде» бастау алды деп топшылайды Дальтон-Пуффер.

Австрияда CLIL «Englisch als Arbeitssprache» (EAA) деген термин арқылы таныстал. «EAA means using English or the foreign language in teaching situations ranging from short project to bilingual education throughout the whole school year» [10]. Мұнда тіл пән мазмұнын оқытуда қолданылуы мүмкін құрал ретінде қарастырылады, яғни мазмұнды оқыту мен тіл үйрену катар жүреді. «Мазмұнды оқыту» және «тіл үйрену» деген терминдердің қолданылуы — сабактың осы бағытта ұйымдастырылуы пәнди саналы түрде оқытуға ықпал етіп, оқушыларды мазмұн мен шетел тілін бірдей саналы түрде оқуға жетелеуі туіс дегенді білдіреді [10]. «Englisch als Arbeitssprache» (EAA) тілдік және оқыту мақсаттарына пәндік саланы қоса отырып, лингвистикалық қабілеттерді де арттыру; пән саласында шетел тілін қолданудың пайдасы туралы түсінікті кеңейту арқылы ынтаны арттыру; болашаққа, кәсіби мансап пен әлеуметтік өзгерістерге дайындау; оқушының шетел тілі бойынша білімін жақсарту және коммуникациялық құзыреттілігін арттыру, сонымен қатар шетел тілінде жұмыс істей барысында кездесетін әр түрлі қындықтарды женуге қажетті дағыларды қалыптастыру жатады.

Австрияда CLIL концепциясы орта білім беретін техникалық мектептердің оку жоспарынан берік орын алғанын айрықша атап кеткіміз келеді. «2011 жылы қабылданған техникалық кәсіптік мектептердің жаңа оку жоспарларында CLIL оку мен оқытудың міндетті элементі болып табылады. Осылайша Австрия еуропалық CLIL қауымдастыры арасында жеке дара ерекшеленген позицияны иемденіп тұр, себебі Еуропаның көптеген елдерінде бұл тәсіл оқушылар өз еркімен таңдай алатын билингвалды оқытудың бөлігі ретінде қолданылып отыр». «Mit dem Inkrafttreten der neuesten Generation von HTL-Lehrplänen im Jahr 2011 wurde CLIL als ein verpflichtendes Element des Lehrens und Lernens an technischen Schulen verankert. Österreich befindet sich damit in einer vorerst einzigartigen Position

innerhalb der europäischen CLIL Community, da in vielen anderen europäischen Staaten CLIL meist ausschließlich als Teil bilingualer Lehrgänge, die von Schüler/innen auf freiwilliger Basis gewählt werden können, zum Einsatz kommt» [11]. CLIL-дің HTL үшін артықшылығы: мамандыққа дайындауда: HTL бітірушілері өз мамандықтарында ағылшын тілін жиі қолданады. Шетел тілін үйренуде: шетел тілінде ауызекі коммуникация іскерлігінің жақсаруы, сейлеу кедергілерін жену. Мектеп саясатында: оқушылар үшін тартымдылықтың артуы, оқушылардың ұтқырылышы. Мұғалімдерге қойылатын жана талаптың қүшесі: мұғалімдердің ішкі ынтасты мен қызығушылығының артуында.

HTL мектептерде CLIL бағдарламаларын ендіру тәжірибесін сараптай келе келесідей Good CLIL Practice мысалдарын ұсынуға болады:

— CLIL бағдарламасын оку процесіне енгізуден алдында Teambilding, яғни пән мұғалімі мен тіл мұғалімінің тандемі құрылуы тиіс.

— Жергілікті педагогикалық ЖОО (PH) пән мұғалімдеріне арнап ағылшын тілі курстарын ұйымдастырады және Cambridge 1st Certificate алу мүмкіндігі қарастырылады; жергілікті ағылшын тілі мұғалімдері пән мұғалімдеріне арнап тілдік біліктілікті арттыру курстарын ұсынады.

— CLIL-ді сарапал қолдану: яғни неміс тілінде оқытқан дұрыс деп табылатын тақырыптар мен салаларды анықтау (мысалы, өлшем мен нормалар ағылшын және неміс тілдерінде бір-бірінен қатты ерекшеленеді).

— Кім-нени-қашан-қаншалықты ауқымда CLIL бағдарламасы аясында оқытылуы керек екені алдын ала келісіледі.

— CLIL сыныпта оқушы саны 20-дан аспайды; оқушыларға құнделікті ағылшын тілінде «бірнәрсе» ұсынылып тұрады.

— Team Teaching: жыл сайын тандемде жұмыс жасайтын пән мен тіл мұғалімі және олардың міндеттері анықталады.

— Сабакта тақырып бойынша кездесетін глоссарий алдын ала дайындалады; ағылшын тілі сабагында пән сабагы үшін маңызды болып табылатын, мысалы, лабораториялық жұмыс есебі, презентация, т.б. мәтін сорттары қарастырылады; сабакта қос тілді сөздік, онлайн сөздік қолжетімді; мұғалімдер екі тілді араластыруға рұқсат береді, тек шетел тілін белсенді қолдану басымдылыққа ие.

Бүгінде CLIL австриялық мектептің құрамадас бір бөлігіне айналды, оку материалдары және мұғалім даярлау концепциясымен қамтамасыз етілген, үздіксіз білім беру семинарлары жұмыс істейді [12]. Кіріктілген сабактардың 90 % ағылшын тілінде жүргізіледі, алайда оқыту француз тілінде немесе Австриямен шекаралас көршілес елдердің тілдерінде жүргізілетін мектептер де бар. Сұраныс төмен тілдер де кездеседі, оның себебі — олардағы қажетті оку материалдарының тапшылығы. Сонымен қатар шетел тілін классикалық оқыту мен шетел тілін оқыту тілі ретінде үйрету формаларын мектептегі тілдік даярлықта дұрыс қолдану арқылы лингвистикалық диверсификация қамтамасыз етіледі. Осылайша «дәстүрлі» шетел тілі ретінде оқылатын кез келген тілді оқыту тілі ретінде қолдана отырып үйренуге болады. Австрияда CLIL-дің өзіндік ерекшелігі бар. Мұнда шетел тілі ретінде кей жағдайда неміс тілінің де қолданылуы мүмкін. Бұл елдегі көптілділік пен автохтонды тілдердің әкімшілік статусына байланысты. Еуроодакта бұгінде CLILiG (Content and Language Learning in German) жобасы, оны мигранттарға неміс тілін үйретуде қалай қолдану мәселесі зерттелуде.

Негізгі оқыту тілінен (неміс) басқа тілдерде оқытылатын пәндер туралы ешқандай ұлттық статистикалық мәлімет таба алмадық. Алайда, австриялық тәжірибелі сараптай келе, география, тарих және биология ең кең тараған CLIL-пән деп топшыладық. Мұнда пән таңдау едәуір дәрежеде білікті мұғалімдер мен оку материалына байланысты. Соңғы жылдары Төменгі Австрияның білім беру кеңесі академиялық орта мектептерде мұғалімдерді математика, физика және химия сабактарында CLIL тәсілін қолдануға ынталандыру керек деген ұсыныс жасаған болатын. Мұғалімдерге дидактикалық және тілдік дайындықтан өту үшін өндірістен қол үзбей қасіби біліктілікті арттыру жолдары ұсынылды.

Австрияда бастауыш мектеп пен орталу мектепте мұғалім болу үшін педагогикалық жоғарғы оқу орнын тәмамдау керек. Ал академиялық орта мектеп (Allgemeinbildung Höhere Schule) мұғалімінің өз пәні бойынша австриялық университеттің магистрі деген дәрежесі болуы керек. Австрияда орта мектеп мұғалімдерінің басым бөлігі екі пән бойынша маманданады. CLIL сабакта тіл мұғалімдері көбінесе екінші пәндерін шетел тілінде береді. Мұғалім өз пәнін неміс тілінен басқа тілде оқыту мәселесін мектеп басшылығы келесідей жайттарды есепке ала отырып шешеді: мұғалім CLIL қолданылатын тілдің мұғалімі ме? CLIL сабак жүргізілетін тілде сөйлейтін елде болған ба, дәлірек

айтсақ, сонда оқып немесе жұмыс істеген ба? CLIL сабак жүргізуге қажетті лингвистикалық және әдіснамалық дайындықтан өткен бе? Мұғалім CLIL тілінің сөйлеушісі ме? CLIL тілін менгеру дәрежесін растайтын тілдік емтихан тапсырған ба? Келесі шешім – Team-teaching, яғни пән мұғалімі мен тіл мұғалімінің тандемі, мұнда әдетте тіл мұғалімі ана тілді (native speaker) болып келеді.

Бүгінде австриялық педагогикалық ЖОО басым бөлігі әдістемелік курста CLIL бағдарламасын қоса ұсынады. Оған бөлінетін сағат саны бірнеше сағаттан бір немесе екі семестрге дейін болуы мүмкін. Және курстың сонынан студенттерге сертификат беріледі. Австриялық университеттер әлі де болса кіркірілген оқыту бойынша мұғалімдерге арналған интенсивті оқыту курстарын ұсына қоймаған, бұл тақырып әдіснамалық курска кіркірілген.

Шетел тілін 1–сыныптан бастап кросс-куррикулум тәсілімен оқыту оқу бағдарламасына енгізілгеннен кейін мұғалімдерді алдын ала және жұмыс барысында үздіксіз білім алу бағдарламасы аясында дайындау жүзеге асырылып келеді. Кейбір педагогикалық ЖОО CLIL бойынша екі-төрт семестрге созылатын үздіксіз білім беру семинарларын (Akademielehrgänge) ұсынады. Ұлттық деңгейде координация жоқ. Ауқымды семинарлар үшін оқу бағдарламаларын педагогикалық ЖОО өздері әзірлейді. Мысалы, Грац-Эггенберг педагогика Орталығы ағылшын тілін жетік менгерген барлық пән мұғалімдеріне арналған үш айлық дайындық курсында CLIL әдіснамалық негіздері, практикалық зерттеулер (action research) сараптамаларын және құқықтық аспектілерді ұсынды. Осы жылы Клагенфурт университеті Австрия тілдік құзыреттіліктер орталығымен (Österreichisches Sprachen-Kompetenz-Zentrum/ ÖSZ) ынтымақтастықта төрт семестрлік курс ұйымдастырды. Мақсатты нысаны — педагогикалық тәжірибесі үш жылдан кем орта мектеп мұғалімдерін оқыту. Бұған қосымша тағы да *Professionalität im Lehrberuf* (ProFiL) төрт семестрлік университеттік оқу бағдарламасына қатысқан мұғалімдер педагогика магистрі дәрежесін алуына болады. [13]. Вена қалалық білім беру кеңесі Вена педагогикалық ЖОО бірлесе отырып үздіксіз оқыту семинарлары аясында екінші пәндерін ағылшын тілінде оқытқысы келетін орталau мектеп мұғалімдеріне арнап екі семестрлік Dual Language Programme (DLP) ұсынады.

Мұғалім даярлау курсының алғашқы сатысында, кіркірілген оқыту әдістемесімен қатар шетел тіліндегі ауызекі сөйлеу іскерліктерін дамытуға екінші пәндерінде оқытудың қарастырады.

Осы орайда гранттық ғылыми-зерттеу жобасы аясында мектеп мұғалімдеріне арналған және үштілді оқыту жүйесіне ауысуға пән мұғалімдерін жаңа инновациялық тәсілге дайындауды мақсат еткен «Орта мектептердегі CLIL технологиясы» атты кешенді кәсіби біліктілікті арттыру курсының бағдарламасы құрастырылып, Тараз мемлекеттік педагогикалық университеттінде қолданыска енгізілді. Бағдарлама тек пән мұғалімдері ғана емес, шетел тілі пәнінің мұғалімдеріне арналған контентті және CLIL сабакта АКТ қолданылуы сыңды салаларды қамтыды [14].

Сонымен, CLIL қызметтің жүзеге асырудың құқықтық негізі мектепте білім беру туралы Заңмен § 16/3 (Schulunterrichtsgesetz) реттелген. Мұның бәрі ерікті түрде жүзеге асырылады, өйткені Австрияда шетел тілін оқыту тілі ретінде қолдануға байланысты ешқандай занды міндеттеу жоқ. Билингвалды мектептер мен билингвалды сабактар жекелеген мектептердің инициативасымен жүзеге асырылады, мұның басты алғы шарты CLIL-мұғалімнің пәндік және тілдік құзыреттілігі және оқу материалының болуы. Сонымен қатар ынталы мұғалімдерге дидактикалық және тілдік дайындықтан өту үшін өндірістен қол үзбей кәсіби біліктілікті арттыру жолдары қарастырылған. Атап айтқанда, кросс-куррикулум тәсілімен оқытуды жүзеге асыратын мұғалімдерге педагогикалық ЖОО CLIL бойынша екі-төрт семестрге созылатын үздіксіз білім беру семинарларын ұсынады. Ал ауқымды семинарлар үшін оқу бағдарламаларын педагогикалық ЖОО өздері әзірлейді.

Корытынды

Корытындылай келе, Австрия мектептерінде CLIL бағдарламасын қалай құрылымдау керек, қалай жүзеге асыру қажеттігін реттейтін реңсі басшылық қағидалар жоқ деуге болады, сол себепті бағдарламаның инициаторлары CLIL әдіснамасын және онымен байланысты әкімшілік мәселелерді терең түсінуі қажет.

Австриялық педагогикалық білім беру жүйесі әзірлеген мектеп мұғалімдері қос мамандық менгеріп шығатын болғандықтан, егер CLIL-сабак тілі ағылшын тілі болатын болса, қосымша әдіснамалық білім алу мүмкіндігін пайдалана отырып мұғалімдер бұл әдісті жүзеге асыра алатынына күмән жоқ. Тек мектеп әкімшілігінің қолдауы болса болғаны, өйткені Австрияда оқытудың инновациялық әдістерін, инновациялық жобаларды ендіру мәселесінде мектеп директоры мен

мектеп әкімшілігі үлкен автономияға ие. Австриялық ғалымдардың айтуынша, CLIL-курстардың оқу материалдарымен қамтамасыз етілуі әлі де болса назардан тыс қалып отырған мәселе және CLIL-мұғалімдерін дайындау, олардың көсіби біліктілігін арттыру мәселесі әлі де болса жіті көңіл бөлуді қажет етеді. Осы орайда Қазақстанның Білім және ғылым министрлігі тарарапынан үштілді білім беру жүйесіне көшу бағытында үйимдастырылып жүйелі түрде жүзеге асырылған жұмыс, атап айтқанда процесс іске қосылғанға дейін үш тілде оқытылатын пәндер бойынша окулықтардың әзірленуі, пән мұғалімдерінің тілдік (ағылшын тілі) және CLIL бойынша әдіснамалық даярлықтан өтуі, шетел тілі пән мұғалімдерінің CLIL әдіснамасы бойынша біліктілігін арттыру курсарының үйимдастырылуы, шетелдік әріптестердің назарын аударып және жоғары бағаланып отыр.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. *Content and language integrated learning*. Cambridge: Cambridge University Press. 2010.
- 2 EURYDICE 2006: *Content and Language Integrated Learning at Schools in Europe*. Directorate-General for Education and Culture: Brüssel.
- 3 Marsh D., et al.; European Framework for CLIL Teacher Education. A framework for the professional development of CLIL teachers. European Centre for Modern Languages: Graz. 2010.
- 4 B-VG §8, Abs. 1, BGBl. Nr. 1/1930. BGBl соңғы өзгеріс енгізілді. I № 81 -2005. 01.09.2005 күшіне енді.
- 5 Bundesgesetz über die Ordnung von Unterricht und Erziehung in den im Schulorganisationsgesetz geregelten Schulen (Schulunterrichtsgesetz — SchUUG)StF: BGBl. № 472. -1986 (WV).Gesetzesstext.
- 6 Minderheitensprachen in Österreich. — [Электронды ресурс]. — Колжетімді: https://de.wikipedia.org/wiki/Minderheitensprachen_in_Oesterreich.
- 7 Education Act, Federal Gazette no. 767/1996, 18.
- 8 Englisch als Arbeitssprache: Modelle, Erfahrungen und Lehrerbildung / ред. G. Abuja — Graz: Zentrum für Schulentwicklung. [berichtereihe III, 4], 1998.
- 9 Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung. «Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrpläne — allgemeinbildende höhere Schulen, Fassung vom 01.09.2018». Retrieved from <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10008568&FassungVom=2018-09-01>
- 10 Mewald C. Paradise lost and found: A case study of content based foreign language education in Lower Austria: Ph.D.Thesis / ClaudiaMewald. — Norwich: University of East Anglia, 2004.
- 11 Gierlinger E. Innovative Impulse aus dem Europäischen Fremdsprachenzentrum des Europarates: Die CLIL-Matrix in der Unterrichtspraxis /C. Carré-Karlinger, E.Fuchs, C. Lechner // Praxisreihe 13. EINE INITIATIVE DES Bundesministeriums für Unterricht, Kunst und Kultur. Österreichisches Sprachen-Kompetenz-Zentrum. — 2010.
- 12 Sprach- und Sprachunterrichtspolitik in Österreich. Länderprofil / ÖSZ, BMUKK, und BMWF (Eds.). — Graz/Wien: ÖSZ, 2009. — 138 S.
- 13 Professionalität im Lehrberuf — Profil (MA). - [Электронды ресурс]. — Колжетімді: <https://www.aau.at/universitaetslehrgaenge/professionalitaet-im-lehrberuf/>
- 14 Kozhamzharova D.P. The main results of research on the CLIL project in Taraz State Pedagogical University / D.P. Kozhamzharova, G.B. Issabekova, N.T. Duisenova, A.Akhmetova, G.Eskermesova // J Adv Pharm Edu Res. — 2019. — Т. 9, № 1 — P.38–43.

Г.Б. Исабекова, Н.Т. Дүйсенова

Опыт применения предметно-языкового интегрированного подхода (CLIL) в Австрии

В статье рассмотрена и проанализирована австрийская практика CLIL технологии как инновационная форма, удовлетворяющая требованиям и вызовам современного времени. Опираясь на свой научно-практический опыт и обмен опытом с австрийскими учеными, экспертами и практиками, авторами сделан историко-языковой обзор внедрения предметно-интегрированного обучения в школьную практику Австрии, проанализированы предпосылки внедрения CLIL в образовательную систему, цели и структуру CLIL. Билингвальные школы и билингвальные уроки осуществляются по инициативе отдельных школ и главной предпосылкой является предметно-языковая компетенция CLIL учителей и наличии учебных материалов по предмету на иностранном языке, изучены причины разнообразия предметно-языковой комбинации в школе, адаптации CLIL моделей типу школ, программе предметно-языкового обучения, учебной группе и ситуации в школе. Авторами изложена концепция

непрерывного образования педагогических вузов по программе CLIL для учителей, участвующих в реализации кросс-куррикулярного подхода. Обеспечение языковой лингвистическая диверсификации через форму правильного применения иностранного языка в качестве объекта классического языкового образования и в качестве языка обучения изучено как преимущество.

Ключевые слова: полилингвизм, инновационный подход, кросс-куррикулум, CLIL, предметно-языковое интегрированное обучение, билингвальное образование, образовательная технология, непрерывное образование.

G.B. Issabekova, N.T. Duisenova

Austrian experience of content and language integrated learning (CLIL)

The article reviews and analyses the Austrian practice of CLIL technology as an innovative form that meets the requirements and challenges of modern society. Based on their scientific and practical experience and exchange of experience with Austrian scientists, experts and practitioners, the authors make a historical and linguistic overview of the implementation of subject and language integrated learning in Austrian school practice, analyze the prerequisites of the CLIL in the educational system, goals and structure of the CLIL. The bilingual schools and bilingual lessons are individual and autonomous initiative of schools schools and the main prerequisite is the subject-linguistic competence of the CLIL teachers and the availability of subject materials in a foreign language. The reasons for the diversity of the subject-linguistic combination in the school, the adaptation of the CLIL models to the school type, the subject-language curriculum, the study group and the school situation are analysed. The concept of continuous education of teachers' colleges under the CLIL programme for teachers involved in the implementation of the cross-curricular approach is presented. Ensuring language/linguistic diversification through forms of correct application of a foreign language as the object of classical language education and as a language of instruction is seen as an advantage.

Keywords: polylingualism, innovative approach, cross-curriculum, CLIL, Content and Language Integrated Learning, bilingual education, Lifelong Learning.

References

- 1 Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. *CLIL: Content and language integrated learning*. Cambridge: Cambridge University Press. 2010. [in English].
- 2 EURYDICE 2006: *Content and Language Integrated Learning at Schools in Europe*. Directorate-General for Education and Culture: Brüssel. [in English].
- 3 Marsh D., et al.; European Framework for CLIL Teacher Education. A framework for the professional development of CLIL teachers. European Centre for Modern Languages: Graz. 2010. [in English].
- 4 B-VG §8, Abs. 1, BGBl. Nr. 1/1930. BGBl songy osgeris engisildi. I Nr. 81/2005. 01.09.2005 rushineendi [B-VG §8, Abs. 1, BGBl. № 1 -1930 changed by BGBl. I № 81 -2005. Entry into force on 01.09.2005] [in German].
- 5 Bundesgesetz über die Ordnung von Unterricht und Erziehung in den im Schulorganisationsgesetz geregelten Schulen (Schulunterrichtsgesetz — SchUG)StF: BGBl. Nr. 472/1986 (WV) [Federal Law on the organization of Teaching and Education in Schools regulated by the School Organization Act (School Education Act — SchUG)StF: BGBl. № 472]. (1986 (WV). *Gesetzestext* [in German].
- 6 Minderheitensprachen in Österreich [MinorityLanguages in Austria]. (n.d.) [wikipedia.org](https://de.wikipedia.org/wiki/Minderheitensprachen_in_%C3%96sterreich). Retrieved from https://de.wikipedia.org/wiki/Minderheitensprachen_in_%C3%96sterreich[in German].
- 7 Education Act, Federal Gazette no. 767/1996, 18.
- 8 Abuja G. (Eds.). *Englisch als Arbeitssprache: Modelle, Erfahrungen und Lehrerbildung*. [English as Language of Instruction: Models, Experience and Teacher Training]. Graz: ZSE. [berichtereihe III, 4], 1998[in German].
- 9 Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung. «Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrpläne — allgemeinbildende höhere Schulen, Fassung vom 01.09.2018» [The Austrian Federal Ministry for Education, the Arts and Culture, and the Austrian Federal Ministry for Science and Research. «Complete legislation for curricula — higher general education schools. Version from 01.09.2018»] (2018, 01 September)Retrieved from <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10008368&FassungVom=2018-09-01> [in German].
- 10 Mewald C. (2004). Paradise lost and found: A case study of content based foreign language education in Lower Austria.*Ph.D.Thesis*.Norwich: University of East Anglia [in English].
- 11 Gierlinger, E., Carré-Karlinger, C., Fuchs, E., Lechner, C. (2010) Innovative Impulse aus dem Europäischen Fremdsprachenzentrum des Europarates: Die CLIL-Matrix in der Unterrichtspraxis./ [Innovative Impulse from European Foreign Language Center of European Council: CLIL-Matrix in lessonPractice]*Praxisreihe 13*. INITIATIVE of Austrian Federal Ministry for Education, the Arts and Culture. *AustrianCentreforLanguageCompetence*[in German].

12 ÖSZ, BMUKK, und BMWF (Eds.). (2009). *Sprach- und Sprachunterrichtspolitik in Österreich. Länderprofil. [Language Education Policy Profile: Länderbericht Österreich]*. Graz/Wien: ÖSZ [in German].

13 Professionalität im Lehrberuf — Profil (MA) [Professionalism in the teaching profession — Profile MA]. (n.d.). *aau.at*. Retrieved from:<https://www.aau.at/universitaetslehrgaenge/professionalitaet-im-lehrberuf/>[in German].

14 Kozhamzharova, D.P., Issabekova, G.B., Duisenova, N.T., Akhmetova, A., Eskermesova, G. (2019). The main results of research on the CLIL project in Taraz State Pedagogical University [The main results of research on the CLIL project in Taraz State Pedagogical University]. *J Adv Pharm Edu Res.*, 9(1), 38–43.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ INFORMATION ABOUT AUTHORS

Abdakimova, M.K. — PhD, Associate Professor, Karaganda economic University Kazpotrebsoyuz, Kazakhstan.

Abirov, D.A. — PhD student of the 3rd year, Zhetsu state university named after I.Zhansugurov, Department of Pedagogy and psychology, Faculty of Pedagogy and psychology, Zhansugurova, Taldykorgan city, Kazakhstan.

Akbayeva, G.N. — Candidate of Pedagogical Sciences. Associate Professor of the Department of theory and practice of foreign language training, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.

Akhmadieva, Zh.K. — Associate Professor, International University of Astana, Kazakhstan.

Akhmetova, A.Zh. — Doctoral student of the specialty: Foreign language: two foreign languages, department of English and teaching methods, Sh. Ualikhanov Kokshetau State University, Kazakhstan.

Akhmetova, D.R. — Doctoral student of the 3rd year of the department of theory and practice foreign language preparation, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.

Akhmetzhanova, A.I. — Professor of the Department of Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.

Andreyeva, O.A. — Doctoral Student, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.

Assanova, D.N. — Candidate of Pedagogical Sciences. Associate Professor of the Department of theory and practice of foreign language training, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.

Astanov, R.A. — Master's degree student of the higher school of pedagogical Sciences, Pavlodar Pedagogical University, Pavlodar, Kazakhstan.

Bekenova, A.S. — Master of Engineering Science, Senior Lecturer, West Kazakhstan Agrarian-Technical University named after Zhangir Khan, Uralsk, Kazakhstan.

Ben Chung Hsing Kuo — PhD, Professor, Department of Psychology, University of Windsor, Ontario, Canada.

Constance DeVereaux — PhD Associate Professor in Residence and Director, MFA Arts Administration at the University of Connecticut.

Dalbergenova, L.E. — Doctor of philosophy (PhD), associate Professor of the department of English language and teaching methods, Sh. Ualikhanov Kokshetau State University, Kazakhstan.

Dorin, Isoc — Professor of Technical Sciences, Technical University of Cluj-Napoca, Romania.

Druzhinina, N.V. — 2nd year post-graduate, Department of theory and practice of foreign language training, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.

Duisenova, N.T. — master-student, Taraz regional University named after M.Kh.Dulati, Kazakhstan.

Dyakov, D.V. — Candidate of philology, Associate Professor of Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.

Dzholdanova, D.K. — Master of Education (foreign languages), doctoral student of the Department of Theory and Methods of Foreign Language Training, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.

-
- Eralinova, T.E.** — Master of pedagogical science, senior teacher of the department of foreign philology. Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Gamper, Ya.** — Doctor PhD, professor at the Institute of German studies, Justus-Liebig-University of Giesen, Germany.
- Issabekov, A.A.** — 2nd year MA student, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Issabekova, G.B.** — PhD, Taraz regional University named after M.Kh.Dulati, Kazakhstan.
- Jantassova, D.D.** — Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, the head of Foreign Languages Department, Karaganda Technical University, Kazakhstan.
- Kabdieva, A.A.** — 2-year doctoral student in "Pedagogy and Psychology", L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan.
- Kazhiakparova, Zh.S.** — Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Natural and Scientific Disciplines, West Kazakhstan Innovativeand Technological University, Uralsk, Kazakhstan.
- Kenzhebaeva, Zh.T.** — Master of pedagogical Sciences, teacher of the higher school, Pavlodar Pedagogical University, Kazakhstan
- Khairullina, A.S.** — Master of Engineering and Technology, Senior Lecturer, West Kazakhstan Agrarian-Technical University named after Zhangir Khan, Uralsk, Kazakhstan.
- Kokhanover, T.A.** — Master of pedagogical science, senior teacher of the department of theory and methodology of foreign languages training, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Kopzhasarova, U.I.** — Candidate of pedagogical sciences, associate professor of the department of theory and practice foreign language preparation, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Kostina, E.A.** — Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Novosibirsk State Pedagogical University, Russia.
- Kubieva, V.A.** — Senior Lecturer, K. Zhubanov Aktobe Regional State University, Kazakhstan.
- Kudyshva, A.A.** — Candidate of Pedagogic Sciences, professor of «Psychology and pedagogy» Department of Toraighyrov University, Lomov Street 64, Pavlodar, Kazakhstan.
- Kulsharipova, Z.K.** — Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant professor of the higher school of pedagogical Sciences, Pavlodar Pedagogical University, Kazakhstan.
- Kultan, J.** — Doctor of Philosophy PhD, professor of the department Applied computer science, Economics of University, Slovakia.
- Litovkina, A.T.** — PhD, habilitated professor, Selye Janos University, Slovakia, Komarno.
- Mardenova, G.B.** — Senior teacher of the higher school of Humanities, Pavlodar pedagogical University, Pavlodar, Kazakhstan.
- Mulikova, S.A.** — PhD, Associate Professor, Karaganda economic University of Kazpotrebsoyuz, Kazakhstan.
- Nurbekova, G.** — Doctoral student of the L. N. Gumilyov Eurasian national University, Kazakhstan.
- Petrova, M.** — Professor, D.Sc in Physics and Mathematics, Assoc.Prof. St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Bulgaria; Professor Economics and Management in Department of Management, ISMA University, Riga, Latvia,
- Polupan, K.L.** — Candidate of pedagogical sciences, Deputy Director of the project office, associate Professor of the Institute of education, Immanuel Kant Baltic Federal University, Kaliningrad, Russia.
- Pshembayev, M.** — PhD student of «Psychology and pedagogy» Department of Toraighyrov University, Lomov Street 64, Pavlodar, Kazakhstan.
- Rakhmetova, Sh.S.** — The 3rd year PhD student of Kokshetau University named after Sh. Ualikhanov, "English Language and Teaching Methods" department, Kazakhstan.

-
- Sabirova, R.Sh.** — Candidate of Psychology sciences, professor, head of Psychology department, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Sarzhanova, G.B.** — Associated Professor, PhD, the Head of the Department of the theory and practice of foreign language training of the Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Serik, M.** — Doctor of pedagogical sciences, professor of the department of Computer science, L.N. Gumilyov Eurasian national University, Kazakhstan.
- Shkutina, L.A.** — Doctor of pedagogical sciences, Professor, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Shunkeyeva, S.A.** — PhD, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Smagulova, G.Zh.** — A Senior teacher of the Department of the theory and practice of foreign language training of Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Smagulova, T.G.** — 2nd year master student, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Sultanova, Z.Y.** — Second-year master's student, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Syrymbetova, L.S.** — Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, First Vice-Rector at Innovative University of Eurasia, Pavlodar, Kazakhstan.
- Tleuzhanova, G.K.** — Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Udartseva, T.S.** — 3rd year PhD student, Department of theory and practice of foreign language training, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Umurkulova, M.M.** — 2nd year PhD student, Psychology department, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Urazbayeva, G.T.** — Doctor of pedagogical sciences, Professor M.A., L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan.
- Utepov, M.B.** — Candidate of Pedagogical Sciences, docent, K. Zhubanov Aktobe Regional State university, Kazakhstan.
- Uteubaeva, E.A.** — Candidate of pedagogical sciences, associate professor of the department of theory and methodology of foreign language teaching, Karagandy university of the name of academician E.A.Buketov, Kazakhstan.
- Vasic, B.K.** — Ph.D., AP, CEO Association «Society for Academic Activity», Nis, Serbia.
- Zhakubaldina, B.B.** — Master's degree student of the Psychology and Pedagogy of S. Toraighyrov University, Pavlodar, Republic of Kazakhstan.
- Zhantlessova, A.B.** — Candidate of Technical Sciences, Ph.D., senior lecturer at the Kazakh agrotechnical University named after S. Seifullin, Astana, Kazakhstan.
- Zhetpisbayeva, B.A.** — Doctor of pedagogical Sciences, Professor of Karaganda University named after academician E.A. Buketov, Karaganda c., Republic of Kazakhstan.
- Zhorabekova, D.M.** — 3d year PhD student, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.
- Zhuman, A.K.** — 3d year PhD student, Karagandy University of the name of academician E.A. Buketov, Kazakhstan.

2020 жылғы
«Қарағанды университетінің хабаршысы. Педагогика сериясы»
журналында жарияланған мақалалардың көрсеткіші

Указатель статей, опубликованных в журнале
«Вестник Карагандинского университета. Серия Педагогика»
в 2020 году

Index of articles published in
«Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy Series»
in 2020

№ с.

ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МЕН ТЕОРИЯСЫ
ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ
THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

	№	с.
<i>Abayeva N.F., Yerakhtina I.I., Mustafina L.M., Kurymbayev S.G.</i> Currently topical problems of teaching mathematics at the Technical University	1	23
<i>Abildina S.K., Imanbetov A.N., Sabanbayev N.I., Danek J.</i> Features of the modern pedagogical process of forming the national identity of students	1	6
<i>Abirov D.A.</i> Content system of the lyceum and gymnasium Educational program	4	55
<i>Agayeva S.A., Kaliyeva E.I., Kitibayeva A.K.</i> Research and methodology competency through the different contexts	2	25
<i>Anesova A.Zh., Zhumataeva E.</i> The role of zh. aimautov's basic principles in teaching psychology to future specialists.....	1	62
<i>Barabanova Ye.I., Adilgazinov G.Z., Zhakupov A.T.</i> Features of the professional development of students with special educational needs under the condition of an inclusive college	1	14
<i>Kalizhanova A.N., Maryshkina T.V., Shelestova T.Yu., Aupenova A.U., Letyaikina T.A.</i> RELO MOOC experience: facilitating online learning with a diverse group of the participants.....	3	12
<i>Kopzhassarova U.I., Sultanova Z.Y., Akhmetova D.R., Akhmetzhanova A.I., C. DeVereaux.</i> Development of senior school students' independent work skills through the use of virtual learning environment ...	4	48
<i>Kubieva V.A., Tleubergenova M.A., Vasic B.</i> Development of value orientations of Kazakhstan youth	2	6
<i>Kulsharipova Z.K., Mardenova G.B., Astanov R.N., Zhantlessova A.B.</i> Innovative potential of the youth creative development at the university stage of professional formation	4	24
<i>Kulsharipova Z.K., Syrymbetova L.S., Zhakubaldina B.B., Kenzhebaeva Zh.T.</i> Mediation services in the educational system: skills' formation of interpersonal relations' culture.....	4	63
<i>Kulsharipova Z.K., Tokabayeva S.N., Syrymbetova L.S.</i> Interpersonal conflicts in adolescence	2	54
<i>Mazhenova R.B., Beisenbekova G.B., Yelshina M.K., Danek J.</i> Formation of the polylingual personality of pupils of secondary school.....	3	18
<i>Mikhailova N.B., Baimukhanova M.T., Marat E.T.</i> Features of personality socialization by means of self-knowledge.....	2	63
<i>Mikhailova N.B., Baimukhanova M.T., Pazylbek B.K.</i> Features of the updated curricula and improvement of the educational process.....	1	55
<i>Mukhtarova Sh.M., Pazylbek B.K.</i> Patriotism as a condition of formation of person's civic identity	3	25
<i>Petrova M., Uteubayeva E.A., Kokhanover T.A.</i> Didactic approach to the process of communicative competence formation	4	79
<i>Pshembayev M.A., Kudysheva A.A.</i> Student Leadership Development as a new trend of Higher Education in Kazakhstan	4	98
<i>Rizakhojayeva G.A., Ibadullayeva N.S.</i> Educational Action Research as a Powerful Vehicle for Transformation	2	71
<i>Sabirova R.Sh., Umurkulova M.M., Ben C.H. Kuo</i> Academic stress at different years of study	4	71
<i>Sarsekeyeva Zh.Ye., Skakova A.K.</i> Determinants of formation primary school students' soft skills	2	16
<i>Seisenbekov Yer.K., Mutafova-Zaberska Y., Marchibaeva U.S., Bekov A.A., Amal B.B.</i> Functions of sport that increase its social significance	1	48

<i>Serik M., Nurbekova G., Kultan J.</i> Big data technology in education	4	8
<i>Shkutina L.A., Polupan K.L., Smagulova T.G.</i> Features of adaptation of first-year students to the conditions of study at the university	4	85
<i>Tleuzhanova G.K., Andreyeva O.A., Akhmadieva Zh.K.</i> Interdisciplinary integration as a pedagogical condition for preparing students for professional activities	4	92
<i>Zhapanova Riza, Mardahaev Lev, Kertaeva Kaliyabau, Ishanov Pirmagambet.</i> The formation of children's healthy lifestyle in the education process is the main issue	1	30
<i>Zolotareva L.R., Zolotareva Y.A.</i> The study of Chokan Valikhanov's ethnic and artistic heritage at the lessons of History of Kazakh Art	1	38
<i>Бабич И.М., Шоманова Ж.К., Ачкнадзе О.С., Чуркина Н.И.</i> Разработка методики и исследование познавательной мотивации студентов к изучению химии на английском языке	2	32
<i>Баймаханова Г.К., Баймахан С.Н., Саммерс Д.</i> Открытые образовательные ресурсы в образовании: эффективность, таргетинг, перспективы	2	46
<i>Васич Б.К., Утенов М.Б., Кубиева В.А.</i> Эффективные практики по объединению семьи и школы: мировой и отечественный опыт	4	33
<i>Джсантасова Д.Д., Де Веро К.</i> К вопросу о развитии потенциала интернационализации высшего технического образования	3	6
<i>Жекибаева Б.А., Тусупова А.К., Сейдигазы Б.Д.</i> Сущность методической компетентности педагога..	2	104
<i>Кажиакпарова Ж.С., Бекенова А.С., Хайруллина А.С.</i> Цифрлық мәдениетті қалыптастыру және цифирландырудың әлеуметтік және білім беру аспекттері.....	4	42
<i>Муликова С.А., Абдакимова М.К.</i> Современные тренды в подготовке социальных работников	4	16
<i>Советханова М.Е., Едигенова А.Ж.</i> Оқыту және тәрбиелеу теориясындағы тұлғаның «Мен»-түжірымдамасының құрылымдық компоненттеріне теориялық талдау	2	80
<i>Сулеева К.М., Шкутина Л.А., Данек Я.</i> Исследование эмоционального интеллекта спортсменов различной квалификации	2	88
<i>Унгарбаева Г.Р., Андреева Н.Д.</i> Білім алушылардың зерттеушілік құзыреттілігін лабораториялық практикумдарда қалыптастыру әдістемесінің мазмұны.....	2	96

**ТІЛДІК БІЛІМНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ-ҚОЛДАНБАЛЫ МӘСЕЛЕЛЕРИ
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ
THEORETICAL AND APPLIED PROBLEMS OF LANGUAGE EDUCATION**

<i>Abdykarimova G.M., Abdykarimova M.M.</i> Written discursive competence as a component of the foreign-language communication competence of university students	3	33
<i>Assanova D.N., Prlepessova A.B.</i> The role of educational mobile apps in learning English (non-linguistic specialties)	2	121
<i>Kopzhasarova U.I., Sagatkarim D.E., Shaimerdenova A.K., Stanchiu N.</i> Development of foreign language professional skills of chemistry specialty students	3	47
<i>Kostina E.A., Tleuzhanova G.K., Dzholdanova D.K.</i> The role of the teacher's acmeological competence in the context trilingual education.....	4	173
<i>Litovkina Anna T., Zhorabekova D.M., Issabekov A.A.</i> Level teaching of the English language in schools of kazakhstan: perception and understanding of the reform by teachers	4	136
<i>Moiseeva L.V., Assanova D.N., Shalbayeva D.Kh.</i> The role of learning environment in teaching English in the context of inclusive education.....	3	54
<i>Rakhmetova Sh.S.</i> Modern approaches to teaching a foreign language	4	178
<i>Sarzhanova G.B., Smagulova G. Zh., Uteubaeva E.A.</i> Using multimedia applications in teaching foreign language in terms of digitalization of education.....	4	124
<i>Tleuzhanova G. K., Tuleubayeva Sh. K., Uteubayeva E.A.</i> Multilingual education in the European countries: analysis, experience, problems	2	112
<i>Udartseva T.S., C. DeVeroux, Druzhinina N.V.</i> Ways of world experience in flipped learning implementation for foreign language training	4	115
<i>Urazbayeva G.T., Kabdiyeva A.A.</i> Formation of communicative competence in a professionally-oriented foreign language course in higher education: issues and recommendations	4	167
<i>Ақбаева Г.Н., Асанова Д.Н., Жұман А.Қ., Ералинова Т.Е.</i> Особенности формирования профессиональной компетенции учителя английского языка (на основе Европейского стандарта подготовки учителей CLIL).....	4	155

<i>Ахметова А.Ж., Гампер Я., Даљбергенова Л.Е.</i> Проблема преодоления языкового барьера при изучении иностранного языка в высших учебных заведениях.....	4	104
<i>Джантасова Д.Д., Dorin Isoc.</i> Тілдік емес мамандық студенттерінің коммуникативті біліктерін дамыту мәселелері	4	145
<i>Жетпісбаева Б.А., Дақыов Д.В., Шункеева С.А.</i> Аспекты изучения CLIL технологии в условиях дистанционного обучения.....	4	130
<i>Исабекова Г.Б., Дүйсенова Н.Т.</i> Австриядағы тіл мен мазмұнды кіріктіріп оқыту (CLIL) тәсілін колдану тәжірибесі	4	189
<i>Калижанова А.Н., Шелестова Т.Ю., Макаровская П.Ю., Марышкина Т.В., Аупенова А.У.</i> Потенциальные возможности использования палеонтологического компонента во внеклассной деятельности учащихся среднего звена на английском языке	3	40
<i>Карабаева К.Ж., Сыздыкбек Г.Е.</i> Модернизация образования в условиях постиндустриального общества у студентов языкового вуза.....	2	126
<i>Копжасарова У.И., Отческая Е.Д.</i> Метод дискуссии как средство совершенствования навыков самостоятельной работы учащихся старших классов на занятиях иностранного языка	2	135

**БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯ МЕН ДӘСТҮРЛЕР
ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ
TRADITIONS AND INNOVATIONS IN EDUCATION**

<i>Beisenbaeva B.A., Kopzhasarova U.I.</i> On the use of a learner-centered approach in foreign language	1	85
<i>Otynshieva M.T., Sarzhanova G.B., Stanciu N.</i> Differentiating education of a foreign language to students of other majors	1	69
<i>Шелестова Т.Ю.</i> Внедрение методики раннего обучения английскому языку в начальную школу (на примере школ г. Караганды)	1	76

**МЕРЕЙТОЙ ИЕСІ
НАШИ ЮБИЛИЯРЫ
OUR ANNIVERSARIES**

<i>Ұстаз. Ғалым. Тұлға</i>	2	144
----------------------------------	---	-----